

CAPÍTOL III

*QUALITAT DE VIDA I
ESTAT DEL BENESTAR*

1

LA POBLACIÓ DE LES ILLES BALEARS

RESUM

Les darreres dades disponibles de població, el padró d'1 de gener de 2017, situen en 1.115.999 el nombre d'habitants de l'arxipèlag de les Illes Balears. Aquesta quantitat implica un augment de 8.779 persones sobre la població padronal de l'1 de gener de 2016. El creixement percentual se situa en un 0,79%, molt moderat si el comparem amb els creixements d'un 3% i un 4% registrats durant el primer i bona part del segon quinquenni de començaments de segle. Tot i això, és la comunitat autònoma de l'Estat espanyol que més creix en termes relatius i la segona en valors absoluts, després de Madrid.

Després d'uns anys en què els indicadors macroeconòmics assenyalen el final de la crisi (però no en termes de redistribució de la riquesa, nivell de salaris i atur estructural que afecta determinats col·lectius), des d'un punt de vista demogràfic es fa palesa d'ençà del 2015 una certa recuperació, que en bona mesura és conseqüència d'un nou flux migratori de població procedent de l'estranger que, malgrat tot, no arriba a presentar el volum assolit durant el paroxisme migratori de principis de segle, amb importants repercussions estructurals demogràfiques i sociològiques, que han donat lloc a una societat plural i multicultural.

Un altre fet que hem constatat és que el pes estructural de la població amb nacionalitat estrangera s'ha reduït a les Illes Balears per tres causes principals: els canvis en la gestió del padró, que obliguen a confirmar la residència i han reduït la quantitat d'estrangers empadronats, els importants processos de nacionalització, i uns balanços migratoris molt menys potents.

Segons el padró de 2017, la població nascuda a l'estranger suposava un 22% de la població de l'arxipèlag, amb més de 240.000 persones. Un volum similar, tot i que un poc inferior, a la població nascuda a altres comunitats autònomes (poc més de 250.000). El fet que la població nascuda a l'arxipèlag sigui només un 56% del total demostra la potència estructural dels fluxos migratoris al llarg de la història. En molts casos aquestes dades són superades quan analitzem les dades illa a illa i, sobretot, en alguns dels municipis de l'arxipèlag.

Tot i que la dinàmica actual continua sent positiva, la prevista tendència decreixent del saldo vegetatiu –fruit del descens de la quantitat de dones en edat fèrtil– i tant la tendència a la baixa de la taxa de fecunditat com un previsible augment de la taxa de mortalitat per l'envelliment estructural de la població fan previsible, segons les projeccions de població de l'INE, que cap al 2025 es registrin a les Illes Balears saldos negatius en el balanç naixements-defuncions. Si a això hi afegim la feblesa del balanç migratori total, es preveu un creixement molt moderat de la població per als tres propers quinquennis en un marc general d'envelliment demogràfic.

A la població resident a les Illes Balears, s'hi ha d'afegir un importantíssim volum estacional de població suportada. La càrrega demogràfica que suporta el territori mesurada a partir de l'índex de pressió humana mereix una especial reflexió per la pressió que suposa sobre els recursos naturals, els serveis, els equipaments i les estructures disponibles i que repercuteixen en la qualitat turística i el confort i la qualitat de vida dels mateixos residents. Ha arribat un moment en què esdevé del tot necessari plantejar-se nous escenaris de futur i intentar resoldre els reptes previstos: crear una societat solidària i cohesionada en el marc d'un medi ambient sostenible. En aquest marc s'inclouen els primers esforços per estimar quina podria ser la càrrega demogràfica diària a les Illes amb un horitzó de 15 anys si la situació es mantingués com l'actual. En aquesta primera aproximació no es tenen en compte els canvis que demogràficament o econòmicament es poden produir en el futur però sí que la lectura de les dades són un toc d'atenció sobre la necessitat de fixar uns límits perquè el creixement balear sigui sostenible.

1.1.

DINÀMICA DE LA POBLACIÓ

L'evolució de la població de les Illes després d'un intens període de creixement continuat durant la primera dècada d'aquest segle entrà en un curt període amb pèrdua de població i posteriorment recuperà el camí del creixement, malgrat que amb un ritme molt moderat. La pèrdua de població coincideix amb els anys finals de la crisi econòmica, tot i que alguns efectes d'aquesta crisi es mantenen presents: precarització laboral, salaris baixos, taxes encara elevades d'atur, amb col·lectius amb important atur estructural, etc. Aquesta fase de pèrdua de població a les Illes Balears es registrà durant el 2013 i el 2014 i fou relativament lleu, ja que no va superar en cap cas l'1% i en termes absoluts va ser inferior als 10.000 residents. De fet, la població comptabilitzada en la revisió del padró del 2017 (1.115.199 habitants) ja és superior a la registrada el 2013.

La dada de creixement negatiu té una explicació derivada de la confluència de diversos factors. L'una seria la mateixa dinàmica de població, tant els processos de reducció del creixement vegetatiu com els processos migratoris, i l'altra, l'aplicació en la gestió del padró d'una sèrie d'instruccions tècniques encaminades a millorar la qualitat d'aquest registre administratiu i que, en conseqüèn-

cia, varen afectar les dades finals de les revisions anuals. Cal indicar en aquest sentit, per exemple, que el 2013 nombrosos municipis de les Illes comprovaren les residències de la població estrangera comunitària o que el 2009 s'implantaren les baixes per caducitat de la població no comunitària.

No obstant això, les Illes en el darrer trienni han mantingut un creixement constant, encara que a un ritme molt allunyat dels creixements obtinguts en el primer decenni del segle XXI i per sota de l'1%. A les projeccions de la població elaborades per l'INE es continua en aquesta línia i es preveu un creixement molt més suau, sempre menor a l'1% i amb una tendència decreixent com a conseqüència d'un escenari en què el creixement vegetatiu presenta una evolució descendent fins a assolir un saldo negatiu (més defuncions que naixements) el 2025 i un creixement migratori constant però molt menys important que els fluxos anuals registrats durant la primera dècada del segon mil·lenni.

Aquesta evolució també ja l'han experimentat a la resta de les comunitats autònomes com a conseqüència de l'envelliment de la població, amb menys naixements i una menor entrada de població immigrada. De fet, les Illes Balears es diferencien de la resta de comunitats autònomes en el fet que l'inici d'aquest procés s'ha retardat i encara presenta una evolució demogràfica creixent gràcies a un balanç migratori i un creixement vegetatiu positius.

La comparació de les dades de la revisió del padró de 2017 respecte del 2016,

situa les Illes Balears entre les autonomies que augmenten de població i se situen en primera posició després de Madrid, en termes relatius. (Vegeu el quadre III-1).

Els canvis que s'han produït en els darrers anys han repercutit en l'estructura demogràfica de les Illes. Un 44% de la població resident ha nascut fora de la comunitat autònoma. La població nascuda fora es distribuiria paritàriament entre la població nascuda a altres comunitats autònomes i la nascuda a l'estranger, que ha perdut pes en els darrers exercicis. Així, si comparam les dades de població de les revisions padronals de 2012 i les de 2017 comprovam que la població nascuda a les Illes i la nascuda a una altra comunitat autònoma ha augmentat en aquests 15 anys, mentre que la nascuda a l'estranger és menor. (Vegeu el gràfic III-1).

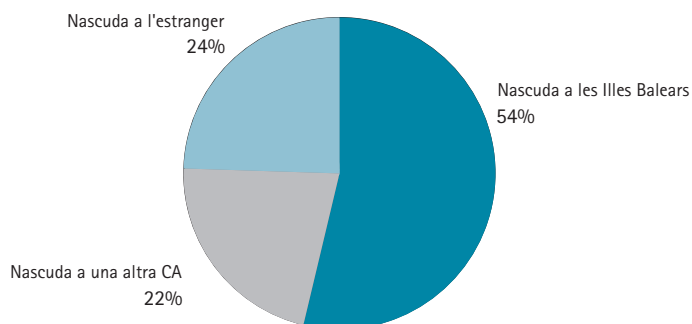
Els saldos migratoris abans del 2001 foren més favorables a la població procedent d'altres comunitats autònomes, però després els fluxos immigratoris procedents de l'estranger esdevingueren molt més intensos, de manera que els saldos entre ambdós col·lectius es diferenciaren notablement: el balanç migratori dels procedents d'altres comunitats autònomes es redueix i, fins i tot, presenta valors negatius en els anys de bonança econòmica. Mentrestant, els saldos dels efectius procedents de l'estranger augmentaren progressivament fins que esclatà la crisi econòmica. (Vegeu el gràfic III-2 i el quadre AIII-1).

QUADRE III-1. POBLACIÓ SEGONS COMUNITAT AUTÒNOMA DE RESIDÈNCIA (2012-2017)

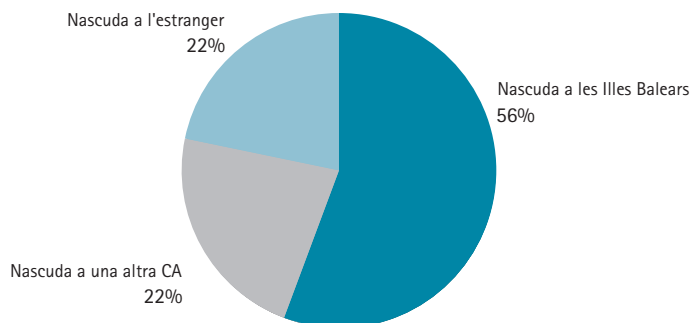
	Revisió Padró 2012	Revisió Padró 2016	Revisió Padró 2017	Variació absoluta 2017-2016	Variació relativa 2017/2016	Variació absoluta 2017- 2012	Variació relativa (%) 2017/2012
Espanya	47.265.321	46.557.008	46.572.132	15.124	0,03%	-693.189	-1,47%
Andalusia	8.449.985	8.388.107	8.379.820	-8.287	-0,10%	-70.165	-0,83%
Aragó	1.349.467	1.308.563	1.308.750	187	0,01%	-40.717	-3,02%
Astúries	1.077.360	1.042.608	1.034.960	-7.648	-0,73%	-42.400	-3,94%
Illes Balears	1.119.439	1.107.220	1.115.999	8.779	0,79%	-3.440	-0,31%
C. Valenciana	5.129.266	4.959.968	4.941.509	-18.459	-0,37%	-187.757	-3,66%
Illes Canàries	2.118.344	2.101.924	2.108.121	6.197	0,29%	-10.223	-0,48%
Cantàbria	593.861	582.206	580.295	-1.911	-0,33%	-13.566	-2,28%
Castella i Lleó	2.546.078	2.447.519	2.425.801	-21.718	-0,89%	-120.277	-4,72%
Castella-la Manxa	2.121.888	2.041.631	2.031.479	-10.152	-0,50%	-90.409	-4,26%
Catalunya	7.570.908	7.522.596	7.555.830	33.234	0,44%	-15.078	-0,20%
Extremadura	1.108.130	1.087.778	1.079.920	-7.858	-0,72%	-28.210	-2,55%
Galícia	2.781.498	2.718.525	2.708.339	-10.186	-0,37%	-73.159	-2,63%
Madrid	6.498.560	6.466.996	6.507.184	40.188	0,62%	8.624	0,13%
Múrcia	1.474.449	1.464.847	1.470.273	5.426	0,37%	-4.176	-0,28%
Navarra	644.566	640.647	643.234	2.587	0,40%	-1.332	-0,21%
País Basc	2.193.093	2.189.534	2.194.158	4.624	0,21%	1.065	0,05%
La Rioja	323.609	315.794	315.381	-413	-0,13%	-8.228	-2,54%
Ceuta	84.018	84.519	84.959	440	0,52%	941	1,12%
Melilla	80.802	86.026	86.120	94	0,11%	5.318	6,58%

Font: Institut Nacional de Estadística, Revisions del padró municipal d'habitants.

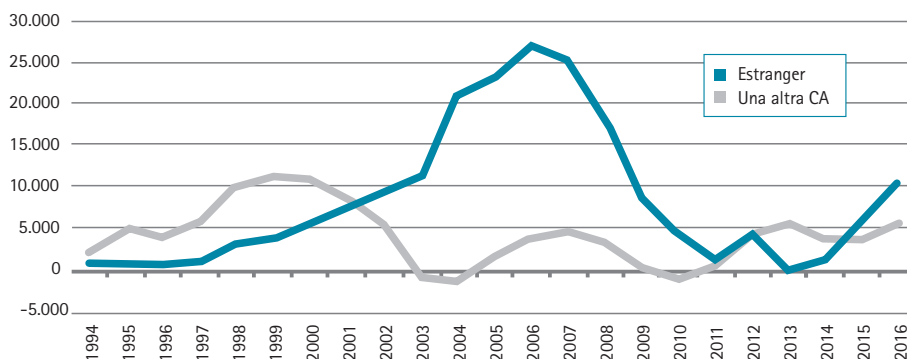
Gràfic III-1

Població segons lloc de naixement. Revisió del padró 2012

Gràfic III-1

Població segons lloc de naixement. Revisió del padró 2017

Gràfic III-2

Evolució del balanç migratori a les Illes Balears

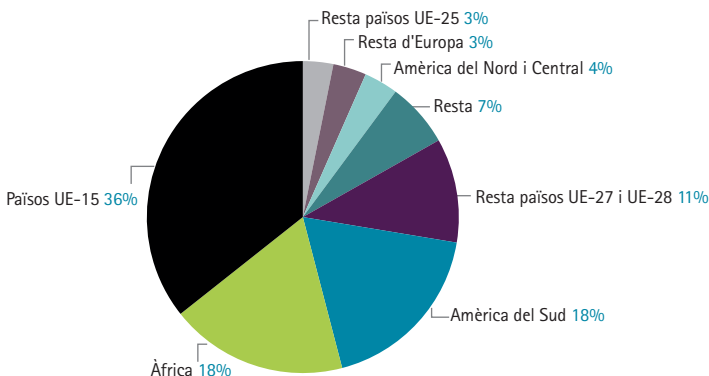
A partir del 2009 es reduïren els contingents estrangers, mentre que els procedents d'altres comunitats autònomes es mantingueren més o menys constants. El 2014, un altre cop, el flux procedent de l'estranger sembla recuperar-se i es manté en els dos anys següents, encara que amb uns valors inferiors als adquirits en el període de major intensitat. Les dades relacionades amb l'emigració cap a l'estranger els anys de la crisi s'han vist compensades per la immigració. En realitat, durant els anys de crisi més que una sortida d'efectius des de la comunitat autònoma s'ha produït una menor entrada de fluxos migratoris procedents de l'estranger.

El 2010 la població amb nacionalitat estrangera assolí el pes més alt respecte a la població total (21,90%), però segons la revisió del 2017 aquest percentatge s'ha reduït fins a un 16,75%, amb una marcada tendència a disminuir. A més dels efectes que poden haver produït les distintes mesures de gestió per millorar la qualitat del padró, s'han de considerar com a factors explicatius d'aquest

descens, els processos de nacionalització i, evidentment, la migració des de les Illes, tant de moviments de retorn com a altres indrets. Cinc de cada deu estrangers residents a les Illes tenen una nacionalitat que pertany a algun dels països que constitueixen la UE-28. El 2017 els col·lectius amb nacionalitat estrangera més nombrosos eren els marroquins, seguits dels alemanys i els italians. (Vegeu el gràfic III-3).

La piràmide de la població presenta una estructura en què tots els indicadors marquen una tendència palesa cap a l'envel·liment, malgrat que l'estructura s'ha vist afavorida per uns fluxos migratoris que han retardat la inversió de la piràmide i han afavorit que hi hagi efectius a la població en edat de treballar i ha contribuït a l'increment de la natalitat. Com ja s'ha comentat en memòries anteriors, les Illes Balears és una de les comunitats autònomes amb una edat mitjana més jove, només superades per les Illes Canàries i Andalusia. (Vegeu el gràfic III-4 i el quadre AIII-2).

Gràfic III-3
Distribució de la població estrangera segons nacionalitat.
Revisió padró 1-01-2017

Gràfic III-4
Piràmide segons lloc de naixement. Revisió del Padró 1-01-2017

A més, pel que fa a la distribució de la població per sexe, l'indicador de masculinitat és de 0,99 homes per cada dona. De fet, en nombres absoluts el 2017 figuraven a la revisió del padró 561.074 dones i 554.925 homes. Si aquesta dada s'observa per grup d'edat, en realitat el que manifesta és que

en la població major de 65 anys la ràtio no segueix aquest patró, ja que les dones tenen una esperança de vida més elevada i a mesura que augmenten els anys i, sobretot a partir dels 55 anys, l'indicador disminueix arribant a 0,48 homes per dona al grup d'edat de 85 i més anys.

1.2.

ELS COMPONENTS DE LA DINÀMICA DEMOGRÀFICA

1.2.1. LA NATALITAT I LA FECUNDITAT

Les taxes de natalitat de 2016 calculades per l'INE situen les Illes Balears com la quarta comunitat autònoma, juntament amb Catalunya, amb la natalitat més elevada, amb un 9,29‰ (tants per 1000) –després de Múrcia, Madrid i Andalusia–, i per sobre de la mitjana estatal, que se situaria en un 8,8‰. Així i tot, està molt per davall dels registres de les ciutats autònomes de Melilla i Ceuta (17,19‰ i 12,51‰, respectivament).

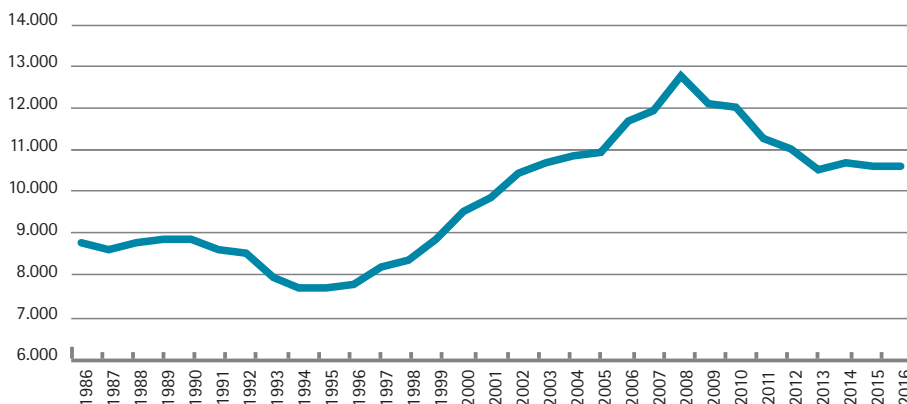
Malgrat que a les Balears es produïren 10.616 naixements, 19 més que l'any anterior, al conjunt de l'Estat se'n registraren 410.583, aproximadament 10.000 menys que l'any anterior. Es confirma, doncs, la tendència general de decreixement iniciat el 2008, amb excepcions puntuals. Així, la quantitat de naixements a Espanya entre el 2008 (any de la referència del darrer estudi del CES publicat a les Illes Balears i màxim històric de l'arxipèlag) i el 2016 (darreres dades definitives) és inferior en uns 110.000 infants i, pel que fa a les Illes Balears, en 2.000. Aquesta tendència continuarà i s'aguditzarà en els anys propers, sempre que es mantinguin les circumstàncies socioeconòmiques i portarà –com ja hem dit– que entorn del 2025 s'assoleixin dades de creixement vegetatiu negatiu. Això no obstant, a les Balears el nombre de naixements en els darrers quatre anys s'ha estabilitzat entorn dels 10.500 naixements, una quantitat superi-

or als mínims de naixements que es registraren a mitjan dels anys noranta del segle passat –amb 7.686, naixements l'any 1994 i 7.693 l'any 1995–, però inferior als progressius màxims assolits durant el primer decenni del segle XXI, en bona part fruit de l'aportació extraordinària d'un contingent molt nombrós de dones immigrants en edat fecunda que se sumaren a la natalitat de les dones nascudes a l'arxipèlag. (Vegeu el gràfic III-5 i quadre AIII-3).

Les condicions actuals són ben diferents de les que es representaven aleshores. Actualment, cada vegada els contingents autòctons que arriben a l'edat de maternitat són menys nombrosos i els fluxos massius de dones immigrants de principis de segle XXI no només s'han frenat, sinó que s'han produït moviments de retorn. A banda de la reducció general de dones en edat fèrtil, també hem de considerar els canvis negatius per a la fecunditat que presenta l'actual model reproductiu: retard en l'edat de tenir el primer fill i descens en el nombre mitjà de fills per dona, principalment.

L'edat mitjana de maternitat ha augmentat considerablement en els darrers anys en els països de l'entorn europeu. Les espanyoles són les dones que més retarden la primera maternitat després de les italianes i les que més tarden a repetir la maternitat. Val a dir que no només les prestacions econòmiques a Espanya són molt inferiors a la d'altres països d'Europa, sinó que les diferències principals en molts casos són en les ajudes públiques per a la guarda dels infants menors i en les polítiques reals de conciliació laboral i familiar.

Gràfic III-5
Nascuts vius a les Illes Balears (1986-2016)

Les dades de l'INE tant de les Illes Balears com de l'Estat espanyol mostren clarament aquest fenomen. A finals dels noranta ja superaren els 30 anys de mitjana de maternitat. Varen sobrepassar els 31 aproximadament a finals de la primera dècada del segle XXI (un poc abans en el cas de la mitjana espanyola) i aquesta tendència progressiva s'ha confirmat amb les dades del 2016, en què, per primer cop, la maternitat mitjana arriba als 32 anys per al conjunt de l'Estat i 31,55 pel cas de les Balears. (Vegeu el quadre III-2).

Pel que fa al naixement del primer fill, l'evolució experimentada a l'Estat espanyol mostra un ajornament palès d'aquest esdeveniment demogràfic, des dels volts dels 25 anys a mitjan dels anys setanta fins a més dels 29 anys al segle XXI, i superant els 30 anys l'any 2011 al conjunt estatal i l'any 2014 a les Illes Balears. El 2016 la primera maternitat es produí a l'Estat a una mitjana d'edat de 30,80 anys i a les Balears de 30,22. Des d'un punt de vista

demogràfic el retard de la maternitat repercuteix en una pèrdua de la fecunditat de la dona.

Una variable molt significativa quan s'analitzen els naixements en el si d'una societat és el nombre de fills per dona. Aquest valor informa sobre la fecunditat total mitjana que tindrà una dona al llarg de la seva vida reproductiva mentre no canviïn els comportaments de fecunditat registrats. Les dades de l'INE mostren una tendència decreixent del nombre de fills per dona, que assoleix els mínims a finals de la dècada dels noranta. De llavors ençà es produeix un feble repunt que arriba a un màxim relatiu entorn del 2008, quan s'inicia en plena crisi financera, econòmica i laboral, un nou descens de la taxa de fecunditat total. A més, un altre fet significatiu és que el nombre de fills per dona, que fins aleshores havien estat més elevats a les Illes que a l'Estat espanyol, inverteix la proporció i l'arxipèlag passa a presentar unes taxes menors. Aquest descens dura un quinquenni i el

2013, tant el conjunt de l'Estat com les Illes Balears presenten un lleuger repunt en la taxa de fecunditat total, que tanmateix només arriba als valors registrats a principis dels noranta pel que fa a l'Estat espanyol, i de finals d'aquesta dècada pel que fa a les Illes Balears, i que, en tot cas, són baixíssims. El nombre mitjà de fills per dona a les Illes Balears és d'1,255 el 2016 i d'1,338 al conjunt de l'Estat espanyol. Val a dir que les Balears és la sisena comunitat amb una menor taxa de fills per dona de tot l'Estat, que és de les més baixes no només d'Europa sinó de tot el món, després d'Astúries, Canàries, Galícia, Cantàbria i Castella i Lleó. (Vegeu el quadre III-3).

En qualsevol cas, des de començaments dels anys vuitanta els valors de fecunditat se situen per davall de l'índex de reemplaçament (2,1 fills per dona, d'acord amb els càlculs establerts per als països desenvolupats). Aquesta dada és la mínima que garanteix la supervivència a llarg termini d'una societat. D'ençà dels anys setanta el descens de les taxes de fecunditat total ha estat un fet demogràfic molt característic de l'Estat espanyol i s'ha passat d'ocupar unes posicions capdavanteres a situar-se en els intervals de fecunditat més baixos entre els països europeus. Així, les taxes del nostre arxipèlag i de l'Estat se situarien per davall de la mitjana europea. Les dades de l'Estat espanyol, segons dades de l'Eurostat són, juntament amb les d'Itàlia, les més baixes d'Europa el 2016.

Un element molt important que cal tenir en compte a l'hora d'analitzar la natalitat actual a les Illes Balears és la importància de l'aportació de les dones estrangeres al total de naixements. Aquesta aportació no

només ha contribuït a incrementar el volum de la població resident sinó al rejuveniment relatiu de la seva piràmide estructural i allargar el creixement vegetatiu positiu. El volum de l'aportació de les mares estrangeres al nostre arxipèlag durant les dues darreres dècades ha estat molt significatiu i ho continua sent, arribant als 2.945 naixements el 2016, prop d'un 28% dels naixements totals. Aquesta dada és conseqüència dels fluxos massius d'immigració experimentats des de mitjan dels noranta i durant bona part de la primera dècada del segle XXI. En bona mesura eren migracions de tipus econòmic, amb aportació d'efectius joves i fèrtils i, en alguns casos, amb una cultura molt més pronatalista que la de la societat receptora, que han aportat els seus fills a la nostra societat.

Es pot apreciar aquest comportament pronatalista comparant les dades de nacionalitat de les mares per ordre del naixement, ja que hi ha un important pes percentual de les dones estrangeres a mesura que s'incrementa la quantitat total de fills. Així mateix, l'Ibestat publica el nombre de fills de mare espanyola i de mare estrangera i hi apreciem un índex superior entre les estrangeres: el 2002 les dones estrangeres –amb 2,1– arribaven a assolir la taxa de reemplaçament, mentre que les dones espanyoles a les Illes Balears només arribaven a l'1,35. De tota manera, la tendència ha estat el descens en l'indicador, tant en l'un com en l'altre col·lectiu: el 2016 les dones espanyoles presenten una mitjana de només 1,22 fills, mentre que les de nacionalitat estrangera han baixat fins als 1,46 fills, un factor que contribueix que a curt termini les taxes de creixement vegetatiu presentaran valors negatius a les nostres Illes.

QUADRE III-2. EDAT MITJANA DE MATERNITAT D'ESPANYA I ILLES BALEARS (1975-2016)		
	Espanya	Illes Balears
1975	28,8	27,98
1976	28,51	27,72
1977	28,43	27,71
1978	28,35	27,73
1979	28,24	27,67
1980	28,2	27,62
1981	28,23	27,64
1982	28,32	27,91
1983	28,37	27,97
1984	28,42	28,07
1985	28,45	28,11
1986	28,53	28,31
1987	28,56	28,22
1988	28,57	28,35
1989	28,72	28,35
1990	28,86	28,47
1991	29,04	28,86
1992	29,25	29,07
1993	29,46	29,2
1994	29,72	29,61
1995	29,96	29,73
1996	30,19	29,97
1997	30,37	30,07
1998	30,54	30,22
1999	30,66	30,2
2000	30,72	30,26
2001	30,75	30,13
2002	30,79	30,25
2003	30,84	30,29
2004	30,87	30,40
2005	30,92	30,41
2006	30,90	30,46
2007	30,85	30,46
2008	30,83	30,42
2009	31,04	30,55
2010	31,20	30,78
2011	31,44	31,04
2012	31,56	31,21
2013	31,66	31,12
2014	31,78	31,50
2015	31,90	31,62
2016	32,00	31,55

Font: Institut Nacional d'Estadística, Indicadors demogràfics bàsics.

QUADRE III-3. EVOLUCIÓ DEL NOMBRE MITJÀ DE FILLS PER DONA D'ESPANYA I ILLES BALEARS (1975-2016)

	Espanya	Illes Balears
1975	2,803	2,843
1976	2,802	2,786
1977	2,651	2,526
1978	2,541	2,368
1979	2,369	2,323
1980	2,215	2,195
1981	2,038	2,042
1982	1,941	1,973
1983	1,796	1,895
1984	1,725	1,844
1985	1,638	1,826
1986	1,554	1,746
1987	1,492	1,680
1988	1,446	1,672
1989	1,396	1,662
1990	1,359	1,621
1991	1,326	1,554
1992	1,310	1,492
1993	1,256	1,350
1994	1,189	1,281
1995	1,155	1,254
1996	1,138	1,235
1997	1,148	1,262
1998	1,127	1,252
1999	1,165	1,302
2000	1,212	1,369
2001	1,235	1,399
2002	1,251	1,418
2003	1,296	1,392
2004	1,316	1,373
2005	1,328	1,350
2006	1,364	1,399
2007	1,376	1,385
2008	1,444	1,438
2009	1,378	1,354
2010	1,369	1,348
2011	1,342	1,275
2012	1,320	1,255
2013	1,274	1,218
2014	1,320	1,237
2015	1,334	1,238
2016	1,338	1,255

Font: Institut Nacional d'Estadística, Indicadors demogràfics bàsics.

L'evolució recent dels naixements de mares estrangeres permet copsar la importància de la seva aportació en aquest fenomen demogràfic al nostre arxipèlag. De només 512 naixements de mares estrangeres l'any 1996, passàrem als 1.000 el 2000, 2.000 el 2003, 3.000 el 2006 i poc més de 4.000 el 2008, any en què s'assolí el màxim de naixements de les Illes, a causa del màxim de l'aportació dels fills de les dones estrangeres que s'aproparen a suposar una tercera part dels naixements. De llavors ençà, aquesta quantitat s'ha reduït, però es manté propera als 3.000 efectius, una dada evidentment i importantíssima i que percentualment se situa entre un 25% i un 30% dels naixements en els darrers exercicis.

Pel que fa a les mares estrangeres, s'han produït modificacions substancials pel que fa a la nacionalitat. Si a mitjan de la darrera dècada del segle passat el protagonisme de les dones estrangeres que tenien fills a les Illes era per a les dones europees (gairebé un 70% l'any 1996), actualment aquest protagonisme es distribueix entre tres contingents importants, per aquest ordre: Europa, Àfrica i Amèrica. (Vegeu el quadre III-4).

Una variable que s'analitza habitualment quan s'estudia la natalitat és la situació civil de la mare. L'augment dels fills de mares no casades ha estat gairebé exponencial. Així, mentre que el 1975 només un 2,89% dels naixements a les Illes Balears eren extramatrimonials, l'any 2000 aquest percentatge era superior a un 25% i el 2016 aquesta dada s'acosta al 50% dels naixements (49,11%). Això constitueix un element fonamental per avaluar la

importància que la institució matrimonial té entre el sector més jove de la població, que en molts casos ja no estableix el vincle matrimonial ni quan es proposa tenir descendència. (Vegeu el quadre III-5).

Una altra característica que destaca tot i el poc pes sobre el conjunt de parts són els parts múltiples, molts dels quals són fruit de tractaments de fertilitat. Cal destacar que l'increment d'aquests parts fou important sobretot d'ençà de finals dels anys noranta, però la tendència actual és d'un lleuger descens, parcialment pel major control dels tractaments de fertilitat, molt efectius i pels riscos que comporten els parts múltiples. L'any 2016 es produïren a tot l'Estat espanyol 402.805 parts, 393.801 senzills, 8.899 dobles i 105 de triples. Mentrestant, a les Illes Balears hi hagué 10.425 parts –segons dades de l'INE–, dels quals 231 varen ser múltiples –229 de dobles i dos de triples–. Els parts múltiples representen, com en exercicis anteriors, poc més d'un 2% dels parts registrats.

1.2.1.1. Interrupcions voluntàries de l'embaràs

En la darrera memòria publicada pel CES a les Illes Balears el 2010 es tractava de l'entrada en vigor de la Llei orgànica 2/2010, de 3 de març, de salut sexual i reproductiva i de la interrupció voluntària de l'embaràs, que fou una de les promeses electorals del PSOE per a les eleccions generals de 2008 i que roman vigent tot i algunes modificacions introduïdes pel PP gràcies a la majoria electoral aconseguida posteriorment.

**QUADRE III-4. EVOLUCIÓ DELS NAIXEMENTS A LES ILLES BALEARS PER PRINCIPALS ÀREES DE NACIONALITAT DE LA MARE,
PER APORTACIÓ AL TOTAL DE NATALITAT (2000-2016)**

	Total	Espanya	% Espanya /Total	Estran- gera	% Estran- ger / Total	Europa	% Europa / Total	% Europa / Estran- gers	% Àfrica Total	% Àfrica / Estrangers	Amèrica del Sud	% Amèrica del Sud / Total	% Amèrica del Sud / Estrangers
2000	9.503	8.480	89,23	1.023	10,77	502	5,28	49,07	232	2,44	188	1,98	18,38
2001	9.858	8.466	85,88	1.392	14,12	538	5,46	38,65	313	3,18	396	4,02	28,45
2002	10.420	8.573	82,27	1.847	17,73	615	5,90	33,30	378	3,63	691	6,63	37,41
2003	10.655	8.524	80,00	2.131	20,00	646	6,06	30,31	473	4,44	838	7,86	39,32
2004	10.792	8.479	78,57	2.313	21,43	702	6,50	30,35	592	5,49	828	7,67	35,80
2005	10.926	8.295	75,92	2.631	24,08	798	7,30	30,33	688	6,30	941	8,61	35,77
2006	11.675	8.677	74,32	2.998	25,68	909	7,79	30,32	828	7,09	1.044	8,94	34,82
2007	11.918	8.553	71,77	3.365	28,23	1.013	8,50	30,10	944	7,92	1.196	10,04	35,54
2008	12.713	8.676	68,25	4.037	31,75	1.180	9,28	29,23	1.228	9,66	1.350	10,62	33,44
2009	12.044	8.104	67,29	3.940	32,71	1.104	9,17	28,02	1.324	10,99	1.213	10,07	30,79
2010	11.967	8.254	68,97	3.713	31,03	1.088	9,09	29,30	1.347	11,26	962	8,04	25,91
2011	11.265	7.991	70,94	3.274	29,06	985	8,74	30,09	1.132	10,05	832	7,39	25,41
2012	11.002	7.775	70,67	3.227	29,33	1.065	9,68	33,00	1.118	10,16	730	6,64	22,62
2013	10.532	7.505	71,26	3.027	28,74	1.007	9,56	33,27	1.074	10,20	650	6,17	21,47
2014	10.673	7.902	74,04	2.771	25,96	929	8,70	33,53	973	9,12	582	5,45	21,00
2015	10.597	7.784	73,45	2.813	26,55	1.040	9,81	36,97	964	9,10	550	5,19	19,55
2016	10.616	7.671	72,26	2.945	27,74	1.123	10,58	38,13	1.009	9,50	545	5,13	18,51

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears, Naixements (sèries).

QUADRE III-5. PERCENTATGE DE NASCUTS DE MARE NO CASADA D'ESPANYA I ILLES BALEARS (1975-2016)

	Espanya	Illes Balears
1975	2,03	2,89
1976	2,16	3,00
1977	2,32	3,37
1978	2,50	3,41
1979	2,80	4,46
1980	3,93	5,28
1981	4,42	6,06
1982	5,12	7,79
1983	5,21	9,25
1984	6,76	10,83
1985	7,97	13,58
1986	8,01	11,09
1987	8,27	11,67
1988	9,12	12,96
1989	9,35	14,25
1990	9,61	14,65
1991	10,01	14,79
1992	10,52	15,51
1993	10,75	15,93
1994	10,76	15,66
1995	11,09	16,40
1996	11,68	17,96
1997	13,12	19,41
1998	14,51	22,65
1999	16,30	24,11
2000	17,74	25,35
2001	19,73	28,55
2002	21,78	30,35
2003	23,41	32,71
2004	25,08	32,49
2005	26,57	34,87
2006	28,38	37,70
2007	30,24	39,30
2008	33,16	40,80
2009	34,48	41,40
2010	35,52	40,80
2011	37,37	43,51
2012	38,96	45,06
2013	40,86	46,15
2014	42,52	47,81
2015	44,48	48,49
2016	45,88	49,11

Font: Institut Nacional d'Estadística, Indicadors demogràfics bàsics.

Aquesta llei donava forma a una reivindicació social majoritària i no feia més que aportar un marc jurídic estable i segur a l'avortament lliure, que, tanmateix, sota alguns supòsits abans legals ja es practicava amb anterioritat.

Des d'un punt de vista demogràfic les interrupcions voluntàries de l'embaràs suposen una pèrdua del potencial de fecunditat de la població. Les dades d'interrupcions voluntàries de l'embaràs, que ja havien experimentat un important creixement en els primers quinquennis del segle XXI, presenten els seus màxims en els dos exercicis posteriors a l'entrada en vigor de la Llei orgànica 2/2010, amb taxes superiors al 12‰ dones. Concretament, el 2011 es produïren 118.611 interrupcions voluntàries de l'embaràs a l'Estat espanyol, unes 2.800 més que l'anterior màxim registrat el 2008. Això no obstant, a partir del 2013 es produeix un significatiu descens en taxa i en valors absoluts. Així, el 2016 el total d'interrupcions voluntàries de l'embaràs a l'Estat espanyol fou de 93.131 i la taxa 10,36‰ dones. (Vegeu el quadre III-6).

Aquest descens és conseqüència de la important davallada de la taxa d'interrupcions voluntàries de l'embaràs entre els grups de població més joves. El grup de dones de 19 i menys anys i el de 20-24 anys presenten taxes de descens properes als 4 punts, entre el 2009 (any de la darrera memòria de l'anterior etapa del CES-Illes Balears) i les darreres dades disponibles de 2016, passant del 12,74 al 8,97‰ dones i del 20,08 al 16,72‰, respectivament.

En aquest mateix període es produeix un importantíssim creixement dels centres notifica-

dors d'interrupcions voluntàries de l'embaràs a l'Estat espanyol, que han passat dels 141 existents el 2009 als 201 el 2016, cosa que suposa un espectacular increment proper a un 43%. En aquest sentit, gràcies al marc jurídic de la Llei orgànica s'ha possibilitat que com a mínim hi hagi un centre on es practiquin interrupcions voluntàries de l'embaràs a totes les comunitats autònomes. Tot i això, encara hi ha comunitats autònomes en què no hi ha centres públics que ofereixen aquest servei, com Extremadura, Aragó, Castella-la Manxa i Múrcia. A les Illes Balears el 2016 hi havia set centres públics i tres de privats.

La Llei orgànica 2/2010 ha significat un increment de les interrupcions voluntàries de l'embaràs fetes en centres públics. Així, mentre que el 2009 només un 2% de les interrupcions voluntàries de l'embaràs de l'Estat es practicaven en centres públics, el 2016 s'ha multiplicat per sis aquesta quantitat, fins a assolir un 12%. A les Illes Balears aquest avanç ha estat espectacular. Així, si el 2009 poc més d'un 4% de les interrupcions voluntàries de l'embaràs es practicaven en centres públics, el 2016 més d'un 54% d'aquests serveis es presten en centres de titularitat pública, un percentatge molt superior a la mitjana, que mostra un significatiu compromís del Govern de les Illes Balears amb la prestació de serveis sanitaris públics. Així, 1.672 interrupcions voluntàries de l'embaràs es varen dur a terme en centre públics i 1.403 en centres privats. Cal destacar també que mentre la pràctica totalitat de les interrupcions voluntàries de l'embaràs públiques (1.671) es practiquen en centres hospitalaris (amb una millor cartera de serveis i recursos disponibles), aquesta relació s'inverteix quan s'analitzen les interrupcions voluntàries de l'embaràs en centres privats, en què només vuit es varen dur a terme en hospitals.

QUADRE III-6. EVOLUCIÓ DE LES TAXES D'INTERRUPCIÓ VOLUNTÀRIA DE L'EMBARÀS PER CA DE RESIDÈNCIA. 2007-2016

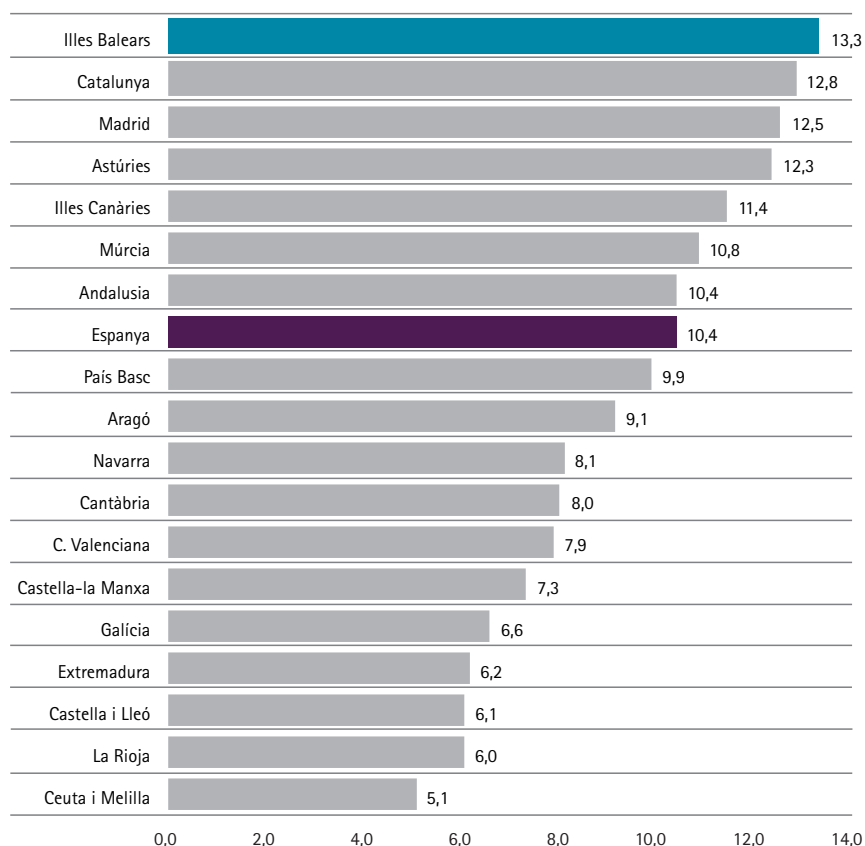
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Espanya	11,49	11,78	11,41	11,71	12,47	12,12	11,74	10,46	10,40	10,36
Andalusia	11,22	11,29	11,31	11,73	13,09	13,08	11,91	10,62	10,59	10,38
Aragó	11,91	12,60	10,86	10,74	11,43	10,83	10,09	8,58	9,53	9,13
Astúries	7,72	8,07	8,09	10,42	13,79	14,34	13,62	12,70	12,51	12,32
Illes Balears	14,91	14,13	13,22	13,82	15,00	13,01	13,06	12,26	13,03	13,30
Illes Canàries	10,74	10,03	9,36	10,46	13,16	12,79	13,03	11,87	11,58	11,41
Cantàbria	4,63	6,09	7,93	9,11	10,36	9,90	9,19	8,60	8,80	8,01
Castella-la Manxa	8,20	8,54	8,18	9,18	9,92	9,60	8,97	8,00	7,38	7,31
Castella i Lleó	6,38	6,78	6,03	6,62	7,75	7,25	7,11	6,14	6,33	6,05
Catalunya	14,31	16,49	16,10	15,20	14,49	14,28	14,18	12,59	12,70	12,80
C. Valenciana	10,46	10,75	9,99	10,07	10,22	9,47	9,58	8,67	7,85	7,87
Extremadura	5,46	6,11	6,13	6,47	7,57	7,20	7,12	6,22	5,89	6,15
Galícia	4,51	3,53	5,81	6,46	7,76	7,01	6,78	6,78	6,60	6,57
Madrid	16,00	15,79	14,49	14,77	15,14	14,90	14,62	12,58	12,54	12,51
Múrcia	14,80	16,59	14,99	14,72	14,39	13,32	12,56	11,32	11,07	10,82
Navarra	5,65	6,13	5,54	6,92	8,64	8,94	7,82	7,53	8,00	8,08
País Basc	6,84	7,02	7,25	8,26	10,34	10,04	9,97	8,88	9,57	9,87
La Rioja	8,64	9,22	7,86	7,95	8,62	8,23	6,78	6,19	5,64	6,04
Ceuta i Melilla	3,74	3,26	3,33	4,31	4,59	4,50	3,74	3,53	3,72	5,06

Font: Ministeri de Sanitat i Política Social. Interrupció voluntària de l'embaràs.

Les taxes d'interrupcions voluntàries de l'embaràs a les Illes Balears són les més elevades de l'Estat espanyol. Així, mentre que el 2016, la taxa estatal se situava en un 10,36 per 1.000 dones entre 15 i 44 anys, la taxa a les Balears era d'un 13,3 per 1.000 dones i superava les de Catalunya, Madrid, Astúries,

Canàries i Múrcia, també per damunt de la mitjana. Les dades d'interrupcions voluntàries de l'embaràs mostren una certa estabilització pel que fa a les Illes Balears, entorn de 13 per 1.000 dones. Així, de 3.015 interrupcions l'any 2015 s'ha passat a 3.075 el 2016. (Vegeu el gràfic III-6).

Gràfic III-6
Taxa d'interrupció voluntària de l'embaràs per CA de residència (2016)

El principal motiu d'interrupció de l'embaràs a les Illes Balears el 2016, com també succeeix en l'àmbit estatal, fou la sol·licitud de la dona, que superà un 95% de les interrupcions voluntàries de l'embaràs practicades (2.922). La resta de causes codificades foren: greu risc per a la salut o la vida de l'embarassada (56), risc de greu d'anomalies en el fetus (67) i anomalies fetals incompatibles per a la vida o malaltia greu i incurable (30).

Majoritàriament, el 2016 les interrupcions voluntàries de l'embaràs a les Illes Balears es varen dur a terme a començaments de l'embaràs. Més d'un 77% ho feren al cap de vuit setmanes o menys de gestació i més d'un 96% ho feu dins del termini lliure de les 14 setmanes.

Tot i que l'avortament és un procés evitable i certament important per a les dones que passen pel procés, entorn d'un 33% dels avortaments a les Illes Balears el 2016 es va aplicar a dones que ja s'havien sotmès anteriorment a aquest procés.

Els avortaments en dones menors de 15 anys, tot i que presenten una certa tendència a la baixa, s'han incrementat el 2016. Així, a l'Estat es produïren 406 casos, mentre que el 2015 la quantitat fou de 371. A les Illes Balears, els vuit casos de 2015 s'han duplicat, amb 17 casos el 2016. El tram d'edat de 15 a 19 anys assolí unes dades de 9.375 interrupcions el 2016 en el conjunt de l'Estat espanyol i de 284 a les Illes Balears. Els intervals d'edat en què és més comú l'avortament són els 20-25, 25-29 i 30-34 anys. Aquests grups d'edat presenten per a l'Estat uns valors entre 19.000 i 20.000 interrupcions voluntàries

de l'embaràs, mentre que a les Illes foren 594, 687 i 670, respectivament.

1.2.2. LA NUPCIALITAT

L'estudi dels matrimonis entre cònjuges de distint sexe a les Illes Balears reflecteix els canvis experimentats pel matrimoni com a institució. D'una banda, una part cada cop més gran de la població considera innecessari el fet de casar-se per viure en parella i, fins i tot, per tenir fills. D'altra banda, entre els que decideixen casar-se la tendència creixent és formalitzar un matrimoni civil en comptes d'optar per una cerimònia religiosa.

Si s'analitza la situació des de mitjans dels anys setanta del segle passat, es pot comprovar que la quantitat total de matrimonis ha baixat lentament i, atès el context d'un increment demogràfic important, les taxes de nupcialitat presenten un descens molt palès. No obstant això, a les Illes Balears des del 2012 s'ha produït un lleuger i progressiu increment en el nombre anual d'aquests matrimonis, que ha fet que la quantitat s'elevi fins a la que es registrava a inicis dels anys noranta del segle xx, però amb unes taxes significativament menors.

El nombre de matrimonis entre cònjuges de distint sexe el 2016 va assolir els 4.593, amb una taxa de 4,16‰ habitants, la qual cosa suposa un increment respecte al 2015, en què se celebraren 4.496 matrimonis, amb una taxa de nupcialitat d'un 4,10‰.

L'any 1975 les Illes presentaven una taxa superior al 8,4‰ i gairebé un punt per sobre de la mitjana. Era una de les comu-

nitats autònomes amb una taxa més elevada de nupcialitat. De llavors ençà, en un context global de descens dels matrimonis i de les taxes de nupcialitat, les Illes Balears passaren a l'extrem contrari i a començaments de segle XXI les taxes balears se situen entre les més baixes de l'Estat. La decisió de no formalitzar legalment les unions de convivència en parella ha fet baixar les taxes de manera significativa. Així, d'acord amb dades de l'INE, l'any 2005 la taxa de nupcialitat de les Illes va ser la sisena més baixa de l'Estat i se situava en un 4,51%, que tanmateix reflecteix la tendència general del descens de la taxa en el conjunt nacional. Curiosament, les darreres dades anuals –fruit d'un descens més accelerat de les taxes estatals i d'altres comunitats autònomes– situen novament les Illes com la comunitat amb la taxa més elevada de l'Estat. (Vegeu el quadre III-7).

La distribució al llarg de l'any de la celebració d'enllaços matrimonials presenta un model bastant estable, amb dos períodes màxims a finals de primavera i principis d'estiu (maig, juny i juliol) i un segon moment important a finals d'estiu i principis de tardor (setembre i octubre). Els mínims són durant l'hivern (gener i febrer, principalment). Cal cercar aquesta distribució tan irregular al llarg de l'any en les condicions ambientals i climàtiques (hores d'insolació, temperatures més elevades, menys risc de precipitació...) i, fins i tot, en la coincidència del període de vacances anuals i la voluntat, en determinats casos, d'acumular les vacances laborals amb els permisos de matrimoni.

Un dels canvis més intensos i significatius que ha experimentat la nupcialitat a les

Illes Balears és el rapidíssim descens de la proporció dels matrimonis catòlics. Així, si el 2000 els matrimonis catòlics eren majoritaris, amb un 66% de total; el 2005 ja era l'opció menys triada, amb només un 45%. Posteriorment, el descens ha estat rapidíssim. L'any 2010 gairebé només una quarta part dels matrimonis celebrats eren catòlics (27%) i el 2016 ja només arriben a un 16%. La relació no només s'ha invertit, sinó que les diferències s'han fet més grans. Per tant, actualment les persones que es casen avui dia ho fan principalment en cerimònies civils o d'altres modalitats, en una proporció que s'acosta a les 9 de cada 10. (Vegeu el gràfic III-7 i el quadre AIII-4).

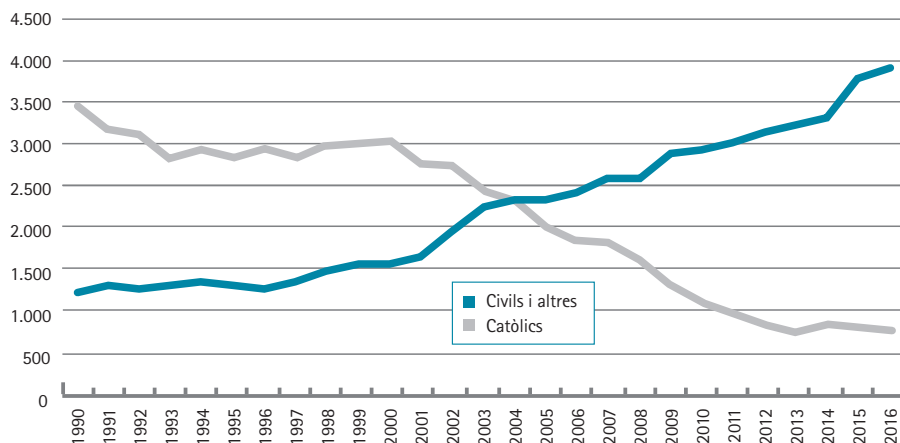
Aquesta tendència s'explica amb un doble motiu. D'una banda, per una dinàmica interna caracteritzada per l'increment de la laïcitat i l'abandonament de determinats ritus de la religió catòlica. D'altra banda, la forta immigració multicultural ha fet que augmentin els col·lectius de residents d'altres religions que, evidentment, no segueixen els ritus matrimonials catòlics.

La tercera característica de la matrimonialitat que cal considerar és el retard en l'edat amb què es contreu el matrimoni. Aquesta situació s'explica per múltiples causes, com la situació de precarització laboral, tant des d'un punt de vista de l'estabilitat econòmica com de les retribucions percebudes; l'increment del període de formació; la dificultat per trobar un habitatge a l'abast de la renda disponible, així com els nous rols socials en què el compromís matrimonial troba un encaix complicat.

QUADRE III-7. EVOLUCIÓ DE LES TAXES DE NUPCIALITAT EN MATRIMONIS ENTRE CÒNJUGES DE DIFERENT SEXE PER COMUNITAT AUTÒNOMA (1975-2016)						
	1975	1985	1995	2005	2015	2016
Espanya	7,60	5,17	5,01	4,76	3,59	3,73
Andalucía	7,05	5,84	5,34	5,41	3,57	3,70
Aragó	6,92	4,85	4,55	4,50	3,25	3,36
Astúries	7,60	5,25	4,16	4,65	3,39	3,59
Illes Balears	8,42	5,88	5,38	4,51	4,10	4,16
Illes Canàries	7,71	5,95	5,17	3,63	3,26	3,45
Cantàbria	7,70	4,97	4,26	5,18	3,69	3,89
Castella i Lleó	5,87	4,14	4,09	3,96	3,01	3,09
Castella-la Manxa	5,48	5,53	4,98	4,75	3,45	3,60
Catalunya	8,36	5,10	5,22	4,67	3,73	3,96
Com.Valenciana	8,08	4,79	5,40	5,24	3,66	3,84
Extremadura	5,29	5,74	4,72	4,29	3,19	3,36
Galícia	6,93	4,65	4,28	4,03	3,39	3,46
Madrid	9,29	5,17	5,27	4,84	4,00	4,03
Múrcia	7,28	5,93	5,45	5,00	3,35	3,52
Navarra	7,63	4,67	4,97	4,57	4,19	3,80
País Basc	8,71	4,40	4,58	4,54	3,41	3,49
La Rioja	7,17	5,09	4,42	4,70	3,45	3,68

Font: Institut Nacional d'Estadística, Indicadors demogràfics bàsics.

Gràfic III-7
Evolució dels matrimonis entre cònjuges de diferent sexe segons
forma de celebració (1990-2016)

Aquest increment significatiu de l'edat en el moment de casar-se per primera vegada no només és progressiu, sinó que s'ha accelerat des de la dècada dels noranta i particularment a partir dels inicis del segle XXI. L'any 1976, a les Illes, l'edat mitjana de matrimoni era de 27 anys per als homes i de 24 per a les dones. L'any 1990 l'edat de matrimoni havia augmentat un any per a les dones i 0,6 anys per als homes. L'any 2000 l'edat dels homes superava els 30 anys i la de les dones s'apropava als 28. A partir d'aquí s'accelera el retard matrimonial i l'any 2010 l'edat mitjana del primer matrimoni s'endarrereix gairebé quatre anys (33,9 anys els homes i 31,5 les dones). Finalment, les dades de 2016 apropen l'edat mitjana del matrimoni dels homes als 36 anys i a més de 33,5 per a les dones. És a dir, en aquest interval l'edat del matrimoni s'ha retardat en poc menys de nou anys en el cas dels homes i amb més dels vuit anys en el cas de les dones. Aquest retard té evidents conseqüències en termes de natalitat i fecunditat total. (Vegeu el gràfic III-8 i el quadre AIII-5).

Actualment, l'edat mitjana en el primer matrimoni dels contraents de les Illes són superiors a les de l'Estat, en una tendència clara iniciada en els primers anys del segle XXI. Com ja es va indicar en memòries anteriors, el cost de vida superior a les Illes Balears combinat amb uns salaris mitjans relativament baixos, una activitat econòmica molt estacionalitzada i l'elevat cost del preu de l'habitatge, ho podrien explicar en bona mesura. En qualsevol cas, no es pot perdre de vista que analitzem l'edat de contreure matrimoni i no a l'edat de la cohabitació en parella, un fenomen de cada cop més comú i acceptat per la societat i que en alguns casos és una fase

prèvia al matrimoni i en uns altres esdevé una manera de cohabitació permanent.

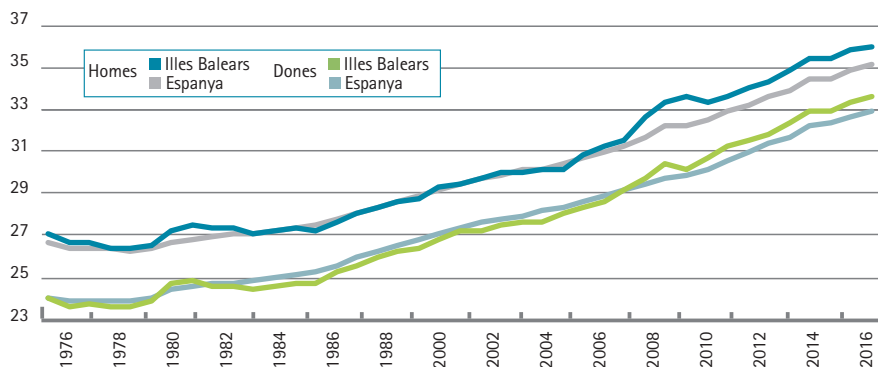
Una altra característica que hem de destacar en l'observació dels matrimonis entre cònjuges de diferent sexe és que hi ha diferències quant a l'edat dels contraents d'acord amb el sexe. Els homes generalment es casen amb dones entre dos i tres anys de mitjana més joves. Aquesta bretxa per sexe s'ha mantingut relativament constant al llarg de la sèrie estudiada, tant pel conjunt de l'Estat com per al nostre arxipèlag.

Quant a la nacionalitat dels contraents, l'augment de les persones de nacionalitat estrangera que es casen a les Balears ha estat molt significatiu durant les darreres dècades i, particularment, d'ençà de l'inici del mil·lenni. El 2016 se celebraren 4.593 matrimonis entre cònjuges de diferent sexe, dels quals poc menys d'un 75% foren de contraents amb nacionalitat espanyola; un 19% en què un dels membres tenia nacionalitat estrangera i, finalment, el 6% en què els dos contraents era estrangers.

Aquesta situació contrasta amb la que es registrava a mitjan dels vuitanta, en què gairebé un 93,5% dels matrimonis se celebraven entre parelles de nacionalitat espanyola, quantitat que baixà lleugerament, però per sobre del 90%, a mitjan dels noranta. El *boom* migratori internacional que es produí a començaments del mil·lenni propicià un augment espectacular de matrimonis de nacionalitat mixta (són més freqüents els enllaços en què l'home és el que té nacionalitat espanyola) o entre residents estrangers, fins a superar un 30% dels matrimonis registrats.

Gràfic III-8

Evolució de l'edat mitjana al primer matrimoni a Espanya i Illes Balears per sexe (1976-2016)

A causa de la profunda crisi econòmica, amb el retorn d'una quantitat important d'immigrants estrangers i els processos d'adquisició de la nacionalitat espanyola per part d'alguns immigrants, les darreres dades mostren un cert descens dels matrimonis en què algun dels seus membres és estranger, fins a situar-se el 2016 en l'un de cada quatre matrimonis celebrats a les Balears. (Vegeu el quadre III-8).

L'anàlisi de la procedència geogràfica dels estrangers casats a les Balears reflecteix la nova realitat estructural de la societat derivada dels potents fluxos internacionals. Així, si en els anys vuitanta i noranta els homes espanyols residents a les Balears es casaven principalment amb europees (fins a superar el 80% dels enllaços), aquesta proporció es modificà a mesura que arribaren dones d'altres nacionalitats, la qual cosa es va incrementar en el cas de les dones d'Amèrica del Sud, que va significar més d'un 50% dels matrimonis amb homes espanyols. Els moviments de retorn i l'adquisició de la nacionalitat es-

panyola d'algunes immigrants ha modificat novament la situació i n'ha reduït el pes d'aquests enllaços. El 2016, dels 505 matrimonis en què la dona era estrangera i l'home espanyol, 233 foren amb dones europees (46%), 172 amb dones d'Amèrica del Sud (33%) i la resta d'altres procedències, com 34 matrimonis amb africanes (menys d'un 7%) o els 16 matrimonis amb dones asiàtiques.

Els matrimonis entre dones espanyoles i homes estrangers, a banda de ser menys nombrosos, sempre han presentat una major heterogeneïtat de procedències. Es detecten les mateixes tendències generals: un descens percentual dels matrimonis amb homes estrangers europeus, mentre guanyen pes els homes dels continents sud-americà i africà. Així, el 2016 més d'un terç (prop d'un 41%, si hi afegim els homes d'Amèrica Central) dels matrimonis de dones espanyoles i estrangers se celebraren amb homes d'Amèrica del Sud, mentre la quantitat de matrimonis amb homes de nacionalitat europea oferia

uns nombres similars (34%) i, pel que fa a altres continents, destaca el pes que assoleixen els matrimonis amb persones provinents d'Àfrica (20%).

1.2.2.1. Divorcis, separacions i nul·litats

Un cop analitzats els trets principals de l'establiment dels lligams matrimonials, cal atendre un aspecte socialment molt significatiu i de signe contrari: les dissolucions matrimonials.

La sèrie històrica mostra un important creixement de les dissolucions, des de l'aprovació de la primera llei de divorci de l'actual període constitucional (Llei 30/1981) fins a l'aprovació de la reforma de la legislació del 2005 (Llei 15/2005), que facilità la tramitació dels divorcis. Per tant, és lògic que l'any 2006, el primer en què s'aplica la reforma de la llei, les dissolucions assoleixin el seu màxim, amb 145.919 a l'Estat espanyol i 3.949 a les Illes Balears. A partir d'aquest moment, s'inicia un progressiu descens fins que a partir del 2013, la quantitat de dissolucions s'estabilitza entorn dels poc més de 100.000 casos en el conjunt de l'Estat i els 2.500 casos a les Illes. Estaríem parlant d'un descens proper a un 45% en el primer cas i proper a un 30% a les Balears.

És evident que les dissolucions reflecteixen una crisi en la institució del matrimoni, substituïda en molts casos per models de convivència sense regular que, tanmateix, també pateixen les mateixes circumstàncies d'inestabilitat actual de les relacions de parella però que no es reflecteixen estadísticament. És lògic que, si hi ha menys matrimonis, també es produeixen menys dissolucions.

Les Balears presentaven l'any 2007 una taxa de 2,2 dissolucions per mil habitants i se situen en la mitjana del conjunt estatal. Quatre comunitats autònomes –País Valencià i Catalunya (2,5‰), les Illes Canàries (2,4‰) i el Principat d'Astúries (2,3‰) i la ciutat autònoma de Ceuta, que amb un 2,7‰ presenta l'indicador més alt– se situen per damunt de la mitjana. Contràriament, els mínims s'assoleixen a Extremadura i a Castella i Lleó (1,7‰).

La Llei 15/2005, de 8 de juliol, per la qual es modifiquen el Codi Civil i la Llei d'enjudiciament civil en matèria de separació divorci, té una incidència molt directa en la modalitat de dissolució matrimonial. Així, abans de la reforma, els casos de divorci només representaven entorn d'un 40% de les dissolucions, mentre que les separacions eren majoritàries. A partir del 2005 s'inverteix la situació i a partir de 2013 els divorcis constitueixen de manera molt estable fins a les darreres dades disponibles de 2016, un 95% de les dissolucions totals. (Vegeu el quadre III-9).

Un 75% dels divorcis i un 85% de les separacions que es registren a l'Estat espanyol el 2016 foren de mutu acord. Això és important per reduir el termini del procés, ja que en cas d'acord entre les parts pot acabar el procés en uns tres mesos, mentre si és contenciós es pot perllongar fins als deu mesos. Val a dir que un percentatge important de ruptures es produeixen després de llargues convivències. Així, prop d'un 50% de les separacions i una tercera part dels divorcis es produeixen després de 20 anys del matrimoni.

QUADRE III-8. MATRIMONIS: CÒNJUGES DE DIFERENT SEXE SEGONS COMPOSICIÓ DE LES NACIONALITATS DELS CONTRAENTS (1986-2016)

	1986	1991	1996	2001	2006	2011	2016
Total	4.164	4.410	4.152	4.329	4.260	3.950	4.593
Ambdós espanyols	3.892	4.035	3.749	3.647	2.990	2.712	3.439
Espòs espanyol i esposa estrangera	156	198	186	331	568	512	505
Esposa espanyola i espòs estranger	77	124	154	198	337	403	377
Ambdós estrangers	39	53	63	153	365	323	272

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears, Matrimonis (Sèries).

QUADRE III-9. DISSOLUCIONS DEL MATRIMONI A ESPANYA I LES ILLES BALEARS (1996-2016)

	Espanya				Illes Balears			
	Total	Nul·litat	Separació	Divorci	Total	Nul·litat	Separació	Divorci
1996	83.990	102	51.317	32.571	2.417	5	1.390	1.022
1997	88.998	123	54.728	34.147	2.604	2	1.549	1.053
1998	93.988	115	57.353	36.520	2.935	1	1.699	1.235
1999	96.536	133	59.503	36.900	2.827	..	1.665	1.162
2000	102.495	145	63.377	38.973	2.920	2	1.746	1.172
2001	103.250	152	65.527	37.571	3.125	4	1.850	1.271
2002	115.278	229	73.032	42.017	3.290	7	2.059	1.224
2003	121.896	198	76.250	45.448	3.482	4	1.992	1.486
2004	132.789	197	81.618	50.974	3.747	2	2.147	1.598
2005	137.044	168	64.028	72.848	3.826	5	1.577	2.244
2006	145.919	174	18.793	126.952	3.949	5	390	3.554
2007	137.510	150	11.583	125.777	3.774	10	273	3.491
2008	118.939	142	8.761	110.036	3.087	3	198	2.886
2009	106.166	127	7.680	98.359	2.784	4	184	2.596
2010	110.321	140	7.248	102.933	2.853	2	162	2.689
2011	110.651	132	6.915	103.604	2.907	1	136	2.770
2012	110.764	133	6.369	104.262	2.851	0	151	2.699
2013	100.437	110	4.900	95.427	2.500	3	107	2.389
2014	105.893	113	5.034	100.746	2.510	2	117	2.391
2015	101.357	144	4.652	96.562	2.503	2	78	2.423
2016	101.294	117	4.353	96.824	2.539	2	154	2.383

Font: Institut Nacional d'Estadística, Estadística de nul·litats, separacions i divorcis.

Finalment, les nul·litats són el tipus de dissolució matrimonial –per la seva naturalesa– menys freqüent i només suposen poc més d'un cas de cada 1.000 dissolucions. Sembla que la simplificació introduïda l'any 2015 pel papa Francesc en el procés de nul·litat eclesiàstica no ha tingut repercussió estadística. L'any 2016 es produïren 117 nul·litats a l'Estat, i a les Illes Balears, 2.

1.2.2.2. Matrimonis entre cònjuges del mateix sexe

La Llei 13/2005, d'1 de juliol, modificà el Codi Civil a fi d'estendre el dret de casar-se a qualsevol parella, independentment del gènere dels seus membres.

La sèrie estadística de les Illes Balears ja consta de deu exercicis complets d'aplicació de la llei. Després de la seva entrada en vigor, moltes parelles exerciren un dret que havien esperat durant molt de temps i, amb 148 enllaços constituïts per cònjuges del mateix sexe el 2006 i 129 el 2007, semblava que la tendència apuntava a un progressiu descens, amb només 92 enllaços el 2008, com comentàrem fa uns anys. La realitat, però, ha estat força distinta i posteriorment, entre el 2009 i el 2014, els enllaços han presentat una distribució mitjana de 120 enllaços l'any. Així mateix, el 2015 i sobretot el 2016 semblen indicar una tendència alcista, amb els dos valors rècord de la sèrie. (Vegeu el quadre III-10).

Trobam la causa d'aquest increment quan analitzam la distribució dels matrimonis de cònjuges del mateix sexe. Així, els matrimonis masculins presenten els seus màxims a l'inici de la sèrie i, de llavors ençà, una certa dinàmica decreixent fins a arribar als

mínims assolits el 2012 i el 2014, tot i que el 2015 i el 2016 presenten uns valors més elevats però menors als registrats fa deu anys. Contràriament, els matrimonis entre persones de sexe femení presenta una marcada tendència alcista. Després dels mínims assolits el 2008, en què només se celebraren 36 enllaços entre dues dones, la tendència no ha deixat de créixer fins a arribar no només a equilibrar-se amb el nombre de matrimonis homosexuals masculins, sinó que el 2016 els han superat. Una hipòtesi que podem plantejar és que a mesura que es treballa per fer visible la diversitat sexual i de convivència, són més les dones que han decidit formalitzar una situació que fins fa unes poques dècades s'havia de viure en la intimitat i amagar de la resta de la societat.

1.2.3. LA MORTALITAT

El 2016 es produïren, d'acord amb les dades de l'Ibestat, 7.939 defuncions de residents a les Balears (4.014 homes i 3.925 dones). Les malalties més freqüents com a causa de defunció foren, com en exercicis anteriors, les relacionades amb l'aparell circulatori i els tumors, que produïren a les Illes un 57% de les defuncions. Les malalties de l'aparell respiratori constitueixen la tercera causa de mort a les Illes i varen produir un 9,9% de les defuncions el 2016.

Les taxes estandarditzades de defunció publicades per l'INE se situen tant a l'arxipèlag balear com en el conjunt de l'Estat espanyol en 8,3‰. Les taxes estandarditzades permeten comparar la situació de la mortalitat amb altres àrees, amb independència de l'estructura per edat i sexe.

QUADRE III-10. MATRIMONIS ENTRE CÒNJUGES DEL MATEIX SEXE. ILLES BALEARS (2006-2016)

	Illes Balears		Mallorca		Menorca		Eivissa i Formentera	
	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones
2006	95	53	77	37	4	8	14	8
2007	87	42	73	36	2	2	12	4
2008	56	36	43	25	5	4	8	7
2009	86	38	72	25	1	4	13	9
2010	71	42	56	36	5	2	10	4
2011	82	43	61	37	5	0	16	6
2012	56	50	44	40	2	4	10	6
2013	75	54	55	41	4	7	16	6
2014	63	60	50	49	3	3	10	8
2015	72	66	59	55	1	8	12	3
2016	78	80	64	66	2	4	12	10

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears, Matrimonis (Sèries).

Les dades de l'INE reflecteixen una situació més favorable per a la nostra comunitat autònoma, tant pel que fa a la taxa per tumors i aparell respiratori i lleugerament superior per les causes de mort per malalties circulatòries. (Vegeu el quadre III-11).

Tant les taxes brutes de mortalitat com les taxes estandarditzades es troben afectades pel gran pes que suposen les defuncions ocorregudes en edats avançades, el que no fa possible avaluar la incidència de les defuncions en edats joves. Per mesurar i avaluar les defuncions prematures i teòricament evitables s'utilitza l'indicador dels anys de vida potencialment perduts. Segons es desprèn dels resultats publicats per l'Íbstat, les defuncions per causes externes és la primera causa de defunció entre els 16 i els 44 anys. Això fa que les causes del grup de traumatismes i altres malalties externes esdevinguin el segon grup de malalties que acumula més defuncions teòricament evitables, després dels tumors a l'indicador APV publicat per l'INE. La taxa

estandarditzada dels APV no és favorable a l'arxipèlag. Si es compara amb la mitjana nacional, la taxa corresponent a les causes externes assoleix uns valors elevats, amb un resultat superior, de manera que és una de les autonomies amb el resultat més elevat. (Vegeu el quadre III-12).

L'estudi de l'evolució recent de les defuncions permet constatar una tendència clara: les defuncions de residents de nacionalitat espanyola baixen lleugerament en freqüència relativa, atès que s'han incrementat de manera significativa les defuncions produïdes entre els residents estrangers amb una nacionalitat inclosa en la UE-15. Aquest col·lectiu presenta una immigració cronològica anterior a la d'altres corrents més recents i presenta dos trets demogràfics rellevants: en primer lloc, una estructura demogràfica més envellida que la d'altres col·lectius immigrants i, en segon lloc i malgrat la recent intensitat dels fluxos migratoris d'altres països, té un nombre d'efectius molt superior al d'altres grups.

**QUADRE III-11. EVOLUCIÓ DE LES TAXES ESTANDARDITZADES DE DEFUNCIÓ A
ESPANYA I ILLES BALEARS (2001, 2008, 2016)**

	2001		2008		2016	
	Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears
Total	8,53	8,73	7,47	7,4	8,33	8,35
Malalties del sistema circulatori	2,92	2,97	2,31	2,37	2,39	2,44
Tumors	2,35	2,38	2,12	2,1	2,39	2,31
Malalties del sistema respiratori	0,88	0,86	0,83	0,68	0,93	0,85

Font: Institut Nacional d'Estadística. Defuncions segons causa de mort.

**QUADRE III-12. TAXES ESTANDARDITZADES D'APV I DEFUNCIONS PER
CAUSES EXTERNES PER COMUNITAT AUTÒNOMA (2016)**

	Total		Homes		Dones	
	Taxa estandarditzada APVP (per 100.000)	Nombre mitjà APVP	Taxa estandarditzada APVP (per 100.000)	Núm. mitjà APVP	Taxa estandarditzada APVP (per 100.000)	Nombre mitjà APVP
Galícia	756,68	25,32	1182,05	26,72	333,21	21,42
Ceuta	672,93	36,83	1332,3	36,83	..	..
Illes Balears	649,82	29,85	986,33	31,28	304,14	25,88
Astúries	615,14	23,06	933,59	24,16	303,89	20,26
Múrcia (Regió de)	603,54	30,11	933,66	29,91	264,79	30,9
Illes Canàries	576,07	27,25	904,49	28,66	244,85	23,02
Andalusia	565,75	26,42	901,14	27,65	229,05	22,4
Espanya	557,23	26,34	853,58	27,41	260,89	23,32
País Basc	556,69	24,57	887,51	25,79	229,59	20,65
Extremadura	552,01	26,38	848,09	26,58	245,55	25,67
Castella i Lleó	550,98	23,82	809,62	24,2	282,95	22,75
La Rioja	546,61	27,33	759,85	25,87	332,68	31,5
Castella-la Manxa	538,56	26,72	817,17	27,38	245,99	24,61
Catalunya	516,39	26,71	748,09	28,22	286,75	23,43
Cantàbria	505,2	23,88	861,06	25,52	150,19	17,29
Navarra	487,2	24,6	649,95	24,31	322,5	25,25
Aragó	486,25	23,3	810,15	24,57	154,34	18,43
Comunitat Valenciana	481,42	24,58	752,41	26,36	207,39	19,7
Melilla	476,1	27,86	472,1	19,72	476,17	42,5
Madrid	362,09	27,56	540,41	28,34	192,69	25,61

Font: Institut Nacional d'Estadística. Defuncions segons causa de mort.

D'altra banda, la resta de col·lectius d'estrangers tenen una estructura d'edat més jove i, en conseqüència, amb probabilitats menors de defunció. L'escassa incidència de les defuncions en nacionalitats distintes de la UE-15 no en permet treure conclusions sobre el perfil. Els difunts estrangers de nacionalitats incloses en l'Europa dels 15 presenten unes característiques similars a les dels espanyols: els problemes de salut que causen defuncions presenten uns índexs de freqüència més elevats entre les malalties del sistema circulatori i els tumors.

El creixement vegetatiu (balanç entre els naixements i les defuncions) en nombres absoluts és positiu. Les taxes assolides són superiors a la mitjana nacional i en els darrers exercicis es mouen pels volts del 2%. Aquest índex deriva d'una situació de baixa mortalitat i d'una natalitat que manté unes taxes que s'apropen al 9% i que estan evolucionant amb una tendència descendent com a la resta d'Espanya, encara que en el cas de l'arxipèlag és una de les autonomies amb creixement més alt. En les projeccions de població aquest cicle s'allargarà a les Illes fins a l'any 2025, quan per primer cop s'obtidrien saldos negatius a causa d'un descens de la natalitat i un augment en les defuncions com a conseqüència d'una població envellida. (Vegeu el gràfic III-9 i el quadre AIII-6).

Una altra característica de la mortalitat de l'arxipèlag és que es produeix una certa sobremortalitat masculina i la relació d'home i dones que han mort es manté en uns valors superiors a 1. Aquest indicador assoleix valors superiors a 2 en el grup d'edat d'entre els 10 i els 60 anys, en gran part com a conseqüència de la mortalitat deri-

vada dels accidents de trànsit i el consum de drogues, que són factors que afecten especialment el gènere masculí. Fent un petit incís, hem de dir que els supòsits que es manegen, pel que fa al grup de població menor de 40 anys, en l'elaboració de projeccions de població plantegen com a hipòtesi que es produirà una millora en les taxes de defunció masculina com a resultat de l'aplicació de polítiques legals i socials com el carnet per punts i les campanyes sobre el consum de drogues. Així mateix, els analistes demogràfics preveuen que la sobremortalitat masculina derivada de defuncions produïdes per certs tipus de càncer o per malalties del sistema circulatori en el futur es reduiran i ho fonamenten en la idea que algunes d'aquestes defuncions, com el càncer de pulmó, són degudes als mals hàbits de les persones i, per tant, són potencialment evitables. Contràriament però en un mateix sentit, s'estableix com a hipòtesi que la mortalitat de les dones augmentarà com a conseqüència de l'adopció d'algun dels hàbits classificats tradicionalment de "masculins" (augment de les dones que fumen, augment de situacions d'estrès...), que s'hauran de traduir, necessàriament, en un major nombre de defuncions femenines i, per tant, s'aproparà l'índex d'esperança de vida entre ambdós sexes. (Vegeu el quadre III-13).

Pel que fa als majors de 65 anys, com a conseqüència de les millores sanitàries, hàbits de vida més saludables i una major participació en el si de la societat, continua augmentant l'esperança de vida, tot i que ho fa lentament atès que ja s'ha arribat a un sostre bastant alt, cada cop més proper a la longevitat biològica de l'espècie humana. La quantitat de defuncions es concentra

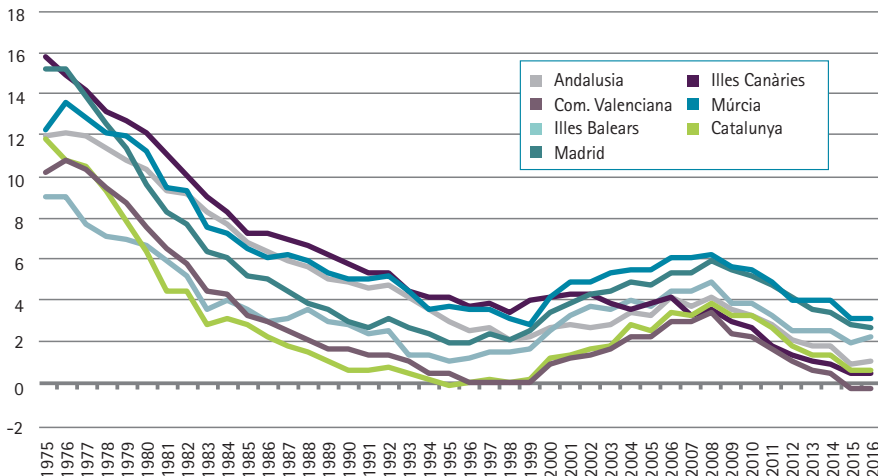
especialment en les edats superiors, amb un desplaçament progressiu cap a les més altes. Així, mentre l'any 1986 un 44% de las defuncions esdevenien en el grup d'entre els 60 i els 79 anys, el 2008 aquestes defuncions suposaren un 32% de les defuncions registrades i el 2016 un 30%, cosa que és un indicador més del retard mitjà de les defuncions, ja que aquest percentatge s'acumula en l'interval superior. Simultàniament, en el mateix període augmentà el nombre de persones mortes de 80 i més anys d'un 37% en el 1986 a suposar-ne un 54% el 2008 i un 58% el 2016. És a dir, més de la meitat de les defuncions ho són de majors de 80 anys i prop d'un 88% es registren entre persones de més de 60 anys.

Els grans avenços que s'han produït en la medicina i en matèria preventiva han fet que avui dia les taxes de mortalitat infantil es moguin en valors molt baixos i ja difícils

de millorar, i d'altra banda les condicions de salut de la població major són millors. Tots dos extrems de la piràmide de la població –menys mortalitat infantil i major nombre d'efectius en les edats superiors– fan que l'esperança de vida augmenti any a any. (Vegeu el gràfic III-10 i el quadre AIII-7).

Pel que fa als sexes, cal només esmentar que l'esperança mitjana de vida en el naixement presenta una tendència a créixer moderadament, fins a situar-se, d'acord amb les dades calculades per l'Ibstat per al 2016 a les Illes Balears en 80,6 anys per als homes i en 85,4 anys per a les dones. És evident, per tant, que hi ha una diferència important en les probabilitats de supervivència fins a edats avançades segons el sexe que afavoreixen les dones, explicable tant per factors biològics com socials. Aquest fet demogràfic es reflecteix en el sobreenvelliment de la població femenina en els grups d'edat més avançada.

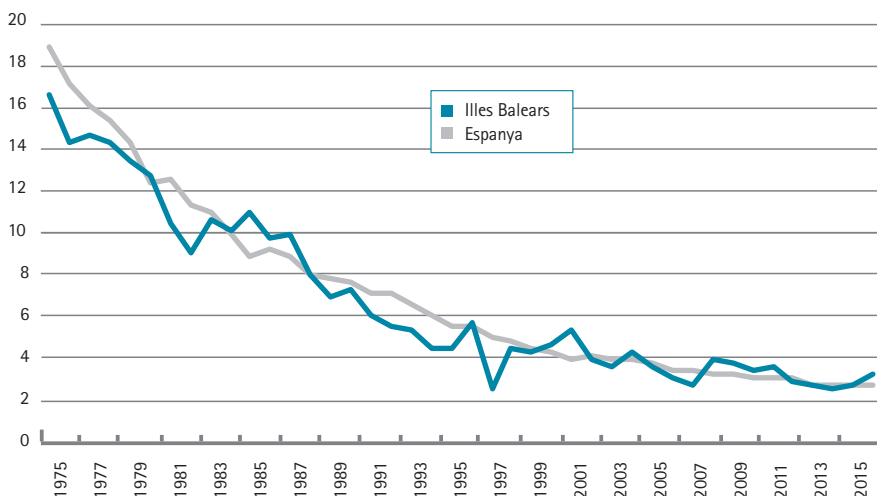
Gràfic III-9
Taxes de creixement vegetatiu per 1.000 (1975-2016)

QUADRE III-13. DEFUNCIONS A LES ILLES BALEARS SEGONS GRUPS D'EDAT I SEXE (2016)

	Total	Homes	Dones	Sobremortalitat Homes
Total	7.939	4.014	3.925	1,02
<1 any	35	18	17	1,06
01-04 anys	7	5	2	2,50
05-09 anys	4	4	0	-
10-14 anys	3	2	1	2,00
15-19 anys	9	7	2	3,50
20-24 anys	16	13	3	4,33
25-29 anys	22	16	6	2,67
30-34 anys	36	24	12	2,00
35-39 anys	54	34	20	1,70
40-44 anys	83	53	30	1,77
45-49 anys	140	90	50	1,80
50-54 anys	205	133	72	1,85
55-59 anys	300	199	101	1,97
60-64 anys	424	299	125	2,39
65-69 anys	531	377	154	2,45
70-74 anys	641	417	224	1,86
75-79 anys	815	461	354	1,30
80-84 anys	1.315	672	643	1,05
85 i més anys	3.299	1.190	2.109	0,56

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears. Defuncions 2016.

Gràfic III-10
Evolució de la taxa de mortalitat infantil a Espanya i Illes Balears (1975-2016)

Si tenim en compte que en edats avançades el moviment migratori és escàs i que la mortalitat tendeix a concentrar-se en edats cada cop més elevades, la conseqüència real és que la piràmide de població s'eixampla en el vèrtex, és a dir, experimenta un procés d'envelliment de la població que no és compensat per les aportacions de la base de la piràmide. De fet entre les hipòtesis més utilitzades en les projeccions de població s'inclou fixar un quocient de millora en els primers trams d'edat i en el d'edats adultes, amb un augment progressiu de la mortalitat en les edats superiors.

1.2.4. LA IMMIGRACIÓ

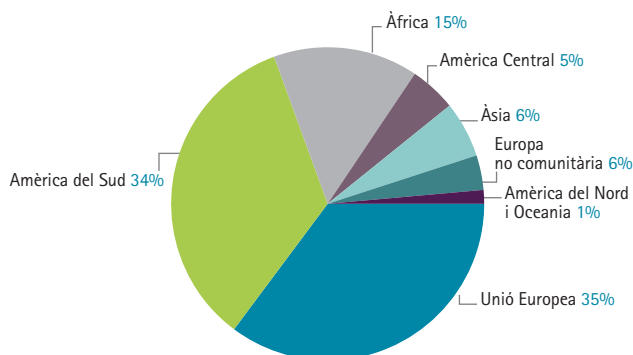
Un component demogràfic de gran importància en l'estructura de la població balear són els residents nascuts fora de les Illes. Aquest ha estat un procés continuat en el temps d'ençà que s'inicià el desenvolupament turístic, quan es produïren els primers corrents migratoris amb una finalitat residencial permanent, amb la particularitat que els procedents de l'estranger arribaven a les Illes atrets per les condicions climàtiques i la bellesa de l'entorn natural –alguns encara en edat d'aportar les seves activitats productives i artístiques i uns altres per gaudir de la jubilació– i, en canvi, els procedents d'altres autonomies arribaren per treballar en el sector serveis o de la construcció.

A finals dels noranta i als primers anys del segle XXI s'inicià un altre corrent migratori cap a les Illes amb una intensitat creixent i amb un perfil migratori diferent: la major intensitat dels fluxos migratoris es concentra en la població immigrant proce-

dent de l'estranger que, com la procedent d'altres autonomies arriba a les Illes a cercar un lloc de treball. Així en el perfil immigratori es combinen dues finalitats: un sector, moltes vegades amb elevat poder adquisitiu, arriba a les Illes amb una finalitat residencial; mentre que un altre sector, més important quantitativament, arriba a les Illes per treballar. En conseqüència, el perfil demogràfic es diversifica: la població procedeix de països de tot el món i això enriqueix l'autonomia, que esdevé una societat multicultural. (Vegeu el gràfic III-11).

A partir de la crisi econòmica que esclatà a finals del primer decenni d'aquest segle, la intensitat immigratòria minvà notablement i l'emigració s'incrementà tot i que, no obstant això, el creixement migratori continua sent el component fonamental del creixement de la població insular. La població resident a les Illes Balears nascuda fora de la comunitat autònoma en la revisió del padró de 2017 significa un 44% de la població total, arribant en el cas d'Eivissa i Formentera a superar el 50% de la població resident. Aquestes dades signifiquen un lleu descens respecte dels anys de bonança econòmica i de les registrades fa poc més d'un quinquenni, quan la població nascuda fora arribà a suposar un 46% del total (2012). Però, a més, també hem de considerar que coincidiren els anys en què augmentà lleugerament l'emigració amb els anys en què la gestió del padró va establí mesures que afectaren a la baixa el nombre de persones escrites com a residents, ja que es varen dur a terme comprovacions per confirmar la residència de les persones i, en cas de no localitzar-les, se les donava de baixa.

Gràfic III-11

Població a les Illes Balears nascuda a l'estranger. Revisió del padró 2017

Si ens centrem en l'anàlisi de la població amb nacionalitat estrangera, el procés és molt similar al descrit quan hem analitzat els nascuts a l'estranger, tot i que en aquest grup queden exclosos els estrangers nacionalitzats espanyols, mentre que entre els nascuts a les Illes s'inclouen infants amb nacionalitat estrangera i població de retorn nascuda a la comunitat. La població amb nacionalitat estrangera ha passat d'un 21,69% (més d'una cinquena part de la població) a un 16,7% el 2017. (Vegeu el quadre III-14).

Què passa amb la migració actualment? A l'estadística de variacions residencials es comptabilitzen moviments, no nombre de migrants, però és una bona font per observar com evolucionen els fluxos migratoris. En el cas de les Illes, des de l'any 2002 fins al 2016 s'observa un primer cicle ascendent en intensitat de la immigració amb saldos positius elevats i un segon període amb un descens important en el flux d'entrada d'efectius poblacionals que també afecta l'emigració

però no amb la mateixa incidència. Pel que fa a la immigració procedent d'una altra autonomia, els valors es mantenen entorn dels 20.000 moviments tant en la immigració com en l'emigració, que és un poc més baixa, la qual cosa explica que els balanços no siguin elevats. En realitat, l'efecte de la crisi econòmica on més repercutí fou en l'entrada de població procedent de l'estranger, amb uns saldos creixents i elevats fins al 2007, amb la qual cosa es va iniciar una línia descendent fins al 2015 i el 2016, en què es produeix un repunt en l'entrada de població, sense adquirir el volum del període anterior. (Vegeu el gràfic III-12 i el quadre AIII-8).

La influència de les migracions en la composició de la població balear és innegable: gairebé la meitat de la població no ha nascut a les Illes, de cada 10 residents 1,6 té nacionalitat estrangera, més d'un 20% dels naixements són de mare estrangera i les llars multiculturals han augmentat paral·lelament a l'entrada de població amb diferents nacionalitats.

QUADRE III-14. INDICADORS DE POBLACIÓ DE LES ILLES BALEARS SEGONS LA REVISIÓ DEL PADRÓ 1-1-2017 PER IL·LA

	Illes Balears	Mallorca	Menorca	Eivissa	Formentera
Percentatge de població de menys de 16 anys	16,47	16,72	16,09	15,46	13,34
Percentatge de població de 16-64 anys	68,20	67,47	67,57	72,53	74,01
Percentatge de població de 65 i més anys	15,33	15,81	16,34	12,01	12,65
Població estrangera / pobl. illa (%)	16,75	16,04	10,93	23,52	31,25
Pobl. nascuda fora de la CA / Pobl. illa (%)	44,32	42,07	38,87	59,53	65,25
Relació d'homes per cada dona	0,99	0,98	0,99	1,05	1,10
Índex de creixement 2017/2016 (%)	0,79	0,84	-0,47	1,26	1,29
Índex de creixement de la població espanyola (%)	1,17	1,16	0,58	1,54	2,83
Índex de creixement de la població estrangera (%)	-1,04	-0,79	-8,27	0,36	-1,94
Índex de creixement de població nascuda a Balears (%)	0,65	0,64	0,00	1,22	1,69
Í. de creixement de població nascuda a una altra CA (%)	0,90	0,84	0,30	1,23	3,15
Í. de creix. de població nascuda a l'estranger (%)	1,06	1,39	-3,22	1,36	-0,67
Total	40,90	41,03	41,70	39,60	40,50
Edat mitjana	39,97	39,99	40,96	39,25	40,39
Homes					
Dones	41,81	42,06	42,44	39,97	40,62
Índex d'envel·liment (pobl. 65 i més/pobl. <16 anys)	0,93	0,95	1,02	0,78	0,95
Í. dependència* (pobl. <16 + pobl. >64) / pobl. 16 a 64)	0,47	0,48	0,48	0,38	0,35
Índex de recanvi (pobl. 60 a 64 / pobl. 20 a 24)	1,01	1,01	1,11	1,01	0,92

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears, Indicadors demogràfics (revisions anuals del padró municipal d'habitants).

Però, a més, també ha tingut una especial incidència en l'estructura d'edat de la població; el perfil dels immigrants dels darrers anys ha nodrit essencialment els grups d'edat de la piràmide de població en edat activa i, en conseqüència, ha alentit el procés d'envelliment de la població.

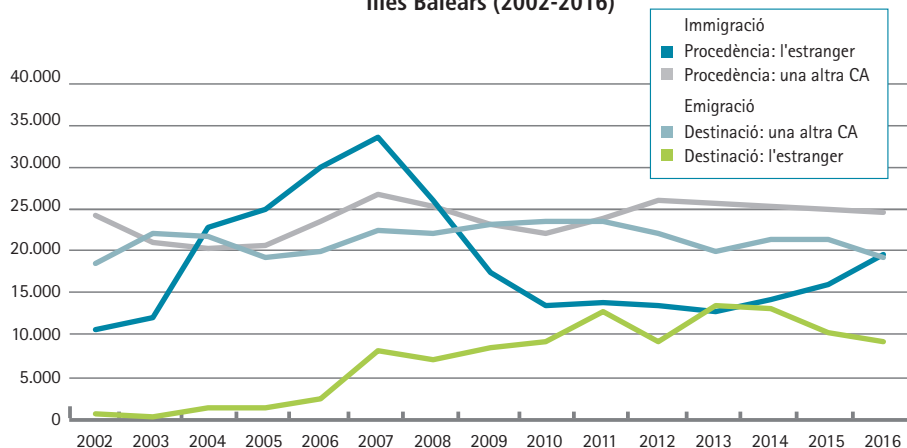
La població immigrant des del 2000 està constituïda principalment per efectius en edat laboral. Estructuralment, la influència en la piràmide de la població balear és un fet i es demostra en el fet que prop d'un 82% dels nousvinguts queda classificat en el grup d'edat dels 16-65 anys, un 13% entre els menors de 16 anys i la resta en el grup d'edat de 65 i més anys.

Les nacionalitats amb major moviment migratori són les més freqüents en el padró. Així, a les Illes destaquen els procedents del Marroc, Alemanya, Itàlia, Regne Unit, Colòmbia, Romania o l'Argentina, sense oblidar altres països que presenten crei-

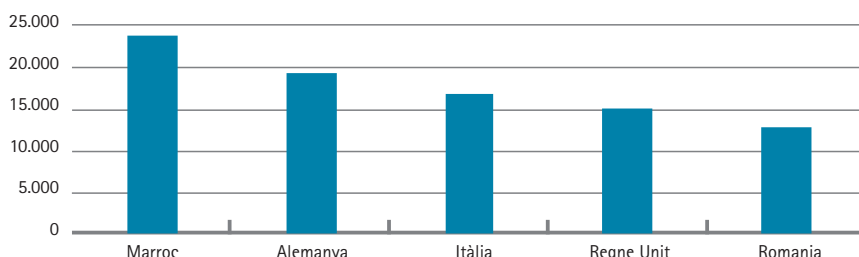
xements de població importants, com la Xina, el Paraguai, el Brasil o Veneçuela. (Vegeu el gràfic III-13 i el quadre AIII-9).

Els resultats de les projeccions de la població realitzades per l'INE deixen entrellucar que s'ha establert com a hipòtesi de treball la contribució positiva del moviment migratori en el creixement de la població amb una intensitat molt més reduïda de la que caracteritzà els deu primers anys del segle XXI. L'evolució de les dades mostren una tendència decreixent dels balanços migratoris provinents d'altres comunitats autònomes. I, pel que fa als fluxos estrangers, es manté la hipòtesi d'un valor constant d'uns 12.700 efectius immigrants provinents de l'estranger per a tot el període observat en la projecció. Quant a l'emigració amb destinació a l'estranger, amb un descens evolutiu molt suau, es calculen uns 8.000 emigrants. El creixement de la població anual per migració, atès aquest escenari, es fixa en uns 5.000 efectius, amb una tendència decreixent.

Gràfic III-12
Evolució dels moviments migratoris de les Illes Balears per procedència.
Illes Balears (2002-2016)

Gràfic III-13
Població estrangera per país de nacionalitat més freqüent a les Illes Balears.
Revisió padró 1/01/2017

1.3.

LA POBLACIÓ DE LES ILLES BALEARS: HORITZÓ 2030

Quina i com serà la població de les Balears a finals de la dècada següent? Per esbrinar-ho cal recórrer a les projeccions de població. Les projeccions són simulacions que permeten conèixer com evolucionarà una població en un interval concret de temps i avançar l'escenari futur quantitatiu i qualitatiu des d'un punt de vista demogràfic.

L'Institut Nacional d'Estadística actualitza cada dos anys i per a cada comunitat autònoma les projeccions de població que va fer a partir del cens del 2011 a 15 anys de vista. Aquestes projeccions inicien els càlculs amb les dades disponibles més recents i simulen la població futura, d'acord amb els paràmetres estructurals i les tendències demogràfiques aleshores vigents.

L'última actualització publicada per l'INE arriba fins al 2031. En cas de mantenir-se

les tendències recents, la població de les Illes experimentarà des del 2018 fins al 2030 un creixement absolut de 71.500 habitants. En aquest escenari, la variació anual decreixerà progressivament i presentarà unes taxes que no superaran en cap cas l'1% i, per tant, considerablement inferiors als creixements experimentats a l'inici del segle XXI. Per al 2019 la previsió es d'un creixement de 0,6%, però es preveu que la taxa es reduirà progressivament fins arribar al 2030, amb una variació anual de 0,3%. El creixement total per al període 2018-2031 podria apropar-se al 6,2%. (Vegeu el quadre III-15).

L'evolució dels distints components demogràfics considerats en la projecció per a les Illes Balears és fruit de l'escenari i els components demogràfics següents:

- Un progressiu descens de la natalitat i, consegüentment, de les taxes de natalitat i de fecunditat, com ara el nombre de fills per dona. Aquestes dades són coherents amb l'estructura de la població en edat

fecunda. Arriben a l'edat reproductiva els efectius generacionals d'inici del segle XXI, amb un important retard en el calendari de fecunditat. Així, al descens de dones en edat fecunda, s'hi afegeix el descens de població estrangera femenina en edat reproductiva, que en els darrers anys han aportat més d'un 20% del total de naixements de l'arxipèlag balear.

- D'altra banda, les defuncions augmenten, característica pròpia d'una població que presenta una estructura envellida. Per al 2030 s'estima que gairebé un 19% de la població tindrà 67 o més anys. La taxa de dependència també augmentarà progressivament fins a arribar al final del període a les 27 persones de 67 i més anys per cada 100 en edat

de treballar, sempre que l'escenari no canviï i l'edat de jubilació es mantingui en els 67 anys. L'augment de la població de més edat implica, així mateix, un cert augment de l'esperança de vida.

- El creixement vegetatiu de la població previst a partir del 2025 presenta valors negatius (més defuncions que naixements). Si s'acompleix aquesta previsió, seria la primera vegada que les Balears registra una tendència estructural cap als valors negatius en el creixement vegetatiu. Aquesta situació al segle XX només s'havia registrat puntualment en situacions excepcionals, com l'epidèmia de grip del 1918 i durant la Guerra Civil Espanyola (1936-39). (Vegeu el gràfic III-14 i quadre AIII-10).

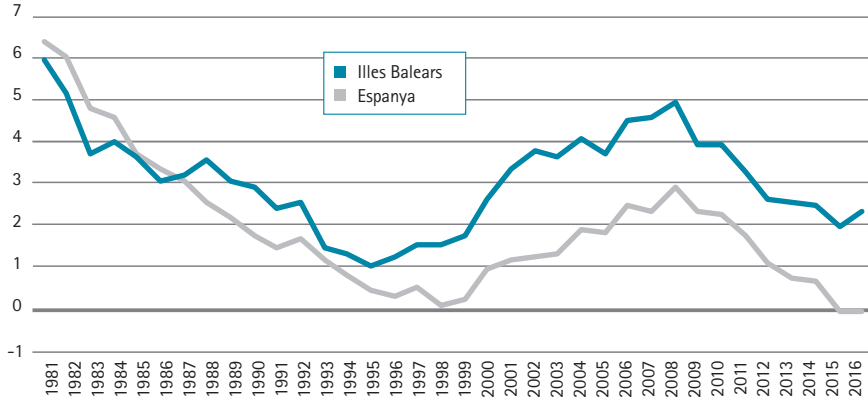
**QUADRE III-15. PROJECCIÓ DE POBLACIÓ RESIDENT A LES ILLES BALEARS
L'1 DE GENER PER SEXE (2018-2031)**

	Total	Homes	Dones
2018	1.150.623	573.861	576.762
2019	1.157.964	576.926	581.038
2020	1.164.905	579.791	585.114
2021	1.171.468	582.468	589.000
2022	1.177.682	584.970	592.711
2023	1.183.574	587.312	596.262
2024	1.189.176	589.509	599.667
2025	1.194.517	591.576	602.941
2026	1.199.625	593.527	606.097
2027	1.204.522	595.376	609.145
2028	1.209.229	597.132	612.097
2029	1.213.766	598.807	614.959
2030	1.218.142	600.407	617.735
2031	1.222.365	601.936	620.429

Font: INE, Projeccions de la població 2016-2031.

Gràfic III-14

Evolució de les taxes del balanç vegetatiu d'Espanya i Illes Balears (1981-2016)

- Pel que fa al comportament migratori, es manté més o menys constant, amb una certa tendència a la reducció dels fluxos procedents d'altres comunitats autònomes. La immigració procedent de l'estranger presentaria un flux anual de gairebé 13.000 persones. El creixement de la població anual per migració (saldo migratori) s'estableix entorn de les 5.000 persones, amb una certa tendència decreixent. (Vegeu el quadre III-16).

A més d'aquesta evolució cap a l'envelliment de l'estructura demogràfica i a un creixement de la població alimentat per uns fluxos migratoris progressivament més febles, en la realitat insular no es poden obviar els efectes que produeix sobre el territori la càrrega demogràfica que realment experimenten les Illes a causa del model productiu centrat en bona mesura en el turisme de sol i platja.

Així, en un arxipèlag en què el turisme és un dels eixos bàsics de l'activitat econòmica, és

necessari mesurar fins a quin punt les infraestructures, els serveis, els equipaments i el medi ambient poden suportar la pressió humana a la qual se sotmet el nostre territori.

L'Institut Balear d'Estadística publica amb una periodicitat mensual l'indicador de pressió humana (IPH). L'IPH té com a objectiu estimar la càrrega demogràfica que suporten les Illes diàriament i, per tant, no només es té en compte la població resident sinó també els que hi són temporalment (amb l'exclusió dels creueristes i dels que arriben en embarcacions privades).

A partir de les dades publicades per l'Ibestat, el catedràtic d'economia aplicada Andreu Sansó va elaborar el treball titulat *Projeccions de la càrrega demogràfica diària de les Illes Balears per a diferents horitzons temporals*, que fou presentat a les jornades organitzades sobre sostenibilitat per la Direcció General d'Innovació i Recerca de la Vicepresidència i Conselleria d'Innovació, Recerca i Turisme del Govern de les Illes Balears, en la

ponència “Tendències subjacents a l’indicador de pressió humana. Podem continuar creixent sense modular el creixement?”, en la qual aborda aquesta perspectiva i la seva incidència en altres àrees de la realitat insular (densitat de la població en el territori, residus, sanitat, etc.). A més, sota la hipòtesi que es mantenen els patrons observats en les dades al llarg del temps inclou projeccions de l’IPH ([http://blog.fundaciobit.org/jornades-de-debat-per-a-iniciar-un-reflexio-estrategica-en-el-marc-de-la-recerca-i-la-innovacio-per-a-la-sostenibilitat-la-necessitat-dun-pacte/](http://blog.fundaciobit.org/jornades-de-debat-per-a-iniciar-un-reflexio-estrategica-en-el-marc-de-la-recerca-i-la-innovacio-per-a-la-sostenibilitat-la-necessitat-dun-pacte/documentacio-i-videos-jornades-la-necessitat-dun-pacte/)).

Les projeccions s’han elaborat sense cap hipòtesi prèvia o restrictiva sobre els factors que poden influir en la mateixa evolució de la població i, per descomptat, del mateix tu-

risme. A partir de l’observació de patrons regulars en les sèries de dades (1997-2015) de l’indicador de pressió humana s’ha aplicat un model economètric. Les tendències observades s’extrapolen fins a l’any 2030 i es considera un primer escenari base, sobre el qual es podrien afegir distints condicionants provinents d’altres agregats macroeconòmics. Les dades mostren la tendència de cap on ens adrecem si es mantenen les mateixes condicions que en el període observat i no es produïu cap element pertorbador que, evidentment, n’afectaria el resultat.

El mèrit d’aquestes projeccions és la quantificació de la càrrega demogràfica diària que poden arribar a experimentar cadascuna de les illes de l’arxipèlag, no només pel que fa a la població resident sinó també l’estacional, que és especialment significativa a les Balears. Les projeccions mostren que en

QUADRE III-16. PROJECCIONS DE LA POBLACIÓ A LES ILLES BALEARS (2018-2030)

	Població	Naixements	Defuncions	Immigracions procedents de l'estranger	Emigracions amb destinació a l'estranger	Immigracions procedents de la resta d'Espanya	Emigracions amb destinació a la resta d'Espanya
2018	1.150.623	10.025	8.489	12.766	8.801	15.740	13.901
2019	1.157.964	9.856	8.591	12.766	8.781	15.541	13.851
2020	1.164.905	9.695	8.696	12.766	8.759	15.363	13.805
2021	1.171.468	9.544	8.801	12.766	8.736	15.205	13.764
2022	1.177.682	9.407	8.908	12.766	8.713	15.070	13.730
2023	1.183.574	9.290	9.015	12.766	8.689	14.955	13.704
2024	1.189.176	9.191	9.124	12.766	8.667	14.861	13.687
2025	1.194.517	9.113	9.235	12.766	8.645	14.787	13.679
2026	1.199.625	9.057	9.351	12.766	8.625	14.730	13.680
2027	1.204.522	9.022	9.471	12.766	8.606	14.687	13.690
2028	1.209.229	9.009	9.595	12.766	8.590	14.655	13.708
2029	1.213.766	9.015	9.727	12.766	8.576	14.630	13.733
2030	1.218.142	9.040	9.868	12.766	8.563	14.609	13.762

Font: Institut Nacional d’Estadística. Projeccions de la població.

l'horitzó 2030, el dia de màxima càrrega demogràfica pot suposar duplicar la població resident. (Vegeu el quadre III-17).

La càrrega demogràfica mitjana el 2030 s'estima que podria suposar unes 500.000 persones més que la població resident estimada en les projeccions de l'INE, malgrat és cert que l'autor admet que si es consideren les dades de població resident de les projeccions de l'INE, les dades serien inferiors.

Per fer visibles els efectes d'aquesta projecció demogràfica, s'inclouen alguns indicadors com la densitat de població calculada. Així, considerant la càrrega demogràfica màxima estimada, s'arribaria a unes 485 persones per quilòmetre quadrat a Mallorca o unes impressionants 720 persones/km² a les Pitiüses. Aquestes dades, considerant la càrrega demogràfica mitjana, serien de 360 persones/km² a Mallorca i de 442 persones/km² a les Pitiüses.

Aquestes projeccions són una primera eina de treball metodològica, o com assenyala Sansó, un escenari de base perquè en futurs treballs s'incloguin als patrons observats algunes variables macroeconòmiques i fins i tot demogràfiques, que evidentment modificarien els resultats i que són necessàries tenir en compte perquè una característica de la població és el seu dinamisme. No obstant això, més enllà del detall dels resultats, el que en el fons es planteja és fins on pot suportar el territori la càrrega demogràfica que té durant períodes cada vegada més llargs de l'any. Aquests valors reflecteixen la pressió territorial que podria patir un territori reduït com és l'arxipèlag balear i que en determinats moments de l'any poden superar la capacitat de càrrega dels equipaments i les infraestructures i el propi entorn i, en tot cas, reduir la qualitat de vida dels residents i el confort dels visitants.

**QUADRE III-17. PROJECCIONS DE L'ÍNDEX DE PRESSIÓ HUMÀ (IPH)
A LES ILLES BALEARS PER ILLES (FINS 2030)**

		2015	2020	2025	2030
Illes Balears	Màxima	2.010.520	2.168.401	2.325.548	2.482.833
	Mitjana	1.437.640	1.555.377	1.648.350	1.743.163
	Mínima	1.093.246	1.139.287	1.194.584	1.247.536
Mallorca	Màxima	1.425.063	1.542.404	1.652.985	1.763.556
	Mitjana	1.085.691	1.174.896	1.243.406	1.313.314
	Mínima	857.036	894.539	935.839	975.212
Menorca	Màxima	216.687	230.521	242.141	253.761
	Mitjana	126.212	134.576	140.298	146.223
	Mínima	91.263	93.462	97.051	100.558
Eivissa i Formentera	Màxima	370.951	400.376	436.190	472.003
	Mitjana	225.737	249.377	269.468	289.765
	Mínima	140.157	151.579	162.265	172.586

Font: Andreu Sansó. Projeccions IPH. Illes Balears.

2

BENESTAR ECONÒMIC, DISTRIBUCIÓ DE LA RENDA I POBRESA

RESUM

En aquest apartat s'analitza el nivell de benestar econòmic de les Illes balears amb les darreres dades disponibles, corresponents al primer any de recuperació econòmica, l'any 2015. Els resultats plantegen un important increment de la capacitat adquisitiva mitjana de les Illes balears enfront del conjunt espanyol, amb uns ingressos per individu equivalent superiors als de les Illes espanyoles, mentre que la distribució també és més igualitària en el cas balear. Concretament, els ingressos mitjans es troben un 12,2% per sobre de la mitjana espanyola i situen les Illes balears en un bloc de regions –juntament amb Navarra, Madrid, Catalunya i el País Basc– clarament distanciat per sobre de la resta. És especialment remarcable el bot en la millora de les dades del 2015, fins al punt que cal esperar si es consoliden en la propera onada de l'enquesta de condicions de vida (ECV). Quant a la distribució de rendes, els indicadors de desigualtat de Balears milloren substancialment i passen a situar-se clarament per davall dels del conjunt espanyol, amb valors de l'índex de Gini de 0,336 i 0,345, respectivament. Malgrat això, des d'una perspectiva europea els valors de desigualtat de Balears i Espanya continuen entre els més elevats dels països integrants de la Unió Europea.

Quant als indicadors de pobresa, es detecta un percentatge més baix a les Balears de llars en risc de pobresa que a Espanya. Així, la taxa de risc de pobresa de les Balears se situa en un 18,8%, mentre que al conjunt espanyol és d'un 22,3%. En termes absoluts, aquesta taxa suposa que l'any 2015 a Balears hi havia 207.642 persones en risc de pobresa. Igual que per als indicadors de desigualtat, la taxa de pobresa s'ha reduït considerablement respecte del 2014, si bé continua assolint uns valors dels més alts entre els països europeus.

2.1.

INTRODUCCIÓ¹

Des de la memòria de l'any 2002 el CES analitza els trets bàsics del benestar econòmic a les Illes Balears mitjançant l'estudi de les microdades de diferents fonts estadístiques elaborades per l'Institut Nacional d'Estadística (INE). Fins a la memòria del 2006 ho va fer amb les dades de l'enquesta contínua de pressupostos familiars, i d'ençà de la memòria del 2007, amb les de l'enquesta de condicions de vida (ECV).

La memòria del 2017 pretén consolidar aquesta línia d'estudi, tot continuant amb l'anàlisi del nivell i les disparitats en els recursos monetaris entre els ciutadans de les Balears. En concret, aquesta memòria vol oferir una visió temporal de la seva evolució i comparar els indicadors de benestar al llarg de la crisi econòmica fins a l'inici de l'actual recuperació econòmica.

Com ja s'ha comentat abans, la base de dades utilitzada és l'enquesta de condi-

1. Es pot consultar en l'annex estadístic d'aquest apartat: quadres AIII-11 a AIII-16, la sèrie històrica de les variables indicadors de desigualtat i índex de pobresa per al període 2013-2015.

ons de vida que elabora l'INE². L'ECV està dissenyada per oferir informació harmonitzada sobre condicions de vida i exclusió social en el context dels països de la Unió Europea. A l'àmbit espanyol, el seu nivell de desagregació territorial màxim és la comunitat autònoma. L'enquesta de condicions de vida es duu a terme a Espanya des de l'any 2004 i la darrera onada disponible és la de l'any 2016. En aquesta memòria s'ha utilitzat especialment la informació corresponent a aquesta darrera de l'any 2016, si bé per disposar d'un recorregut temporal també s'incorpora informació per al conjunt del període 2008-2016. Val a dir que la informació d'ingressos de l'ECV es refereix sempre a l'any anterior, raó per la qual a la resta del document quan es parli de l'enquesta de condicions de vida 2016 ens referirem a l'any 2015.

En línia amb anteriors memòries, la metodologia aplicada és la convencional en la literatura. Així, la informació d'ingressos de cada llar es refereix als ingressos monetaris nets i s'ha homogeneïtzat dividint-los pel nombre de membres, d'acord a l'escala de l'OCDE, la qual reflecteix l'existència d'economies d'escala.³ Per això, d'ara endavant el concepte d'ingressos d'una llar s'utilitzarà com a sinònim dels ingressos totals per individu equivalent. D'altra ban-

da, en tots els càlculs s'ha incorporat el pes poblacional de cada llar.

La resta de l'apartat sobre el benestar econòmic dels ciutadans balears s'ha estructurat de la manera següent: a l'apartat 2.2 es compara el nivell d'ingressos mitjans de les llars de les diferents comunitats autònomes i de l'UE-27, així com la seva distribució relativa; l'apartat 2.3 es dedica a l'anàlisi de la pobresa relativa⁴.

2.2.

EL NIVELL I LA DISTRIBUCIÓ DE RENDES

El primer indicador de benestar econòmic fa referència al nivell mitjà d'ingressos per llar. (Vegeu la columna 1 del quadre III-18).

L'enquesta de condicions de vida estima que les llars balears tingueren el 2015 uns ingressos mitjans nets per unitat de consum de 17.894 euros, força per sobre de la mitjana espanyola, 15.842 euros. En termes relatius, els ingressos mitjans de les llars balears eren un 13% superiors als del conjunt espanyol, tal com es detalla a la columna 2. En comparació a la resta de comunitats autònomes, per tant, les llars Balears se situen en un bloc de territoris –juntament amb el País Basc, Madrid, Navarra, Catalunya, Aragó, la Rioja i Astúries– amb ingressos clarament destacats respecte a la resta de regions i per sobre de la mitjana nacional. Des d'un punt de vista temporal i amb la

2. Per a una exposició extensa de l'ECV i del seu paper per analitzar les condicions de vida en el conjunt de la Unió Europea, es pot consultar: ATKINSON, A.B. i MARLIER, E. (eds.). (2010): *Income and living conditions in Europe*. Eurostat, Statistical books. També es pot consultar <http://www.ine.es/prensa/np526.pdf>, pàg. 9-11.

3. En concret, els adults (14 anys i més) altres que el sustentador principal de la llar computen per 0,5 unitats, mentre que aquest darrer computa la unitat. Per la seva banda, cadascun dels membres menors de 14 anys computen per 0,3 unitats.

4. En l'elecció dels indicadors de desigualtat de rendes i de pobresa s'ha seguit l'informe de síntesi del 2002 de la Comissió Europea.

prudència d'una necessària constatació en onades futures de l'ECV, el valor del 2015 suposa un salt quantitatiu de la renda mitjana de les Illes balears. Així, mentre que del 2012 al 2014 els ingressos mitjans creixien molt suaument (cal tenir en compte que són valors nominals), la reactivació econòmica i laboral del 2015 es traslladà en el fort increment dels ingressos.

Tot plegat, en termes estatals, atès que els ingressos del conjunt espanyol han evolucionat de manera encara més moderada, el valor mitjà balear no ha deixat de guanyar gradualment pes relatiu, fins al salt del 2015, quan se situa un 13% per sobre de la mitjana estatal. Aquest salt és de tal magnitud que les dades nominals del 2015 per primera vegada superen les existents just a l'inici de la crisi, 17.548 euros l'any 2008. (Vegeu el quadre III-19).

Les dades d'ingressos abans d'impostos directes palesen la major capacitat de riquesa de l'economia balear, amb uns ingressos de 20.040 euros, un 16% per sobre de la mitjana nacional. (Vegeu la columna 6 del quadre III-18). Una vegada computats aquests impostos directes i sense incorporar les transferències socials altres que les pensions, la renda es redueix un 25,3% fins als 16.464 euros, en aquest cas un 13,7% per sobre de la mitjana nacional. (Vegeu la columna 4). D'aquesta manera, idò, s'observa l'efecte limitador esperat per sobre de la mitjana provocat pels impostos directes, mentre que l'efecte positiu de les transferències socials, per l'efecte contrari, és inferior al de la mitjana nacional. En qualsevol cas, l'evolució d'aquests efectes està lligada a la conjuntura econòmica i no tant al valor absolut de partida.

A banda de la capacitat adquisitiva mitjana, l'ECV ofereix informació per conèixer si aquesta –una vegada establertes les decisions de despesa– es tradueix en una capacitat folgada per poder estalviar i afrontar incerteses. Malgrat els ingressos per sobre la mitjana nacional, la capacitat de maniobra no difereix significativament dels valors del conjunt espanyol, fet que podria indicar un major nivell relatiu d'endeutament.

Una vegada comprovat que el nivell d'ingressos mitjans de les Illes balears és superior al de la mitjana de les Illes espanyoles, l'anàlisi del benestar econòmic requereix comparar la seva distribució entre la població. En coherència amb anteriors memòries, l'indicador de referència per analitzar la desigualtat relativa de recursos és l'índex de Gini⁵. (Vegeu el gràfic III-15).

L'índex de Gini de les Illes balears amb la mostra de l'ECV-2016 pren un valor de 0,336, que és inferior al que s'obté per al conjunt espanyol (0,345). Això indica, per tant, un menor nivell de desigualtat entre les Illes balears de l'ECV que entre les del conjunt espanyol. La utilització d'un altre indicador, l'Atkinson (0,5), en canvi, ofereix una imatge menys favorable.

5 L'índex de Gini pren valors entre zero i la unitat. El valor zero correspondria a una distribució perfectament igualitària. És a dir, que, per exemple, un 10% de població amb manco recursos tingués un 10% dels ingressos. El valor unitari indicaria que tots els recursos estarien en possessió d'una sola llar: la més rica. D'aquesta manera, com més baix és l'índex menor és la desigualtat relativa i a la inversa.

QUADRE III-18. INDICADORS DE DESIGUATAT DE RENDES PER COMUNITAT AUTÒNOMA (2016)

	Ingressos nets per unitat de consum (base 100 nacional)	Ingressos nets sense transferències socials (inclou supervivència i jubilació) per unitat de consum	Ingressos nets sense transferències socials (inclou supervivència i jubilació) per unitat de consum (base 100 nacional)	Ingressos bruts per unitat de consum	Ingressos bruts (base 100 nacional)	Percentatge de llars amb capacitat de pagar imprevists	Percentatge de llars amb alguna dificultat per arribar a final de mes*	Gini	Atkinson (0,5)	Atkinson (2)	
Galícia	15.428	97,39	14.212	98,18	18.378	96,69	28,88	56,0	0,315	0,086	0,052
Astúries	17.241	108,83	15.745	108,76	20.574	108,24	22,69	43,4	0,292	0,074	0,550
Cantàbria	15.484	97,74	14.194	98,05	18.183	95,67	34,81	47,7	0,300	0,073	0,356
País Basc	21.058	132,93	19.454	134,39	25.301	133,11	17,82	38,7	0,291	0,073	0,787
Navarra	19.697	124,33	18.316	126,53	23.403	123,13	24,13	46,0	0,277	0,078	0,825
La Rioja	16.933	106,89	15.777	108,99	20.278	106,69	22,05	39,1	0,285	0,069	0,265
Aragó	17.116	108,04	15.907	109,89	20.896	109,94	26,76	43,3	0,304	0,079	0,625
Madrid	18.709	118,10	17.640	121,86	23.163	121,86	33,61	58,6	0,350	0,108	0,457
Castella i Lleó	15.645	98,76	14.353	99,15	18.560	97,65	24,05	47,4	0,305	0,080	0,652
Castella-la Manxa	13.106	82,73	11.718	80,95	15.376	80,89	35,00	62,5	0,339	0,100	0,463
Extremadura	12.775	80,64	11.181	77,24	14.867	78,22	43,38	65,4	0,323	0,087	0,521
Catalunya	18.828	118,85	17.567	121,35	23.122	121,65	37,22	63,3	0,314	0,087	0,983
Comunitat Valenciana	13.589	85,78	12.333	85,20	16.014	84,25	43,78	69,3	0,325	0,093	0,622
Illes Balears	17.894	112,95	16.464	113,74	22.040	115,96	32,66	53,3	0,336	0,099	0,775
Andalusia	12.560	79,28	10.941	75,58	14.623	76,93	52,83	78,0	0,361	0,113	0,912
Múrcia	12.635	79,76	11.465	79,20	14.792	77,83	47,97	71,8	0,320	0,089	0,337
Illes Canàries	12.993	82,02	11.005	76,02	15.004	78,94	61,33	76,3	0,381	0,124	0,296
Espanya	15.842	100	14.476	100	19.007	100	38,68	62,6	0,345	0,096	0,923

Font: Ibestat.

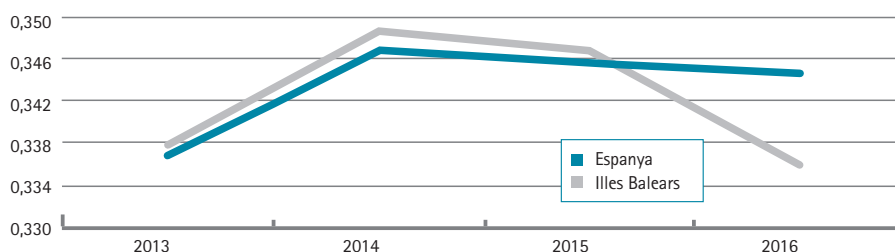
* Percentatge de llars amb molta dificultat, amb dificultat i amb certa dificultat.

QUADRE III -19. EVOLUCIÓ DELS INGRESSOS A LES ILLES BALEARS (2013-2016)

	2013	2014	2015	2016
Ingressos Balears, escala OCDE-ECV (€)	15.427	15.729	15.894	17.894
Ingressos Balears, escala OCDE-ECV (valor 100 nacional)	98,67	102,10	103,15	112,95
Ingressos Balears per persona-ECV (valor 100 nacional)	98,62	102,59	103,92	114,14
Ingressos Balears per persona-CRE (valor 100 nacional)				

Font: Ibestat.

Gràfic III-15
Evolució de l'Índex de Gini a les Illes Balears i Espanya (2013-2016)

Això no obstant, l'Atkinson (2)⁶ mostra per a les Illes Balears un valor significativament inferior que per al conjunt espanyol (0,775 enfront d'un 0,923). Aquest fet, també constatat en anteriors onades de l'ECV, assenyalava que la distribució en la cua baixa és més igualitària que en el cas espanyol.

Des d'una òptica de cicle econòmic, i amb les reserves dels valors d'aquesta darrera onada, la substancial millora macroeconòmica, especialment palesa en la creació d'ocupació, podria ser darrera de la millora de l'indicador de desigualtat. Si l'enfoca-

ment de comparació s'amplia al nivell dels països de la Unió Europea, s'observa que, si bé el nivell de desigualtat de rendes és similar a l'espanyol, aquest darrer se situa entre els més alts entre els països integrants de la Unió Europea. En concret, l'índex de Gini de l'any 2008 situaria les Balears entre els països amb major desigualtat a la sortida de la crisi econòmica. Si s'utilitza l'indicador que compara les rendes acumulades per al 20% de les llars més riques i el 20% de les llars més pobres, aleshores la situació apuntaria en el mateix sentit, ja que les Illes se situarien entre els territoris amb major desigualtat: les llars més riques acumularien 5,6 vegades més renda que les més pobres, quan aquest valor per al conjunt dels països integrants de l'euro pren un valor de 5,1. (Vegeu el quadre III-20).

6. Els valors entre parèntesis de l'indicador d'Atkinson es refereixen al paràmetre d'aversion a la desigualtat, de tal manera que com més gran és el paràmetre més es penalitzen les situacions extremes en les dues cues de la distribució. En ambdós casos, com més gran (petit) és el valor dels indicadors, més desigual (igual) és la distribució dels ingressos.

Tanmateix, és important destacar l'important avanç que les dades del 2015 suposen respecte de les de l'any anterior, quan l'indicador prenia un valor de 8,3, de manera que ara han quedat relativament per sota del valor espanyol. Amb aquest valor, la dada de l'indicador S80/S20 torna als valors previs a la crisi, quan el 2008 era del 5,2.

Tot plegat, després d'una tendència lligada a la crisi econòmica, d'increment de la desigualtat, els valors de 2015, el primer any de recuperació econòmica, assenyalen una millora dels indicadors, tant del nivell d'ingressos com dels indicadors de desigualtat, fins al punt que la majoria d'indicadors recuperen els valors del 2008, tot just a l'inici de la crisi econòmica. Les memòries futures hauran d'analitzar quin paper ha pogut jugar en aquest canvi de tendència la creació d'ocupació i així esbrinar la plausibilitat del seu manteniment amb vista al futur.

2.3.

LA POBRESA RELATIVA A LES ILLES BALEARS⁷

L'apartat anterior sobre distribució de rendes s'ha dedicat a analitzar el conjunt de la població tenint en compte tant les llars amb més recursos com les de menys recursos. En aquest sentit, els indicadors utilitzats són sensibles, en major o menor mesura, segons l'avversió a la desigualtat implícita en cada indicador, a la situació de totes les

llars. En canvi, aquest apartat es dedica a analitzar un grup més específic de població, com ara les llars amb menys recursos. L'objectiu és determinar el percentatge (taxa) de llars amb un nivell de recursos per sota d'un determinat llindar, que està en relació amb el que es pot considerar el nivell de vida estàndard entre la població d'un territori, de manera que les llars per sota d'aquest llindar són considerades en risc de pobresa.

Com és obvi, l'establiment d'un llindar monetari concret és una tasca difícil, possiblement arbitrària, i esdevé encara més complicada quan en l'anàlisi s'inclouen realitats socioeconòmiques diferents com les representades per les distintes comunitats autònomes. Per tot això, la metodologia adoptada en aquest apartat és l'estàndard en aquests tipus d'estudis⁸, és a dir, s'ha aplicat el concepte de pobresa relativa i no el d'absoluta⁹.

D'aquesta manera, s'han considerat llars en risc de pobresa les que disposen d'ingressos inferiors a un 60% dels ingressos de la mediana de les llars del seu territori de residència.¹⁰ En aquest sentit, cal fer notar que el que es calcula és el percentatge de llars o persones de cada comunitat autònoma que té uns recursos inferiors

8. Vegeu: INE. "Estudio descriptivo de la pobreza en España. Resultados basados en la Encuesta de Condiciones de Vida 2004".

9. Entre els avantatges del concepte de pobresa relativa hi ha el fet que es té en compte que el cost d'accés a alguns béns i serveis és diferent en una societat rica que en una de pobra. A més, l'enfocament de pobresa relativa engloba la pobresa absoluta.

10. Cal observar que la utilització de la mediana en lloc de la mitjana implica que únicament s'observaran reduccions en el nivell de pobresa si efectivament s'ha produït una redistribució de recursos en favor de la població pobra.

7. Vegeu: Eurostat. *Income, Poverty and Social Exclusion*. Brussel·les, 2000.

a una determinada quantitat. Atès que s'analitza la pobresa relativa, el nombre llinar de referència és diferent a cada comunitat autònoma, que és més elevada als territoris més rics i a l'inrevés. (Vegeu el quadre III-21).

Així, mentre aquest llinar se situa en els 9.004 euros a les Illes Balears, en el cas del conjunt espanyol aquest llinar correspon als 8.209 euros. Com és obvi, per tant, la taxa de llars en risc de pobresa s'ha de calcular amb els valors de cada territori;

en cas contrari, si s'aplicàs el mateix valor per a totes les comunitats autònomes (per exemple, el llinar del conjunt espanyol) la taxa seria inferior a les comunitats riques i major a les pobres. Com que allò que es calcula és el percentatge de llars a la cua inferior, per analitzar les llars amb més pocs recursos s'acompanyen els resultats amb un indicador més restrictiu, que és el percentatge de llars amb ingressos per sota d'un 40% dels ingressos de la mediana, que és el que s'anomena en la bibliografia "la població en risc de pobresa extrema".

QUADRE III-20. ÍNDEXS DE DESIGUALTAT I DE RISC DE POBRESA A LA UNIÓ EUROPEA (2015-2016)

	Índexs de desigualtat		Indicadors de pobresa
	Gini-2015	S80/S20-2015	Taxa risc de pobresa-2015
Bulgària	0,377	7,7	22,9
Lituània	0,37	7,1	21,9
Romania	0,347	7,2	25,2
Làtvia	0,345	6,2	21,8
Espanya	0,345	6,6	22,3
Grècia	0,343	6,6	21,1
Portugal	0,339	5,9	19
Illes Balears	0,336	5,6	15,5
Itàlia	0,331	6,3	20,6
Estònia	0,327	5,6	21,7
Xipre	0,321	4,9	16,1
Regne Unit	0,315	5,1	15,8
Luxemburg	0,31	5	16,5
EU (zona euro)	0,307	5,1	17,4
Polònia	0,298	4,8	17
Croàcia	0,298	5	19,5
Alemanya	0,295	4,6	16,5
Irlanda	0,295	4,4	16,6
França	0,293	4,3	13,6
Malta	0,285	4,2	16,5
Hongria	0,282	4,3	14,4
Dinamarca	0,277	4,1	11,9

continua

QUADRE III-20. ÍNDEXS DE DESIGUALTAT I DE RISC DE POBRESA A LA UNIÓ EUROPEA (2015-2016)

	Índexs de desigualtat		Indicadors de pobresa
	Gini-2015	S80/S20-2015	Taxa risc de pobresa-2015
Suècia	0,276	4,3	16,2
Àustria	0,272	4,1	14,1
Holanda	0,269	3,9	12,7
Bèlgica	0,263	3,8	15,5
Finlàndia	0,254	3,6	11,6
Rep. Txeca	0,251	3,5	9,7
Eslovènia	0,244	3,6	13,9
Eslovàquia	0,243	3,6	12,7

S80/S20: Relació entre la renda disponible total del 20% de la població amb ingressos més elevats i la del 20% amb ingressos més baixos.

Font: elaboració pròpia i IBESTAT.

QUADRE III-21. TAXA DE RISC DE POBRESA PER COMUNITATS AUTÒNOMES (2016)

	Llindar d'ingressos per persona	Taxa de llars en risc de pobresa	Taxa de llars en risc de pobresa extrema	Taxa risc de pobresa (Estratègia Europa 2020)
La Rioja	9.208	15,3	7,2	20,3
Illes Balears	9.004	18,8	5,5	21,2
Comunitat de Madrid	9.878	24,0	9,3	27,0
Castella-la Manxa	6.874	21,1	14,4	29,8
Múrcia	6.762	20,4	13,8	28,5
Andalusia	6.275	21,3	16,9	32,3
Illes Canàries	6.606	20,6	18,0	37,7
Cantàbria	7.721	14,9	6,7	24,3
Espanya	8.209	22,3	10,7	27,9
Aragó	9.450	22,6	5,0	25,0
Catalunya	10.054	19,2	6,4	22,5
País Basc	11.565	18,5	4,4	22,9
Castella i Lleó	8.392	18,3	7,5	23,7
Comunitat Valenciana	7.117	19,0	13,5	26,2
Navarra	11.009	14,7	6,4	18,1
Extremadura	6.404	16,9	11,3	24,9
Galícia	7.950	17,4	7,9	24,2
Astúries	9.766	21,1	6,1	25,3

Font: Ibestat.

Nota: En aquest apartat es calculen les taxes de risc de pobresa a partir del llindar d'ingressos per persona de cada comunitat autònoma.

Finalment, cal destacar cinc fets:

1. El percentatge de llars en risc de pobresa és menor a les Balears que en el conjunt espanyol (un 18,8% enfront d'un 22,3%, respectivament). De fet, amb els valors del 2015 les Illes se situarien en un nivell mitjà baix de taxa de risc de pobresa.
2. En comparació al valor de la mostra de l'ECV amb dades d'ingressos de l'any 2014, el percentatge de llars en risc de pobresa s'ha reduït substancialment des d'un 25,9% del 2014 a un 18,8% el 2015, mentre que en el cas espanyol s'ha mantingut estable entorn d'un 22%.
3. Quan la referència de renda és un 40% de la mediana de llars, la taxa de risc de pobresa extrema se situa a les llars balears en un 5,5%, gairebé la meitat del valor nacional, 10,7%.
4. Els valors de la taxa de risc de pobresa de 2015 tornen als valors existents el 2008, just a l'inici de la crisi, quan foren del 18,5.
5. Des d'una perspectiva europea, el percentatge de llars en risc de pobresa de les Illes se situa entre els territoris amb un major valor. Tanmateix, cal ser prudent atès l'important avenç dels indicadors i esperar que properes onades confirmen la millora dels indicadors.

3

RESUM

La recaptació líquida suma a la recaptació en via voluntària i a la recaptació en via executiva, els imports de la recaptació per "altres cotitzacions", és a dir, per atur, per FOGASA i per formació professional, a més d'altres ingressos diferents de les quotes. Així l'any 2016 (darreres dades anuals disponibles) la recaptació líquida ha assolit 3.029,79 milions d'euros, el que en termes relatius suposa un 7,49% més del que es registrava l'any anterior.

A les Illes Balears el 2017 va haver-hi una mitjana mensual de 485.016 treballadors d'alta en qualque règim del sistema i la mitjana anual de pensions va ser de 186.241,08, i la de pensionistes, 165.389. Això estabilitza la ràtio de nombre de treballadors-pensió-pensionista en 2,6 i en 2,93, respectivament.

A l'àmbit nacional, la mitjana mensual va ser de 18.222.519,36 treballadors; la de pensions, 9.541.801,25, i la de pensionistes, 8.646.059,92, per la qual cosa la ràtio de treballadors per pensió és d'1,91 i el de treballadors per pensionista és de 2,11.

La contribució que les prestacions de Seguretat Social duen a terme a la millora de la qualitat de vida dels ciutadans pot apreciar-se si es té en compte que el pressupost executat per l'INSS en prestacions –2.297.418.976,31– representa un 7,68% del PIB de les Illes Balears (primera estimació per al 2017 de l'INE per la CAIB situada en 29.910,8 milions d'euros).

Els percentatges de creixement interanuals a les Illes del nombre de pensions, dels imports de les nòmines mensuals i de les pensions mitjanes, el 2017 i des del 2008 són superiors als percentatges de creixement interanual produïts a l'àmbit nacional.

Més de 333.000 persones són beneficiàries a la nostra comunitat autònoma d'alguna de les pensions o subsidis o altres prestacions de la Seguretat Social o prestacions per desocupació, o pensions de classes passives o no contributives, ja que es troben en algunes de les situacions de necessitat corresponents a les contingències protegides. L'import mensual estimat supera els 282 milions d'euros.

Les cotitzacions socials el 2017 a les Balears han ascendit a 2.645.258.233,11 euros, que –sumades a taxes i ingressos per un import de 26.707.371,48 euros i a altres conceptes– situen els drets reconeguts nets en 2.672.175.115,45 euros, dades definitives acumulades a desembre.

Les cotitzacions socials han aconseguit 2.165.895.354,40 (règim general), 283.295.105,56 (règim d'autònoms), 2.467,22 (règim especial agrari), 11.193.015,00 (règim de la mar), 13.145,16 (mineria del carbó), 16.995,29 (empleats de la llar), 1.405.731,47 (accidents de treball i malalties professionals) i 183.436.419,01 (aturats i bonificacions per foment a l'ocupació).

A la fi de 2017 les obligacions reconegudes netes a les Illes Balears varen ser de 2.359.178.996,75 euros, que distribuïdes per capítols pressupostaris varen llançar els resultats següents: 19.263.542,00 (cap. 1), 3.682.863,70 (cap. 2), 2.336.075.534,93 (cap. 4), 157.054,23 (cap. 6), operacions financeres 127.598.830.

El 2017 les pensions contributives de Seguretat Social a les Balears gestionades per les entitats gestores de la Seguretat Social varen ascendir a 2.117.303.420,76 euros, dels quals 209.608.980,46 per pensions d'incapacitat permanent, 1.551.004.950,64 per pensions de jubilació, 329.851.080,75 per pensions de viduïtat, 25.994.295,54 per pensions d'orfanat i 844.113,37 per pensions en favor de familiars.

A més, s'han de comptabilitzar 88.091.293 euros de subsidis i altres prestacions: 37.201.646,83 incapacitats temporals, 805.974,88 recàrrecs, 49.268.265,28 maternitat-paternitat, risc per embaràs i lactància, 815.406,18 prestacions i lliuraments únics.

Les prestacions per atur totalitzaren 536 milions d'euros, amb una disminució d'un 1,1% respecte del 2017.

SEGURETAT SOCIAL

3.1.

INTRODUCCIÓ

El model de Seguretat Social configurat en la nostra constitució dins dels principis rectors de la política social i econòmica és un model mixt, contributiu i assistencial, com s'infereix de l'article 41 de la CE, que assenyala: "Els poders públics mantindran un règim públic de Seguretat Social per a tots els ciutadans que garanteixi l'assistència i les prestacions socials suficients davant situacions de necessitat, especialment en cas de desocupació. L'assistència i les prestacions complementàries seran lliures".

L'expressió Seguretat Social s'esmenta també en l'article 129.1 i sobre la competència exclusiva de l'Estat en la legislació bàsica i el règim econòmic de la Seguretat Social, sense perjudici de l'execució dels seus serveis per les comunitats autònomes, en el 129.1 i en el 25.2. Sense emprar aquests termes, també s'esmenta quan es refereix a la protecció econòmica de la família de l'article 39; la protecció de la salut, l'article 43; el tractament i la rehabilitació de disminuïts físics, l'article 49, i la suficiència econòmica dels ciutadans durant la tercera edat mitjançant pensions adequades i periòdicament actualitzades (article 50).

La Seguretat Social, d'acord amb el model constitucional i els seus principis i finalitats establertes en la LGSS, article 2.1 apartat 1.3, es

configura com el nucli fonamental del sistema de protecció social pública del nostre estat social i democràtic de dret fonamentada en els principis d'universalitat, unitat, solidaritat i igualtat i que garanteix a les persones compreses en el camp d'aplicació que compleixen amb els requisits exigits –així com els familiars o assimilats a càrrec seu– la protecció adequada enfront de les contingències i en les situacions protegides.

Per tant, hi ha un nivell bàsic de protecció integral i universalitzada finançat per impostos, que comprèn l'assistència farmacèutica, la protecció familiar, els serveis socials i, en determinats casos, el subsidi per desocupació, al qual accedeixen tots els ciutadans en idèntiques condicions amb independència que hagin contribuït o no al sistema de la Seguretat Social.

Aquest nivell de protecció es completa, d'una banda, amb el sistema de prestacions econòmiques, en el qual s'integra la modalitat contributiva, que ofereixen rendes de substitució dels salaris en actiu (proporcionalitat entre salari, cotització i prestació), i, d'una altra, amb la modalitat no contributiva adreçada a proporcionar compensació a les necessitats bàsiques en favor d'aquells ciutadans que es troben en situació de necessitat i no accedeixen a la via contributiva.

A aquests dos nivells de caràcter públic i obligatori, cal afegir un tercer nivell complementari de caràcter lliure, constituït fonamentalment per les entitats de previsió social i els plans i fons de pensions.

Com a sistema de prestació pública i obligatòria basat en un sistema de repartiment, d'una banda, requereix la prèvia obtenció dels recursos, fonamentalment les quotes de la Seguretat Social, que es recapten per la TGSS en període voluntari com en via executiva i que conformen el pressupost d'ingressos de la Seguretat Social. D'altra banda, requereix el desplegament de l'acció protectora finalista que s'articula a través d'entitats gestores (INSS, ISM) i que, a més de l'assistència sanitària que no és objecte de desenvolupament en aquest capítol i que es presta pel Servei Públic de Salut, inclou les prestacions econòmiques que es descriuran més endavant.

El sistema de Seguretat Social es caracteritza pel seu dinamisme, per la seva capacitat d'adaptació continuada a l'evolució social i econòmica, basat en l'equitat (amb proporcionalitat referencial entre les prestacions i l'esforç contributiu dels beneficiaris), en la solidaritat interpersonal i intrageneracional i en la garantia de la suficiència, sempre que ho permetin les disponibilitats financeres. Aquesta suficiència o adequació no és aïllada, sinó referida al sistema de pensions globalment. Els reptes demogràfics (natalitat, envelliment de la població, augment de l'esperança de vida) abordats des de l'òptica de manteniment del principi de la suficiència de les prestacions com a renda social de substitució que caracteritza a les prestacions contributives fan necessari dotar el sistema de les fórmules de finançament necessàries per consolidar la protecció i assegurar-ne la sostenibilitat.

Aquest dinamisme que s'ha posat en relleu al llarg de la història i la utilització d'instruments tan efectius de concertació

com el Pacte de Toledo forma part dels seus senyals d'identitat, juntament amb la solidaritat, la capacitat redistributiva i la de contribuir a la cohesió social.

Els últims anys mostren un intens procés d'adaptació de la Seguretat Social a l'aparició de les noves tecnologies i a l'auge dels serveis per via telemàtica, que es reflecteixen en l'intens desenvolupament del web i de la seu electrònica i la constant incorporació i optimització de serveis via internet, especialment la plataforma Tu Seguridad Social, a través de la qual –amb certificat digital, DNI electrònic o Cl@ve (usuari i contrasenyes concertades)– es pot accedir de manera senzilla i amigable a sol·licitar qualsevol prestació de la Seguretat Social, al simulador de jubilació, o de les prestacions de maternitat i paternitat, prestacions que es tramiten de manera automàtica, per la qual cosa en nombrosos casos la resolució és instantània.

A les Illes Balears, el 2017 va haver-hi una mitjana mensual de 485.016 treballadors d'alta en algun règim del sistema. La mitjana anual del 2017 de pensions va ser de 186.241,08, i la de pensionistes, 165.389, la qual cosa estabilitza una ràtio de treballadors/pensió/pensionista en 2,6 i en 2,93 respectivament.

A l'àmbit nacional, la mitjana mensual va ser de 18.222.519,36; la de pensions, de 9.541.801,25, i la de pensionistes, 8.646.059,92; per la qual cosa la ràtio de treballadors per pensió és 1,91, i el de treballadors per pensionista és 2,11.

La contribució que fan les prestacions de Seguretat social a la millora de la qualitat de

vida dels ciutadans pot apreciar-se si es té en compte que el pressupost executat per l'INSS en prestacions –2.297.418.976,31– representa un 7,68% del PIB de les Illes (primera estimació per 2017 de l'INE per a la CAIB, situada en 29.910,8 milions d'euros).

Més de 333.000 persones són beneficiàries a la nostra comunitat autònoma d'alguna de les pensions o subsidis o altres prestacions de la Seguretat Social o prestacions per desocupació, o pensions de classes passives o no contributives, ja que es troben en algunes de les situacions de necessitat corresponents a les contingències protegides. L'import mensual estimat supera els 282 milions d'euros.

Les cotitzacions socials el 2017 a les Illes Balears han ascendit a 2.645.258.233,11 euros, que –sumades a taxes i ingressos per un import de 26.707.371,48 euros i a altres conceptes– situen els drets reconeguts nets en 2.672.175.115,45 euros, dades definitives acumulades a desembre.

Les cotitzacions socials en euros han aconseguit 2.165.895.354,40 (règim general), 283.295.105,56 (règim d'autònoms), 2.467,22 (règim especial agrari), 11.193.015,00 (règim de la mar), 13.145,16 (mineria del carbó), 16.995,29 (empleats de la llar), 1.405.731,47 (accidents de treball i malalties professionals) i 183.436.419,01 (aturats i bonificacions per foment a l'ocupació).

A la fi de 2017 les obligacions reconegudes netes a les Illes Balears varen ser de 2.359.178.996,75 euros, que distribuïdes

per capítols pressupostaris varen llançar els resultats següents: 19.263.542,00 (cap. 1), 3.682.863,70 (cap. 2), 2.336.075.534,93 (cap. 4), 157.054,23 (cap. 6), i a operacions financeres 127.598,830.

El 2017 les pensions contributives de Seguretat Social a les Balears gestionades per les entitats gestores de la Seguretat Social varen ascendir a 2.117.303.420,76 euros, dels quals 209.608.980,46 per pensions d'incapacitat permanent, 1.551.004.950,64 per pensions de jubilació, 329.851.080,75 per pensions de viduitat, 25.994.295,54 per pensions d'orfanat i 844.113,37 per pensions en favor de familiars.

A més, s'han de comptabilitzar 88.091.293 euros de subsidis i altres prestacions: 37.201.646,83 incapacitats temporals, 805.974,88 recàrrecs, 49.268.265,28 maternitat-paternitat, risc per embaràs i lactància, 815.406,18 prestacions i lliuraments únics.

3.2.

ELS INGRESSOS PER A LA RECAPTACIÓ DE QUOTES DE LA SEGURETAT SOCIAL

La gestió recaptadora de la Seguretat Social, la du a terme la Tresoreria General de la Seguretat Social (TGSS), com a caixa única del sistema, pel que fa a la recaptació tant voluntària com executiva, sota la direcció, la vigilància i la tutela de l'Estat. A continuació es presenten les dades de l'execució del pressupost d'ingressos per quotes relatives als exercicis 2015 i

2016 (darreres dades anuals complertes i definitives).

Durant l'any 2016 la recaptació en via voluntària ha arribat a l'import íntegre de 2.724,49 milions d'euros, la qual cosa representa un augment d'un 6,7% respecte del 2015, mentre que la recaptació en via executiva ha estat de 55,6 milions d'euros, fet que suposa un increment interanual d'un 8,6%.

La recaptació líquida suma a la recaptació en via voluntària i a la recaptació en via executiva, els imports de la recaptació per "altres cotitzacions", és a dir, per atur, FOGASA i per formació professional, a més d'altres ingressos diferents de les quotes. Així, l'any 2016 (darreres dades anuals disponibles) la recaptació líquida ha assolit 3.029,79 milions d'euros, el que en termes relatius suposa un 7,49% més del que es registrava l'any anterior.

3.3.

LA DESPESA EN PRESTACIONS DE LA SEGURETAT SOCIAL

Dins de les prestacions de la Seguretat Social, les prestacions familiars econòmiques, el subsidi de maternitat i els complements de mínims corresponen al nivell bàsic assistencial, no contributiu, que ofereix rendes de compensació de necessitats bàsiques, segons límits d'ingressos i que es financen a través d'impostos i per altra banda, les pensions de jubilació, i d'incapacitat permanent, subsidis d'incapacitat temporal, maternitat, paternitat, riscos, etc., i les

prestacions per mort i supervivència, que corresponen al nivell contributiu o professional en el qual s'ofereixen rendes de substitució dels salaris en actiu.

Aquest apartat estudia, en relació amb el 2017, les dades relatives a les prestacions econòmiques del sistema de la Seguretat Social que reconeix l'Institut Nacional de la Seguretat Social (INSS): les prestacions per atur reconegudes pel Servei Públic d'Ocupació Estatal (SPEE per les seves sigles en castellà i antic INEM); les prestacions del règim especial de treballadors de la mar, que gestiona l'Institut Social de la Marina (ISM), i també les d'incapacitat temporal, gestionades per les mútues col·laboradores amb la Seguretat Social (MCSS) La informació que es facilita inclou múltiples segmentacions i comparacions.

Les prestacions de l'INSS varen arribar a 2.297.418.976,31 euros, quantitat que representa un increment del 3,8% sobre l'any 2016, un 11,47% sobre el 2015 i un 26,60% més sobre els 1.814.703.297,01 euros abonats el 2011. (Vegeu els quadres [A III-17.1](#) i [A III-17.2](#)).

El pagament de prestacions de l'ISM el 2017 fou de 38.656.392,61 euros.

Les prestacions per atur totalitzaren 536 milions d'euros, amb una disminució de l'1,1% respecte del 2017.

3.3.1. LA DESPESA EN PENSIONS CONTRIBUTIVES

El 2017 les pensions contributives i per tipus de pensions a les Illes gestionades

per les entitats gestores de la Seguretat Social suposaren 2.117.303.420,76 euros, dels quals 209.608.980,46 varen ser per pensions d'incapacitat permanent, 1.551.004.950,64 per pensions de jubilació, 329.851.080,75 per pensions de viduïtat, 25.994.295,54 per pensions d'orfanat i 844.113,37 per pensions en favor de familiars. (Vegeu el quadre [AIII-17.3](#)).

Durant l'any 2017 l'INSS ha destinat a les pensions contributives i per tipus de finançament un import total de 2.185.579.702,09 euros, fet que suposa un increment d'un 3,49% respecte de l'any anterior i un 23,65% sobre els 1.707.860.271,24 euros del 2011. D'aquesta quantitat, 2.080.476.735,03 euros corresponen a les pensions contributives en sentit estricte, finançades amb cotitzacions socials, i 105.102.967,06 euros a complements mínims de les pensions, de naturalesa no contributiva i finançats amb impostos. (Vegeu el quadre [A III-17.4](#)).

L'import de les pensions contributives del règim especial dels treballadors de la mar gestionades per l'ISM, d'acord amb la Llei 47/2015, de 21 d'octubre, reguladora de la protecció social de les persones treballadores del sector marítim i pesquer foren 36.834.350,40 euros, als quals s'han d'afegir 1.260.758,25 euros més en concepte de gestió i control de mínims.

La quantia anual de la pensió no contributiva el 2017 ha estat de 368,90 euros mensuals; amb un beneficiari en la unitat de convivència de 5.164,60 euros en el còmput anual, 627,14 euros mensuals (8.779,82 en còmput anual, amb dos beneficiaris).

L'1 de desembre de 2017 hi ha hagut a les Illes Balears 186.241 pensions en vigor, amb un import global de 158.578.008,99 euros i un import de la pensió mitjana de 851,47 euros. (Vegeu el quadre A III-18).

En el càlcul de l'import de la pensió mitjana s'ha tingut en compte l'import total de la nòmina mensual i el nombre de pensions en vigor en el període de referència. S'han exclòs els imports abonats en primers pagaments (que incorporen endarreriments), les pagues extraordinàries, altres pagaments únics d'endarreriments de revaloració, etc.

Si ens referim a les dades del 31 de desembre de 2017, a les Illes hi havia 187.952 pensions contributives, 2.758 pensions més que en el mateix període de l'any anterior, amb una taxa de l'1,49% de creixement interanual. El nombre de pensions de les Illes Balears representen un 1,96% del total de les pensions en vigor a l'Estat espanyol (9.581.770 pensions).

L'import de la nòmina mensual va ser de 161.212.539,73, amb un creixement interanual d'un 3,57%, i la pensió mitjana se situava en 857,73 euros, un 2,05% més que el 31 desembre de 2016, en què era de 840,50 euros. Els percentatges de creixement interanual a les Illes del nombre de pensions, dels imports de les nòmines mensuals i de les pensions mitjanes, el 2017 i des del 2008 són superiors als percentatges de creixement interanual produïts a l'àmbit nacional. (Vegeu el quadre A III-19 i addendes).

Quant a la projecció anual de les dades mensuals, s'ha de tenir en compte que

les pensions s'abonen en 14 pagues (una per a cadascun dels mesos de l'any i dues pagues extraordinàries, al costat de les mensualitats de juny i novembre), excepte les derivades de contingències professionals, suposant que les pagues extraordinàries estan prorratejades dins de les dotze mensualitats ordinàries.

A més de les revaloritzacions de les pensions, en el creixement dels imports influeix l'efecte de substitució de les pensions que causen baixa –normalment més antigues i de quantia més baixa– per pensions noves que causen alta i que generalment són de quantia més elevada. En aquest sentit, és important ressenyar que el valor mitjà de les 11.170 pensions noves reconegudes a les Illes Balears el 2017 és de 983,99 euros mensuals. (Vegeu el quadre AIII-20 i addenda).

Quant a l'import mitjà mensual de les 625 pensions reconegudes el desembre de 2017 a les Illes Balears, fou de 1084,26 euros, un 5,34% per sobre de la mitjana de les pensions en vigor el desembre de 2016, que fou de 1029,26 euros. La pensió mitjana de jubilació reconeguda al desembre de 2017 és de 1.217,05 euros, un 1,05% més que en el mateix mes de l'any anterior.

3.3.1.1. Anàlisi comparativa de les pensions contributives per comunitats autònomes, per províncies, per illes i per municipis de les Illes Balears

La quantia de les prestacions de la modalitat contributiva manté una relació de proporcionalitat amb les cotitzacions –bases de cotització i, en el seu cas,

períodes cotitzats—. Per aquest motiu, les diferències en les cotitzacions efectuades durant els períodes de la vida laboral que s'hagin de tenir en consideració per al reconeixement de la prestació suposen diferències en la quantia de la prestació reconeguda.

Els contextos socioeconòmics en generar factors de treball i factors salarials directament vinculats als imports a cotitzar són particularment rellevants. S'arriba a la mateixa conclusió si el que es pretén analitzar és la quantia mitjana de la pensió d'un col·lectiu determinat i fer comparacions amb la d'altres àmbits territorials: el conjunt d'historials de cotitzacions que es varen tenir en compte per reconèixer les pensions determina que les diferències en les aportacions contributives efectuades en relació amb altres àmbits originin diferències en el valor mitjà de les pensions que siguin objecte de comparació.

Des d'aquest punt de vista, es constata que la pensió mitjana del conjunt de les pensions en vigor l'1 de desembre de 2017 a les Illes Balears (857,73 euros) està per sota de la pensió mitjana del conjunt nacional (926,87 euros) i que igualment succeeix amb les pensions mitjanes de deu comunitats autònomes o les de 36 províncies a més de Melilla. En efecte, de les 17 comunitats autònomes i dues ciutats amb estatut d'autonomia (Ceuta i Melilla), set comunitats autònomes –a més de Ceuta– i només 14 províncies –la majoria de les quals són del nord de la península– tenen un import mitjà superior a la pensió mitjana nacional. Per ordre, són: el País Basc, Madrid, Astúries, Navarra, Aragó, Cantàbria, Catalunya i Ceuta.

Si la comparació s'efectua amb les pensions mitjanes de les diferents comunitats autònomes, s'observa que la pensió mitjana de les Illes Balears és més alta que la pensió mitjana de Castella-la Manxa, la Comunitat Valenciana, les Illes Canàries, Andalusia, Múrcia, Galícia i Extremadura. En canvi, és inferior a la pensió mitjana de deu comunitats autònomes, si bé a dues (Catalunya i Castella i Lleó) hi ha 5 de les 24 províncies amb pensió mitjana inferior a la de les Illes Balears.

Per tant, a la comparació per províncies, la pensió mitjana de les Illes Balears se situa clarament en una posició intermèdia en el conjunt nacional.

Les quatre províncies que ocupen els primers llocs són: Àlaba, Biscaia, Guipúscoa i Madrid. D'altra banda, la zona que conforma l'arc mediterrani, excepte Barcelona, està per sota de la mitjana espanyola, i només València i Tarragona estan per sobre de les Illes Balears. (Vegeu els quadres [AIII-21](#) i [A III-22](#)).

Comparant els valors de la pensió mitjana per a cadascuna de les classes de pensió en el cas de les pensions d'incapacitat permanent –854,50 euros– i jubilació –984,62 euros–, les Illes Balears ocupen el catorzè i el dotzè lloc, respectivament, amb 23 províncies amb pensions mitjanes de jubilació inferiors a les de les Balears. Pel que fa a les pensions de viduïtat –590,25 euros l'1 de desembre i 597,09 el 31 de desembre– i orfandat –334,76 euros– es troben en el segon i tercer dels darrers llocs.

Per Illes, Mallorca, amb un import mitjà de pensió de 875,59 euros el 2017, represen-

ta un 81,97% del total de les pensions, mentre que Menorca, amb una quantia mitjana de 855,62 euros, representa un 7,75%. Eivissa, amb un import mitjà de 825,59 euros, representa un 9,14%, i Formentera, amb una quantia mitjana de 709,9 euros, el 0,46%. No es disposa d'informació per adscriure el 0,68% restant perquè es tracta de pensions que s'abonen a l'estranger. (Vegeu el quadre [A III-23](#)).

Per municipis, i més concretament els de Mallorca, podem veure que Palma és on es percep la major part de l'import global mensual de les pensions contributives, amb un 41,21%. En un segon escaló hi ha Manacor i Lluçmajor, amb percentatges d'un 3,74% i d'un 3,71%, respectivament. En un tercer nivell trobam Calvià i Marratxí, amb un 3,53 i un 3,42%, respectivament. (Vegeu el quadre [A III-24](#)).

A Menorca són destacables els municipis de Maó i Ciutadella, amb uns percentatges de 2,80% i de 2,32%, respectivament. Pel que fa a les Pitiüses, cal esmentar el municipi d'Eivissa, amb un 3,84% de l'import total mensual de les pensions contributives.

Relacionant l'import total de les pensions segons el nombre total de pensions, es pot parlar de certes diferències en la pensió mitjana entre municipis de l'àrea metropolitana de Palma i del litoral i els municipis de l'interior. En el cas de Mallorca, Marratxí (1.032,04), Bunyola (1028,49), Valldemossa (952,07), Esporles (950,07), Palma (949,53), Puigpunyent (949,53) i Mancor de la Vall (913,69) són municipis amb unes pensions per sobre de la mitjana, mentre que a municipis com

sa Pobla, Muro o Ariany el valor mitjà no arriba als 700 euros mensuals.

En el cas de Menorca, els valors mitjans més elevats de l'illa els trobam a Maó (916,61 euros), Sant Lluís (903,87 euros) i es Castell (896,85 euros), municipis que estan situats a la zona del llevant de Menorca. A les illes Pitiüses, l'import mitjà més alt correspon a les pensions del municipi d'Eivissa, amb una quantia mitjana de pensió de 904,68 euros.

3.3.1.2. Anàlisi de les pensions contributives segons la classe, el gènere, el grup d'edat, el règim i per trams de quantia

Del total de pensions en vigor el 31 de desembre de 2017 (187.873 davant les 187.952 en vigor l'1 de desembre de 2017) per classe, gènere i grup d'edat, un 53,73% correspon a dones –un total de 100.945 pensions en vigor–, mentre que el 46,27% restant correspon al col·lectiu masculí –amb un total de 86.928. (Vegeu el quadre [A III-25](#)).

El nombre de pensionistes amb pensions en vigor el 31 de desembre de 2017 és de 166.938, dels quals 83.423 són dones, un 49,97%, i 83.515 homes, un 50,03%, que situa la mitjana de les pensions per pensionista en 1,125. Quan s'especifica "pensionistes" en les dades de persones físiques s'ha eliminat el doble còmput que es produiria en els supòsits de titulars de diverses pensions, computant el pensionista únicament sota les característiques de la pensió principal. (Vegeu el quadre [AIII-26.1](#)).

Destaca amb molta diferència la pensió contributiva mitjana de jubilació per a les 204 persones que provenen de la mineria del carbó, i els 2.729 treballadors del règim de la mar, que reben un import bastant més elevat per comparació amb la resta de règims (1.049,10 i 994,76 euros, respectivament). La mitjana de les 128.763 pensions contributives del règim general se situa en 952,58 euros, la de les 46.346 pensions del règim especial de treballadors autònoms (RETA) en 601,92 euros, la dels 3.303 treballadors del règim d'accidents de treball en 926,87, i les de les 247 pensions de malalties professionals en 945,03 euros.

Les bases de cotització mínimes el 2017 foren en el règim general 825,60 euros; en el règim d'autònoms, 893,10 euros mensuals, i la base màxima de cotització, 3.751,20 euros.

Per trams de quantia, un 17,85% del total de pensions en vigor es concentra en trams que van de 600,01 als 650 euros, per un total de 33.536 pensions en vigor durant l'any 2017. Hi ha 57.317 pensions situades en trams de quantia inferiors i 97.020 en trams superiors.

3.3.1.2.1. La pensió de jubilació contributiva

La pensió de jubilació requereix aconseguir l'edat establerta, el cessament total o parcial en l'activitat laboral o professional i acreditar el període de cotització fixat.

El 2017 la jubilació ordinària requeria tenir 65 anys, amb 36 anys i tres o més mesos de cotització, o 65 anys i cinc mesos amb

menor període de cotització. Per al càlcul de la base reguladora es computen 20 anys i el 100% de percentatge aplicable s'aconsegueix amb 35,5 anys cotitzats.

Al costat de la jubilació ordinària hi ha altres nombroses i diverses modalitats de jubilació:

- Parcial.
- Flexible: la possibilitat de compatibilitzar una vegada causada la pensió de jubilació amb un contracte a temps parcial amb una reducció de jornada entre un 25% i un 50% amb la consegüent minoració de la pensió.
- Anticipada: als 65 anys o abans, fins i tot als 60 o menys anys –discapacitats amb un grau igual o major del 65%, normes transitòries, treballs de naturalesa penosa, mineria, ferroviaris, etc.–. En els supòsits de jubilació anticipada s'apliquen una sèrie de coeficients reductors que varien en funció dels períodes cotitzats i de si la causa de la jubilació anticipada deriva del cessament no imputable al treballador o si és voluntari.
- Activa: la jubilació derivada de la possibilitat de compatibilitzar el cobrament del 50% de l'import de la pensió de jubilació amb la realització d'un treball per compte propi o d'altri, en la qual s'exigeix haver complert l'edat ordinària de jubilació, que el percentatge aplicable a la base reguladora sigui el 100%.

- Activa plena: la jubilació en el règim d'autònoms amb els mateixos requisits que l'activa quan s'acrediti tenir contractar almenys un treballador per compte d'altri).

La prolongació voluntària de la vida laboral quan s'accedeix a la pensió amb una edat superior a l'edat que resulta d'aplicació – sempre que en aquesta data s'hagi reunit un període mínim de cotització de 15 anys– pot donar lloc a un percentatge addicional per cada any cotitzat, que a partir de 37 anys cotitzats és d'un 4%, i entre 25 i 37 anys, d'un 2,75%. En aquest cas podrà superar-se el límit de les pensions públiques, que el 2017 ha estat de 2.573,70 euros mensuals, sense que es pugui superar la quantia del límit màxim de cotització vigent en cada moment, 3.751,20 euros.

La pensió més important del sistema contributiu de les Illes Balears és la de jubilació, que representa un 72,77% de les despeses, seguida de les de viduïtat i d'incapacitat permanent, que representen un 16,20% i un 9,66%, respectivament. (Vegeu el quadre A III-26.2).

Les pensions de jubilació en vigor el 31 de desembre de 2017 eren 119.982, amb una pensió mitjana de 985,96 euros. La pensió mitjana de les 50.634 dones que perceben pensió de jubilació se situava en 763,31 euros, i les dels 69.348 homes, en 1.148,52 euros. El nombre de pensionistes de jubilació en aquesta data és de 117.596, dels quals 48.626 són dones i 68.970 homes. (Vegeu el quadre AIII-27).

Com s'ha indicat abans, la pensió mitjana de jubilació de les reconegudes al desembre de 2017 ha estat de 1.217,05 euros, mentre que al desembre de 2016 havia estat de 1.023,95 euros, i al desembre de 2015, de 1.153,03 euros. (Vegeu el quadre AIII-28).

La quantia de la pensió mitjana està associada fonamentalment als requisits de cotització i d'edat al moment del fet causant. Hi ha modalitats de jubilació amb coeficients reductors aplicats a la pensió respecte al temps que falti al treballador per complir l'edat legal de jubilació, que en cada cas li resulti d'aplicació, com és el cas de la jubilació anticipada.

Cal destacar la modificació successiva al llarg dels anys del règim jurídic de les prestacions de jubilació, com en el cas de la jubilació parcial o amb la jubilació flexible o amb la jubilació activa. (Vegeu el quadre AIII-29).

A continuació, es facilita per primera vegada informació desglossada per als quatre components de la pensió:

- Pensió inicial, que és la quantia de la pensió que resulta d'aplicar directament el percentatge que correspon a la base reguladora de la pensió al moment del reconeixement inicial i sense incloure complements a mínims.
- Revaloració, que és l'efecte acumulat de les pujades periòdiques a les pensions ja existents, segons les previsions de la corresponent LPGE.

- Complement al mínim, que és l'import que s'afegeix a la suma dels dos conceptes anteriors quan aquesta suma incrementada –si escau, amb la d'altres pensions que pugui tenir el pensionista– no aconsegueix la pensió mínima a la qual l'interessat té dret.
- Altres complements, diferents dels mínims com el de maternitat, recàrrecs o increments de prestacions per incompliment de mesures de seguretat o de prevenció de riscos laborals, etc.

La revaloració per al 2017, d'acord amb el que es preveu en la LPGE per a aquest any en les pensions abonades pel sistema de Seguretat Social en la seva modalitat contributiva, ha consistit en un increment del 0,25% i el límit màxim en la quantia de les pensions públiques ha quedat establert en 2.573,70 euros mensuals.

Cal remarcar el complement de maternitat en vigor des del 2016, que reconeix, per la seva aportació demogràfica a la Seguretat Social, les dones que hagin tingut fills biològics o adoptats i siguin beneficiàries en qualsevol règim del sistema de la Seguretat Social de pensions contributives de jubilació, viduïtat o incapacitat permanent que consisteix a aplicar a la quantia inicial de les referides pensions un 5% en el cas de dos fills; un 10% en el de tres fills, i un 15% en quatre o més fills.

D'acord amb aquests conceptes, l'import de la nòmina del mes de desembre de 2017, que fou de 118.297.206,31 euros, ha tingut el desglossament següent: 96.884.012,38 euros d'import de pensió

inicial (81,90% del total), 16.287.202,94 euros d'import de revaloració (13,77%), 4.667.620,64 euros d'import de complements de mínims (3,95%) i 458.370,35 d'altres complements.

La variació interanual en el nombre de pensions ha estat d'un 2,59%; la variació de l'import de la nòmina, un 4,68%, i la de l'import de la pensió mitjana ha estat d'un 2,04%.

L'any 2017 les primeres pensions de jubilació en vigor, per a tots dos gèneres, es troben en el grup d'edat que va dels 50 als 54 anys, amb un total de 10 (amb una primera pensió de jubilació en vigor reconeguda en el grup de les dones en el tram d'edat dels 45 als 49 anys). En el cas dels homes i de les dones, les pensions de jubilació en vigor reconegudes es concentren principalment entre els 65 i els 74 anys. El nombre total de pensions de jubilació en vigor per gènere durant l'any 2017 és superior en el cas dels homes, amb una diferència de 18.715 respecte de les pensions de jubilació en vigor per a les dones. (Vegeu el quadre [A III-30](#)).

Del total de pensions de jubilació en vigor durant l'any 2017, un 18,19% se situen entre els 600,01 i els 650,00 euros, per un total de 21.822 pensions en vigor reconegudes. Per altra banda, un total de 43.730 pensions de jubilació estan per sobre dels 1.000,00 euros, fet que representa un 36,45% del total de pensions de jubilació en vigor per al 2017. (Vegeu el quadre [A III-31 i addenda](#)).

3.3.1.2.2. Les pensions de viduïtat

Pel que fa a les pensions de viduïtat, el desembre de 2017 estaven en vigor un total de 44.209 pensions i la Seguretat Social hi va destinar un import mensual total de 26.096.476,97 euros, quantitat que representa una quantia mitjana mensual de pensió de 590,3 euros. (Vegeu el quadre [A III-32 i addendes](#)).

El creixement interanual del nombre de pensions ha estat d'un 0,18%, el de la nòmina de pensions un 1,54% i el de la pensió mitjana un 1,36%.

Éssignificatiuconèixerqueel desglossament dels més de 26 milions d'euros de l'import de la nòmina mensual de desembre ha estat: 14.660.702,17 d'import inicial de la pensió (56,18%), 8.883.663,59 euros de revaloració (34,04%), 2.411.667,92 euros de complements a mínims (9,24%) i 140.443,29 euros corresponents a altres complements. La mitjana de les pensions de viduïtat percebudes a les Illes per les pensionistes és de 602,75 euros i les percebudes per homes a 31 de desembre és de 471,29 euros.

Per gènere, el nombre de pensions de viduïtat en vigor és notablement superior en el cas de les dones, amb un total de 40.021 durant l'any 2017, enfront de les 4.188 dels homes. La pensió de viduïtat és una pensió derivada del causant mort, per la qual cosa és compatible amb qualssevol rendes de treball del vidu, la pensió de jubilació i incapacitat permanent de la vídua o el vidu (també amb les prestacions de desocupació o incapacitat temporal).

Per aquests motius, hi ha 24.740 dones que només perceben la pensió de viduïtat, és a dir, hi ha 15.280 pensions percebudes per vídues que concorren amb la percepció d'alguna altra de les 48.626 pensions de jubilació o 7.141 pensions d'incapacitat permanent percebudes per dones.

A 1 de desembre de 2017 hi havia 10.964 pensions de viduïtat complementades a mínims, és a dir, un 24,73% de les pensions de viduïtat a les Illes Balears, enfront del 31,30% a l'àmbit nacional. Aquestes pensions mínimes es distribueixen en 7.321, un 23,49% en el règim general (29,42% a l'àmbit nacional); 3.145, 28,55% a RETA (40,66% a l'àmbit nacional); 298 al règim de la mar, 27,39% (38,72% a l'àmbit nacional), i la resta, en altres règims. (Vegeu els quadres [A III-33 i AIII-34](#)).

La disminució d'un 6,57% del nombre dels complements de mínims a les Illes Balears en relació amb l'àmbit nacional repercuteix en la pensió mitjana i cal relacionar-ho amb els llindars d'ingressos compatibles amb el complement a mínims, amb els 7,8 punts percentuals en què supera la taxa d'ocupació a les Illes Balears a l'existent a l'àmbit nacional, i amb el percentatge més gran de pensions de jubilació de dones a les Illes Balears, un 40,53% enfront d'un 37,73% a l'àmbit nacional.

De les 10.964 pensions de viduïtat complementades a mínims, gairebé un 90% corresponen a pensions amb complements de mínims que el seu titular té 65 o més anys o en el qual concorre

una discapacitat igual o major al 65%, que en el segon semestre del 2017 tenien fixada una quantia de la pensió mínima de 637,70 euros mensuals. (Vegeu el quadre [A III-35](#)).

Durant l'any 2017, la primera pensió de viduïtat en vigor l'hem de situar dins el gènere femení, en el tram d'edat que va dels 20 als 24 anys, amb una pensió reconeguda. En el tram d'edat que va dels 25 als 29 anys, trobam 12 pensions reconegudes per al gènere femení. Les primeres pensions pels homes els trobam en el tram que va dels 30 als 34 anys, amb un total de dues pensions reconegudes. Més significatiu és la distribució per gènere en els trams de 80-84 anys i de 85 o més, en els quals es concentren 18.405 pensions de viduïtat percebudes per dones i 1.526 per homes. En el tram de 85 anys o més, 10.927 pensions de viduïtat les perceben dones i 984 homes. (Vegeu el quadre [AIII-36 i addenda](#)).

Un 45,82% de les pensions de viduïtat se situen entre els 600,01 i els 650,00 euros, per un total de 20.257 pensions en vigor. 8.020 pensions, un 26,94%, es troben en el grup de 80-84 anys, amb una mitjana de 581,70 euros, i les 11.911 pensions amb 85 o més anys (26,94%) tenen un import mitjà de 521,12 euros.

Una altra prestació derivada de la mort i supervivència és l'auxili per defunció, que consisteix en una quantitat a un tant alçat de 46,50 euros que s'abona a qui hagi suportat les despeses de sepeli, i el 2017 es varen abonar per aquest concepte 113.584,05 euros.

3.3.1.2.3. Les pensions d'incapacitat permanent

Pel que fa a la incapacitat permanent, l'import de la despesa el 2017 ha estat de 211.225.319,97 euros (un 0,70% menys que els 212.711.490,76 de l'any anterior), distribuïts en 207.900.083,02 euros, corresponents a la part contributiva i 3.325.236,95 de complements a mínims, que representa en conjunt un 9,66% de la despesa total en pensions.

La despesa a desembre de 2017 de les 17.395 pensions en vigor ha estat de 14.867.971,28 euros, amb una quantia mitjana mensual de la pensió de 854,73, superior a l'existent al desembre de 2016 que va ser de 849,38 euros. Per règims, l'import mitjà de les 13.467 pensions del règim general va ser de 871,82 euros; el de les 2.000 del règim d'autònoms, 638,70 euros, i la mitjana de les 1.547 pensions causades per accidents de treball va ser de 1.000,36 euros. (Vegeu el quadre [AIII-37](#)).

El nombre de pensions d'incapacitat permanent en vigor a 31 de desembre de 2017 es distribueix entre les 10.163 pensions percebudes per homes, amb un import mitjà de 902,43 euros, i les 7.232 per dones, amb un import mitjà de 787,70. En canvi, les 17.737 pensions en vigor el 31 de desembre de 2016 es distribueixen en 7.311 pensions corresponents a dones, a raó de 779,01 euros de mitjana, i en 10.426 pensions percebudes per homes, amb un import mitjà de 898,73 euros. S'ha produït, per tant, una disminució de l'1,8% del nombre de pensions i un augment de l'1,04% en la pensió mitjana respecte de

l'any anterior. (Vegeu el quadre **AIII-38 i addenda**).

Per trams de quantia, un total de 2.255 pensions d'aquesta classe tenen reconeguts imports que van dels 500,01 als 600,00 euros, mentre que un total de 7.380 (42,43%) pensions tenen reconeguts imports que van dels 600,01 als 1000,00 euros. El percentatge més alt de pensions reconegudes es troben en el tram que va dels 707,70 als 800,00 euros (1.959 pensions).

A continuació, es reflecteix el desglossament de les pensions d'incapacitat per graus:

- IP total, en la qual es percep un 55% de la base reguladora que inhabilita el treballador per a la realització de les tasques fonamentals de la seva professió, sempre que pugui dedicar-se a una altra de diferent.
- IP total del 75%, de la base reguladora per als majors de 55 anys.
- IP absoluta, que inhabilita per complet el treballador per a tota professió o ofici, en la qual es percep el 100% de la base reguladora
- Gran invalidesa, situació d'IP en la qual es necessita l'assistència d'una altra persona per als actes més essencials de la vida.

Les pensions d'invalidesa del SOVI (Assegurança Obligatòria de Vellesa i Invalidesa) no es classifiquen en funció d'aquests graus.

El primer de desembre de 2017 les 17.461 pensions d'IP es desglossaven en: 467

pensions d'IP en grau de gran invalidesa, un 2,67% del total, amb un import mitjà d'1.792,19 euros; 5.674 d'IP absoluta, un 32,5%, amb una pensió mitjana de 1.076,90 euros; 6.461 pensions d'IP total per a la professió habitual amb el 55% de la base reguladora, un 37% del total, amb una pensió mitjana de 595,80 euros, i 4.743 d'incapacitat permanent total qualificada d'un 75%, de la base reguladora, un 27,2%, amb un import mitjà de 859,86 euros, i 116 del SOVI d'invalidesa, amb un import mitjà de 392,11 euros. (Vegeu el quadre **A III-39**).

Des de novembre de 1997 les pensions d'incapacitat permanent passen a anomenar-se pensions de jubilació procedent d'incapacitat quan els seus beneficiaris compleixen l'edat de 65 anys. Si bé aquest fet no modifica el règim de la prestació, sí suposa un canvi en el seu tractament estadístic, atès que passen a tractar-se al costat de la resta de pensions de jubilació. El més rellevant és que en els trams d'edat de 55 a 59 anys (amb 4.362 pensions i 4.358 pensionistes) i de 60 a 64 (5.540 pensions i 5.523 pensionistes) es concentra un 57,7% d'aquestes pensions.

3.3.1.2.4. Pensions d'orfandat

En l'orfandat, com a regla general la quantia de la pensió és d'un 20% de la mateixa base reguladora presa per calcular la viduitat. El desembre de 2017 a les Illes Balears estaven en vigor 6.154 pensions d'orfandat, la qual cosa representa una disminució d'un 1,33%, però un increment d'un 3,40% respecte de l'any passat. A aquest concepte s'hi ha destinat un import mensual total de 2.066.900,48 euros,

amb una quantia mitjana de la pensió de 335,86 euros, fet que ha suposat un increment interanual de la pensió mitjana d'un 1,26%. Per grups d'edat, el que va de 20 a 24 anys és el que aglutina el nombre més elevat de pensions d'orfandat en vigor per a tots dos gèneres. Per trams de quantia, un 49,29% del total de pensions d'orfandat en vigor es concentra en imports que van dels 150,01 als 250,00 euros, seguit el 2017 pel tram de quantia que compren les pensions d'orfandat reconegudes de 250,01 a 300,00 euros (521 pensions). (Vegeu els quadres [A III-40](#) i [A III-41](#) i addendes).

3.3.1.2.5. Pensions a favor de familiars

Finalment, el desembre de 2017 hi havia 133 pensions a favor de familiars, tres menys que l'any 2016, amb un import total mensual de 69.369,46 euros, fet que suposa un import mitjà mensual de la pensió de 521,57 euros. El nombre de pensions d'aquest tipus en vigor durant l'any 2017 és notablement superior en el cas de les dones, amb 104 pensions, davant les 29 que hi ha reconegudes per als homes. Per trams de quantia, en un 30,08% dels casos s'ha concedit un import per aquest tipus de pensions que va dels 450,01 als 500,00 euros. (Vegeu els quadres [A III-42](#) i [A III-43](#) i addenda).

3.3.2. ANÀLISI DELS SUBSIDIS I ALTRES PRESTACIONS I UNA ESPECIAL REFERÈNCIA A LES DERIVADES D'ACCIDENTS DE TREBALL I MALALTIES PROFESSIONALS

En aquest apartat abordam les dades d'activitat referides als principals subsidis (prestacions de meritació periòdica i de durada

temporal), les indemnitzacions, que són prestacions econòmiques abonables d'una sola vegada, i a altres prestacions com ara la protecció familiar de caràcter econòmic.

Amb independència de les pensions contributives per un import de 2.185.579.702,09 euros, l'INSS ha gestionat el 2017 a les Illes Balears una despesa en subsidis i altres prestacions per import de 111.839.274,22 euros. Les prestacions amb un volum més alt de despesa han estat: la incapacitat temporal, amb 34.847.135,88 d'euros; la maternitat, amb 39.844.132,08 euros; les prestacions familiars, amb un import de 24.294.150,22 euros, i la paternitat, a la qual s'han destinat 9.233.947,41 euros. Les prestacions per maternitat, suposen un 35,63%; les d'incapacitat temporal, un 31,16%; les prestacions de maternitat i paternitat, 21,72%. (Vegeu el quadre [A III-44](#)).

En relació amb el règim de treballadors de la mar l'ISM va abonar el 2017 un total de 561.283,96 euros en concepte de subsidis d'incapacitat temporal i altres prestacions. (Vegeu el quadre [A III-45](#)).

3.3.2.1. Les prestacions de maternitat i paternitat

Des del 1995, la maternitat està configurada com una contingència específica i la seva finalitat és la cura del menor i la potenciació de la relació de l'afectivitat mare-fill en aquests primers moments. Això dona lloc a la percepció d'un subsidi que el 2017 tenia una durada de fins a 16 setmanes (un fill) o, en el cas de part múltiple, dues setmanes més a partir del segon fill, igual que en el cas de fill amb discapacitat.

El 2017 es varen reconèixer 6.961 prestacions per maternitat, 6.851 varen ser percebudes per la mare i 110 pel pare. Això representa un 2,23% menys que el 2016, en què va haver-hi 7.120 prestacions, 6.994 percebudes per la mare i 126 pel pare. L'INSS va abonar subsidis per maternitat per un import de 39.844.132,08 euros, la qual cosa suposa una disminució d'un 1,41% en relació amb el 2016. (Vegeu quadres AIII-46 i AIII-47).

El 2017 l'INSS també va abonar 4.318,09 euros de subsidi de maternitat no contributiva; és a dir, a les treballadores per compte d'altri o per compte propi que, en cas de part, reuneixen tots els requisits establerts per accedir al subsidi per maternitat, excepte el període mínim de cotització.

La prestació de paternitat va ser creada per la Llei orgànica 3/2007, per a igualtat efectiva de dones i homes, l'abona directament l'INSS i, d'acord amb el previst a la Llei 9/2009, de 6 d'octubre, d'ampliació de la durada del permís de paternitat en els casos de naixement, adopció o acolliment (que la seva aplicació s'havia demorat per successives lleis de pressupostos). S'abona des de l'1 de gener de 2017 durant un període ininterromput de quatre setmanes ampliables en el supòsit de part, adopció, guarda o acolliments múltiples, en dos dies més per cada fill a partir del segon.

El 2017 es varen resoldre 6.418 subsidis de paternitat, un 13,77% més que el 2016, en què se'n varen abonar 5.641. La despesa del 2017 va suposar un increment del 106,33% respecte dels 4.475.743,16

abonats el 2016. Aquest increment s'explica per l'ampliació del permís de paternitat fins a les quatre setmanes.

Com s'ha esmentat a la introducció, el tràmit de les prestacions de maternitat i paternitat, quan se sol·liciten electrònicament a través de la plataforma "Tu Seguridad Social", s'efectuen de manera automatitzada i instantània, la qual cosa succeeix quan els sol·licitants –amb caràcter previ al naixement o adopció del fill– han obtingut de les oficines de la Seguretat Social el número d'usuari i contrasenya de la Cl@ve permanent (o disposen de DNI electrònic o certificat digital).

3.3.2.2. Les prestacions familiars

Les prestacions econòmiques de protecció a la família que es reconeixen als qui resideixen en territori espanyol i compleixen els requisits establerts consisteixen en una assignació econòmica de pagament periòdic per cada fill menor de 18 anys –o major d'aquesta edat afectat per una discapacitat en grau igual o superior a un 65%– i en unes prestacions de pagament únic per naixement o adopció en supòsits de famílies nombroses, monoparentals i en els casos de mares amb discapacitat, i també una prestació per part o adopció múltiples.

Hi ha també una prestació no econòmica contributiva que consisteix a considerar com a període de cotització efectiva els supòsits d'excedència per cura de fills o menors en règim d'acolliment o de guarda amb finalitats d'adopció o per cura d'altres familiars.

En el cas dels fills a càrrec no discapacitats, per poder ser beneficiari és necessari que els ingressos anuals de qualsevol naturalesa no siguin superiors al límit establert anualment en la Llei de pressupostos, que el 2017 va ser d'11.605,77 euros, que s'amplia en el cas de famílies nombroses (o no es tenen en compte si el fill és discapacitat).

Les prestacions familiars abonades per l'INSS es refereixen a les prestacions econòmiques per fill o menor a càrrec en règim d'acolliment familiar permanent o guarda amb finalitats d'adopció. Els 24.294.250 euros abonats per l'INSS el 2017 corresponen 5.542.420,58 euros a assignació per fill o menor acollit a càrrec; 17.585.311,22 euros d'assignació per fill o menor acollit amb discapacitat; 649.316,82 euros de prestació a un tant alçat per naixement o adopció d'un fill (185 LGSS), i 517.101,60 de prestació per part o adopció múltiples.

Al mes de desembre de 2017 hi havia 2.799 beneficiaris que van percebre assignacions mensuals per un total d'1.265.754,50 euros per 2.845 fill a càrrec causants de la prestació. (Vegeu el quadre [A III-48](#)).

Quant a l'assignació econòmica per fill o menor de 18 anys a càrrec sense discapacitat, o amb una discapacitat igual o superior a un 33%, de pagament semestral, hi ha 2.757.793 euros corresponents a 19.673 causants menors de 18 anys sense discapacitat, i un abonament per 2.762 causants menors de 18 anys amb una discapacitat igual o superior al 33%, per un import global d'1.319.706 euros. Per tant, aquestes prestacions familiars arriben a un total de 22.435 causants per un import global de 4.077.499 euros, la

quantitat a què ascendeix la nomina semestral que perceben un total de 12.765 beneficiaris que tenen al seu càrrec els menors que causen aquesta prestació. (Vegeu el quadre [AIII-49.1](#)).

Finalment, pel que fa a les prestacions de pagament únic, el 2017 es varen reconèixer 506 prestacions a famílies nombroses, un -16,36% en relació amb les del 2016; 95 prestacions a famílies monoparentals, un -34,03% que les 144 reconegudes el 2016, i també una prestació familiar amb mare discapacitada, enfront de les cinc que es varen reconèixer el 2016. (Vegeu el quadre [AIII-49.2](#)).

3.3.2.3. Les prestacions per risc per embaràs

La Llei 39/1999, de 5 de novembre, per promoure la conciliació de la vida familiar i laboral de les persones treballadores, d'acord amb el previst a la Llei 31/1995, de 8 de novembre, de prevenció de riscos laborals, va implantar la prestació per risc durant l'embaràs dins de l'acció protectora de la Seguretat Social.

Aquest subsidi va ser modificat a partir del 24 de març de 2007, per la Llei orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes, en la seva quantia i en la seva naturalesa, que va passar a ser considerada com a contingència professional.

Per al conjunt d'entitats que gestionen la prestació per aquesta contingència, a 31 de desembre el 2017 varen suposar un nombre mitjà mensual de 215,33 processos iniciats en el període (214,92

corresponents a mútues col·laboradores amb la Seguretat Social), 530 processos en vigor al final del període considerat (dels quals 529 gestionats per mútues col·laboradores amb la Seguretat Social), amb una durada mitjana dels processos finalitzats en el període de 83,31 dies (83,35 dies MCSS). En el cas de l'INSS, les prestacions varen ascendir a 8.377,88 euros. (Vegeu els quadres [AIII-50](#) i [AIII-51](#)).

Les prestacions per risc durant la lactància natural també varen ser creades per la Llei orgànica 3/2007, de 22 de març, i consisteixen en una prestació del 100% de la base reguladora de la incapacitat temporal de contingències professionals que es percep des de l'inici de la suspensió fins que el fill compleix nou mesos o es produeix la incorporació al lloc de treball habitual o a un altre compatible amb la seva situació.

3.3.2.4. Prestacions per a la cura de menors afectats per càncer o una altra malaltia greu

Les prestacions per cura de menors afectats per càncer o malaltia greu (incorporada al sistema de Seguretat Social el 2011 per la Llei 39/2010, de 22 de desembre, de PGE), varen suposar el 31 de desembre de 2017 per al conjunt d'entitats que gestionen la prestació 91 processos iniciats en el període, 131 processos en vigor al final del període considerat (amb una durada mitjana dels processos finalitzats en el període de 395,31 dies). Tots els processos iniciats i finalitzats corresponen a les mútues col·laboradores amb la Seguretat Social, amb una despesa mitjana per procés acabat en el període de 17.706,55 euros. (Vegeu els quadres [AIII-52](#) i [AIII-53](#)).

3.3.2.5. Prestacions per cessament d'activitat

La prestació per cessament d'activitat està regulada en el títol V de la LGSS (Reial decret legislatiu de 30 d'octubre de 2015) i és gestionada per les mútues col·laboradores amb la Seguretat Social. Abasta treballadors autònoms compresos en el RETA que tenen coberta la protecció per contingències professionals (inclosos els del sistema especial de treballadors agraris per compte propi) i els treballadors per compte propi del règim especial de treballadors de la mar.

El 2017 a les Illes Balears es varen comptabilitzar cinc prestacions resoltes per motius econòmics, tècnics, productius o organitzatius (1.341 a l'àmbit nacional), una per violència de gènere i sis per motius específics del col·lectiu (370 a l'àmbit nacional). (Vegeu el quadre [AIII-54](#)).

3.3.2.6. Les prestacions derivades d'accidents de treball i malalties professionals

El 2017 hi havia 3.303 pensions contributives d'accidents de treball i 247 de malalties professionals amb unes pensions mitjanes de 926,87 euros i 945,03 euros respectivament. (Vegeu el quadre [AIII-55](#)).

Es varen produir 3.523 dies de baixa per incapacitat temporal de contingències professionals corresponents a 46 processos, amb una durada mitjana de 76,59 dies. La incidència mitjana mensual per cada 1.000 treballadors protegits va ser d'un 0,92, enfront de l'1,78 de la mitjana nacional. (Vegeu el quadre [AIII-56](#)).

A més de la incapacitat temporal, cal esmentar les prestacions per risc durant l'embaràs i risc durant la lactància, així com les que són per cessament en l'activitat, i també la indemnització a un tant alçat quan la defunció del causant és a causa d'un accident de treball o una EP.

Quant a malalties professionals, el 2017 es varen comunicar 413 parts de malalties professionals, 185 dels quals amb baixa (105 dones i 80 homes) i 228 sense baixa (132 dones i 96 homes). 333 parts comunicats, un 81%, corresponien al grup de malalties professionals causades per agents físics. (Vegeu el quadre AIII-57).

Va haver-hi 146 parts que es varen tancar com a malaltia professional el 2017, dels quals 81 varen correspondre a dones i 65 a homes. (Vegeu el quadre AIII-58).

Per sectors, l'hostaleria és el que acumula més processos tancats ocasionats per agents físics, amb 28 processos, 25 corresponents a dones –deu d'elles en el tram de 40 a 49 anys i 8 en el tram de 50 a 59 anys– i tres a homes. (Vegeu els quadres AIII-59 i AIII-60).

A continuació, figura l'activitat de la construcció, amb 23 processos, tots referits a homes, 19 tancats com malaltia professional, ocasionats per agents físics, tres del grup de malalties professionals de la pell i un causat per agents químics, seguida de l'activitat de comerç a l'engròs i al detall i reparació de vehicles de motor i motocicletes, en la qual va haver-hi 20 processos causats per agents físics, 12 que afecten homes i vuit a dones. Després, les activitats

sanitàries i de serveis socials varen registrar 17 processos tancats com a malaltia professional de dones i dos d'homes, aquests últims per malalties professionals de la pell, igual que en el cas de sis dones. Dels onze processos restants de dones, sis estaven ocasionats per agents físics i cinc per agents biològics, amb la qual cosa les activitats sanitàries i de serveis socials són les que acumulen més diversitat d'agents causals, sense que, d'altra banda, es comptabilitzi cap malaltia professional en cap activitat corresponent al grup 6, que són les ocasionades per agents cancerígens.

Des del 15 de desembre de 2015 i en relació amb les patologies derivades de l'exposició laboral al risc d'amiant que hi ha d'àmbit oncològic (grup 6 de les malalties professionals) o amb malalties respiratòries derivades de l'exposició a pols d'aquesta substància (grup 4 de malalties professionals), es manté en vigor un conveni de col·laboració entre l'INSS i la Comunitat de les Illes per dur a terme actuacions conjuntes destinades a avaluar, amb criteris facultatius homogenis, el menyscapte funcional i l'etiologia o contingència professional que presenta el treballador afectat, de manera que la valoració d'una possible situació d'incapacitat temporal o permanent i, si escau, del grau corresponent d'incapacitat, s'efectuï amb tots els antecedents i elements de judici necessaris.

Durant el 2017 ni el Grup de Treball ni la Comissió de Seguiment del Conveni no ha detectat cap malaltia professional d'aquesta naturalesa a les Illes Balears.

3.3.3. LA DESPESA PER INCAPACITAT TEMPORAL (IT)

La incapacitat temporal (IT) es reconeix en la situació que es troba el treballador quan per malaltia comuna o professional, per períodes d'observació o per accident –laboral o no laboral– està impossibilitat temporalment per treballar i necessita assistència sanitària de la Seguretat Social.

La gestió i el control d'aquesta prestació econòmica la duen a terme les entitats amb les quals està concertada o fixada legalment la protecció de les contingències comunes i professionals, fonamentalment l'INSS i les mútues col·laboradores amb la Seguretat Social, i també empreses autoritzades a col·laborar voluntàriament en la gestió, a més de l'ISM en el que fa referència al règim especial de treballadors de la mar.

Les dades de la despesa d'aquesta prestació que es faciliten corresponen només a l'INSS i a l'ISM, encara que s'inclou també nombrosa informació damunt la dimensió de la gestió de les mútues. L'import mitjà mensual de la despesa en prestacions d'incapacitat temporal en matèria de contingències comunes a les Illes Balears ha estat de 12.175.280,32 euros, fet que eleva a 146.103.363,84 euros la projecció anual dels imports abonats d'aquest subsidi. (Vegeu el quadre [AIII-61](#)).

L'import anual de la incapacitat temporal abonat per l'INSS el 2017 se situà en 34.847.135,88. També es varen abonar 1.968.722,03 euros per col·laboració d'empreses, la qual cosa situa l'import total abonat amb càrrec al pressupost de l'INSS en 36.815.857,91 euros.

Per altra banda, l'ISM va abonar el 2017 un total de 561.283,96 euros per les prestacions d'IT que va gestionar.

A les Illes Balears, en acabar el 2017 i per al conjunt del sistema, hi trobam 377.909 treballadors protegits per les contingències comunes de la incapacitat temporal i 344.951 per les contingències professionals de la IT. Per contingències comunes, les mútues col·laboradores amb la Seguretat Social a final d'any protegien 271.726 treballadors; l'INSS, 104.812, i l'ISM, 1.371. El nombre de treballadors per compte propi o autònoms protegits va ser de 87.812, dels quals 77.628 corresponien a les MCSS i 9.084 a l'INSS.

Respecte a les contingències professionals –accident de treball i malalties professionals– hi havia 344.951 treballadors protegits, dels quals 339.501 ho eren per les mútues; 5.084 per l'INSS, i 366 per l'ISM. (Vegeu els quadres [AIII-62](#), [AIII-63](#) i [AIII-64](#), [més addendes respectives](#)).

Amb relació als treballadors amb incapacitat temporal concertada amb l'INSS, hi ha hagut 863.743 dies de baixa corresponents a 20.846 processos, amb una durada mitjana de 76,59 dies, superior als 74,94 de la mitjana nacional i que representa una incidència mitjana mensual per cada mil treballadors protegides del 0,992, davant l'1,78 de l'àmbit nacional. Respecte de l'any anterior, si bé hi ha hagut un lleuger increment en el nombre de treballadors protegits per incapacitat temporal de contingències comunes (va passar de 111.907 de l'any anterior als 114.296 de 2017), el més significatiu és que la durada mitjana dels processos donats d'alta el

2017 de contingències comunes –exclosos autònoms– s'ha reduït de 40,76 dies a 33,83, per sota dels 38,97 dies de la mitjana nacional, fet que explica en bona mesura la diferència interanual en la despesa de l'INSS en aquesta prestació.

El cost mitjà per afiliat/mes de l'INSS a les Illes Balears el 2017 fou de 24,65 euros, la qual cosa suposa una millora de 4,94 punts en relació amb l'obtingut per l'INSS a l'àmbit nacional. (Vegeu el quadre [AIII-65](#)).

La col·laboració i cooperació entre totes les entitats que intervenen en la gestió de les incapacitats temporals o permanents esdevé un instrument fonamental per a la gestió eficaç d'aquestes prestacions.

Durant el 2017-2020 està en vigor un conveni de col·laboració entre el Ministeri de Treball, Migracions i Seguretat Social; l'INSS, i la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, a través de la Conselleria de Sanitat i Consum (de la qual depèn l'IB-Salut), per a la millora de la gestió i el control de la incapacitat temporal derivada de contingències comuns amb la finalitat d'aconseguir els objectius de racionalització de la despesa de la IT amb mesures com la informatització i transmissió per via telemàtica dels parts a l'INSS –matèria en què la nostra comunitat és capdavantera a l'Estat–, l'emissió d'informes mèdics sobre la incapacitat temporal –tenint en compte durades estàndards i temps òptims dels processos–, l'accés del personal mèdic de l'INSS als historials clínics, etc.

També el 2017 s'ha prorrogat el conveni del 4 de gener de 2016 entre l'INSS, l'ISM i les mútues col·laboradores amb la Seguretat

Social per a l'emissió d'informes i la pràctica de proves mèdiques i exploracions complementàries per a la valoració, revisió i qualificació de les incapacitats laborals, que agiliten i permeten resoldre més eficaçment aquests processos.

3.3.4. LES MÚTUES COL·LABORADORES AMB LA SEGURETAT SOCIAL

La col·laboració en la gestió de la Seguretat Social atribuïda a les entitats gestores la duen a terme les mútues col·laboradores amb la Seguretat Social (MCSS) i les empreses col·laboradores. Les MCSS, quant a les contingències professionals, fan la cobertura dels riscos durant l'embaràs o la lactància natural, la incapacitat temporal i la incapacitat permanent, i mort i supervivència derivades d'AT o EP, a més de la incapacitat temporal de contingències comunes quan se n'ha concertat la protecció.

El pagament de prestacions de la Seguretat Social de les mútues col·laboradores el 2017, segons les dades provisionals disponibles, que poden ser objecte de variacions i que com a conseqüència en resulti el tancament definitiu d'exercici, llancen un import de 167.965.710,28 d'euros distribuïts en 150.815.195,57 en concepte d'incapacitat temporal; 13.612.407,07 per al risc per embaràs i lactància; 1.250.229,53 en concepte d'altres prestacions i indemnitzacions; 550.632,96 en prestacions i lliuraments únics; 550.632,96 en prestacions socials; 1.159.257,15 corresponents a altres prestacions i indemnitzacions, i 564.863,27 en concepte de despeses de farmàcia i 13.124,73 referides a ajudes genèriques a famílies i ISL.

El 2016 les mútues col·laboradores amb la Seguretat Social varen abonar un total de 132.361.141,99 euros en prestacions, dels quals 116.933.969,87 varen correspondre a la incapacitat temporal; 12.099.697,44 a la maternitat, paternitat, risc d'embaràs i lactància; 1.108.172,02 en concepte d'altres prestacions i indemnitzacions; 590.017,97 en prestacions i lliuraments únics; 1.089.617,90 en prestacions socials; 526.296,78 corresponents a altres prestacions i indemnitzacions, i 13.370,01 en concepte de despeses de farmàcia.

Durant el 2017 es va incrementar en 18.785 treballadors el col·lectiu que té la IT de contingències comunes protegida a través de les mútues col·laboradores amb la Seguretat Social i es va passar de 330.569 el 2016 a 349.354 el 2017. Aquest increment és a causa dels treballadors per compte d'altri, 255.381 el 2016 i 271.726 el 2017. D'altra banda, el col·lectiu de treballadors amb les contingències professionals assegurades amb les MCSS va passar de 321.841 el 2016 a 339.501 treballadors.

En relació amb els treballadors amb les contingències d'IT concertades amb les mútues col·laboradores amb la Seguretat Social el 2017, a la nostra comunitat es varen comptabilitzar 4.537.332 dies de baixa per incapacitat temporal (3.776.396 dies per contingències comunes i 760.936 per professionals), distribuïts entre 129.117 processos, 104.349 per contingències comunes i 24.768 per contingències professionals.

El 2016 el nombre de dies de baixa va ser de 4.073.696, corresponents a 116.467 processos que varen ser donats d'alta en el

període. La incidència mitjana de processos per cada mil treballadors protegides per contingències comunes (excepte autònoms) incrementà de 32,95 a 33,13 el 2017, i roman per sota de la mitjana nacional, situada en 36,25 processos.

En dades desagregades mensuals per mútues, el desembre de 2017 hi havia 266.425 treballadors amb la cobertura d'incapacitat temporal en el règim general per contingències comunes distribuïts en 44.976 codis de compte de cotització.

La Mútua Balear té un total de 117.215 treballadors; seguida de Fremap, que ha donat cobertura a un total de 33.389 treballadors (un 11,70% del total); Asepeyo, amb 30.205 treballadors coberts l'any 2017 (10,60%); 21.701 Mutua Universal Mugenat; 16.580 Faternidad-Muprespa; 11.278 Activa Mutua 2008, etc. (Vegeu el quadre [AIII-66 i addenda](#)).

Al juliol de 2017 es va produir el rècord de treballadors del règim general amb les contingències comunes protegides a través de les mútues col·laboradores amb la Seguretat Social, 398.594 treballadors, que corresponien a 53.227 codis de compte de cotització.

3.3.5. LES PRESTACIONS DE PROTECCIÓ PER L'ATUR

El darrer dia de desembre del 2017 constaven d'alta com a beneficiaris de prestacions per atur 80.787. Això representa una disminució global del 3,68% en relació als beneficiaris a la mateixa data de l'any 2016. (Vegeu quadre [AIII-67](#)).

La mitjana mensual de beneficiaris el 2017 es va situar en 45.576 persones, que en relació a la mitjana mensual de 48.603 de 2016 suposa una caiguda del 6,23%. La quantitat total de cotitzacions a la Seguretat Social va ser el 2017 de 150,34 milions d'euros, un 2,76% més que l'any anterior i l'import total de les prestacions per atur va suposar 536 milions d'euros amb una disminució del 1,1% respecte a l'exercici anterior.

L'import mensual mitjà per beneficiari fou de 956 euros, un 5,06% més que l'any anterior.

La informació sobre els beneficiaris es desglossa per gènere, trams d'edat, i per tipus prestació: Desocupació de nivell Contributiu, (PDC), Subsidi per Desocupació, (SD), (que correspon al nivell assistencial), Renda Activa d'Inserció, (RAI) ,que constitueix una renda econòmica vinculada a la realització d'accions en matèria de polítiques actives d'ocupació que no comportin retribucions salarials, i

Ajuda econòmica del Programa d'Activació per a l'Ocupació, (PAE), dirigida a aturats de llarga durada que hagin esgotat qualsevol altra prestació. (Vegeu quadres d'III-68 a A III-72).

També s'inclouen les dades dels beneficiaris estrangers d'aquestes prestacions i les dades per Províncies i Comunitats Autònomes de la prestació per desocupació en la modalitat de pagament únic. (Vegeu quadres A III-73 i A III-74).

4

SALUT, QUALITAT DE VIDA I SERVEIS SANITARIS

RESUM

En salut pública i en planificació sanitària els indicadors de salut s'utilitzen per posar de manifest la magnitud d'un problema de salut, per reflectir els canvis al llarg del temps, per mostrar possibles diferències entre poblacions i per avaluar fins a quin punt els objectius de determinats programes s'han assolit. Algunes característiques els defineixen: varietat en els fenòmens que reflecteixen, tendència i distribució geogràfica, homogeneïtat en les estimacions –la qual cosa facilita la comparació– i l'accés a gran quantitat de dades sanitàries.

En aquesta publicació oferim una àmplia varietat d'aspectes que deixen veure la situació de salut a les Illes Balears i que són usats en informes del Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat per observar l'estat de salut a Espanya i en el context de la Unió Europea; esperança de vida i indicadors afins, mortalitat per les principals causes, mortalitat infantil, morbiditat (altes hospitalàries, càncer, accidents de trànsit i de treball), hàbits i estils de vida relacionats amb la salut (tabac, alcohol, altres drogues, inactivitat física, sobrepès i consum insuficient de fruites i verdures). De la mateixa manera, abordam indicadors de cobertura, de recursos (econòmics, estructurals –centres i alta tecnologia– i de professionals) relacionats amb la salut.

4.1.

INTRODUCCIÓ¹¹

Al llarg d'aquest capítol hem volgut con-
jugar aspectes de com es configura l'or-
ganització sanitària de les Illes Balears en
matèria d'infraestructures, tecnologia i de
recursos humans, juntament amb indica-
dors de resultats de salut, tant quantita-
tius com qualitatius, els quals consideram
més significatius per elaborar una radio-
grafia del sistema sanitari de la Comuni-
tat Autònoma de les Illes Balears i el seu
estat de salut, en alguns casos fent com-
paració amb la resta de l'Estat. Del nostre
model, cal destacar, entre altres caracte-
rístiques, la importància cabdal de l'activi-
tat duta a terme per les entitats sanitàries

11. A part dels quadres i gràfics que es poden consultar en aquesta publicació, s'han inclòs nou quadres addicionals que es poden consultar en l'annex estadístic d'aquest apartat, relatius a l'evolució dels llits instal·lats als hospitals de les Illes Balears per al període 2010-2016; l'evolució del personal sanitari de les Illes Balears per al mateix període; l'evolució de l'activitat d'atenció primària per al període 2011-2016; els pressuposts inicials en sanitat en euros per habitant i per comunitat autònoma per al període 2007-2017; l'evolució de la taxa de mortalitat infantil a les Illes Balears i Espanya per al període 2010-2015; l'evolució dels principals indicadors de l'enquesta de satisfacció sobre el funcionament del sistema sanitari a Balears i Espanya per al període 1995-2017, i la mateixa informació per comunitat autònoma en termes de bona o molt bona atenció primària; bona o molt bona en la darrera urgència; i bona o molt bona en hospitalització.

de titularitat privada. La no consideració de l'activitat esmentada anteriorment – en el moment de comptabilitzar infraestructures, tecnologia disponible i recursos humans a més dels resultats de l'activitat assistencial– produiria un important biaix en el resultat final d'aquesta radiografia. Així mateix, la complementarietat que es produeix d'ambdós sistemes, públic i privat, que dona servei tant a la població resident –més d'un milió d'habitants– com als més de 16,3 milions de visitants, nacionals i estrangers (2017), es configura com un element essencial de garantia de la prestació sanitària al conjunt de la població i un gran valor afegit de seguretat per a la principal indústria local: el turisme. D'aquí que en cada moment s'hagi procurat comptar amb la informació disponible sobre recursos i resultats duts a terme pels dispositius de titularitat privada. Si bé aquestes fonts d'informació es troben encara poc desenvolupades, es considera fonamental per completar el mapa sanitari de les Illes Balears disposar de millors registres que permetin conèixer la nostra vertadera realitat sanitària. Així doncs, recomanem incorporar informació sobre principals diagnòstics del sector privat, activitat concertada i altres serveis sanitaris, etc., juntament amb informació de pressupostos liquidats d'ingressos i despeses desagregades en el cas del sector públic. Tot això, amb l'objectiu de proporcionar eines més acurades per als que es dediquen a la planificació sanitària.

4.2.

RECURSOS

4.2.1. ESTRUCTURALS: CENTRES, SERVEIS I ESTABLIMENTS

És competència de la Conselleria de Salut les diferents autoritzacions sanitàries, tant de funcionament com de modificació, referent als centres, serveis i establiments sanitaris a la nostra comunitat autònoma.

Segons el Reial decret 1277/2003, de 10 d'octubre, pel qual s'estableixen les bases generals sobre autorització de centres, serveis i establiments sanitaris, es considera:

Centre sanitari: és el conjunt organitzat de mitjans tècnics i instal·lacions en què professionals capacitats, per la seva titulació oficial o habilitació professional, bàsicament duen a terme activitats sanitàries per millorar la salut de les persones. Els centres sanitaris poden estar integrats per un o diversos serveis sanitaris, que constitueixen la seva oferta assistencial.

Servei sanitari: és la unitat assistencial, amb organització diferenciada, dotada dels recursos tècnics i professionals capacitats, per la seva titulació oficial o habilitació professional, per dur a terme activitats sanitàries específiques. Pot estar integrat en una organització en què l'activitat principal pot no ser sanitària.

Establiment sanitari: és el conjunt organitzat de mitjans tècnics i instal·lacions en què professionals capacitats, per la seva titulació oficial o habilitació professional, duen a terme bàsicament

activitats sanitàries de dispensació de medicaments o d'adaptació individual de productes sanitaris.

Biobanc: és un establiment públic o privat, sense ànim de lucre, que acull una o diverses col·leccions de mostres biològiques d'origen humà amb finalitat d'investigació biomèdica organitzat com una unitat tècnica amb criteris de qualitat, ordre i destí, amb independència que albergui mostres amb altres finalitats.

Segons les dades del registre de centres, serveis i establiments sanitaris de les Illes Balears –replicats en el Registre Nacional de Centres–, hi ha actualment 3.243 recursos sanitaris autoritzats. (Vegeu el quadre III-22).

4.2.2. CENTRES HOSPITALARIS

Les Balears disposen de 25 hospitals, dels quals 11 (44%) són de dependència pública i 14 (56%) de titularitat privada.

El nombre d'hospitals públics no s'ha modificat en els darrers anys. L'IB-Salut gestiona actualment 10 (40%) hospitals (set d'aguts, dos de mitjana-llarga estada i un de psiquiàtric). El Consell d'Eivissa té al seu càrrec un hospital residència que al mateix temps és en el catàleg de residències per a gent gran i en el catàleg d'hospitals –amb 160 llits–, mentre que la Mútua Balear d'accidents de treball gestiona una clínica de 40 llits.

La xarxa privada ha incrementat en tres el nombre d'hospitals i ha passat d'11 a 14 (+27%) en els darrers cinc anys.

Es gestionen 1.420 llits orientats bàsicament a l'atenció de pacients aguts. Els 14 hospitals privats suposen un 35% de l'oferta de llits de la comunitat autònoma. Mallorca concentra 18 hospitals –12 dels quals se situen a la capital– i Eivissa té tres hospitals autoritzats, la mateixa quantitat que Menorca. Formentera té un hospital públic. (Vegeu el quadre III-23).

4.2.3. ALTA TECNOLOGIA I FINALITAT ASSISTENCIAL

Avui dia hi ha 4.025 llits hospitalaris als 25 centres amb internament autoritzats i 122 quiròfans. La finalitat assistencial dels hospitals públics és bàsicament d'atenció general, amb 2.071 llits. Cal afegir-hi 206 llits en centres de mitja i llarga estada a Mallorca, l'Hospital Residència Assistida Cas Serres, a Eivissa, amb 160 llits, i l'hospital psiquiàtric, amb 168. La finalitat assistencial dels centres privats també és de tipus general o medicoquirúrgica, ja que la majoria del seu pressupost assistencial es dedica a aquesta activitat.

La dotació dels equips d'alta tecnologia dels hospitals de les Illes Balears és de 325 equips, dels quals 143 (44%) pertanyen al sistema públic i 182 (56%) a la xarxa privada. Hi ha 21 equips de TAC (47% públics) i 20 ressonàncies magnètiques (38% públiques), la qual cosa dona una taxa de 17,5 per milió d'habitants, una de les més altes del país (Espanya: 13,2 per milió d'habitants). (Vegeu el quadre III-24).

QUADRE III-22. CENTRES, SERVEIS I ESTABLIMENTS SANITARIS DE LES ILLES BALEARS (2018)

		Per illa							Per titularitat	
		Tipus de centre, servei, establiment	Autoritzats 01/01/2018	Mallorca	Menorca	Eivissa	Formentera	Pública	Privada	
Biobancs	B.1	Biobancs de tumors	1	1	0	0	0	1		
	B.2	Altres biobancs	2	2	0	0	0	2		
Centres amb internament (hospitals)	C.1.1	Hospitals generals	19	13	3	2	1	7	12	
	C.1.2	Hospitals especialitzats	1	0	0	1	0	1		
	C.1.3	Hospitals de mitjana i llarga estada	4	4	0	0	0	2	2	
	C.1.4	Hospitals de salut mental i tractament de toxicomanies	1	1	0	0	0	1		
	C.2.1	Consultes mèdiques	273	202	26	45	0		273	
	C.2.2	Consultes d'altres professionals sanitaris	275	218	26	29	2		275	
	C.2.3.1	Centres de salut	54	42	5	6	1	54		
	C.2.3.2	Unitats bàsiques de salut	98	83	6	9	0	98		
	C.2.4	Centres polivalents	232	179	11	40	2		232	
	C.2.5.1	Cliniques dentals	469	376	31	59	3		469	
Centres ambulatoris	C.2.5.10	Centres de reconeixements	80	64	8	7	1		80	
	C.2.5.2	Centres de reproducció humana assistida	6	4	1	1	0		6	
	C.2.5.3	Centres d'interrupció voluntària de l'embaràs	3	3	0	0	0		3	
	C.2.5.5	Centres de diàlisi	6	6	0	0	0		6	
	C.2.5.6.1	Centres de diagnòstic per a la imatge	10	8	1	1	0		10	
	C.2.5.6.2	Laboratori d'anàlisis clíniques	32	27	3	2	0		32	
	C.2.5.7	Unitats mòbils d'assistència sanitària	21	20	0	0	1		21	
	C.2.5.8	Centres de transfusió	3	1	1	1	0	3		
	C.2.5.9	Bancs de teixits	1	1	0	0	0	1		
	C.2.5.90.1	MATEPSS	22	15	4	3	0	22		
	C.2.5.90.2	Centres especialitzats en medicina estètica	26	25	0	1	0		26	
	C.2.5.90.3	Centres especialitzats en fisioteràpia i rehabilitació	34	23	2	8	1		34	
	C.2.5.90.4	Altres centres especialitzats	181	139	21	19	2		181	
	C.2.90.1	Proveïdors d'assistència sanitària domiciliària	205	160	17	27	1		205	
C.2.90.2	Altres proveïdors d'assistència sanitària	8	5	1	2	0		8		

continua

QUADRE III-22. CENTRES, SERVEIS I ESTABLIMENTS SANITARIS DE LES ILLES BALEARS (2018)

	Tipus de centre, servei, establiment	Autoritzats 01/01/2018	Per illa				Per titularitat	
			Mallorca	Menorca	Eivissa	Formentera	Pública	Privada
Serveis sanitaris en una organització no sanitària	C.3.1	Serveis sanitaris a empreses PRL	93	11	7	0	14	79
	C.3.2	Serveis sanitaris en centres sociosanitaris	16	0	0	0	4	12
	C.3.3	Serveis sanitaris en centres ludicoesportius i balnearis	2	0	0	0		2
	C.3.4	Serveis sanitaris en centres penitenciaris	4	1	1	0	4	
	C.3.5	Serveis sanitaris en centres d'atenció a drogodependència i addiccions	16	2	3	0	14	2
	C.3.6	Serveis sanitaris a empreses	0	0	0	0		0
	C.3.7	Altres serveis sanitaris integrats en una organització no sanitària	43	2	3	0		43
Establiments	E.3	Òptiques	172	17	14	1		172
	E.4	Ortopèdies	24	4	2	0		24
	E.5	Establiments d'audiopròtesis	65	9	5	1		65
AMB		Ambulàncies	301	245	34	1		301
FAR		Farmàcies	440	354	42	1		440
TOTAL			3.243	2.573	374	19	228	3.015

Font: Registre de centres, serveis i establiments sanitaris de les Illes Balears i registre nacional 2018.

QUADRE III-23. HOSPITALS A LES ILLES BALEARS (2017)										
			Dependència patrimonial							
			Seguretat Social	Comunitat Autònoma	Consell	Mútues d'accidents de treball i malalties professionals	Privats	Total hospitals	Total llits instal·lats	% llits instal·lats
Dependència funcional	IB-Salut	Sistema Nacional de Salut						7	2.071	51,5
		Comunitat Autònoma						3	374	9,3
	Consell	1						160	4,0	
	Mútues d'accidents de treball i malalties professional	1						40	1,0	
	Privats	13						1.380	34,3	
			4	4	3	1	13	25		
			1.752	425	428	40	1.380		4.025	
			43,5	10,6	10,6	1,0	34,3			100

Font : Elaboració pròpia a partir del Catàleg N Hospitals 2017 i Registre de Centres, Serveis i Establiments Sanitaris Illes Balears 2018.

QUADRE III-24. DOTACIÓ DELS EQUIPS D'ALTA TECNOLOGIA DELS HOSPITALS DE LES ILLES BALEARS PER FINALITAT ASSISTENCIAL I DEPENDÈNCIA (2017)

Nom	Municipi	Llits instal·lats	Finalitat assistencial	Concert	Quiròfons	TAC	RM	GAM	HEM	ASD	LIT	ALI	SPECT	PET	MAMOS	DO	DIAL	Total Alta Tecnologia
Públics																		
Hospital General de Mallorca	Palma	100	Geriatría i/o llarga estada	S	"68 (55%)"													
Hospital Psiquiàtric	Palma	168	Psiquiàtric	S														
Hospital Joan March	Bunyola	106	Geriatría i/o llarga estada	S														
Hospital Can Misses	Eivissa	271	General	N		1	1				1				2	1	34	4
Hospital Residència Assistida Cas Serres	Eivissa	160	Geriatría i/o llarga estada	S														
Hospital Manacor	Manacor	238	General	N		1									1		14	16
Hospital Son Llatzer	Palma	419	General	N		2	1		1						1	1	21	27
Hospital de Formentera	Formentera	12	General	N											1			1
Hospital Comarcal d'Inca	Inca	165	General	N		1	1								1		2	5
Hospital Mateu Orfila	Maó	142	General	N		1	1								1	1	2	6
Hospital Universitari Son Espases	Palma	824	General	N		4	3	4	3	2	1	3		1	2	1	32	56

continua

QUADRE III-24. DOTACIÓ DELS EQUIPS D'ALTA TECNOLOGIA DELS HOSPITALS DE LES ILLES BALEARS PER FINALITAT ASSISTENCIAL I DEPENDÈNCIA (2017)

Nom	Municipi	Llits instal·lats	Finalitat assistencial	Concert	Quiròfans	TAC	RM	GAM	HEM	ASD	UT	ALI	SPECT	PET	MAMOS	DO	DIAL	Total Alta Tecnologia
Privats																		
Clinica Mutua Balear	Palma	40	Traumatologia i/o rehabilitació	N		1	1											2
Hospital de la Creu Roja Espanyola	Palma	70	Medicoquirúrgic	S														
Hospital Sant Joan de Déu	Palma	200	Medicoquirúrgic	S														
Integracion Sanitaria Balear, SL (Clinica Rotger)	Palma	186	General	N		1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	11
Clinica Juaneda	Palma	196	General	N		1	1		1	1					1	1	1	7
Policlinica Mitramar (Ameba SA)	Palma	206	General	S		1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	29	40
Policlinica Nuestra Señora Del Rosario, S.A.	Eivissa	67	General	S		1	1	1	1	1	1				1	1		7
Clinica Salus Menorca SL	Ciutadella de Menorca	41	General	S		1	1								1	1		4
Hospital General de Muro	Muro	85	General	S		1	1								1	1		4
Policlinica Virgen de Gracia	Maó	18	General	N		1									1			2
Hospital Quirónsalud Palmaplanas	Palma	169	General	S		1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1		10
Hospital de Llevant	Manacor	70	General	N		1	1								1	1		4
Hospital Clínic Balear	Llucmajor	34	General	N		1	1								1			3
Luz de Palma	Palma	38	General	N														
Total		4.025				122	21	20	7	8	6	4	3	2	19	12	135	

TAC (tomografia axial computeritzada), RM (ressonància magnètica), GAM (càmera gamma), HEM (sala d'hemodinàmica), ASD (angiografia por sostracció digital), LIT (litotrícia extracorpòria per ones de xoc), ALI (accelerador de partícules), SPECT (tomografia per emissió de fotons), PET (tomografia per emissió de positrons), MAMOS (mamògraf), DO (densitòmetres ossis), DIAL (equips d'hemodiàlisi).

4.2.4. LLITS INSTAL·LATS

Tot i que la tendència general és la disminució del recurs llit i l'increment de l'activitat especialitzada ambulatoria, a les Balears s'observa un increment de llits tant instal·lats com en funcionament en el període 2010-2016, amb més intensitat a la xarxa privada. Per contra, les incubadores en funcionament s'han reduït en els dos àmbits assistencials d'acord amb la disminució de natalitat i altres factors. D'altra banda, s'ha incrementat el nombre de quiròfans.

Un 8,6% dels llits instal·lats es destinen a mitja llarga estada. Aquest és un recurs cada vegada més demandat per una societat que envella i que requereix un altre tipus de cures. La majoria d'aquests llits són del sistema públic. Curiosament, no hi ha llocs d'hospital de dia geriàtric en els centres públics. (Vegeu el gràfic III-16 i el quadre AIII-68).

4.2.5. PROFESSIONALS

En els centres de salut d'atenció primària treballen 1.578 professionals sanitaris (metges, infermeres i altres professionals). No disposem d'informació sobre l'ocupació que es genera a la resta de centres i establiments sanitaris sense internament.

Tanmateix, el sistema d'atenció especialitzada proporciona ocupació a 16.701 professionals, dels quals 11.832 (70%) ho fan en el sistema públic. En el sistema privat d'atenció especialitzada, hi treballen 4.869 professionals (30% del total). En el període 2010-2016 el nombre de professionals del sistema públic s'ha incrementat en un 6%,

mentre que el privat ho ha fet en un 29%. Cal fer notar que els models de vinculació dels metges especialistes són molt diferents en els dos àmbits assistencials; en el sistema privat un 74% dels especialistes estan vinculats amb l'hospital, mentre que aquesta figura és molt majoritària en els hospitals públics. (Vegeu el gràfic III-17 i III-18 i el quadre AIII-69).

4.2.6. ACTIVITAT

La baixada d'activitat del període 2012-2014 de les consultes de medicina de família i pediatria i la recuperació posterior es podria associar a la reducció horària dels centres de salut, que varen tancar en horari d'horabaixa de l'any 2012 a l'any 2015. Aquesta davallada es relaciona amb l'augment de l'activitat de les urgències (PAC/SUAP). Aquest efecte no apareix a les consultes d'infermeria. Complementant aquesta informació, s'ha de tenir en compte que en aquest període la població amb targeta sanitària individual (TSI) ha augmentat un 4,2%, i només es va produir una baixada l'any 2013 respecte de l'any 2012 d'un 0,3%. (Vegeu els quadres III-25 i III-26 i gràfic III-19 i dels annexos estadístics els quadres AIII-70 al AIII-75.2 i els gràfics AIII-1 al AIII-6).

4.2.7. MODALITAT DE COBERTURA SANITÀRIA

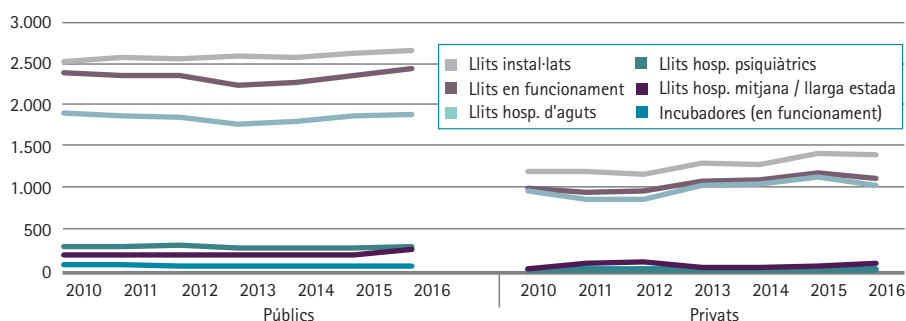
L'Enquesta Europea de Salut a Espanya (EESE) 2014 s'adreça al conjunt de persones de 15 i més anys residents en habitatges familiars de tot el territori nacional. A Espanya, ha dut a terme l'EESE 2014 l'Institut Nacional d'Estadística (INE), amb la

col·laboració del Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat (MSSSI), que estableixen la necessitat de disposar de dades fiables sobre l'estat de salut, la utilització i l'accés als serveis sanitaris, i els determinants de la salut dels països de la Unió Europea (UE). D'aquesta enquesta es desprèn que a les Balears un 71% de la població refereix que disposa exclusivament de cobertura sanitària pública; prop d'un

1% exclusivament privada, i un 26%, totes dues. Tot i ser la comunitat –amb Madrid– amb un percentatge més alt de persones que tenen doble cobertura, a hores d'ara no existeix un registre autonòmic per conèixer el nombre, la penetració per illes i l'evolució dels ciutadans de les Balears que tenen assegurances d'assistència sanitària privada. (Vegeu el quadre III-27 i el gràfic III-20).

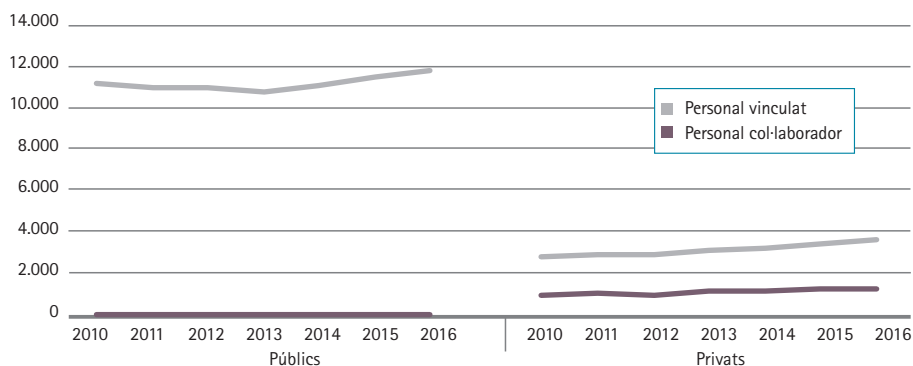
Gràfic III-16

Evolució dels llits instal·lats als hospitals de les Illes Balears per titularitat del centre (2017)

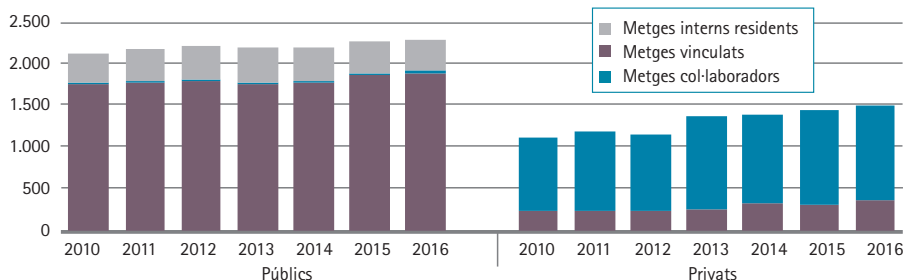

Gràfic III-17

Evolució del personal total al sistema sanitari de les Illes Balears (2010-2016)

Gràfic III-18
Evolució dels metges al sistema sanitari de les Illes Balears (2010-2016)

QUADRE III-25. PRINCIPALS DADES D'ACTIVITAT EN ELS SISTEMES PÚBLIC I PRIVAT D'ATENCIÓ ESPECIALITZADA A LES ILLES BALEARS PER ÀREES (2016)

		Públics-SNS	Privats	Total	% públic
Hospitalització	Llits en funcionament	2.422	1.109	3.531	68,6
	Altes	89.689	70.974	160.663	55,8
	Estades	705.385	318.262	1.023.647	68,9
	Altes per 1.000 hab.	78,46	62,09	141	55,8
	Estades per 1.000 hab.	617,05	278,41	895	68,9
	Estada mitjana	7,86	4,48	12	
	Índex d'ocupació	79,79	78,62	158	
	Índex de rotació	37,03	64	101	
A. quirúrgica	Mortalitat (% altes per defunció)	4,07	1,62	5,69	71,5
	Intervencions amb ingrés	30.333	24.103	54.436	55,7
	Intervencions CMA	23.767	16.674	40.441	58,8
	Resta d'intervencions	18.080	18.664	36.744	49,2
	Total intervencions	72.180	59.441	131.621	54,8
	Freqüentació: total intervencions per 1.000 hab.	63,14	52	115	54,8
	Taxa d'ambulatorització: % intervencions CMA	43,93	40,89	85	51,8
A. obstètrica	Parts via vaginal	6.136	1.728	7.864	78,0
	Cesàries	1.486	961	2.447	60,7
	Total parts	7.622	2.689	10.311	73,9
	Nascuts vius	7.756	2.697	10.453	74,2
	Taxa de cesàries	19,5	35,74	55	35,3
Consultes	Índex de fecunditat per 1.000 hab.	27,5	9,56	37	74,2
	Primeres consultes	502.034	590.644	1.092.678	45,9
	Consultes totals	1.832.831	1.299.889	3.132.720	58,5
	Freqüentació: nombre de consultes per 1.000 hab.	1.603,32	1.137,11	2.740	58,5
	Percentatge de primeres / totals	27,39	45,44	73	37,6

continua

QUADRE III-25. PRINCIPALS DADES D'ACTIVITAT EN ELS SISTEMES PÚBLIC I PRIVAT D'ATENCIÓ ESPECIALITZADA A LES ILLES BALEARS PER ÀREES (2016)

		Públics-SNS	Privats	Total	% públic
Activitat diagnòstica	Angiografia digital	1.020	939	1.959	52,1
	Gammagrafia	6.047	2.661	8.708	69,4
	Mamografia	23.933	27.502	51.435	46,5
	PET	2.296	569	2.865	80,1
	ressonància magnètica	44.006	59.883	103.889	42,4
	SPECT	889	1.212	2.101	42,3
	TAC	79.369	47.407	126.776	62,6
	Biòpsies	80.247	17.996	98.243	81,7
	Necròpsies	250	4	254	98,4
	Colonoscòpies	10.779	8.987	19.766	54,5
	Broncoscòpies	1.707	791	2.498	68,3
	ERCP	413	86	499	82,8
	Angiografia digital per 1.000 hab.	0,89	0,82	2	52,0
	Gammagrafia per 1.000 hab.	5,29	2,33	8	69,4
	Mamografia per 1.000 hab.	20,94	24,06	45	46,5
	PET per 1.000 hab.	2,01	0,5	3	80,1
	Ressonància magnètica per 1.000 hab.	38,5	52,38	91	42,4
	SPECT per 1.000 hab.	0,78	1,06	2	42,4
	TAC per 1.000 hab.	69,43	41,47	111	62,6
	Colonoscòpies per 1.000 hab.	9,43	7,86	17	54,5
	Broncoscòpies per 1.000 hab.	1,49	0,69	2	68,3
	ERCP per 1.000 hab.	0,36	0,08	0,44	81,8
Urgències	Altes	437.437	348.583	786.020	55,7
	Ingressos	57.286	35.729	93.015	61,6
	Trasllat	2.746	1.375	4.121	66,6
	Defuncions	391	209	600	65,2
	Total urgències ateses	497.860	385.896	883.756	56,3
	Percentatge d'urgències ingressades	11,51	9,26	21	55,4
	Pressió d'urgències	64,68	49,88	115	56,5
	Freqüentació per 1.000 hab.	435,52	337,57	773	56,3
Altres	Total sessions HD	95.626	15.667	111.293	85,9
	Episodis d'hospitalització a domicili	13.966	2.288	16.254	85,9
	Estudis d'hemodinàmica	3.582	1.696	5.278	67,9
	Tractaments de radiologia intervencionista	4.973	887	5.860	84,9
	Sessions en accelerador lineal	28.570	2.301	30.871	92,5
	Altres sessions de radioteràpia	183	0	183	100,0
	Sessions de fisioteràpia	936.297	723.000	1.659.297	56,4
	Sessions d'hemodiàlisi	48.277	13.248	61.525	78,5
Sessions de diàlisi peritoneal	17.943	0	17.943	100,0	

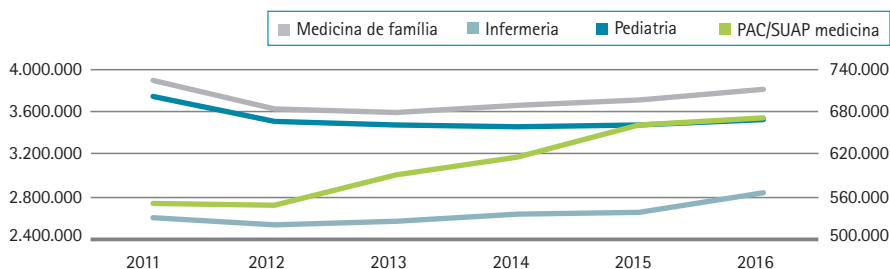
Font: SIAE (Sistema d'informació d'Atenció Especialitzada).

QUADRE III-26. ACTIVITAT TOTAL ATENCIÓ PRIMÀRIA IB-SALUT (2011-2016)

		Atenció primària					
		2011	2012	2013	2014	2015	2016
Medicina de família	Consultes	3.858.830	3.596.147	3.563.614	3.625.058	3.671.677	3.771.468
	Centre	3.827.534	3.563.273	3.530.395	3.592.212	3.637.316	3.737.825
	Domicili	31.296	32.874	33.219	32.846	34.361	33.643
	Freqüentació	4,38	4,07	4,04	4,06	4,06	4,11
	Cons./MF/dia	30,30	28,99	28,94	29,39	29,58	29,95
	Cons./MF/Dom./dia	0,25	0,27	0,27	0,27	0,28	0,27
Pediatria	Centre	696.384	662.723	658.646	655.296	657.752	665.514
	Domicili	196	201	309	159	356	167
	Freqüentació	5	4	4	4	4	4
	Cons./Ped./dia	22	21	21	21	21	21
Infermeria	Centre	2.496.461	2.444.945	2.469.537	2.532.775	2.555.198	2.720.298
	Domicili	116.797	117.775	121.243	119.415	118.435	120.780
	Freqüentació	3	2	3	3	3	3
	Cons./Inf./dia	18	19	19	20	19	19
	Cons./Inf./Dom./dia	1	1	1	1	1	1
		PAC/SUAP					
		2011	2012	2013	2014	2015	2016
Metge	Consultes	552.314	549.082	591.473	614.344	658.832	667.361
	Centre	544.815	540.091	580.689	600.198	640.308	646.257
	Domicili	7.499	8.991	10.784	14.146	18.524	21.104
Metge	Consultes	251.886	303.557	378.991	396.198	401.040	402.144
	Centre	244.752	294.641	368.846	383.801	386.663	385.689
	Domicili	7.134	8.916	10.145	12.397	14.377	16.455

Font: IB-Salut.

Gràfic III-19
Evolució dels llits instal·lats als hospitals de les Illes Balears per titularitat del centre (2017)

QUADRE III-27. MODALITAT DE LA COBERTURA SANITÀRIA (EXCLUSIVA) DE LA POBLACIÓ DE 15 I MÉS ANYS PER SEXE I COMUNITAT AUTÒNOMA (2014)				
	Pública exclusivament	Privada exclusivament	Mixta	Altres situacions
Extremadura	93,36	0,57	6,07	0,00
Navarra	93,12	0,75	5,98	0,14
Castella-la Mantxa	92,79	0,52	6,59	0,10
La Rioja	92,45	1,07	6,32	0,16
Melilla	92,11	1,76	4,97	1,17
Astúries	91,52	0,51	7,59	0,39
Cantàbria	91,31	0,67	7,22	0,80
Castella i Lleó	91,05	0,29	8,56	0,10
Galícia	90,94	1,17	7,61	0,27
Múrcia	90,92	0,34	8,16	0,58
Andalusia	89,82	0,67	9,10	0,41
Ceuta	88,52	4,13	6,55	0,80
Com. Valenciana	88,34	0,67	10,24	0,75
Illes Canàries	86,60	0,93	11,12	1,35
Espanya	83,84	0,75	14,86	0,55
Aragó	80,89	0,99	17,89	0,23
País Basc	78,92	0,25	20,66	0,18
Catalunya	75,32	0,71	23,27	0,70
Illes Balears	71,68	1,14	26,02	1,16
Madrid	70,01	1,10	28,05	0,83

Font: Enquesta Europea de Salut a Espanya (ESEE) 2014.

4.2.8. PRESSUPOST I DESPESA SANITÀRIA

A les Balears, en els onze últims anys (2007-2017) els pressupostos inicials per habitant destinats a sanitat han ocupat les darreres posicions entre les comunitats autònomes, juntament amb Andalusia, Madrid i la Comunitat Valenciana. (Vegeu el gràfic III-21 i el quadre AIII-75.3).

En la interpretació de les dades és important tenir en compte que un 7,6% de la despesa sanitària pública d'Espanya no es recull territorialitzada a l'estadística.

Així, la despesa sanitària pública consolidada del sector va suposar 61.627 milions d'euros, la qual cosa representa un 5,5% del PIB. La despesa per càpita mitjana va ser de 1.332 euros per habitant.

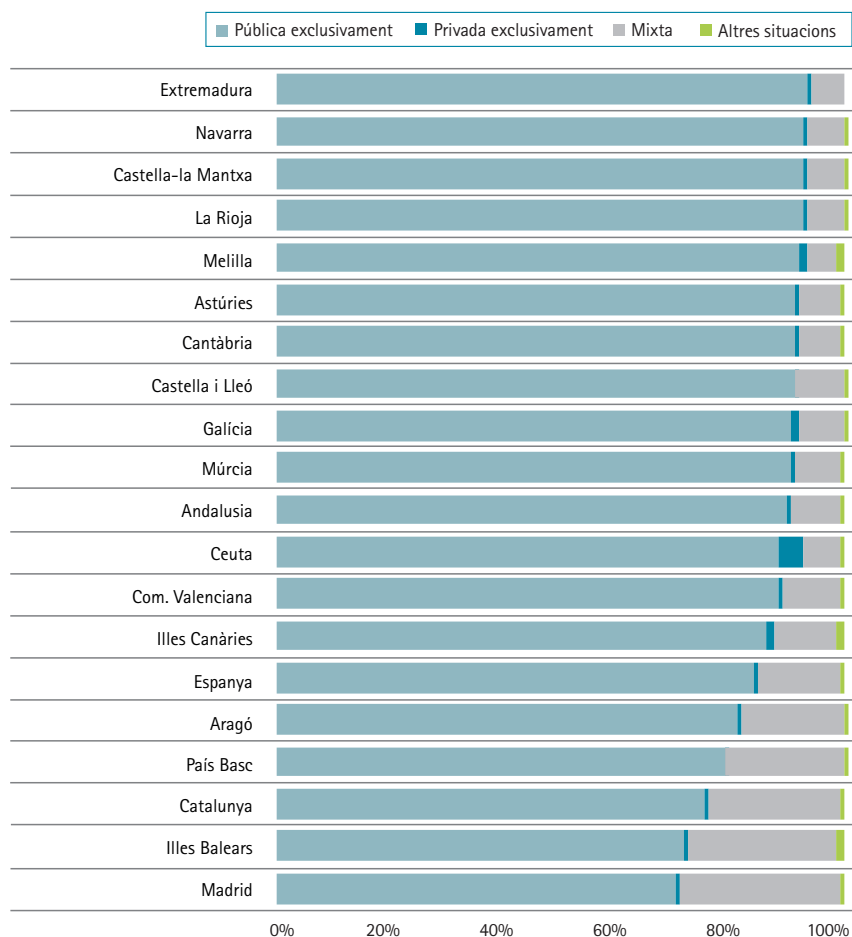
En relació amb la població, les comunitats amb més despesa sanitària pública el 2016 són el País Basc (1.669 euros per habitant), el Principat d'Astúries (1.577 euros per habitant) i Extremadura (1.549 euros per habitant).

Les comunitats amb menor despesa sanitària pública són Andalusia (1.110 euros per habitant), la Comunitat de Madrid (1.224

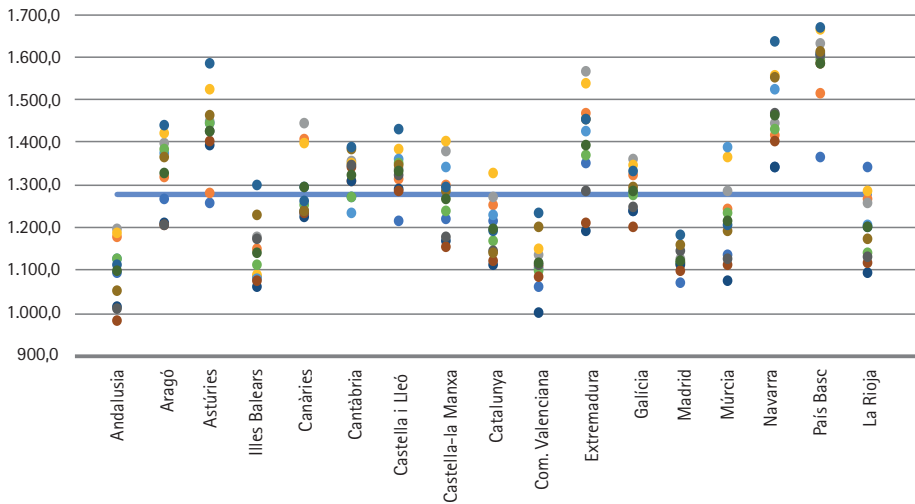
euros per habitant) i les Illes Balears (1.291 euros per habitant). (Vegeu el quadre III-28 i el gràfic III-22 i el quadre AIII-75.4).

Gràfic III-20

Modalitat de la cobertura sanitària (exclusiva) de la població de 15 i més anys per sexe i comunitat autònoma (2014)

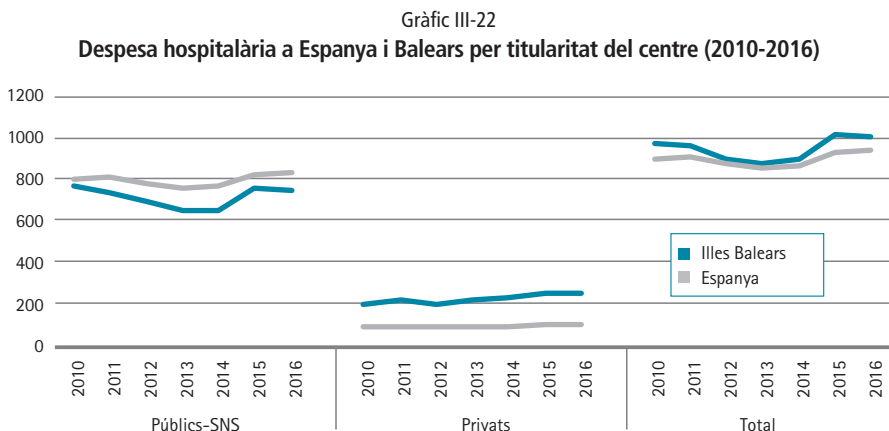

Gràfic III-21
Pressupostos inicials en sanitat per comunitats autònomes (2007-2017)
(euros per habitant)

QUADRE III-28. DESPESA SANITÀRIA PÚBLICA CONSOLIDADA EL 2016 SEGONS COMUNITAT AUTÒNOMA			
	Milions d'euros	Percentatge sobre el PIB	Euros per habitants
Andalusia	9.332	6,2%	1.110
Aragó	2.036	5,9%	1.544
Astúries	1.641	7,6%	1.577
Illes Balears	1.466	5,1%	1.291
Canàries	2.793	6,6%	1.308
Cantàbria	842	6,7%	1.446
Castella i Lleó	3.601	6,5%	1.467
Castella-la Manxa	2.675	6,9%	1.306
Catalunya	10.065	4,7%	1.359
Com. Valenciana	6.541	6,3%	1.326
Extremadura	1.680	9,4%	1.549
Galícia	3.862	6,6%	1.420
Madrid	7.863	3,7%	1.224
Múrcia	2.197	7,5%	1.498
Navarra	983	5,1%	1.543
País Basc	3.613	5,2%	1.669
La Rioja	437	5,5%	1.398
Espanya	61.627	5,5%	1.332

Font: SIAE (Sistema d'informació d'Atenció Especialitzada).

4.3.

ESPERANÇA DE VIDA

L'esperança de vida a una determinada edat és el nombre d'anys que s'espera que visqui una persona. És una dada que es calcula a partir de les taxes de mortalitat i es fa la mitjana sobre tota la població.

Així, l'esperança de vida augmenta a mesura que es milloren les condicions econòmiques, polítiques i culturals d'una societat, les condicions de vida i de treball, els hàbits i els serveis sanitaris.

A les Illes Balears, l'esperança de vida en néixer dels homes ha augmentat de 79,1 anys el 2011 a 80,1 anys el 2016. L'esperança de vida en néixer de les dones és més alta que la dels homes, des de principis del segle xx, i ha augmentat de 84,7 anys el 2011 a 85,4 anys el 2016. En ambdós sexes, el 2011 era de 81,9 anys, i el 2016, de 83 anys.

4.3.1. ANYS DE VIDA SALUDABLE

Els anys de vida saludable a una determinada edat diuen els anys que li queden per viure a una persona d'aquesta edat, sense limitació de l'activitat, fins que mori.

A les Illes Balears els anys de vida saludable en néixer l'any 2015 era de 65,9 anys.

4.3.2. ESPERANÇA DE VIDA AMB BONA SALUT

La diferència entre l'esperança de vida amb bona salut i els anys de vida saludable és que es valoren segons la percepció subjectiva de la persona i no de la limitació de l'activitat.

Els anys de vida amb bona salut a una determinada edat és el nombre d'anys amb bona salut que li queden per viure a una persona fins que mori.

A les Illes Balears, l'esperança de vida en bona salut l'any 2015 era de 62,8 anys.

4.4.

MORTALITAT

4.4.1. MORTALITAT GENERAL

La mortalitat per totes les causes és superior en els homes que en les dones i des del 2011 es veu una tendència a disminuir.

4.4.2. MORTALITAT PER MALALTIES NO TRANSMISSIBLES

A les Illes Balears, les causes més freqüents de mort són les de l'aparell circulatori, seguides dels tumors malignes. El tumor que causa més mortalitat és el de pulmó. Les malalties amb tendència a augmentar la mortalitat són la diabetis mellitus i la malaltia d'Alzheimer, probablement en relació amb l'envelliment de la població.

4.4.3. MORTALITAT PER CAUSES EXTERNES

Cal destacar que la mortalitat més freqüent per causes externes és el suïcidi, amb una taxa de 8 casos per 100.000 habitants el 2016; per damunt dels accidents de trànsit, amb una taxa de 4,5 casos per 100.000 habitants. La taxa de mortalitat per suïcidi es manté des del 2011, però la dels accidents de trànsits ha disminuït, el 2011 era de 5 per 100.000 habitants i el 2013 de 3,7 per 100.000 habitants.

El suïcidi s'ha convertit en un problema de salut prioritari, per la qual cosa s'ha creat l'Observatori del Suïcidi de les Illes Balears, amb la finalitat d'analitzar el problema i

dur a terme les intervencions adequades des del Servei de Salut.

4.4.4. MORTALITAT PER MALALTIES TRANSMISSIBLES

Les malalties transmissibles que causen la mortalitat més alta són la sida i la grip o pneumònia.

La mortalitat per sida ha disminuït des de l'any 2000 a les Illes Balears. L'any 2000 moriren per sida 34 persones, de les quals 25 eren homes i 8 dones. L'any 2011 en moriren 18 (14 homes i 4 dones). L'any 2016 n'hi moriren 13 (9 homes i 4 dones).

La mortalitat per grip o pneumònia afecta persones de més edat, que tenen més risc de morir. L'any 2011 moriren 189 persones per grip o pneumònia, 92 homes i 97 dones. L'any 2016 n'hi moriren 194 (99 homes i 95 dones).

4.4.5. MORTALITAT PER CAUSES RELACIONADES AMB EL TABAC I L'ALCOHOL

Segons l'OMS, les causes de mort relacionades amb el consum de tabac són el càncer de boca, càncer de faringe, càncer de laringe, càncer de tràquea, bronquis i pulmó, càncer d'esòfag, isquèmia cardíaca, malaltia cerebrovascular i malaltia pulmonar obstructiva crònica. Les relacionades amb el consum d'alcohol són el càncer d'esòfag, càncer de laringe, hepatopatia i cirrosi hepàtica i causes externes (traumatismes).

A les Illes Balears, la taxa de mortalitat relacionada amb el consum de tabac ha

disminuït des del 2011 i es manté sobre 180 casos per 100.000 habitants. La taxa de mortalitat relacionada amb el consum d'alcohol es manté en la darrera dècada sobre 40 casos per 100.000 habitants.

4.4.6. MORTALITAT PER CAUSES RELACIONADES AMB LA QUALITAT DEL SISTEMA SANITARI

Conèixer la mortalitat per causes relacionades amb la qualitat del sistema sanitari ajuda a avaluar el sistema i detectar les defuncions que es podrien haver evitat amb un millor funcionament del sistema sanitari. Les causes més fàcils de detectar són les reaccions adverses a medicaments. A les Illes Balears, la mortalitat per reaccions adverses als medicaments l'any 2010 era de 0,2 casos per 100.000 habitants i, des del 2011 es manté entre 0,0 i 0,1 casos per 100.000 habitants.

4.5.

MORBIDITAT

4.5.1. ALTES HOSPITALÀRIES PER GRANS GRUPS DIAGNÒSTIC

Aquestes dades es poden consultar al quadre III-29.

4.5.2. MALALTIES DE DECLARACIÓ OBLIGATÒRIA

Les malalties de declaració obligatòria són malalties que els professionals sanitaris

han de comunicar a l'autoritat sanitària. La recollida de dades d'aquestes malalties, fonamentalment infeccioses, forma part de la vigilància de la salut pública. Es dona un augment de les malalties de transmissió sexual, infecció gonocòccia i sífilis, probablement a causa d'una relaxació en les mesures de protecció en les activitats sexuals.

4.5.3. INCIDÈNCIA DE CÀNCER

Les dades de les quals disposam provenen del registre de càncer de Mallorca. Per això, només podem aportar dades de l'illa de Mallorca. En les dones, el càncer més freqüent és el de mama, seguit del de còlon. En els homes, el més freqüent és el de pròstata, seguit del de pulmó. El càncer de còlon ocupa el tercer lloc.

4.5.4. VÍCTIMES D'ACCIDENTS DE TRÀNSIT

Es consideren víctimes d'accidents de trànsit tant les que es moren com les que resulten ferides. Com s'ha vist a l'apartat de mortalitat, hi ha una tendència a la disminució de la mortalitat per accidents de trànsit. Un bon indicador per valorar les víctimes per accidents de trànsit és la taxa de víctimes per mil accidents. A les Illes Balears les taxes de víctimes per mil accidents des del 2011 han estat: 1.407 el 2011, 1.401 el 2012, 1.389 el 2013, 1.379 el 2014 i 1.381 el 2015.

QUADRE III-29. GRANS GRUPS DIAGNOSTICS HOSPITALS PÚBLICS CAIB (2011-2015)

	2011		2012		2013		2014		2015	
	Nombre	% casos	Nombre	% casos	Nombre	% casos	Nombre	% casos	Nombre	% casos
Aparell respiratori	9.212	2,36%	9.740	2,49%	9.269	2,37%	10.201	2,61%	10.582	2,71%
Aparell circulatori	8.800	2,25%	9.139	2,34%	9.222	2,36%	9.493	2,43%	9.634	2,47%
Embaràs, part i puerperi	9.808	2,51%	9.786	2,51%	9.129	2,34%	8.993	2,30%	8.960	2,29%
Aparell digestiu	8.168	2,09%	8.125	2,08%	8.338	2,13%	8.341	2,14%	8.388	2,15%
Sistema musculosquelètic	8.722	2,23%	8.385	2,15%	8.631	2,21%	8.283	2,12%	8.350	2,14%
Ronyó i vies urinàries	4.359	1,12%	4.531	1,16%	4.839	1,24%	4.886	1,25%	5.415	1,39%
Sistema nerviós	4.687	1,20%	4.476	1,15%	4.579	1,17%	4.640	1,19%	4.569	1,17%
Sistema hepatobiliar i pancreàtic	3.780	0,97%	3.775	0,97%	4.158	1,06%	3.882	0,99%	3.955	1,01%
Oïda, nas, boca i faringe	3.064	0,78%	2.703	0,69%	2.878	0,74%	2.828	0,72%	3.015	0,77%
Pell, teixit subcutani i mama	2.128	0,54%	2.057	0,53%	1.993	0,51%	2.172	0,56%	2.194	0,56%
Trastorns mentals	2.168	0,56%	2.208	0,57%	2.208	0,57%	2.284	0,58%	2.187	0,56%
Malalties infeccioses i parasitàries	1.573	0,40%	1.659	0,42%	1.807	0,46%	1.809	0,46%	1.840	0,47%
Patologia perinatal	1.430	0,37%	1.608	0,41%	1.638	0,42%	1.791	0,46%	1.588	0,41%
Endocrí, nutrició i metabolisme	1.288	0,33%	1.470	0,38%	1.535	0,39%	1.602	0,41%	1.583	0,41%
Aparell reproductor femení	1.718	0,44%	1.657	0,42%	1.745	0,45%	1.715	0,44%	1.535	0,39%

Font: IB-Salut.

4.5.5. VÍCTIMES D'ACCIDENTS DE TREBALL

Es consideren accidents de treball aquells que es produeixen durant la jornada laboral, tant en el centre de treball com fora i els accidents *in itinere*. El sector en el qual es produeixen més accidents laborals és el de la construcció. Es dona un augment dels accidents des del 2012 fins al 2015 i una mortalitat més alta el 2015.

4.6.

LIMITACIÓ DE L'ACTIVITAT I SALUT SUBJECTIVA

4.6.1. INCAPACITAT

La manera més objectiva de calcular la incapacitat és mitjançant el nombre de pensions per incapacitat permanent en el sistema de Seguretat Social en menors de 65 anys per cada milió de treballadors afiliats. A les Illes Balears, la dada era de 44,2 el 2015, un valor un poc superior al de l'any 2014 (43,5) i inferior als anys anteriors (46,4 el 2011; 47,2 el 2012, i 45,7 el 2013).

4.6.2. LIMITACIÓ DE L'ACTIVITAT

La limitació de l'activitat es determina mitjançant les enquestes de salut. Per això, ens referim a la percepció subjectiva de la limitació de l'activitat. Les darreres dades de què disposam són les de l'enquesta europea de salut del 2014.

A les Illes Balears, les persones de més de 15 anys que varen declarar limitació foren

un 22,3%. Declararen limitació un 18,4% d'homes i un 26,3% de dones. Aquestes dades –juntament amb la informació dels apartats 4.3 i 4.6.3– permeten concloure que les dones viuen més, però amb més limitacions que els homes.

4.6.3. PERCEPCIÓ SUBJECTIVA DE LA SALUT

La percepció subjectiva de la salut fa referència a la idea que la persona té sobre el seu estat de salut. La informació es recull a través d'enquestes de salut i la darrera informació de què disposam és la de l'enquesta europea de salut de 2014.

A les Illes Balears, els homes perceben la seva salut millor que les dones. Un 80% dels homes consideren que tenen bona o molt bona salut; en el cas de les dones el percentatge és d'un 70%.

4.7.

SALUT MATERNOINFANTIL

4.7.1. MORTALITAT INFANTIL

La taxa de mortalitat infantil és un indicador clau per l'OMS quan es volen tractar d'identificar les condicions socioeconòmiques d'una població. També pot donar idea de la política de planificació familiar, les condicions de salut mediambientals i, en general, el desenvolupament socioeconòmic d'una societat. A la nostra comunitat, l'any 2015 aquesta taxa va ser de 2,74 per 1.000 nascuts vius (2,95 en homes i 2,51 en dones). Aquests valors s'han man-

tingut estables els darrers anys i han estat similars als del conjunt d'Espanya. Són taxes que es troben a l'interval corresponent de països desenvolupats. (Vegeu el gràfic III-23).

Juntament amb la mortalitat infantil, són rellevants les dades sobre naixements. La taxa de natalitat (nombre de naixements per 1.000 habitants per any) a les Illes Balears ha disminuït al llarg d'aquests anys. L'any 2010 la taxa se situava en 11, mentre que l'any 2016 se situava en 9,29. Tot i això, s'ha mantingut per sobre de la taxa d'Espanya al llarg de tot el període. (Vegeu el quadre III-30 i el quadre AIII-75.5).

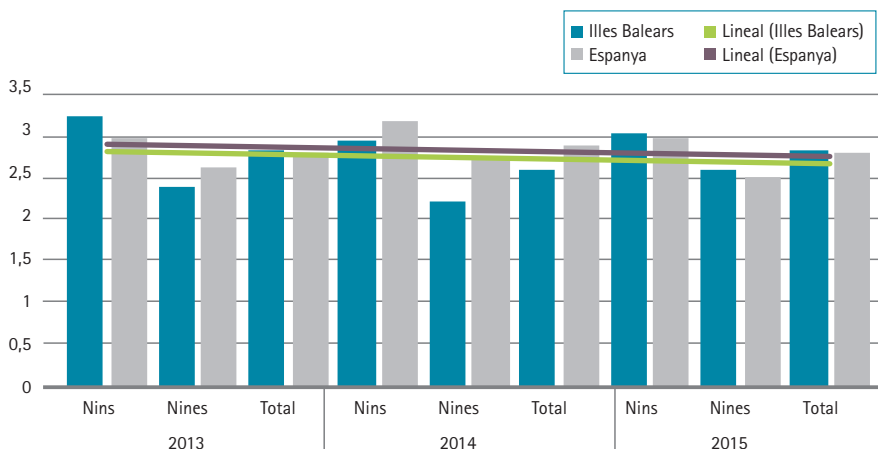
4.7.2. NAIXEMENTS SEGONS L'EDAT DE LA MARE

Complementant aquesta informació, s'ha recollit el percentatge de nascuts vius de mares menors de 20 anys, que també ha

disminuït durant el període 2010-2015. L'any 2010 aquest percentatge se situava en un 2,42% del total de nascuts per cada 100 habitants, mentre que l'any 2015 era d'1,46%. Cal destacar que aquest indicador s'ha mantingut a les Illes Balears per davall de la mitjana estatal pel període 2011-2015. (Vegeu el quadre III-31).

Pel que fa a la mitjana d'edat de les mares quan tenen el primer fill a les Illes Balears, l'any 2016 és de 30,22 anys, mentre que a la resta de l'Estat aquesta edat és de 32 anys. Una conseqüència descrita a la bibliografia d'aquest ascens en l'edat de maternitat és l'augment de naixements d'infants de baix pes, en relació amb l'augment d'embarassos múltiples i fecundació in vitro. Segons les dades de l'INE 2016, el grup d'edat amb la taxa de naixements més alta és el de 30 a 34 anys (3.695), seguit del grup de 35 a 39 anys (2.925).

Gràfic III-23
Taxa de mortalitat infantil per 1.000 naixements vius (2013-2015)

QUADRE III-30. TAXA DE NATALITAT DE 1.000 NASCUTS VIUS (2010-2016)							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Illes Balears	11,00	10,28	9,96	9,46	9,53	9,38	9,29
Espanya	10,42	10,07	9,69	9,11	9,20	9,02	8,80

Font: Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat. INCLASNS. <http://inclasns.msssi.es>

QUADRE III-31. PERCENTATGE DE NASCUTS DE MARES MENORS DE 20 ANYS (2010-2015)							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Illes Balears	2,42	2,09	2,05	1,97	1,75	1,46	
Espanya	2,41	2,21	2,14	2,10	2,01	1,98	

Font: Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat. INCLASNS. <http://inclasns.msssi.es>

4.7.3. NAIXEMENTS SEGONS EL PES DEL NEONAT

La CAIB manté una tendència per davall de la d'Espanya durant el període de 2010-2015. (Vegeu els quadres III-32 i III-33).

davall de la mitjana estatal, després dels sis mesos aquest percentatge es troba quasi a 6 punts. (Vegeu el quadre III-34).

4.7.5. INTERRUPCIÓ VOLUNTÀRIA DE L'EMBARÀS

L'obligatorietat de notificar les interrupcions voluntàries de l'embaràs permet conèixer la freqüència i distribució dels avortaments legals. A les Illes Balears hi ha una de les taxes més altes d'interrupcions voluntàries de l'embaràs si la comparem amb altres comunitats autònomes. La taxa per mil dones de 14 a 44 anys es manté al voltant de 13 des del 2012. En el període 2011-2016 la taxa més alta es va produir el 2011, amb un valor de 15 per cada mil dones.

4.7.4. LACTÀNCIA MATERNA

Pel que fa a les dades sobre lactància materna, es presenten les recollides a la darrera Enquesta Nacional de Salut publicada l'any 2012. Al llarg de l'any 2018 es publicarà la nova enquesta de salut amb dades de l'any 2016. Tant al cap de sis setmanes des del naixement com al cap de tres mesos, el percentatge de dones que declaren donar lactància materna a les Illes Balears se situa per

QUADRE III-32. PERCENTATGE DE NOUNATS A TERME AMB BAIX PES < 2.500 GRAMS (2010-2015)							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Illes Balears	3,11	3,69	3,36	3,12	3,56	3,54	
Espanya	3,83	3,84	3,84	3,89	3,87	4,05	

Font: Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat. INCLASNS. <http://inclasns.msssi.es>

QUADRE III-33. NAIXEMENTS SEGONS EL PES AL NAIXEMENT (2014-2016)

	2014		2015		2016	
	Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears
Menys de 1.000 g	1.175	31	1.086	26	1.096	43
De 1.000 a 1.499 g	2.731	67	2.712	65	2.694	61
De 1.500 a 1.999 g	6.586	163	6.239	164	5.998	168
De 2.000 a 2.499 g	22.989	586	23.157	583	22.210	503
De 2.500 a 2.999 g	86.117	2.228	84.426	2.140	82.580	2.128
De 3.000 a 3.499 g	166.639	4.329	163.525	4.351	161.264	4.294
De 3.500 a 3.999 g	96.866	2.601	95.475	2.607	94.453	2.705
De 4.000 i més g	22.850	657	22.169	647	21.577	694
No consta	21.642	11	21.501	14	18.711	20
Total	427.595	10.673	420.290	10.597	410.583	10.616

Font: Institut Nacional d'Estadístiques.

QUADRE III-34. TIPUS DE LACTÀNCIA MATERNA SEGONS SEXE I COMUNITAT AUTÒNOMA (2016)

		6 setmanes			3 mesos			6 mesos		
		Natural	Mixta	Artificial	Natural	Mixta	Artificial	Natural	Mixta	Artificial
Total	Espanya	68,40	2,27	29,34	52,48	10,83	36,70	24,72	14,03	61,25
	Illes Balears	59,21	2,33	38,46	51,53	5,21	43,26	30,27	13,23	56,50
Homes	Espanya	68,30	2,32	29,38	53,11	10,20	36,69	25,19	13,23	61,59
	Illes Balears	67,23	2,76	30,01	59,43	4,98	35,60	31,72	15,10	53,18
Dones	Espanya	68,50	2,21	29,29	51,84	11,46	36,70	24,25	14,83	60,92
	Illes Balears	52,14	1,95	45,91	44,49	5,42	50,09	28,98	11,57	59,45

Font: INE.

4.7.6. VACUNACIÓ INFANTIL

La vacunació infantil és fonamental per a la prevenció de malalties transmissibles. La incorporació de calendaris de vacunació

sistemàtica infantil ha permès disminuir la freqüència d'infeccions com la diftèria, tètans, tos ferina, poliomielitis, xarampió, rubèola, parotiditis, *haemophilus influenzae* tipus B, hepatitis B i meningitis me-

ningocòccica tipus C. El percentatge de nins vacunats a les Illes Balears amb la sèrie bàsica de vacunes recomanades l'any 2014 era d'un 95% abans dels 12 mesos d'edat i d'un 97% entre els 12 i 24 mesos d'edat. Això indica una cobertura vacunal adequada.

4.8.

HÀBITS I ESTILS DE VIDA RELACIONATS AMB LA SALUT

4.8.1. CONSUM DE TABAC

El consum de tabac està relacionat amb les causes més freqüents de mort, les quals s'han vist a l'apartat 4.4.5. i que són les malalties de l'aparell circulatori i els tumors malignes. Això fa que el tabaquisme sigui una causa de mort evitable sobre la qual prioritzar accions de salut pública.

Les dades sobre el consum de tabac s'obtenen de les enquestes de salut. La darrera enquesta de salut és l'enquesta europea de 2014. Els homes fumen més que les dones i amb més freqüència.

També podem tenir informació sobre el consum de tabac mitjançant les vendes de tabac. Del 2005 al 2016, les vendes de tabac a les Illes Balears han disminuït de manera important si les comparem amb les altres comunitats autònomes. Això indica una tendència a la disminució del consum de tabac probablement relacionada amb les campanyes antitabac que s'han dut a terme durant aquests anys.

4.8.2. CONSUM D'ALCOHOL

La determinació del consum d'alcohol es duu a terme mitjançant les enquestes de salut. És difícil poder mesurar el consum d'alcohol, per això és important tenir en compte el percentatge de la població que declara no consumir alcohol. El 2014 a les Illes Balears, un 22,5% dels homes i un 34,2% de les dones declararen no haver consumit alcohol en els darrers 12 mesos. El que més preocupa és el consum d'alcohol en la gent jove. L'enquesta sobre l'ús de drogues en ensenyances secundàries (ESTUDES) de 2014 indica que l'edat mitjana d'inici de consum d'alcohol a les Illes Balears és de 13,8 anys. La prevalença del consum d'alcohol en els darrers 30 dies entre els joves de 14 a 18 anys d'edat és de 61,8% IC₉₅ (58,6-65,1), i la prevalença de borratxeres en els darrers 30 dies, de 17,1% IC₉₅ (14,6-19,7). Aquest percentatges indiquen la importància dels programes d'educació sanitària adreçats al joves.

4.8.3. CONSUM D'ALTRES DROGUES

És molt difícil detectar la prevalença del consum de drogues a través de les enquestes. La informació de la qual disposam confirma que el cànnabis és la droga més consumida a totes les edats.

L'enquesta ESTUDES de 2014 assenyala que l'edat mitjana d'inici de consum de cànnabis a les Illes Balears és de 14,6 anys. La prevalença del consum de cànnabis en els darrers 30 dies entre els 14 i 18 anys d'edat és d'un 21,2% IC₉₅ (18,5-23,9).

4.8.4. OBESITAT

Així com l'activitat física, l'obesitat està relacionada amb problemes de salut. Es considera obesitat un índex de massa corporal igual o superior a 30kg/m². A les Illes Balears, el percentatge d'obesitat està al voltant d'un 13%, lleugerament més alt en homes que en dones.

4.8.5. CONSUM INSUFICIENT DE FRUITES I VERDURES

S'ha demostrat l'efecte beneficiós que el consum de fruites i verdures té sobre la salut. A les Illes Balears, l'insuficient consum de fruites i verdures és superior en els homes que en les dones.

4.8.6. INACTIVITAT FÍSICA EN EL TEMPS LLIURE

L'activitat física està relacionada amb una salut més bona, disminueix el risc de malalties cardiovasculars, càncer de còlon i diabetis mellitus. La millor manera de determinar l'activitat física a través de les enquestes de salut és demanar per la inactivitat. El percentatge de dones que no fan activitat física en el temps lliure és superior al dels homes.

4.9.

ALTRES

4.9.1. FORMACIÓ, RECERCA I INNOVACIÓ

El curs 2016/2017 es varen posar en marxa els estudis de medicina a la Universitat de

les Illes Balears, fruit del conveni signat el 2 de maig de 2016 entre la Conselleria de Salut, el Servei de Salut de les Illes Balears, la Conselleria d'Educació i la Universitat de les Illes Balears.

Quant a la formació sanitària especialitzada, l'any 2015 es va acreditar la Unitat Docent Multiprofessional de Pediatria de les Illes Balears per part del Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat. L'any 2017 es varen acreditar les unitats docents de Cirurgia Plàstica i de Cirurgia Cardíaca de l'Hospital Universitari Son Espases i la Unitat Docent d'Anatomia Patològica de l'Hospital Universitari Son Llàtzer. L'oferta de places per residents ha sofert també un augment en els darrers anys: així, si l'any 2015 es varen oferir 127 places, l'any 2016 va augmentar fins a 131 places i l'any 2017 l'oferta va ser de 138 places.

Pel que fa a la formació continuada, l'any 2015 es varen tramitar 5.535 sol·licituds d'acreditació d'activitats de formació, de les quals es varen acreditar un 99%; l'any 2016 foren 3.268 sol·licituds, amb un 93% d'acreditacions, i l'any 2017 el nombre de sol·licituds va disminuir fins a les 1.821 i un 96,9% d'acreditacions.

El Pla Estratègic de les Illes Balears en Investigació en Salut 2010-2013 va establir com un dels seus objectius prioritaris la creació d'un institut d'investigació sanitària, d'acord amb el Reial decret 339/2004, de 27 de febrer, sobre acreditació d'instituts d'investigació sanitària.

D'acord a aquesta estratègia, el 23 de desembre de 2013 es va signar un conveni de col·laboració entre la Fundació

d'Investigació Sanitària de les Illes Balears Ramon Llull (FISIB), la Conselleria de Salut de les Illes Balears, el Servei de Salut de les Illes Balears (en representació de l'Hospital Universitari Son Espases i la Gerència d'Atenció Primària de Mallorca) i la Universitat de les Illes Balears; aquest conveni donava creació a l'Institut d'Investigació Sanitària de Palma (IdISPa).

Posteriorment, el 17 de febrer del 2017 es va modificar la raó social mitjançant una modificació dels estatuts de la FISIB, que es va passar a anomenar Fundació Institut d'Investigació Sanitària Illes Balears (IdISBa), es varen unificar en una única entitat l'anterior, sense la dualitat existent entre l'entitat de gestió i l'institut de recerca, i es varen integrar l'Hospital Universitari Son Llàtzer i la Fundació Banc de Sang i Teixits de les Illes Balears com a entitats de ple dret de l'IdISBa.

La seu de l'IdISBa es troba ubicada en espais propis dintre de l'Hospital Universitari Son Espases i comprèn set àrees científiques que engloben 53 grups de recerca i més de 650 investigadors. Aquestes àrees són:

- a) Bioenginyeria i cirurgia experimental.
- b) Epidemiologia clínica i salut pública.
- c) Malalties infeccioses i immunològiques.
- d) Malalties metabòliques i nutrició.
- e) Malalties respiratòries i cardiovasculars.
- f) Neurociències.
- g) Oncohematologia.

L'IdISBa té la missió de ser l'entitat integradora i potenciadora de la recerca i del co-

neixement científic en salut generat a les Illes Balears i facilitar-ne la translació a la millora de la salut de la població.

És rellevant l'augment de la producció científica que s'ha donat a l'IdISBa des de la seva creació, ja que s'ha passat de 346 publicacions indexades el 2014 a 414 publicacions el 2017 (un increment de gairebé un 20%). Quant al factor d'impacte acumulat d'aquestes publicacions, s'ha incrementat des de 1.280,98 punts el 2014 a 1.829,28 punts el 2017, fet que suposa un remarcable increment d'un 42.8%.

Durant el 2017 l'IdISBa va iniciar un programa propi de dinamització de la recerca en salut que ha inclòs programes de capaciació i estabilització del talent investigador (Programa d'Estabilització d'Investigadors Emergents; programa de pràctiques d'estiu García-Palmer, Projecte Joves Talents en Recerca en Salut, etc.) i de promoció de la ciència excel·lent, com la primera convocatòria de projectes intramurals (incloent els programes Synergia i Innovatio). A inicis del 2017 l'IdISBa va rebre el reconeixement Excel·lència en Recursos Humans en Recerca, de la Comissió Europea.

Pel que fa al Comitè Ètic d'Investigació de les Illes Balears (CEI-IB), es varen avaluar 72 protocols el 2015, 133 protocols el 2016 i 115 protocols el 2017, respectivament.

4.9.2. SEGURETAT ALIMENTÀRIA

En el decurs del període comprès entre els anys 2011 i 2016, i igual que a la resta d'Espanya, l'activitat econòmica relacionada amb els aliments es va ressentir

i es va incrementar. Destaca l'evolució del nombre d'establiments alimentaris a la Comunitat Autònoma de les Illes Balears en aquest període.

No obstant això, el que sí que es va detectar va ser una relaxació en el compliment de la normativa sanitària d'aplicació l'objectiu de qual és procurar un alt nivell de protecció de la salut envers els aliments que consumim. Atribuïm a la crisi econòmica la causa d'aquest fet, atès que provocà la reducció en la inversió en mitjans materials i humans en el sector alimentari, a la vegada que una menor pressió controladora derivada d'una ràtio menor en el nombre d'establiments alimentaris/nombre de tècnics de seguretat alimentària.

Aquest fet ha quedat plasmat als indicadors de què disposa la Direcció General de Salut Pública, entre els quals destaquen els relatius als brots d'origen alimentaris i la incoació d'expedients sancionadors, que ha crescut lentament any a any, igual que el nombre d'expedients de suspensió cautelar d'activitats.

4.9.3. BARÒMETRE SANITARI

Conèixer el grau de satisfacció dels ciutadans amb els serveis sanitaris públics és una eina molt important que permet avaluar la qualitat del sistema sanitari. D'una banda, aquesta informació ajuda a identificar àrees de millora i, de l'altra, fa possible que els decisors en matèria de política sanitària rebin els *inputs* generats de la relació dels usuaris i ciutadans amb els serveis sanitaris.

Per fer una aproximació a les expectatives i experiències de les persones que utilitzen el sistema sanitari utilitzam alguns dels indicadors del Baròmetre Sanitari. El Baròmetre Sanitari és un estudi d'opinió que duu a terme anualment el Ministeri de Sanitat, Serveis Social i Igualtat des de l'any 1993. Això permet, a més d'obtenir la informació de l'indicador, observar-ne l'evolució al llarg del temps. L'estudi ofereix informació desagregada i amb significació per comunitat autònoma, cosa que fa possible comparar els resultats de les Illes Balears amb els de la resta de comunitats autònomes i amb l'Estat. De totes les qüestions plantejades a l'enquesta, hem seleccionat les que ens semblen més rellevants per analitzar la percepció que els usuaris i ciutadans tenen del sistema sanitari.

Pel que fa a la primera pregunta seleccionada, mostra l'opinió dels usuaris sobre el funcionament del sistema sanitari basat en la pregunta: "De les afirmacions següents, quina expressa millor la seva opinió sobre el funcionament del sistema sanitari al nostre país?" S'observa un comportament similar a la CAIB i al Sistema Nacional de Salut. La majoria de les persones enquestades, al voltant d'un 60%, té una opinió bona al respecte, i aquest percentatge és encara més alt a les Illes Balears. Cal destacar l'efecte que ha tingut en aquesta pregunta la transferència de competències a la CAIB, ja que s'observa una disminució del percentatge de valoració positiva l'any 2003 que va quedar neutralitzada els anys posteriors.

Un altre punt rellevant va ser la baixada de la bona valoració que es va produir els anys 2012-2014 –tant a la CAIB com al conjunt de l'Estat– i, evidentment, l'augment de la valoració negativa, un

període que coincideix amb la crisi i que es relaciona amb les retallades que varen afectar la sanitat pública.

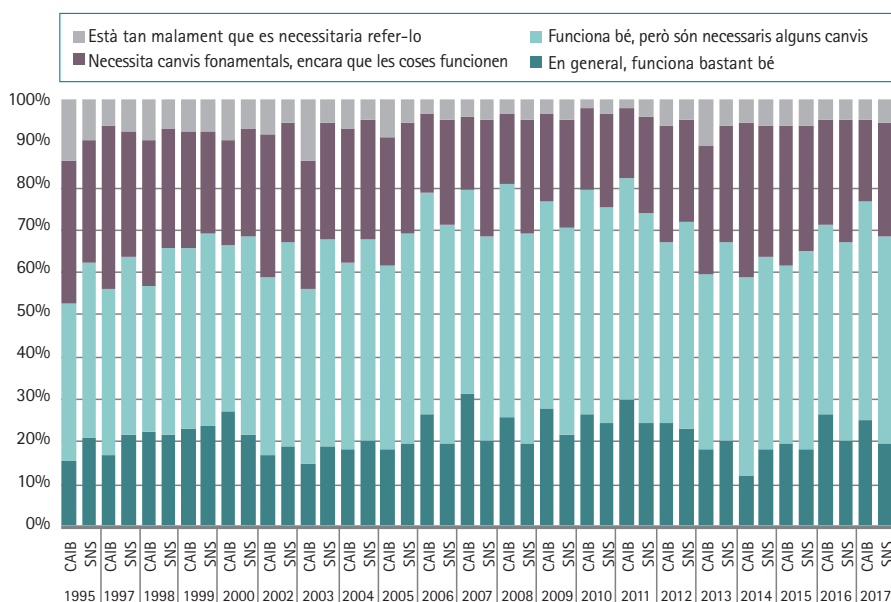
Pel que fa a les respostes que consideren que el sistema sanitari necessita canvis fonamentals o fins i tot refer-lo de nou, el percentatge d'aquesta resposta a la Comunitat Autònoma de les Illes Balears ha passat aproximadament d'un 48% l'any 1995 a un 24% l'any 2017. Al principi del període els resultats eren pitjors per a la CAIB respecte del Sistema Nacional de Salut, però aquesta tendència s'ha invertit al final del període.

Cal destacar que l'apartat que incideix sobre si es "necessiten canvis fonamentals" començà els primers anys amb uns

percentatges al voltant d'un 30% i, a poc a poc, ha disminuït fins a un 19%. Així i tot, els anys 2014 i 2015 aquest percentatge es va incrementar i va tornar a moure's en un 30%. Finalment, l'apartat d'aquesta pregunta que es correspon amb la resposta "està tan malament que necessita refer-se" es manté constant per sota d'un 10% gairebé cada any. També s'ha seleccionat una pregunta que valora l'atenció rebuda a atenció primària. Un 80% dels usuaris consideren que l'atenció rebuda al llarg dels anys ha estat molt bona. Destaca que la majoria dels anys aquest percentatge és més alt a les Illes Balears que a la resta d'Espanya. (Vegeu el gràfic III-24 i III-25 i els quadres AIII-75.6 i AIII-75.7).

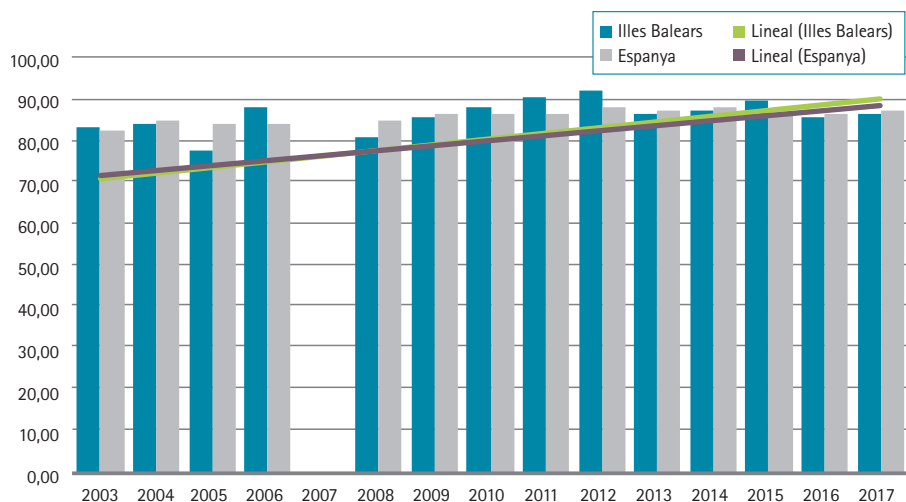
Gràfic III-24

De les següents afirmacions, quina expressa millor la seva opinió sobre el funcionament del sistema sanitari al nostre país? (1995-2017)

Gràfic III-25

Percentatge d'enquestats que considera que ha rebut una atenció bona o molt bona en atenció primària (2003-2017)

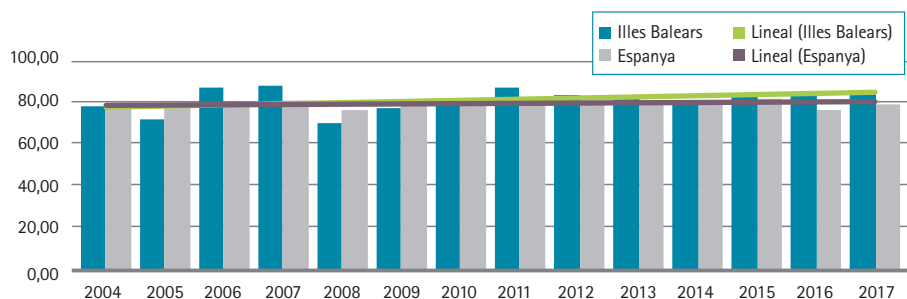

Pel que fa a les urgències, la valoració de l'atenció rebuda també obté una qualificació molt bona per part d'un 80% de les persones enquestades i, en la majoria

d'anys, aquest percentatge és superior en comparació a la mitjana del país. (Vegeu el gràfic III-26 i el quadre AIII-75.8).

Gràfic III-26

Percentatge d'enquestats que considera que ha rebut una atenció bona o molt bona en l'última urgència (2004-2017)

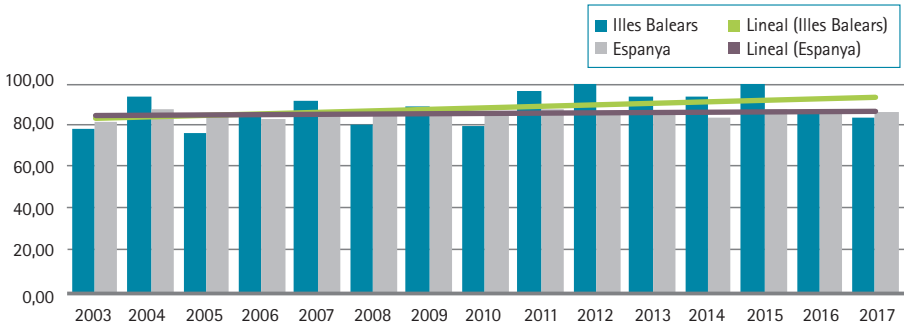
Finalment, l'opinió del tracte rebut en atenció hospitalària també ha estat molt bona i segueix la mateixa tendència de les altres preguntes. (Vegeu el gràfic III-27 i el quadre AIII-75.9).

4.10.

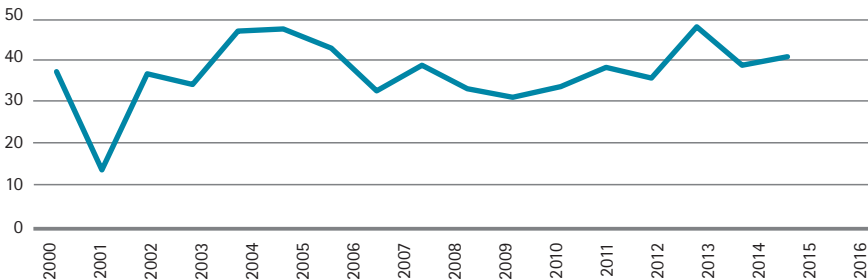
DONACIÓ

L'evolució de les donacions d'òrgans de donants morts es pot consultar a continuació. (Vegeu el gràfic III-28 i el quadre AIII-76).

Gràfic III-27
Percentatge d'enquestats que considera que ha rebut una atenció bona o molt bona en hospitalització (2003-2017)

Gràfic III-28
Evolució de les donacions d'òrgans de donants morts a les Illes Balears (taxa per milió de població) (2000-2016)

5

EDUCACIÓ

RESUM

El conjunt de les dades analitzades ajuden a descriure el sistema educatiu no universitari des de la perspectiva de l'escolarització, els recursos i els resultats al llarg del període 2011-2017. Les dades apunten una lleu recuperació del nivell formatiu de la població jove de les Balears, i es detecta una presència més alta dels estudis superiors entre la població major de 25 anys (aquest indicador es correspon amb una lleu millora de l'indicador d'esperança de vida escolar). Mentrestant, hi continua havent un alt percentatge de joves de 18 a 24 anys que no ha completat el nivell d'educació secundària de segona etapa i no continua cap tipus d'educació-formació. Aquest indicador se suma a les baixes taxes d'escolarització entre els 17 i 18 anys, l'alt percentatge d'alumnat estranger, les baixes taxes d'ideïtat o l'alt percentatge d'alumnat repetidor.

Tots aquests indicadors mostren un escenari que pot augmentar el risc dels sectors d'alumnat més vulnerable i, per tant, justifiquen la necessitat de mantenir i reforçar les mesures preventives destinades a reduir l'abandonament escolar primerenc, augmentar l'escolarització postobligatòria i, des de les etapes de primària i secundària obligatòria, ajudar a millorar el rendiment dels estudiants.

Al llarg del període 2011-2017, s'ha consolidat el sistema universitari a les Illes Balears, format per la Universitat de les Illes Balears (UIB), els centres adscrits i el Centre d'Educació Superior Albert Giménez, complementat amb les dues universitats no presencials (UNED i UOC) malgrat les reduccions pressupostàries coincidents amb la crisi.

La Universitat de les Illes Balears és el centre de referència del sistema, l'únic amb capacitat investigadora i important oferta en tots els nivells (grau i post-grau). Té una àmplia oferta d'estudis de grau i una acreditada capacitat de formació avançada mitjançant estudis de postgrau (màsters i doctorats). La capacitat investigadora la posiciona entre les primeres universitats de l'Estat. Quant a les universitats no presencials, la UOC es configura com la universitat per a l'ampliació d'estudis per part dels titulats universitaris. D'altra banda, la UNED manté el perfil d'universitat de formació generalista i té a les Illes una gran oferta d'estudis que no requereixen experimentació, especialment de la branca de ciències socials i jurídiques.

5.1.

EL SISTEMA EDUCATIU NO UNIVERSITARI DE LES ILLES BALEARS

El sistema educatiu no universitari de les Illes Balears té una sèrie de trets característics que focalitzen l'interès de la recerca i el disseny d'estratègies de millora tant des de l'àmbit acadèmic com des del professional. Aquest informe disposa d'una breu introducció al marc normatiu, així com una lectura i valoració d'alguns dels principals indicadors educatius referits al període de temps comprès entre el 2011 i el 2017, encara que en algun cas remetrem a dades d'anys anteriors. Des d'una perspectiva evolutiva i comparada, analitzam les particularitats que ens diferencien del conjunt de l'Estat i, alhora, d'altres que ens identifiquen amb els assoliments i els reptes del sistema educatiu espanyol.

L'aprovació de la LOMQE (Llei orgànica 8/2013, de 9 de desembre, per a la millora de la qualitat educativa) ha estat l'esdeveniment més significatiu del període de temps analitzat. Els canvis més rellevants que suposa la nova llei són els següents.

L'educació secundària obligatòria passa a estructurar-se en un primer cicle amb tres cursos acadèmics i un segon cicle (el quart

curs) que adquireix un caràcter propedèutic, ja que condiona l'itinerari postobligatori i orienta l'alumne al batxillerat o a la formació professional. A més, durant el primer cicle apareixen els programes de millora de l'aprenentatge i del rendiment (PMAR) que substitueixen els antics programes de diversificació curricular.

A la formació professional es donen dues novetats principals. En primer lloc, els programes de qualificació professional inicial (PQPI) són substituïts pels cicles de formació professional bàsica, de dos anys de durada i destinats als alumnes d'entre 15 i 17 anys que l'equip docent considera que no podran superar l'ESO. El títol professional bàsic d'aquests cicles dona accés als estudis de formació professional de grau mitjà. En segon lloc, la formació professional dual preveu un conjunt d'accions i iniciatives formatives que, en corresponsabilitat amb les empreses, tenen per objecte la qualificació professional de les persones i harmonitzen els processos d'ensenyament i aprenentatge entre els centres educatius i els centres de treball.

Altres mesures que presenta la nova llei són les proves d'avaluació final per obtenir el títol de graduat en ESO i el títol de batxillerat (proves externes dissenyades pel Ministeri d'Educació, Cultura i Esport¹²; la pèrdua de competències per part dels consells escolars, que passen a ser assumides per la direcció dels centres; la recuperació de la validesa acadèmica de l'assignatura de religió i

l'impuls de l'educació plurilingüe¹³.

El canvi de legislatura autonòmica (juliol de 2015) va suposar una sèrie d'accions relacionades amb la LOMQE. En primer lloc, la declaració institucional en contra, la sol·licitud d'un debat al Senat i la participació a la Conferència Sectorial d'Educació per sol·licitar la paralització del calendari d'aplicació. En segon lloc, l'elaboració dels nous currículums per als nivells de primària, secundària i batxillerat a través d'un procés participatiu amb les entitats representatives de la comunitat educativa i posterior tramesa a la Mesa Sectorial d'Educació i al Consell Escolar per negociar-los. En tercer lloc, la suspensió de la convocatòria de les noves avaluacions que preveia la LOMQE a tercer i sisè d'educació primària amb la finalitat de detectar dificultats d'aprenentatge de manera primerenca i activar programes de suport educatiu. A les Illes Balears es va decidir, juntament amb la suspensió, la creació d'una comissió per validar els resultats de les avaluacions individuals i internes que cada any fan tots els centres. L'establiment d'un model propi de les Illes Balears d'avaluació externa amb caràcter diagnòstic, es comença a aplicar el curs 2016/2017, a una mostra representativa de l'alumnat de sisè curs d'educació primària. Aquesta prova és competència de l'Administració educativa autonòmica i té com a finalitat conèixer el nivell d'assoliment de les competències bàsiques de l'alumnat quan acaba els estudis de primària i, a partir dels

12. Les proves d'avaluació de caràcter orientatiu a l'educació primària.

13. En relació amb l'àmbit lingüístic, a les Balears el Decret 15/2013 regulava el tractament integral de les llengües (TIL) als centres docents no universitaris de les Illes Balears. Aquest decret, que proposava una regulació de l'ús de les llengües (català, castellà i anglès), va ser derogat l'any 2016.

resultats, definir estratègies de millora. Aquestes proves complementen l'avaluació continuada que fan els mateixos centres educatius (IAQSE, 2018a).

Pel que fa a les darreres dades d'escolarització als ensenyaments de règim general, el total d'alumnes matriculats el curs 2016/2017 és de 180.138, 5.180 alumnes més que el curs 2011/2012. Aquest increment de la matrícula durant aquest curs es concentra principalment als nivells de primària (amb 4.634 alumnes més) i a ESO (amb un augment de 3.003 alumnes). L'alumnat de batxillerat, incloent els estudiants que cursen estudis a distància, assoleix la quantitat de 12.807 alumnes (509 menys que el curs 2011/12). L'alumnat de cicles formatius de grau mitjà (presencial i a distància) representa un total de 7.107 alumnes (569 més que el curs 2011/12); als cicles formatius de grau superior l'alumnat arriba a un total 5.056 alumnes (1.064 alumnes més que al curs 2011/12).

Mentrestant, l'escolarització als nivells d'infantil es redueix en 1.019 places. La disminució del nombre d'infants de 0 a 4 anys entre el 2011 i el 2016 (d'una població de 59.618 infants es passa a 54.086) és el factor que determina aquesta baixada, ja que les taxes no han variat gaire, tot i que se situen a nivells inferiors que al conjunt de l'Estat. (Vegeu el quadre III-35).

A Espanya, el nombre mitjà d'anys d'escolaritat a educació infantil és de 4 anys al curs 2015/2016 (3,4 el curs 2005/06). A les Balears en aquest mateix període de temps (2005-2016) ha passat de 3,2 a 3,3 anys (MEC, 2017b).

L'alta escolarització als 4 i 5 anys situa Espanya entre els països amb les taxes d'escolarització més elevades en educació infantil. Als 3 anys, l'escolarització és gairebé total, arriba a un 95% i se situa al nivell de països com Suècia, Itàlia, Alemanya, Noruega, França i el Regne Unit. Igualment, la taxa neta d'escolarització als 2 anys a Espanya (amb un 55%) supera la mitjana de l'OCDE (39%) i de la UE-22 (35%) (INEE, 2017). Aquesta taxa a les Balears és inferior a la mitjana l'estatal, tot i que s'ha experimentat un increment de 8,4 punts: entre els cursos 2005/06 i 2015/16 s'ha passat d'un 15,8% a un 24,5% (MEC, 2017b).

La supressió dels programes de qualificació professional inicial i el començament dels nous cicles formatius de formació bàsica és una altra de les novetats de la LOMQE. La formació professional bàsica (FPB) es planteja com un itinerari alternatiu de dos anys de durada que permet als estudiants d'ensenyament secundari inferior assolir una titulació de formació professional mitjana, la qual cosa es considera una mesura orientada a la prevenció de l'abandonament escolar (CES, 2017). La matrícula dels programes de qualificació professional inicial a les Balears creix en els darrers cursos de vigència (entre 2011 i 2014), i arriba a acollir 2.413 estudiants durant el curs 2013/2014. Al curs 2014/2015 aquesta modalitat només comptabilitza 723 places, que se sumen a les 982 noves places dels programes de formació professional bàsica. A partir del curs 2015/2016 l'oferta es limita exclusivament a formació professional bàsica, que acull un total de 1.738 alumnes, una oferta que s'incrementa al curs següent (2016/2017) i arriba als 1.889 alumnes.

QUADRE III-35. ALUMNAT MATRICULAT EN ENSENYAMENTS DE RÈGIM GENERAL PER NIVELLS EDUCATIU (2011-2017)						
	Curs 2011/2012	Curs 2012/2013	Curs 2013/2014	Curs 2014/2015	Curs 2015/2016	Curs 2016/2017
Total	174.958	176.402	177.262	177.767	178.055	180.138
Educ. infantil - primer cicle	7.619	7.681	7.707	6.198	5.530	6.600
Educ. infantil - segon cicle	34.453	34.170	33.951	33.123	32.623	31.897
Educ. primària	65.641	66.497	67.255	69.004	69.645	70.275
Educació especial	611	634	644	637	636	721
ESO	40.675	41.123	41.434	42.474	43.084	43.678
Batxillerat (1)	12.088	11.954	11.355	11.801	11.966	12.037
Batxillerat a distància	1.228	1.017	820	774	689	770
CF FP bàsica				982	1.738	1.889
CF FP grau mitjà (1)	6.125	6.287	6.427	6.384	6.423	6.463
CF FP grau superior (1)	3.635	3.607	3.782	4.043	4.023	4.240
CF FP grau mitjà a distància	413	559	749	748	746	644
CF FP grau superior a distància	357	649	725	734	848	816
Programes de qualificació professional inicial (2)	2.113	2.224	2.413	723	0	0
Altres programes formatius				142	104	108

Font: Estadística dels ensenyaments no universitaris. Ensenyaments no universitaris. Alumnat matriculat. Subdirecció General d'Estadística i Estudis del Ministeri d'Educació, Cultura i Esport.

Les dades referides a l'escolarització en els ensenyaments de règim especial mostren un augment de la matrícula al llarg dels darrers anys que es concentra principalment als ensenyaments d'idiomes. El nivell d'ensenyament intermedi d'idiomes aglutina la major part de l'alumnat: 12.089 alumnes que es distribueixen en cursos d'anglès (36,42%), alemany (16,44%), català (11,00%), espanyol per a estrangers (10,83%), àrab (9,79%), xinès (9,92%), francès (3,01%), italià (1,60%) i rus (0,98%). Un 63,9% de l'alumnat d'aquests estudis són dones: 54,6% als estudis de música, 87,7 a dansa, 63,6 a art dramàtic i 64,7 als estudis d'idiomes. Només als ensenyaments esportius hi ha més homes que dones: un 85,8% dels estudiants. (Vegeu el quadre III-36).

En una societat com les Balears, basada en l'economia turística, l'educació d'adults i l'educació a distància tenen especial rellevància per facilitar la continuació dels estudis a les persones que els han abandonat per incorporar-se al mercat laboral. Pel que fa al detall de les dades, el nombre d'alumnes en l'educació d'adults de caràcter formal ha baixat en els darrers cursos i ha passat de 13.247 alumnes en el curs 2011/12 als 6.793 alumnes del curs 2015/16. Dins aquest tipus d'educació d'adults, l'educació secundària per a persones adultes i la preparació per a la prova d'accés a la universitat són les categories més importants. Aquestes també han experimentat descensos, però no amb la mateixa intensitat.

En canvi, l'educació d'adults de caràcter no formal ha augmentat en el mateix període, tot i que no prou com per afirmar que s'ha produït un transvasament entre l'educació de caire formal i la no formal. En concret, la no formal ha passat de 4.123 alumnes el curs 2011/12 a 6.887 alumnes el curs 2015/16. També es disposa d'informació sobre l'educació a distància, que ha baixat en l'àmbit de batxillerat, de 1.228 alumnes el curs 2011/12 fins a 689 alumnes el curs 2015/16. A l'àmbit dels cicles formatius s'ha pujat i, de fet, s'ha doblat: de 770 a 1.594 alumnes en el mateix període. (Vegeu el quadre III-37).

Un element distintiu de les Balears – comparat amb la resta de les comunitats autònomes – és la importància de l'alumnat estranger. En termes relatius, les Balears són el territori amb el nombre més elevat d'alumnat estranger, amb 13,7 alumnes de cada 100, tot just per davant d'autonomies com La Rioja (13,1), Catalunya (12,4) i Aragó (12,2). A més, les Illes se situen quatre punts per damunt de la mitjana estatal (8,4 alumnes de cada 100). Per etapes educatives, les Balears són la segona comunitat a l'educació infantil (13,6 alumnes de cada 100), per darrere de La Rioja (13,8) i just davant de Catalunya (13,5). A l'educació primària (14,6) i a la secundària (14,1), l'arxipèlag ocupa la primera posició, tot ocupant el segon lloc La Rioja en ambdues categories. Pel que fa al batxillerat, les Balears té també la major ràtio (10,6), però en aquest cas cal assenyalar que els valors són sensiblement més baixos que en les altres categories. Aquests valors més baixos de l'alumnat estranger en el batxillerat aporta informació sobre

les trajectòries educatives, el rendiment acadèmic i l'esperança de vida escolar d'aquest col·lectiu.

Pel que fa als cicles formatius, la pauta és diferent a les altres categories. En el cas de la formació professional bàsica, que ha substituït els antics programes de qualificació professional inicial, els primers llocs els ocupen La Rioja (30,4 alumnes estrangers de cada 100), el País Basc (28,6 alumnes estrangers de cada 100) i Aragó (27,2 alumnes estrangers de cada 100). A partir de les dades, es detecta que en aquests territoris hi ha una important concentració-segregació de l'alumnat estranger en aquests tipus d'estudis. Les Balears (23,6) ocupen la cinquena posició. En el cas dels cicles formatius de grau mitjà, a les primeres posicions trobam Catalunya (15,5), Aragó (13,5) i Madrid (13,3). Les Balears (10,8) ocupen la cinquena posició empatada amb el País Valencià i Múrcia. En el cas dels cicles formatius de grau superior, Madrid (8,2) i Catalunya (8,1) estan en els primers llocs. Les Balears (7,8) ocupen la tercera posició.

Analitzar la presència de l'alumnat estranger als cicles formatius és important, ja que aquests estudis se solen considerar com una via potencial més específica d'inserció laboral en el mercat de treball. Però en el cas de les Balears això s'emmarca en un debat sobre la manca de demanda de titulacions per a la incorporació a determinats segments del mercat de treball turístic (anomenats, de fet, segments de mà d'obra no qualificada). (Vegeu el quadre III-38).

QUADRE III-36. ALUMNAT MATRICULAT EN ENSENYAMENTS DE RÈGIM ESPECIAL ENSENYAMENT (2011-2017)

	Curs 2016/2017	Curs 2015/2016	Curs 2014/2015	Curs 2013/2014	Curs 2012/2013	Curs 2011/2012
Total ensenyaments de règim especial	25.663	17.931	21.737	19.845	14.446	13.412
Total ensenyaments d'arts plàstiques i disseny	279	269	271	288	265	165
CFGM arts plàstiques i disseny	82	82	66	75	73	65
CFGS arts plàstiques i disseny	197	187	205	213	192	100
Total ensenyaments de Música	1.753	1.601	1.655	1.571	1.571	1.650
Ensenyaments elementals de música	1.036	1.061	955	872	877	905
Ensenyaments professionals de música	545	540	565	554	528	532
Ensenyaments superiors de música	172	-	135	145	166	213
Total ensenyaments de dansa	286	279	260	227	244	236
Ensenyaments elementals de dansa	176	172	171	141	142	139
Ensenyaments professionals de dansa	110	107	89	86	102	97
Total ensenyaments d'art dramàtic	77	71	67	73	76	81
Total ensenyaments d'idiomes	23.077	15.396	19.185	17.433	12.031	10.988
Ensenyament d'idiomes nivell bàsic	4.875	5.688	6.759	6.480	4.690	4.222
Ensenyament d'idiomes nivell intermedi	15.412	4.746	6.169	5.579	3.226	3.118
Ensenyament d'idiomes nivell avançat	1.945	3.129	3.774	3.071	1.947	1.855
Ensenyament d'idiomes nivell C1	713	667	737	585	534	385
Ensenyament d'idiomes nivell C2	132	183	191	177	202	158
Ensenyament d'idiomes nivell bàsic a distància	-	349	579	660	594	498
Ensenyament d'idiomes nivell intermedi a distància	-	634	976	881	838	752
Total ensenyaments esportius (grau mitjà)	191	315	299	253	259	292

Font: Estadística dels ensenyaments no universitaris. Subdirecció General d'Estadística i Estudis del Ministeri d'Educació, Cultura i Esport.

QUADRE III-37. ALUMINAT MATRICULAT EN EDUCACIÓ D'ADULTS I EN EDUCACIÓ A DISTÀNCIA PER ENSENYAMENT (2011-2017)						
	Curs 2015/2016	Curs 2014/2015	Curs 2013/2014	Curs 2012/2013	Curs 2011/2012	
Ensenyaments inicials	6.793	8.586	11.197	11.535	13.247	
Inicials I	0	607	630	658	717	
Inicials II	0	558	546	441	345	
Educació secundària per a persones adultes (1)	5.000	5.695	5.778	5.576	6.193	
Prepara. proves lliures batxillerat	0	0	0	0	0	
Preparació proves lliures tècnic LOE (cicles grau mitjà)	35	0	s.d.	s.d.	s.d.	
Preparació proves lliures tècnic LOE (cicles grau superior)	s.d.	0	s.d.	s.d.	s.d.	
Preparació prova accés a la universitat	779	655	665	802	896	
Preparació prova d'accés a cicles de grau mitjà	23	17	52	36	55	
Preparació prova de accés a cicles de grau superior	991	1.054	1.149	1.143	1.027	
Total	6.887	7.318	7.008	6.281	4.123	
Llengua per a immigrants (2)	2.887	2.519	2.377	2.879	4.014	
Llengües estrangeres	2.424	3.092	s.d.	s.d.	s.d.	
Ensenyaments tecnicoprofessionals	0	0	0	0	0	
Altres educacions d'adults associades a la 1a etapa de l'educació secundària	s.d.	0	s.d.	s.d.	s.d.	
Altres cursos	1.576	1.707	s.d.	s.d.	s.d.	
Batxillerat	689	774	820	1.017	1.228	
Cicles formatius FP	1.594	1.482	1.474	1.208	770	
Grau mitjà	746	748	749	559	413	
Grau superior	848	734	725	649	357	

Font: Elaboració pròpia Equip CES-UIB a partir de Las cifras de la educación en España, Ministerio d'Educación i Ciencia.

(1) S'hi inclouen alumnes de llengua castellana i de llengua catalana.

QUADRE III-38. PERCENTATGE D'ALUMNAT ESTRANGER EN ENSENYAMENTS DE RÈGIM GENERAL NO UNIVERSITARIS PER NIVELLS, TITULARIAT DELS CENTRES I COMUNITATS AUTÒNOMES										
	Total (1)	E. infantil	E. primària	ESO	Batxillerats (2)	Cicles formatius FP bàsica	Cicles formatius FP - Grau mitjà (2)	Cicles formatius FP - Grau superior (2)	PQPI	Altres programes formatius
Total centres	8,4	8,2	8,7	9,1	6,7	17,1	8,9	5,2	10,7	8,9
Andalusia	5,1	4,9	5,2	5,9	4,4	8,1	3,5	2,2	-	2,4
Aragó	12,2	11,9	13,2	12,6	7,7	27,2	13,5	6,2	-	31,0
Astúries	3,9	2,5	3,4	6,0	3,3	17,3	4,8	2,0	-	-
Illes Balears	13,7	13,6	14,6	14,1	10,6	23,6	10,8	7,8	-	13,5
Illes Canàries	6,5	6,5	6,6	7,6	6,1	9,0	4,3	3,5	-	6,5
Cantàbria	5,4	4,4	4,5	6,7	4,9	17,3	8,1	5,0	-	20,4
Castella i Lleó	6,2	5,2	6,3	7,2	4,4	20,0	7,0	3,6	-	-
Castella-la Manxa	7,1	4,1	8,2	8,8	5,9	15,6	5,9	3,6	-	7,8
Catalunya	12,4	13,5	12,5	12,5	9,5	-	15,5	8,1	-	-
Comunitat Valenciana	10,0	8,5	10,1	11,5	9,4	18,1	10,8	6,8	-	-
Extremadura	2,9	2,3	3,3	3,3	2,3	6,6	2,7	1,6	-	3,2
Galícia	2,6	1,5	2,6	3,5	2,4	9,8	3,0	2,0	-	2,4
Madrid	10,9	10,4	11,1	11,0	9,1	24,4	13,3	8,2	-	28,3
Múrcia	12,0	13,2	11,7	12,7	9,8	21,1	10,8	6,3	7,1	24,4
Navarra	7,3	4,8	7,8	9,6	5,0	20,0	7,8	4,4	10,9	36,1
País Basc	7,0	7,0	6,6	6,9	5,1	28,6	9,6	5,7	-	21,1
La Rioja	13,1	13,8	14,1	13,1	6,6	30,4	12,4	6,7	-	46,2
Ceuta	4,2	4,9	4,8	3,1	3,3	5,1	2,4	4,6	-	-
Melilla	10,3	11,6	12,6	7,6	5,6	13,8	8,5	3,9	-	16,7

continua

QUADRE III-38. PERCENTATGE D'ALUMNAT ESTRANGER EN ENSENYAMENTS DE RÈGIM GENERAL NO UNIVERSITARIS PER NIVELL,
TITULARIAT DELS CENTRES I COMUNITATS AUTÒNOMES

	Total (1)	E. infantil	E. primària	ESO	Batxillerats (2)	Cicles formatius FP bàsica	Cicles formatius FP - Grau mitjà (2)	Cicles formatius FP - Grau superior (2)	PQPI	Altres programes formatius
Centres públics	10,0	10,5	10,5	10,6	7,4	16,7	9,3	5,4	16,8	8,4
Andalusia	5,7	5,8	5,8	6,6	4,4	8,6	3,8	2,3	-	2,4
Aragó	14,4	14,7	16,1	14,7	9,0	28,9	13,3	6,4	-	27,2
Astúries	4,4	3,0	4,3	6,5	4,0	17,3	4,4	2,0	-	-
Illes Balears	16,0	16,2	17,1	16,9	12,3	24,9	11,6	8,1	-	-
Illes Canàries	7,2	8,0	7,5	8,3	6,4	9,1	4,3	3,4	-	6,7
Cantàbria	5,4	4,7	4,7	6,9	5,4	11,8	6,3	4,5	-	20,2
Castella i Lleó	7,3	6,5	7,8	8,5	5,0	21,2	7,3	3,9	-	-
Castella-la Manxa	7,9	4,8	9,4	9,6	6,3	16,2	6,4	3,8	-	8,8
Catalunya	15,2	17,0	15,3	15,4	11,3	-	17,4	8,9	-	-
Comunitat Valenciana	12,3	11,9	12,7	13,8	10,6	18,5	11,0	7,0	-	-
Extremadura	3,3	2,7	3,8	3,8	2,5	6,6	2,7	1,6	-	3,5
Galícia	2,9	1,7	3,0	3,8	2,7	9,8	2,8	2,1	-	2,4
Madrid	14,8	15,5	15,9	14,1	11,8	26,2	14,3	9,2	-	30,6
Múrcia	14,9	17,6	15,0	16,0	10,6	22,2	12,0	6,8	-	33,3
Navarra	9,5	6,8	10,7	12,3	6,1	21,4	7,6	4,5	16,8	14,3
País Basc	9,5	10,8	9,8	8,5	6,8	27,7	9,5	6,2	-	-
La Rioja	15,8	17,9	18,0	15,8	7,9	31,1	12,7	6,5	-	46,2
Ceuta	5,2	6,4	6,2	4,2	3,4	5,4	2,4	4,6	-	-
Melilla	12,1	15,3	15,6	8,5	5,8	13,8	8,5	3,9	-	-

continua

QUADRE III-38. PERCENTATGE D'ALUMNAT ESTRANGER EN ENSENYAMENTS DE RÈGIM GENERAL NO UNIVERSITARIS PER NIVELLS,

TITULARIAT DELS CENTRES I COMUNITATS AUTÒNOMES

	Total (1)	E. infantil	E. primària	ESO	Batxillerats (2)	Cicles formatius FP bàsica	Cicles formatius FP - Grau mitjà (2)	Cicles formatius FP - Grau superior (2)	PQPI	Altres programes formatius
Centres privats	5,2	4,2	4,8	6,3	4,4	18,3	7,6	4,7	4,6	10,0
Andalusia	3,3	3,0	3,1	3,8	4,2	6,3	2,7	2,1	-	-
Aragó	7,4	6,8	6,7	8,5	3,2	23,1	13,8	5,6	-	40,1
Astúries	2,6	1,2	1,5	4,8	0,8	17,4	6,5	2,3	-	-
Illes Balears	9,6	9,1	10,4	9,6	6,4	17,4	6,3	6,1	-	19,2
Illes Canàries	4,3	3,3	4,1	5,3	4,9	4,6	3,5	4,3	-	-
Cantàbria	5,3	3,6	3,9	6,5	1,7	25,3	13,6	6,6	-	20,5
Castella i Lleó	3,8	2,7	3,3	4,9	1,9	17,6	6,2	2,5	-	-
Castella-la Manxa	3,6	2,0	3,6	5,8	1,8	10,4	3,2	1,1	-	-
Catalunya	7,1	6,8	6,8	7,8	6,0	-	9,4	6,4	-	-
Comunitat Valenciana	5,5	3,3	4,8	7,5	6,0	14,7	10,3	5,9	-	-
Extremadura	1,4	1,0	1,3	1,8	0,7	0,0	2,4	1,2	-	1,9
Galícia	1,8	1,0	1,6	2,7	0,8	9,9	4,1	1,8	-	-
Madrid	6,1	5,1	5,6	7,5	4,6	21,4	11,3	5,7	-	23,9
Múrcia	4,9	4,6	4,4	5,3	3,3	14,1	8,0	4,1	7,1	21,4
Navarra	3,4	0,7	2,8	5,5	2,8	17,2	8,2	3,8	4,3	37,5
País Basc	4,4	2,8	3,3	5,5	3,4	29,0	9,7	5,1	-	21,1
La Rioja	7,8	7,0	6,5	8,9	1,2	29,5	11,9	8,4	-	-
Ceuta	0,2	0,2	0,2	0,2	1,3	2,8	-	-	-	-
Melilla	0,9	0,7	1,2	0,4	0,0	-	-	-	-	-

Font: Las cifras de la educación en España, Ministerio d'Educació i Ciència.

(1) El total inclou també l'alumnat d'educació especial específica.

(2) Inclou l'alumnat estranger que cursa aquest ensenyament en els règims presencial i a distància.

El percentatge d'alumnat estranger en ensenyaments no universitaris a les Balears és una dada que també s'ha d'analitzar des d'una perspectiva diacrònica, i desglossar-la entre centres públics i privats (incloent aquí els privats concertats). L'anàlisi desagregada segons la titularitat del centre és important perquè es troben diferències significatives.

En el conjunt dels centres, el percentatge és més alt a les Balears que a l'Estat i ambdós percentatges descendeixen en paral·lel entre els cursos 2011/12 i 2015/16. En el període estudiat, aquesta diferència es manté al voltant dels cinc punts. Les Balears passen de tenir un 14,7% (2011/12) a un 13,7 (2015/16). A l'àmbit estatal, es passa d'un 9,5% (2011/12) a un 8,4% (2015/16). El tímid descens en el període estudiat es pot atribuir encara als efectes demogràfics de la crisi del 2008, que va comportar un descens general del nombre de persones immigrades, tot afectant també la quantitat d'alumnat estranger.

En el cas dels centres públics, les dades són més altes i el percentatge també ha descendit en paral·lel a l'Estat i a les Balears. La distància o diferència entre els nombres estatals i autonòmics al llarg del període es manté al voltant dels sis punts. I el descens en les dues escales és d'un punt i escaig. Les Balears passa de tenir un percentatge de 17,8% el curs 2011/12 a un 16,0% el 2015/16. I a l'àmbit estatal es passa d'un 11,4% (2011/12) a un 10,0% (2015/16).

En el cas dels centres privats, la diferència entre la quantitat estatal i l'autonòmica es manté al voltant dels quatre punts, amb

alguns matisos. L'element distintiu en els centres privats és el lleuger augment de la presència de l'alumnat estranger a les Balears, mentre que en el conjunt estatal es manté aquesta presència. Les Balears passen d'un 8,8% el curs 2011/12 a un 9,6% el curs 2015/16. A l'Estat es passa d'un 5,4% (curs 2011/12) a un 5,2% (curs 2015/16), fet que representa un descens molt tímid del 0,2%.

En el desglossament per etapes educatives de tots els centres, les diferències es mantenen similars i les Balears presenten percentatges més alts que els de la mitjana del conjunt de l'Estat. En l'etapa infantil els percentatges d'alumnat estranger han augmentat, tant a l'àmbit autonòmic com estatal, a diferència de les altres etapes educatives. A l'educació primària i al batxillerat els percentatges s'han mantingut. S'ha de fer especial esment a l'etapa de secundària (ESO), perquè és on la baixada és més accentuada: a les Balears es passa d'un 18,7% (curs 2011/12) a un 14,1% (curs 2015/16) i al conjunt d'Espanya es passa d'un 12,0% (curs 2011/12) a un 9,1% (curs 2015/16). Els cicles formatius de grau mitjà i grau superior experimenten lleugers descensos, tant a les Balears com al conjunt de l'Estat. (Vegeu el quadre III-39).

La presència de l'alumnat estranger, en termes absoluts, ha sofert canvis en la darrera dècada, tot havent-se de distingir clarament dues etapes: abans i després de la crisi econòmica i el seu impacte demogràfic. Del curs 2005/06 al curs 2010/11, l'alumnat estranger a les Balears va augmentar de 19.456 alumnes a 28.090 alumnes; mentre que al conjunt de l'Estat va pujar de 530.954 alumnes fins als 781.141 alumnes. En canvi, en

el període que va del curs 2010/11 al curs 2015/16, les dades a les Balears descendeixen de 28.090 alumnes a 26.273 alumnes; en canvi, a Espanya es passa de 781.141 alumnes a 716.736 alumnes. El descens del 2010/11 al 2015/16 és menor a les Balears (-6,5%) que a Espanya (-8,2%). En el conjunt del període analitzat l'augment d'alumnat és d'un 35% tant a les Balears com a Espanya. (Vegeu el quadre III-40).

Entre els cursos 2011/12 i 2016/17 la plantilla de docents dels ensenyaments de règim general ha augmentat en 765 professors, 346 corresponents als centres públics. Si bé al curs 2012/13, coincidint amb una retallada de la contractació, es comptabilitzen 669 professors menys que al curs anterior, entre 2014 i 2017 es produeix un augment anual: 514 professors més al curs 2016/17 i 354 al curs 2015/16. Progressivament es recuperen els nombres de professorat d'abans de les retallades, especialment a educació infantil i primària. Molts també es destinen a l'atenció a la diversitat. (Vegeu el quadre III-41).

En l'estudi de la mitjana d'alumnes per professor en equivalents a temps complet, podem veure que les Balears presenten ràtios inferiors a la mitjana estatal. Això és una dada positiva per a les Balears, ja que s'infereix que un menor nombre d'alumnes per professor hauria de redundar en una millor atenció a l'estudiant. Quan s'analitza el conjunt dels centres, la ràtio estatal ha augmentat lleugerament de 12,1 alumnes (curs 2011/12) a 12,5 alumnes (curs 2015/16). En el cas de les Balears, per al mateix període, l'augment ha estat només d'una dècima: d'11,3 (curs 2011/12) a 11,4 alumnes (curs 2015/16).

Quan s'estudien aquestes dades desglossades segons la titularitat del centre, es troben diferències entre els centres públics i els centres privats, ja que als centres privats hi ha les dades més altes. En el cas dels centres públics, a l'àmbit estatal, s'ha passat d'11,1 alumnes per professor (curs 2011/12) a 11,5 alumnes (curs 2015/16), un lleuger augment de quatre dècimes. A les Balears, en el mateix període s'ha passat de 10,2 alumnes a 10,4 alumnes, un petit augment de dues dècimes. En el cas dels centres privats, en el conjunt estatal gairebé s'ha mantingut (augment de només una dècima): de 15,2 alumnes (curs 2011/12) a 15,3 alumnes (curs 2015/16). El cas de les Balears és diferent, ja que en el període analitzat la ràtio alumne-professor ha baixat de 14,2 (curs 2011/12) a 13,7 (curs 2015/16).

Aquestes dades també es detallen per etapa educativa. En el cas de l'educació infantil, per al conjunt dels centres, a l'àmbit estatal ha descendit cinc dècimes, de 9,8 (curs 2011/12) a 9,3 (curs 2015/16). En canvi, a les Balears, per a tots els centres ha passat de 9,9 (curs 2011/12) a 10,1 (curs 2015/16), un augment de 0,2 dècimes. Quan s'estudien aquestes dades desagregades per titularitat del centre, tant a Espanya com a les Balears les ràtios són més altes als centres privats. En el cas dels centres públics, a escala estatal s'ha passat de 9,2 (curs 2011/12) a 8,8, mentre que a les Balears s'ha mantingut en 8,8 en el mateix període. En el cas dels centres privats d'educació infantil, a Espanya ha baixat de 10,6 (2011/12) a 10,0 (2015/16), mentre que a les Balears ha pujat lleugerament de 12,4 (2011/12) a 12,6 (2015/16).

QUADRE III-39. PERCENTATGE D'ALUMNAT ESTRANGER EN ENSENYAMENTS DE RÈGIM GENERAL NO UNIVERSITARIS A LES ILLES BALEARES PER NIVELLS I TITULARITAT DELS CENTRES (2011-2017)

	Total (1)	E. infantil	E. primària	ESO	Batxillerats (2)	Cicles formatius FP bàsica	Cicles forma- tius FP - Grau mitjà (2)	Cicles forma- tius FP - Grau superior (2)	PQPI	Altres programes formatius	
Total centres	Espanya	8,4	8,2	8,7	9,1	6,7	17,1	8,9	5,2	10,7	8,9
	Illes Balears	13,7	13,6	14,6	14,1	10,6	23,6	10,8	7,8	-	13,5
	Espanya	8,6	8,2	8,5	9,8	6,7	18,0	8,9	5,0	16,5	32,8
	Illes Balears	14,1	14,0	14,3	15,3	11,0	29,7	12,1	7,9	27,1	20,4
	Espanya	8,8	8,2	8,6	10,5	7,0	no existia	8,8	5,0	19,6	s.d.
	Illes Balears	14,4	13,8	14,2	16,7	10,6	no existia	12,9	8,2	26,7	s.d.
	Espanya	9,1	7,9	9,1	11,3	6,9	no existia	9,5	5,5	20,8	s.d.
	Illes Balears	14,6	13,4	14,4	17,8	11,0	no existia	13,2	7,1	26,7	s.d.
	Espanya	9,5	7,5	9,7	12,0	6,8	no existia	9,7	6,1	20,9	s.d.
	Illes Balears	14,7	11,9	14,9	18,7	10,9	no existia	12,4	8,2	27,9	s.d.
	Espanya	10,0	10,5	10,5	10,6	7,4	16,7	9,3	5,4	16,8	8,4
	Illes Balears	16,0	16,2	17,1	16,9	12,3	24,9	11,6	8,1	s.d.	s.d.
Centres publics	Espanya	10,2	10,5	10,5	11,5	7,5	17,7	9,2	5,1	16,6	33,2
	Illes Balears	16,4	16,6	16,7	18,3	12,5	31,1	12,8	8,1	28,2	14,6
	Espanya	10,5	10,6	10,7	12,5	7,8	no existia	9,1	5,1	19,5	s.d.
	Illes Balears	16,9	16,3	17,0	20,2	12,5	no existia	13,4	8,3	27,9	s.d.
	Espanya	10,9	10,2	11,3	13,5	7,7	no existia	9,8	5,6	20,1	s.d.
	Illes Balears	17,4	15,9	17,8	22,0	12,6	no existia	13,7	7,2	26,1	s.d.
	Espanya	11,4	9,6	12,1	14,4	7,6	no existia	9,9	6,2	20,3	s.d.
	Illes Balears	17,8	14,8	18,9	23,4	12,5	no existia	12,6	8,2	28,8	s.d.

continua

QUADRE III-39. PERCENTATGE D'ALUMNAT ESTRANGER EN ENSENYAMENTS DE RÈGIM GENERAL NO UNIVERSITARIS A LES ILLES BALEARES PER NIVELLS I TITULARITAT DELS CENTRES (2011-2017)										
	Total (1)	E. infantil	E. primària	ESO	Batxillerats (2)	Cicles formatius FP bàsica	Cicles formatius FP - Grau mitjà (2)	Cicles formatius FP - Grau superior (2)	PQPI	Altres programes formatius
2015/2016	Espanya	5,2	4,2	4,8	6,3	4,4	18,3	7,6	4,7	4,6
	Illes Balears	9,6	9,1	10,4	9,6	6,4	17,4	6,3	6,1	-
2014/2015	Espanya	5,1	4,0	4,5	6,5	4,3	19,3	7,9	4,7	16,1
	Illes Balears	10,1	9,6	10,3	10,6	7,1	22,9	8,2	6,6	22,5
Centres privats	Espanya	5,1	3,8	4,4	6,7	4,5	s.d.	8,0	4,7	20,1
	Illes Balears	9,7	9,0	9,4	11,1	4,7	s.d.	10,0	7,3	22,3
2012/2013	Espanya	5,3	3,7	4,6	7,1	4,5	s.d.	8,6	5,3	23,6
	Illes Balears	9,4	8,6	8,6	11,2	6,4	s.d.	10,5	6,5	28,9
2011/2012	Espanya	5,4	3,6	4,8	7,5	4,3	no existia	9,0	5,7	22,9
	Illes Balears	8,8	6,6	8,3	11,2	6,3	no existia	11,1	8,4	24,6

Font: Las cifras de la educación en España, Ministerio d'Educació i Ciència.
(1) El total inclou també l'alumnat d'educació especial específica.
(2) Inclou l'alumnat estranger que cursa aquest ensenyament en els règims presencial i a distància.

**QUADRE III-40. VARIACIÓ DE L'ALUMNAT ESTRANGER EN ENSENYAMENTS NO UNIVERSITARIS
(EN TERMES ABSOLUTS)**

	2005/2006	2010/2011	"Var. %"	2015/2016	"Var. % 2015-2016/ 2010-2011"	"Var. % 2015-2016/ 2005-2006"
Espanya	530.954	781.141	47,12	716.736	-8,24	34,99
Illes Balears	19.456	28.090	44,38	26.273	-6,47	35,04

Font: Las cifras de la educación en España, Ministeri d'Educació i Ciència.

**QUADRE III-41. PROFESSORAT D'EE. DE RÈGIM GENERAL I EE. DE RÈGIM ESPECIAL PER
TITULARITAT DEL CENTRE (2011-2017)**

	Curs 2016/2017 (1)	Curs 2015/2016	Curs 2014/2015	Curs 2013/2014	Curs 2012/2013	Curs 2011/2012
Total centres	17.660	17.049	16.652	16.418	16.247	16.845
Règim general	17.005	16.478	16.038	15.842	15.700	16.240
Règim especial	655	571	614	576	547	605
Centres públics	12.400	11.886	11.532	11.494	11.385	12.054
Règim general	11.775	11.350	10.939	10.938	10.861	11.467
Règim especial	625	536	593	556	524	587
Centres privats	5.260	5.163	5.120	4.924	4.862	4.791
Règim general	5.230	5.128	5.099	4.904	4.839	4.773
Règim especial	30	35	21	20	23	18

Font: Subdirecció General d'Estadística i Estudis del Ministeri d'Educació, Cultura i Esport.

Enseñanzas no universitarias. Estadística del profesorado y otro personal. Series

A l'àmbit de l'educació primària, per al conjunt dels centres que només tenen aquesta etapa educativa, s'ha passat de 13,0 (2011/12) a 13,1 (2015/16) a l'àmbit estatal i de 12,5 (2011/12) a 12,2 (2015/16) a les Balears. Quan es miren només els centres públics, a Espanya s'ha passat de 13,1 a 12,9, en el mateix període, la qual cosa representa un petit augment. A les Balears, en canvi, hi ha hagut un petit descens en el mateix període, de 12,5 a 12,2. Quan es miren els centres privats, ha baixat un punt a l'àmbit estatal, de 15,2 a 14,2 del curs 2011/12 al curs 2015/16. A

l'àmbit balear també ha baixat un punt, de 13,2 a 12,2, en el període analitzat.

Pel que fa a la resta de categories, destaquen les dades dels centres que tenen educació primària, ESO, batxillerat i FP. A la classificació conjunta de tots els centres, els nombres estatals han pujat tímidament de 16,5 (2011/12) a 16,7 (2015/16), mentre que a les Balears s'han mantingut en 14,9 en el mateix període. Per als centres públics, només hi ha dades estatals, que han augmentat de 7,6 a 8,9 alumnes entre el curs 2011/12 i el curs 2015/16. Per als

centres privats, a Espanya han augmentat lleugerament de 16,5 (2011/12) a 16,7 (2015/16) i a les Balears s'han mantingut (14,9 alumnes per professor) en aquest període. (Vegeu el quadre III-42).

Una ràtio d'alumnes baixa per professor no implica necessàriament que el nombre mitjà d'alumnes per unitat sigui baixa. El nombre d'alumnes per unitat aporta informació complementària al nombre d'alumnes per professor (Ballester, 2016). Al curs 2015/2016 les ràtios d'alumnat per unitat són equiparables a les ràtios estatals considerant el conjunt dels centres: 21,6 alumnes (estatal) i 21,2 (autonòmic). Es donen diferències entre els centres d'infantil (17,2 alumnes per unitat a la comunitat autònoma i 14,7 estatal), primària (22 alumnes per unitat a les Balears i 22 estatal) i secundària (20,3 alumnes per unitat a les Illes i 23,9 estatal). Actualment, les ràtios màximes que es proposen des de Conselleria d'Educació són: 20 alumnes a infantil (4t EI), 25 a primària, 30 a ESO i FP, i 35 al batxillerat. (Vegeu el quadre III-43).

En els estudis de fracàs i abandonament escolar és important una perspectiva diacrònica o de llarga durada. En aquest sentit, una de les dades habitualment consultades pel seu potencial predictiu i explicatiu són les dades relatives a l'esperança de vida escolar. Les dades de les Balears són inferiors a les estatals en les diferents categories, possiblement per l'impacte del mercat de treball turístic, que podria incidir en el fet que les trajectòries escolars siguin més curtes.

En la classificació conjunta, l'esperança de vida escolar a l'àmbit estatal ha crescut de 17,1 anys a 17,5 anys, un augment de quatre dècimes entre el curs 2011/12 i el curs 2015/16. A l'àmbit de les Balears s'ha apujat un punt, de 13,8 el curs 2011/12 a 14,8 el 2015/16.

En l'anàlisi diferenciat per sexe, l'esperança de vida escolar dels homes a escala estatal ha passat de 16,7 a 17,2 anys entre el 2011/12 i el 2015/16, un augment de 0,5 punts. A les Balears, l'esperança de vida escolar gairebé s'ha mantingut: ha baixat escassament una dècima, de 14,6 a 14,5 entre el 2011/12 i el 2015/16. En el cas de les dones, les dades estatals augmenten 0,4 punts, de 17,4 a 17,8 anys. A les Balears, els nombres gairebé es mantenen: passen de 15,2 el curs 2011/12 a 15,1 el 2015/16.

Aquestes dades d'esperança de vida escolar també es desglossen per educació no universitària i educació universitària. En el cas de l'esperança de vida en l'educació no universitària, en el conjunt estatal han passat de 14,2 (2011/12) a 14,4 (2015/16). A les Balears s'han mantingut en 13,5 anys entre el 2011/12 i el 2015/16, tot i un lleuger augment en els cursos intermedis. Per sexes, a l'àmbit estatal les dades dels homes han passat de 14,2 a 14,4 anys; mentre que a les Balears ha baixat una dècima, de 13,5 (2011/12) a 13,4 (2015/16). Els nombres de les dones en el mateix període han passat de 14,2 a 14,3 (augment d'una dècima) a escala estatal. En canvi, a les Balears els de les dones s'han mantingut en 13,5 anys entre el curs 2011/12 i el curs 2015/16, tot i que en els cursos intermedis augmenta lleugerament.

QUADRE III-42. MITJANA D'ALUMNES PER PROFESSOR EN EQUIVALENTS A TEMPS COMPLET ALS ENSENYAMENTS DE RÈGIM GENERAL NO UNIVERSITARIS(1) PER TIPUS DE CENTRE I TITULARITAT (2011-2017)

			Total	Centres ed. infantil	Centres ed. primària	Centres ed. primària i ESO	Centres ESO i/o batxille- rats i/o FP	Centres ed. primària, ESO i batx./ FP	Centres especí- fics ed. especial
Total centres	2015/2016	Espanya	12,5	9,3	13,1	14,9	10,7	16,7	4,1
		Illes Balears	11,4	10,1	12,2	13,7	8,9	14,9	3,2
	2014/2015	Espanya	12,7	9,5	13,3	14,9	11,0	16,6	3,9
		Illes Balears	11,7	10,8	12,4	14,0	9,3	14,9	3,4
	2013/2014	Espanya	12,7	9,6	13,3	14,5	11,1	16,3	4,0
		Illes Balears	11,8	10,0	12,6	13,8	9,5	15,7	3,6
	2012/2013	Espanya	12,6	9,6	13,4	14,5	10,9	16,2	3,9
		Illes Balears	11,8	10,0	12,6	14,7	9,3	15,1	3,9
	2011/2012	Espanya	12,1	9,8	13,0	14,5	9,9	16,5	3,9
		Illes Balears	11,3	9,9	12,5	14,7	8,3	14,9	3,4
Centres públics	2015/2016	Espanya	11,5	8,8	13,1	9,6	10,5	8,9	3,7
		Illes Balears	10,4	8,8	12,2	-	8,8	-	3,8
	2014/2015	Espanya	11,7	8,9	13,2	9,4	10,9	8,9	3,5
		Illes Balears	10,7	9,7	12,3	-	9,2	-	3,8
	2013/2014	Espanya	11,8	9,0	13,3	9,3	10,9	8,9	3,5
		Illes Balears	10,9	9,1	12,6	-	9,4	-	3,9
	2012/2013	Espanya	11,8	9,0	13,4	9,4	10,7	7,9	3,5
		Illes Balears	10,8	8,9	12,5	-	9,2	-	3,6
	2011/2012	Espanya	11,1	9,2	12,9	8,9	9,7	7,6	3,3
		Illes Balears	10,2	8,8	12,5	.	8,2	.	3,5
Centres privats	2015/2016	Espanya	15,3	10,0	14,2	16,2	13,8	16,7	4,5
		Illes Balears	13,7	12,6	12,2	13,7	12,5	14,9	3,1
	2014/2015	Espanya	15,3	10,3	14,7	16,3	14,1	16,6	4,5
		Illes Balears	13,9	12,5	13,0	14,0	13,6	14,9	3,4
	2013/2014	Espanya	15,1	10,4	14,6	15,8	14,0	16,4	4,6
		Illes Balears	13,9	12,2	12,5	13,8	13,9	15,7	3,6
	2012/2013	Espanya	15,0	10,4	14,8	15,7	13,9	16,2	4,5
		Illes Balears	14,3	12,5	13,6	14,7	13,8	15,1	4,0
	2011/2012	Espanya	15,2	10,6	15,2	16,0	13,8	16,5	4,5
		Illes Balears	14,2	12,4	13,2	14,7	14,8	14,9	3,4

Font: Elaboració equip CES-UIB a partir de Las cifras de la educación en España. Ministeri d'Educació i Ciència.

QUADRE III-43. ALUMNAT DELS ENSENYAMENT DE RÈGIM GENERAL NO UNIVERSITARI DE L'ADMINISTRACIÓ EDUCATIVA PER UNITAT I TIPOLOGIA DE CENTRES (2011-2016)						
		2015/2016	2014/2015	2013/2014	2012/2013	2011/2012
Total centres	Espanya	21,6	21,8	21,8	21,7	21,3
	Illes Balears	21,2	22,1	21,8	21,6	21,5
Centres ed. infantil	Espanya	14,7	14,9	15,2	15,4	15,9
	Illes Balears	17,2	13,8	12,4	15,9	17,6
Centres ed. primària	Espanya	20,8	20,9	20,9	20,8	20,7
	Illes Balears	22,0	22,2	21,3	20,9	21,5
Centres ESO i/o batxillerats i/o FP	Espanya	23,9	24,2	24,3	24,2	23,6
	Illes Balears	20,3	22,2	22,9	23,1	21,7

Font: Elaboració equip CES-UIB a partir de Las cifras de la educación en España. Ministeri d'Educació i Ciència.

En el cas de l'esperança de vida en educació universitària, s'ha passat a escala estatal de 2,9 anys el curs 2011/12 a 3,1 anys el curs 2015/16. A les Balears les dades són sensiblement inferiors i s'han mantingut en el període estudiat: 1,3 anys en el curs 2011/12 i 1,3 anys en el curs 2015/16. En el cas dels homes, a l'àmbit estatal ha augmentat de 2,6 anys a 2,8 anys entre el 2011/12 i el 2015/16. A les Balears s'ha mantingut en 1,1 anys. En el cas de les dones, ha pujat tres dècimes a escala estatal (de 3,2 a 3,5) i s'ha mantingut en 1,6 anys a les Balears. En ambdós casos, tant a l'Estat com a l'arxipèlag, les dades d'educació universitària són superiors per a les dones que per als homes. (Vegeu el quadre III-44).

Les taxes netes d'escolarització són unes altres dades rellevants que cal estudiar per conèixer el rendiment i l'èxit escolar dels estudiants balears des d'una perspectiva comparada amb la resta d'Espanya. Aquestes dades s'aporten als 16, 17 i 18 anys. Als 16 anys, a escala estatal han baixat lleugerament de 96,7 a 95,5 entre els cursos 2011/12 i 2015/16. En

aquestes taxes, un descens s'interpreta com una informació negativa, perquè s'entén que al llarg del temps aquesta taxa o percentatge hauria de millorar. A les Balears les dades són gairebé 10 punts inferiors i han descendit de 87,5 a 86,8. Per sexes, els nombres estatals per als homes han baixat de 96,2 a 94,9 del curs 2011/12 al curs 2015/16. A les Balears, en canvi, en el mateix període ha pujat quatre dècimes, de 86,4 a 86,8. En les dones, als 16 anys la taxa d'escolarització estatal ha baixat 1,1 punts del 2011/12 al 2015/16, de 97,2 a 96,1. A les Balears, aquesta taxa ha baixat 1,9 punts en el mateix període, de 88,7 a 86,8.

Als 17 anys, la taxa neta d'escolarització estatal ha passat de 91,1 a 89,6, entre el 2011/12 i el 2015/16; mentre que a les Balears presenta valors gairebé 10 punts per sota i ha passat de 80,3 a 80,9. Per sexes, els homes a escala estatal es mouen entre els valors de 89,7 (2011/12) i 88,2 (2015/16). A les Balears, en els mateixos anys es passa de 79,6 a 79,7, valors que estan al voltant de deu punts per sota les mitjanes estatals. Entre les dones

als 17 anys, es passa a escala estatal de 92,6 (2011/12) a 91,1 (2015/16), valors superiors als dels homes. A les Balears es comença el 2011/12 amb 81,1 i el 2015/16 aquest nombre és de 82,2. També aquí les taxes de les dones són millors que les dels homes.

Als 18 anys, les dades estatals milloren entre el 2011/12 i el 2015/16, en què es passa de 78,7 a 80,3. A les Balears les dades estan molt enfora, ja que presenten valors més de 20 punts per sota: 56,5 el 2011/12 i 56,2 el 2015/16. En l'anàlisi desglossada

per sexes, en el cas dels homes les dades estatals milloren lleugerament, de 76,6 a 78,6. A les Balears, els nombres es mouen 20 punts per sota: 56,4 el curs 2011/12 i 56,3 el curs 2015/16. Per a les dones, les dades estatals són superiors de les dels homes, 81,0 el 2011/12 i 82,0 el 2015/16. A les Balears, contràriament al que s'espera, les taxes d'escolarització de les dones als 18 anys són gairebé idèntiques de les dels homes: 56,6 el 2011/12, 56,1 el 2015/16. En aquesta edat l'impacte del mercat de treball turístic seria igual en ambdós sexes. (Vegeu el quadre III-45).

QUADRE III-44. ESPERANÇA DE VIDA ESCOLAR EN EL SISTEMA EDUCATIU ALS 6 ANYS (1) (2011-2016)

		Total		Homes		Dones	
		Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears
Total	2011/2012	17,1	13,8	16,7	14,6	17,4	15,2
	2012/2013	17,3	14,9	17,0	14,5	17,6	15,2
	2013/2014	17,4	15,0	12,9	10,9	14,0	11,6
	2014/2015	17,5	15,0	17,2	14,7	17,8	15,3
	2015/2016	17,5	14,8	17,2	14,5	17,8	15,1
Ed. no universitària	2011/2012	14,2	13,5	14,2	13,5	14,2	13,5
	2012/2013	14,4	14,9	14,4	13,5	14,3	13,6
	2013/2014	14,4	13,6	14,4	13,6	14,4	13,6
	2014/2015	14,4	13,7	14,5	13,6	14,4	13,7
	2015/2016	14,4	13,5	14,4	13,4	14,3	13,5
Ed. universitària	2011/2012	2,9	1,3	2,6	1,1	3,2	1,6
	2012/2013	2,9	1,4	2,6	1,1	3,3	1,6
	2013/2014	3,0	1,3	2,7	1,1	3,4	1,6
	2014/2015	3,1	1,3	2,8	1,1	3,4	1,6
	2015/2016	3,1	1,3	2,8	1,1	3,5	1,6

Font: Las cifras de la educación en España, Ministeri d'Educació i Ciència.

(1) Inclou: ensenyaments de règim general universitaris i no universitaris, ensenyaments de règim especial (CF arts plàstiques i disseny, esportives, professionals de música i dansa –16 i més anys–, idiomes nivell avançat –presencial– i artístiques –grau superior– i adults –inicials i secundària–).

**QUADRE III-45. TAXES NETES D'ESCOLARITZACIÓ EN EDATS POSTOBLIGATÒRIES
EN EL SISTEMA EDUCATIU I FORMATIU (1) (2011-2016)**

		Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears
16 anys	2011/2012	96,7	87,5	96,2	86,4	97,2	88,7
	2012/2013	95,5	86,6	94,8	85,0	96,3	88,3
	2013/2014	96,6	85,5	96,2	85,2	97,0	85,9
	2014/2015	95,1	86,4	94,5	85,5	95,7	87,3
	2015/2016	95,5	86,8	94,9	86,8	96,1	86,8
17 anys	2011/2012	91,1	80,3	89,7	79,6	92,6	81,1
	2012/2013	91,8	78,6	90,7	76,6	96,3	88,3
	2013/2014	90,1	79,2	88,9	77,3	91,3	81,3
	2014/2015	90,0	80,3	88,7	78,5	91,3	82,2
	2015/2016	89,6	80,9	88,2	79,7	91,1	82,2
18 anys	2011/2012	78,7	56,5	76,6	56,4	81,0	56,6
	2012/2013	80,2	55,1	78,5	55,4	82,0	54,8
	2013/2014	79,9	55,7	78,2	56,3	81,7	55,1
	2014/2015	80,0	56,7	78,4	56,7	81,7	56,8
	2015/2016	80,3	56,2	78,6	56,3	82,0	56,1

Font: Las cifras de la educación en España, Ministeri d'Educació i Ciència.

(1) Inclou: ensenyaments de règim general universitaris i no universitaris, ensenyaments de règim especial (CF arts plàstiques i disseny, esportives, professionals de música i dansa, idiomes nivell avançat i artístiques grau superior) ensenyaments equivalents a l'universitari, formació ocupacional i escola d'adults (bàscia i secundària). Aquestes taxes estan calculades pel total homes i dones.

Les taxes d'idoneïtat també serveixen per estudiar la vinculació escolar i l'abandonament escolar des d'una perspectiva de llarg termini. Hi ha diferències en les quantitats entre Espanya i les Balears. A l'hora de consultar aquestes taules s'ha de tenir present que les taxes es veuen afectades per la incorporació d'alumnat estranger en cursos inferiors al seu any per facilitar l'adaptació. En les diferents edats analitzades, les Illes presenten taxes inferiors al llarg del període estudiat i també per sexes. En el cas dels 8 anys, la diferència entre l'Estat i l'arxipèlag era de dos punts el 2011/12 (93,8 per 91,8) i de 1,9 punts el 2015/16 (94,0 per 92,1), tot mantenint-se

en percentatges molt similars. Quan fem l'anàlisi diferenciada per sexes, tant homes com dones presenten taxes d'idoneïtat més baixes en el cas de les Balears. Tant el 2011/12 com el 2015/16, els nins de les Balears de 8 anys presenten una taxa dos punts inferiors a l'estatal. En el cas de les nines, la taxa és 1,2 punts més baixa el 2011/12 i 1,7 punts més baixa el 2015/16.

En el cas dels 10 anys, les diferències són entre 3 i 4 punts, superiors per al conjunt estatal. El 2011/12 la taxa d'idoneïtat és de 89,1 a l'àmbit estatal i 85,2 al balear. Quatre anys després (2015/16) la diferència baixa un punt: 90,3 a Espanya i 87,4 a les

Balears. Per sexes, els homes presenten taxes d'idoneïtat més baixes que les dones, tant a Espanya com a les Balears. El 2011/12 la taxa a l'àmbit estatal és de 87,6 i a les Balears és de 83,0. El 2015/16 és de 89,1 i 85,9 respectivament, tot i que la diferència és una mica menor. En les dones, tant a Espanya com a les Balears el percentatge millora i la diferència entre els dos territoris passa a ser una mica menor.

En el cas dels 12 anys, es manté la tendència descendent en els dos territoris: conforme puja l'edat, augmenta la taxa. A més, aquesta pauta es reproduïx en els dos sexes. El 2011/12, les Balears està més de sis punts per davall (83,9 estatal versus 77,2 a les Balears). El 2015/16 aquesta distància es redueix un poc (86,1 estatal per 80,8 balear). Per sexes, es conserva la pauta de taxes d'idoneïtat superiors en el cas de les dones. En els homes, el curs 2011/12 la distància és de 7,5 punts, mentre que el curs 2015/16 és de 6,6 punts. En les dones, les taxes s'acosten en el període estudiant i passen de 86,3 (Espanya) i 80,6 (Balears) el 2011/12 a 88,2 (Espanya) i 84,6 (Balears).

En el cas dels 14 anys, la taxa d'idoneïtat estatal passa de 69,6 (2011/12) a 73,1 (2015/16). A les Balears, en el mateix període, té una millora de 6 punts: de 63,3 (2011/12) a 69,1 (2015/16). Per sexes, en els homes hi torna a haver valors inferiors als de les dones. Al curs 2011/12 les taxes eren de 65,5 a Espanya i de 59,1 a les Balears. Quatre anys després, les taxes passen a ser de 69,0 i 64,6, respectivament. En les dones, les taxes van del 73,9 (2011/12) al 77,3 (2015/16) a l'àmbit estatal i del 67,8 (2011/12) al 73,8 (2015/16) a les Balears.

En el cas dels 15 anys, la darrera edat mesurada en la taxa d'idoneïtat, els percentatges estatals es mouen per damunt d'un 60% (61,7 el 2011/12, 67,5 el 2015/16), amb una millora de gairebé sis punts, però encara amb una idoneïtat baixa. A les Balears, els percentatges es mouen en valors encara més baixos (55,1 el 2011/12 per 62,7 el 2015/16), tot i una millora de set punts durant aquests anys. Per sexes, en els homes, la millora ha estat de més de sis punts a l'àmbit estatal i de més de vuit punts en el cas balear. En les dones, també hi ha una tendència de millora al llarg dels anys i es detecta un augment estatal de 5,1 punts i un d'autonòmic de 7,2 punts. (Vegeu el quadre III-46).

Així mateix, Fernández Enguita, Mena i Riviére (2010) assenyalen que les taxes d'idoneïtat i els percentatges d'alumnat repetidor són variables que també s'han de tenir en compte quan s'estudia l'abandonament escolar. Cal assenyalar que l'estratègia de la repetició escolar és una proposta cada vegada més desaconsellada, i això pot afectar en la tendència descendent d'aquesta quantitat. Quan s'estudia el percentatge d'alumnat repetidor, s'observen unes tendències paral·leles entre Espanya i les Balears, tot i que les Illes presenten percentatges més alts de repetidors. El 2011/12 la diferència és d'1,1 punts: 4,7 a l'àmbit estatal i 5,8 a les Balears. El 2015/16 aquesta diferència és de 0,9 punts: 3,6 estatal per 4,5 autonòmic. Per sexes, el percentatge de repetidors homes és més alt en el període estudiat, tant a Espanya com a les Balears. El 2011/12 és d'un 5,4 a Espanya i d'un 6,9 a les Balears. Quatre anys després, el 2015/16, es passa a dades estatals de 4,2 i de 5,3 a les Balears. En ambdós casos —es-

tatal i autonòmic– baixa. En les dones, també hi ha millores: es passa de 3,9 a 2,9 a Espanya i de 4,5 a 3,5 a les Balears. (Vegeu el quadre III-47).

D'altra banda, les dades de graduació mostren una lleu millora de la promoció a tots els nivells educatius dels ensenyaments no universitaris. Podem iniciar una definició d'aquesta variable atenent la taxa bruta de graduació en educació secundària obligatòria, entenent-la com la relació entre l'alumnat que acaba amb èxit aquesta etapa, independentment de la seva edat, i el total de la població de l'edat teòrica de començament del darrer curs (15 anys). En aquest nivell disposam de les dades relatives al període comprès entre els anys 2005 i 2015. Durant aquest cursos la taxa bruta total ha millorat 4,8 punts en total, 5 en el cas del homes i 4,5 en el de les dones. Aquesta evolució en positiu de la taxa autonòmica es dona també a la taxa estatal, però en aquest cas l'increment és molt més notable i arriba als 8,4 punts entre el conjunt de l'alumnat i a 10,5 punts en el cas de la taxa masculina.

Si observam les taxes brutes de graduació en estudis secundaris de segona etapa podem veure la relació entre el nombre de graduats en cadascun dels ensenyaments postobligatoris respecte del total de la població de l'edat teòrica de començament del darrer curs de cada un d'aquests estudis.

Pel que fa als estudis de batxillerat, la taxa bruta mostra una variació en positiu entre el 2005 i el 2015. La taxa de graduació global ha augmentat 7 punts: 7,8 en el cas de les dones i 6,4 en el cas dels homes. Tot i així, i igual que amb la promoció en

els ensenyaments obligatoris, les Illes es mantenen per sota de les taxes estatals i es distancien més de 14 punts del nivell de promoció estatal al batxillerat. Cal remarcar que en aquest període de temps, partint de valors més favorables que a les Balears, l'increment de la graduació al conjunt de l'Estat ha estat més alta.

Als nivells de tècnic i tècnic auxiliar la taxa bruta de graduació segueix la mateixa tendència: millora el nivell de promoció al mateix temps que es manté la distància amb les taxes estatals. La taxa passa del 13,4 del curs 2005/06 al 20,5 del curs 2014/15. Encara així, les diferències amb la taxa estatal, que continuen, són menys destacables que als altres nivells i les diferències entre homes i dones tampoc no són gaire significatives. (Vegeu el quadre III-48).

L'abandonament escolar és un dels indicadors més sensibles del nostre sistema educatiu. Des de fa anys, les Illes Balears ocupen els primers llocs de les classificacions que elabora el Ministeri d'Educació i Cultura. Aquest indicador es correspon amb el percentatge de la població de 18 a 24 anys que no ha completat el nivell d'educació secundària de segona etapa i no continua cap tipus d'educació-formació. Les darreres dades comparatives del 2016 mostren les Balears en primer lloc, amb un 26,8% de l'alumnat sense estudis postobligatoris. Altres comunitats que també tenen percentatges superiors a un 23% són Múrcia (26,4), Castella-la Manxa (23,2), Andalusia (23,1) i Ceuta i Melilla (23,1%). Les comunitats amb els percentatges més baixos són el País Basc (7,9), Cantàbria (8,6), Navarra (13,4), Madrid (14,6) i Galícia (15,2). (Vegeu el quadre III-49).

QUADRE III-46. TAXES D'IDONEITAT EN LES EDATS DE 8, 10, 12, 14 I 15 ANYS (2011-2016)

	8 anys		10 anys		12 anys		14 anys		15 anys		
	Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears	
2011/12	Total	93,8	91,8	89,1	85,2	83,9	77,2	69,6	63,3	61,7	55,1
	Homes	92,9	90,3	87,6	83,0	81,5	74,0	65,5	59,1	56,9	49,2
	Dones	94,7	93,5	90,7	87,4	86,3	80,6	73,9	67,8	66,8	61,3
2012/13	Total	93,6	91,1	89,4	85,2	84,4	78,2	70,6	64,8	62,5	56,3
	Homes	92,7	90,4	87,9	83,1	82,1	74,2	66,5	60,1	57,9	51,3
	Dones	94,5	92,1	92,8	87,1	86,9	82,5	74,9	69,8	67,3	61,6
2013/14	Total	93,7	92,1	89,5	85,9	84,9	79,4	71,0	65,9	63,6	57,0
	Homes	92,9	91,2	88,2	83,9	82,7	76,2	67,0	61,0	59,0	51,2
	Dones	94,5	93,1	90,9	88,2	87,3	82,7	75,3	71,1	68,5	63,2
2014/15	Total	93,7	91,8	89,5	85,4	85,3	80,0	71,7	66,9	65,8	60,9
	Homes	92,9	90,7	88,1	84,4	83,1	77,6	67,6	61,5	61,6	55,5
	Dones	94,5	92,9	90,9	86,8	87,5	82,7	76,0	72,8	70,2	66,7
2015/16	Total	94,0	92,1	90,3	87,4	86,1	80,8	73,1	69,1	67,5	62,7
	Homes	93,2	91,0	89,1	85,9	84,2	77,6	69,0	64,6	63,3	57,3
	Dones	94,9	93,2	91,7	89,1	88,2	84,6	77,3	73,8	71,9	68,5

Font: Las cifras de la educación en España, Ministerio d'Educació i Ciència.

QUADRE III-47. PERCENTATGE D'ALUMNAT REPETIDOR D'EDUCACIÓ PRIMÀRIA AL DARRER CURS PER SEXE (2011-2016)

	Espanya			Illes Balears		
	Total	Nins	Nines	Total	Nins	Nines
2011/2012	4,7	5,4	3,9	5,8	6,9	4,5
2012/2013	4,5	5,2	3,7	5,1	6,0	4,2
2013/2014	4,3	4,9	3,6	5,1	5,6	4,5
2014/2015	4,0	4,6	3,3	4,7	5,6	3,6
2015/2016	3,6	4,2	2,9	4,5	5,3	3,5

Font: Las cifras de la educación en España, Ministeri d'Educació i Ciència.

QUADRE III-47BIS. PERCENTATGE D'ALUMNAT REPETIDOR D'EDUCACIÓ PRIMÀRIA PER CURS, TITULARITAT/FINANÇAMENT I SEXE (2015/2016)

		Total	Centres públics	Centres privats		Nins	Nines
				Ens. Concertat	Ens. no concertat		
Primer	Espanya	2,5	3,0	1,5	0,9	2,9	2,0
	Illes Balears	3,6	4,3	2,7	0,4	3,9	3,2
Segon	Espanya	4,3	5,1	2,5	1,0	4,8	3,7
	Illes Balears	5,9	6,8	4,8	0,2	6,5	5,1
Tercer	Espanya	2,4	2,7	1,8	0,7	2,6	2,1
	Illes Balears	3,5	4,1	2,9	0,2	4,3	2,7
Quart	Espanya	3,3	3,8	2,3	1,1	3,7	2,9
	Illes Balears	4,1	4,6	3,7	0,3	4,5	3,7
Cinquè	Espanya	2,1	2,3	1,9	0,9	2,4	1,8
	Illes Balears	2,6	2,8	2,6	0,2	2,7	2,4
Sisè	Espanya	3,6	3,9	3,1	1,1	4,2	2,9
	Illes Balears	4,5	4,8	4,5	1,1	5,3	3,5

Font: Las cifras de la educación en España. Estadísticas e indicadores. Edició 2018.

QUADRE III-48. TAXA BRUTA DE POBLACIÓ QUE ES GRADUA PER CADA ENSENYAMENT-TITULACIÓ (2005-2015)

		Total		Homes		Dones	
		Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears
Graduat en ESO	2005/06	69,2	64,2	62,3	57,6	76,4	71,2
	2010/11	74,7	67,0	69,5	61,7	80,2	72,6
	2014/15	77,6	69,0	72,7	62,6	82,8	75,7

continua

QUADRE III-48. TAXA BRUTA DE POBLACIÓ QUE ES GRADUA PER CADA ENSENYAMENT-TITULACIÓ (2005-2015)

			Total		Homes		Dones	
			Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears
Graduat en ESO	Mòduls voluntaris	2010/11	2,5	3,8	3,3	4,9	1,6	2,6
		2014/15	3,4	4,0	4,5	5,2	2,2	2,6
	Adults (1)	2010/11	13,0	8,4	14,2	8,8	11,7	7,9
		2014/15	10,7	6,8	11,6	7,1	9,7	6,7
Batxillerat		2005/06	44,8	34,0	36,9	27,4	53,3	41,0
		2010/11	49,7	39,1	42,9	32,0	57,0	46,6
		2014/15	55,0	41,0	47,9	33,8	62,6	48,8
Tècnic / Tècnic auxiliar		2005/06	16,7	13,4	15,3	12,3	18,1	14,6
		2010/11	19,9	17,8	18,7	16,1	21,1	19,5
		2014/15	24,7	20,5	25,5	21,1	23,8	19,9

Font: Las cifras de la educación en España. Estadísticas e indicadores. Edició 2017.

(1) Es considera l'alumnat que obté el títol en les modalitats presencial, a distància i en les proves lliures.

(2) Es considera l'alumnat graduat en cicles formatius de grau mitjà d'FP i d'arts plàstiques i disseny i ensenyaments esportius de grau mitjà.

El nivell formatiu de la població jove de les Balears ha augmentat de manera progressiva al llarg dels darrers deu anys. El percentatge de població de 20 a 24 anys que ha assolit almenys el nivell d'educació secundària de segona etapa ha millorat entre el 2006 i el 2016 en 9,3 punts en el cas dels joves en general, 9,9 punts en el cas dels homes i 7,5 en el cas de les dones. El percentatge de graduats en estudis postobligatoris en el conjunt espanyol és d'un 70,9%, mentre que a les Balears és d'un 61,2%. En el cas de les dones joves el percentatge és d'un 76,6%, i en el cas dels homes, un 65,3%. Comparativament, l'ascens té la mateixa intensitat tant a l'àmbit estatal com autonòmic. (Vegeu el quadre III-50).

En relació amb el nivell de formació de la població per grups d'edat, les dades del

curs 2015/16 mostren una presència més gran dels estudis superiors entre la població major de 25 anys. Igual que a Espanya i a la majoria dels països pertanyents a l'OCDE, al llarg dels últims anys ha decrescut el percentatge d'adults que com a màxima titulació posseeix estudis de primera etapa d'educació secundària (INEE, 2017). A les Balears el curs 2015/16, un 32,5% de la població que té entre 25 i 34 anys (29,2% en el grup de 25 a 64 anys) té estudis superiors. Al curs 2011/12 aquests mateixos percentatges eren d'un 24,4% (al grup 25-34) i un 28,7% (al grup 25-64). La taxa de les dones de 25 a 34 anys és la que ha augmentat de manera més significativa. Un 38,2% tenen estudis universitaris, amb la qual cosa ha augmentat 5 punts en relació amb el curs 2011/2012. Aquesta millora en els estudis universitaris

se suma a un estancament en els nivells inferiors o equivalents a la secundària de segona etapa. Es manté un alt percentatge de persones entre els 25 i els 34 anys que no arriba a tenir titulació d'estudis d'educació secundària postobligatòria. De fet, augmenta 0,6 punts. En el cas dels homes, el percentatge augmenta 2,9 punts i en el cas de les dones minva 1,7 punts. (Vegeu el quadre III-51).

L'indicador de recursos destinats a les Balears al sistema educatiu no universitari des del punt de vista de la inversió per alumne (5.102 euros) situa les Illes per davant de la mitjana estatal (4.743). Aquesta quantitat ha augmentat en gairebé 300 euros entre el 2014 i el 2015. Entre el 2011 i el 2014 la tendència va ser a una reducció progressiva, principalment l'any 2012, que va baixar 717 euros per alumne. La inversió per alumne als centres públics és superior i arriba als 5.917 euros per alumne en aquest cas. (Vegeu el quadre III-52).

Pel que fa a la inversió en beques, considerada a partir del percentatge de l'alumnat becat al nivell de secundària postobligatòria, aquest indicador situa les Illes Balears en una situació de desavantatge. El percentatge és d'un 12,3% en conjunt al curs 2015/16, 12,4% als estudis de batxillerat i 12,1 als estudis de formació professional. Des del curs 2011/12, aquest percentatge ha passat d'un 14,2% a un 12,3, rebaixant gairebé cada curs un punt. Sembla que el curs 2015/16 hi ha una lleugera recuperació. Pel que fa a l'import mitjà de les beques, s'aproxima a l'import mitjà de l'alumnat al conjunt de l'Estat: a les Illes Balears és

de 1.228,7 euros, 67,2 més que l'import mitjà. (Vegeu el quadre III-53).

El conjunt de les dades analitzades tenen com a horitzó o com a denominador comú veure com de prop o enfora es troba el sistema educatiu de les Balears de l'equitat. Algunes de les dades presentades mostren elements distintius del sistema educatiu de les Illes Balears comparats amb la resta de les comunitats autònomes.

- Les dades de l'esperança de vida escolar a les Balears són inferiors a les estatals en la classificació conjunta, tot i que han crescut i han passat de 13,8 anys (17,1 estatal) el curs 2011/12 a 14,8 anys (17,5 estatal) el curs 2015/16.
- El percentatge d'alumnat repetidor a les Balears és superior a l'espanyol, tot i que s'observen unes tendències paral·leles entre Espanya i les Balears. El 2011/12 és un 5,4 a Espanya i un 6,9 a les Balears. Quatre anys després, el 2015/16, es passa a nombres estatals de 4,2 a Espanya i a les Balears de 5,3. En ambdós casos, estatal i autonòmic, tendeix a baixar.
- Les taxes d'idoneïtat sempre són més baixes a l'àmbit de les Balears i van minvant dels 10 als 15 anys de manera progressiva. Als 15 anys són del 62,7 (67,5 estatal) el curs 2015/16, una millora de set punts si les comparem amb les taxes del curs 2011/12 (55,1 a les Balears i 61,7 estatal). La incorporació tardana d'alumnat estranger en cursos inferiors a l'any que teòricament haurien de cursar –per facilitar l'adaptació– és un dels factors que influeix sobre la idoneïtat.

QUADRE III-49. ABANDONAMENT PRIMERENC DE L'EDUCACIÓ I LA FORMACIÓ (1), PER COMUNITAT AUTÒNOMA. POBLACIÓ DE 18 A 24 ANYS QUE NO HA COMPLETAT EL NIVELL D'EDUCACIÓ SECUNDÀRIA DE SEGONA ETAPA I NO CONTINUA CAP TIPUS D'EDUCACIÓ-FORMACIÓ (2006, 2011, 2016)											
	Total			Homes			Dones				
	2006	2011	2016	2006	2011	2016	2006	2011	2016		
Espanya	30,3	26,3	19,0	36,7	31,0	22,7	23,6	21,5	15,1		
Andalusia	38,0	32,1	23,1	44,6	37,2	27,0	31,2	26,8	19,0		
Aragó	24,6	22,8	19,1	31,3	27,8	24,4	17,7	17,8	13,5		
Astúries	23,1	21,9	16,6	32,2	27,1	16,0	13,9	16,5	17,2		
Illes Balears	36,0	29,7	26,8	43,9	33,2	34,9	27,4	26,0	18,1		
Illes Canàries	34,9	30,9	18,9	40,0	34,5	24,5	29,7	27,1	13,1		
Cantàbria	23,5	21,4	8,6	29,5	27,5	8,8	16,8	14,8	8,3		
Castella i Lleó	23,6	27,5	17,3	30,1	33,4	20,0	16,8	21,2	14,4		
Castella-la Manxa	38,8	31,5	23,2	47,9	40,5	26,7	28,9	22,2	19,7		
Catalunya	28,5	26,2	18,0	34,5	31,1	21,6	22,3	21,1	14,2		
Com. Valenciana	31,1	26,7	20,2	39,0	32,0	24,4	23,1	21,3	15,5		
Extremadura	35,8	30,1	20,4	45,5	37,6	24,3	25,6	22,0	16,4		
Galícia	24,5	20,4	15,2	34,2	25,3	19,1	14,5	15,3	11,2		
Madrid	25,8	19,5	14,6	29,7	22,2	17,5	21,8	16,9	11,7		
Múrcia	38,6	30,3	26,4	42,2	33,0	30,9	34,5	27,4	21,7		
Navarra	13,0	12,0	13,4	14,4	15,5	16,9	11,5	8,6	9,8		
País Basc	14,6	13,8	7,9	20,3	14,2	10,7	8,7	13,4	5,0		
La Rioja	26,6	30,6	17,8	31,7	36,1	17,7	21,1	25,4	17,8		
Ceuta i Melilla	47,0	30,2	23,1	48,3	32,8	23,2	45,6	27,5	23,0		

Font: Las cifras de la educación en España. Estadísticas e indicadores. Edició 2017. Subdirecció General d'Estadística i Estudis del Ministeri d'Educació, Cultura i Esport.

Nota: Calculat amb la metodologia establerta per Eurostat basant-se en mitjanes anuals de dades trimestrals.

(1) Les dades s'han de prendre amb precaució, ja que els derivats de mides mostrals petites estan afectats per forts errors de mostreig.

QUADRE III-50. PERCENTATGE DE POBLACIÓ DE 20 A 24 ANYS QUE HA ASSOLIT ALMENYS EL NIVELL D'EDUCACIÓ SECUNDÀRIA DE SEGONA ETAPA (2006, 2011, 2016)

	Total			Homes			Dones		
	2006	2011	2016	2006	2011	2016	2006	2011	2016
Espanya	61,8	62,0	70,9	54,5	54,4	65,3	69,5	69,7	76,6
Illes Balears	51,9	56,0	61,2	41,6	47,5	51,5	62,4	64,5	70,9

Font: Las cifras de la educación en España. Estadísticas e indicadores. Edició 2017.

Nota: Calculat amb la metodologia establerta per Eurostat basant-se en mitjanes anuals de dades trimestrals.

QUADRE III-51. NIVELL DE FORMACIÓ DE LA POBLACIÓ PER GRUPS D'EDAT, SEXE I NIVELLS ASSOLITS (2011-2012, 2015-2016)

			Inferior a 2.a etapa ed. secundària		2a etapa ed. secundària		Ed. superior	
			Pobl. 25 a 64 anys	Pobl. 25 a 34 anys	Pobl. 25 a 64 anys	Pobl. 25 a 34 anys	Pobl. 25 a 64 anys	Pobl. 25 a 34 anys
Curs 2015/2016	Total	Espanya	41,7	34,7	22,6	24,3	35,7	41,0
		Illes Balears	42,3	38,4	28,5	29,2	29,2	32,5
	Homes	Espanya	44,3	40,6	22,7	24,4	33,0	35,0
		Illes Balears	45,4	43,9	28,1	29,4	26,4	26,6
	Dones	Espanya	39,1	28,9	22,5	24,2	38,4	47,0
		Illes Balears	39,1	32,9	29,0	28,9	32,0	38,2
Curs 2011/2012	Total	Espanya	45,6	36,1	22,1	24,6	32,3	39,3
		Illes Balears	47,1	37,8	28,5	33,5	24,4	28,7
	Homes	Espanya	47,3	41,7	21,9	24,1	30,9	34,2
		Illes Balears	48,1	41,0	29,3	34,4	22,6	24,6
	Dones	Espanya	44,0	30,3	22,2	25,2	33,8	44,5
		Illes Balears	46,0	34,6	27,7	32,5	26,3	33,0

Font: Las cifras de la educación en España. Estadísticas e indicadores.

(1) Els resultats es basen en mitjanes anuals de dades trimestrals.

(2) Les dades s'han de prendre amb precaució, ja que els derivats de mides mostrals petites estan afectats per forts errors de mostreig.

QUADRE III-52. DESPESA PÚBLICA PER ALUMNE EN ENSENYAMENT NO UNIVERSITARI (EN EUROS) (1) (2011-2015)

	Espanya	Illes Balears
Despesa pública per alumne públic i concertat	2011	5.210
	2012	4.729
	2013	4.569
	2014	4.537
	2015	4.743
		5.102

continua

QUADRE III-52. DESPESA PÚBLICA PER ALUMNE EN ENSENYAMENT NO UNIVERSITARI (EN EUROS) (1) (2011-2015)

		Espanya	Illes Balears
Despesa pública per alumne públic	2011	6.062	6.751
	2012	5.430	5.796
	2013	5.231	5.623
	2014	5.169	5.592
	2015	5.436	5.917

Font: Las cifras de la educación en España. Estadísticas e indicadores. Edició 2017. Subdirecció General d'Estadística i Estudis del Ministeri d'Educació, Cultura i Esport.

QUADRE III-53. PERCENTATGE D'ALUMNAT BECAT I IMPORT MITJÀ PER BECARI A BATXILLERAT I FORMACIÓ PROFESSIONAL (2011-2016)

		Total		Batxillerat		Formació professional (1)	
		% alumnes becaris	Import mitjà becarí (euros)	% alumnes becaris	Import mitjà becarí (euros)	% alumnes becaris	Import mitjà becarí (euros)
Curs 2011/12	Espanya	31,6	1.349,7	31,7	1.214,9	31,4	1.491,6
	Illes Balears	14,2	1.305,6	11,4	1.171,0	17,5	1.413,1
Curs 2012/13	Espanya	29,3	1.273,1	29,9	1.143,6	28,7	1.411,7
	Illes Balears	13,0	1.227,1	10,0	1.081,3	16,6	1.333,9
Curs 2013/14	Espanya	27,5	1.410,4	28,2	1.430,0	26,8	1.389,9
	Illes Balears	12,0	1.427,6	10,3	1.448,9	13,9	1.409,9
Curs 2014/15	Espanya	27,0	1.410,7	28,8	1.421,9	25,3	1.399,0
	Illes Balears	11,5	1.378,6	10,8	1.359,6	12,2	1.395,8
Curs 2015/16	Espanya	28,7	1.295,9	30,7	1.327,7	27,0	1.262,7
	Illes Balears	12,3	1.228,7	12,4	1.226,7	12,1	1.230,7

Font: Las cifras de la educación en España. Estadísticas e indicadores. Edició 2016. Subdirecció General d'Estadística i Estudis del Ministeri d'Educació, Cultura i Esport.

(1) Inclou cicles formatius de formació professional i d'arts plàstiques i disseny.

D'altra banda, destaca l'impacte del mercat de treball turístic sobre un model de trajectòries escolars que tendeixen a ser més curtes.

- Les Balears ocupen la primera posició en relació amb la presència d'alumnat

estranger, amb 13,7 alumnes de cada 100, principalment a l'educació primària (14,6) i a la secundària (14,1), i concentrats als centres públics –un 16% de l'alumnat dels centres públics són estrangers–. La presència de l'alumnat estranger, en termes absoluts, ha patit

canvis en la darrera dècada i es distingeixen clarament dues etapes: abans i després de la crisi econòmica i del seu impacte demogràfic. Del curs 2005/06 al curs 2010/11, el nombre d'alumnat estranger a les Balears va augmentar; en canvi, en el període que va del curs 2010/11 al curs 2015/16 va descendir.

- Les darreres dades comparatives del 2016 mostren les Balears en primer lloc d'abandonament educatiu, amb un 26,8% de l'alumnat de 18 a 24 anys que no ha completat el nivell d'educació secundària de segona etapa i no continua cap tipus d'educació-formació.
- Les taxes netes d'escolarització són més baixes que les estatals als 17 i als 18 anys. Als 17 anys, la taxa neta d'escolarització estatal passa de 91,1 a 89,6 entre el 2011/12 i el 2015/16, mentre que a les Balears presenta valors gairebé 10 punts per sota, de 80,3 a 80,9. Als 18 anys, les estadístiques estatals milloren entre el 2011/12 i el 2015/16 i passen de 78,7 a 80,3. A les Balears, les estadístiques són molt enfora, ja que presenten valors més de 20 punts per sota, 56,5 el 2011/12 i 56,2 el 2015/16.
- El nivell formatiu de la població jove de les Balears ha augmentat de manera progressiva al llarg dels darrers deu anys. El percentatge de població de 20 a 24 anys que ha assolit almenys el nivell d'educació secundària de segona etapa ha millorat entre el 2006 i el 2016 en 9,3 punts en el cas dels joves en general, 9,9 punts en el cas dels homes i 7,5 en el cas de les dones. Les dades del curs 2015/16 mostren una

major presència dels estudis superiors entre la població major de 25 anys. A les Balears, un 32,5% de la població que té entre 25 i 34 anys (29,2% en el grup de 25 a 64 anys) tenen estudis superiors. Al curs 2011/12 aquests mateixos percentatges eren de 24,4% i 28,7% respectivament.

D'acord amb la *Memoria sobre la situació socioeconómica y laboral España 2016* (CES, 2017), els problemes més greus que comparteixen les Balears i el conjunt de l'Estat són dos (INEE, 2017). En primer lloc, l'extraordinari percentatge d'alumnes repetidors: la taxa espanyola de repeticions és de les més elevades de la Unió Europea. La repetició de curs com a estratègia per a la millora del rendiment escolar és una mesura que, més que fer créixer l'efectivitat de l'ensenyament, "augmenta la possibilitat d'abandonament escolar, redueix la realització de les expectatives i multiplica les desigualtats educatives" (CES, 2017, p. 507). En segon lloc, és un problema la baixa proporció d'alumnes que estudien ensenyaments postobligatoris; de fet, el nivell de la població adulta de 25 a 64 anys a Espanya (també a les Balears) mostra diferències percentuals significatives respecte de les mitjanes internacionals en el nivell de segona etapa de l'educació secundària.

Pel que fa a la repetició de curs, l'Institut d'Avaluació i Qualitat del Sistema Educatiu de les Illes Balears (IAQSE, 2018b) apunta la necessitat d'adoptar mesures alternatives de caràcter preventiu, incidint prioritàriament sobre els sectors socials més desfavorits, que són els més perjudicats per aquesta mesura. L'aprenentatge per com-

petències, els agrupaments flexibles i la programació multinivell dins el marc d'un pla específic de suport als alumnes que promocionen amb dèficits competencials són algunes de les propostes al respecte.

Aramendi, Vega i Buján (2012), Navarro (2006), Luzón *et al.* (2009) i Valdelomar (2010) assenyalen la necessitat d'incidir en l'ensenyament de la resolució de problemes, cerca d'informació, disposició de menys alumnat a classe –la qual cosa permet explicacions més adaptades i més comprensió, treball col·laboratiu–, metodologies contextualitzades i un aprenentatge actiu, social significatiu i afectiu.

La LOMQE, si bé no inclou mesures específiques per fer front a les altes taxes de repeticició de curs, sí que preveu mesures amb l'objectiu de millorar el rendiment dels estudiants, reduir l'abandonament escolar primerenc i augmentar l'escolarització postobligatòria. Pel que fa a la prevenció de l'abandonament, la nova llei incorpora el Programa per a la Millora de l'Aprenentatge i el Rendiment Escolar (PMAR), que substitueix l'antic Programa de Diversificació Curricular (PDC). El PMAR forma part del conjunt d'estratègies de flexibilització dels itineraris en l'educació secundària orientades als alumnes amb trajectòries de fracàs escolar i risc d'abandonament. Aquests itineraris de segona oportunitat es destinen als alumnes que han repetit algun curs en qualsevol etapa i cursen primer o segon d'ESO i l'equip docent valora que no es troben en condicions de promocionar per la via ordinària. La finalitat del PMAR és aplicar una metodologia específica i alternativa als continguts i les activitats de caràcter general perquè els alumnes

que hi participin es puguin incorporar al quart curs de l'ESO per la via ordinària i així puguin titular. A diferència dels programes de diversificació curricular, que incorporen alumnes a partir del tercer curs de l'ESO, aquests programes es desenvolupen a partir del segon curs. A més, no són programes a partir dels quals els participants puguin obtenir el graduat d'ESO, com passava amb els PDC.

Es tracta d'alumnes que presenten dificultats d'aprenentatge significatives i no atribuïbles a la manca d'estudi o esforç. Així i tot, estudis realitzats al respecte (Amer i Mir, 2017) apunten el risc de la possible segregació que pot generar un programa d'aquestes característiques i es basen en dos motius: una selecció i entrada al programa de l'alumnat a un moment massa incipient (segon curs) i, alhora, una sortida del programa sense la garantia de poder mantenir els processos d'aprenentatge iniciats: el retorn al grup ordinari a quart és obligatori per a l'obtenció del títol de secundària, tot i que per a molts d'ells no és viable.

Pel que fa a la baixa proporció d'alumnes que estudien ensenyaments postobligatoris, cal afegir que a les Balears, igual que al conjunt de l'Estat, hi ha tendència a cursar estudis de batxillerat. Les baixes taxes d'escolarització als estudis de caràcter professional, com al conjunt de l'Estat, situen les Illes en una situació diferenciada respecte dels països del nostre entorn. El percentatge de la població d'entre 15 i 19 anys matriculada en la segona etapa d'educació secundària amb orientació general (batxillerat) és molt més elevat a Espanya i a les Balears que les mitjanes dels països

de l'OCDE i els països de la UE-22 (INEE, 2017). Aquesta tendència es pot relacionar amb la intenció futura de continuar estudis superiors i una percepció del batxillerat com a fase prèvia necessària. La selecció de l'itinerari formatiu postobligatori “no es deu tant a l'elecció entre els cicles formatius de grau mitjà i el batxillerat, com entre els estudis professionals i els estudis universitaris” (CES, 2017, 510).

El conjunt d'indicadors educatius revisats en aquest informe proporcionen una visió general del sistema educatiu de les Illes Balears i ajuden a explicar problemàtiques com són l'abandonament escolar o el nivell educatiu de la població adulta, sempre des d'una visió comparativa i evolutiva. Juntament amb els indicadors més sensibles que expliquen el grau de vulnerabilitat d'un ampli sector de l'alumnat i la recomanació d'atendre'n les necessitats específiques, hi ha altres indicadors que mostren una lleu millora pel que fa a la promoció i el nivell formatiu de la població jove.

5.2.

ELS ESTUDIS UNIVERSITARIS A LES ILLES BALEARS, 2011-18

Les dades i l'anàlisi presentades en aquesta secció permeten resseguir alguns dels fets més destacats dels darrers cursos (2011-2017) i copsar les grans quantitats que expliquen les magnituds fonamentals de l'activitat universitària. Al llarg d'aquest període s'observen dues tendències diferenciades: la primera, de reducció pressu-

postària i forta pressió sobre la dinàmica educativa de la UIB, i, la segona, de recuperació pressupostària i recuperació progressiva del funcionament.

En l'àmbit de la docència, aquests cursos la UIB ha millorat la capacitat d'atracció d'estudiants de grau i postgrau. La qualitat dels estudis i la recerca de la UIB han rebut el reconeixement dels rànquings internacionals més rellevants.

5.2.1. EVOLUCIÓ DE L'ALUMNAT ENTRE ELS CURSOS 2011/12 I 2017/18

L'any acadèmic 2017/18, la Universitat de les Illes Balears té 13.400 estudiants matriculats en estudis oficials, al marge de l'alumnat de la UOM i altres ofertes. En els darrers anys, des del 2015, s'observa una estabilització del nombre d'alumnes sobre aquestes quantitats, tot i la reducció (5,9%) que s'ha produït des del curs 2011/12 (de 14.238). (Vegeu el quadre III-54).

La taxa bruta d'universitaris –calculada com a universitaris matriculats a la UIB per cada 100 joves entre 18 i 24 anys, després d'augmentar moderadament entre els cursos 2011/12 (16,78%) i 2014/15 (17,15%)– ha tornat a baixar i ha arribat al 16,94% actual. Com és evident, no es consideren tots els joves universitaris matriculats en universitats a distància o que han sortit de les Illes Balears per seguir les seves carreres. En qualsevol cas, es tracta de dades molt baixes comparativament amb altres comunitats de l'Estat.

L'evolució de la taxa bruta permet fer un comentari positiu: la taxa neta obliga a

una anàlisi diferent. La taxa neta d'escolarització en educació universitària per al grup d'edat 18-24 anys és una correcció de la taxa anterior, es calcula com a nombre d'estudiants de 18-24 anys en ensenyaments de grau i postgrau en relació amb la població de 18-24 anys; és a dir, només es considera l'alumnat de 18 a 24 anys. Segons les dades del Ministeri d'Educació, Cultura i Esport (MECD, 2018)¹⁴, la taxa per a l'any acadèmic 2014/15 a les Illes Balears era d'11,7%, la més baixa de totes les comunitats de l'Estat. La taxa neta per al conjunt de l'Estat el mateix any acadèmic era d'un 31,1%. Comunitats com Madrid (46,8%) o Castella i Lleó (37,8%) lideraven aquest rànquing, mentre entre les comunitats amb menys universitaris eren, a més de les Illes, Castella-la Manxa (12,8%) i La Rioja (16,2%). És a dir, encara hi ha un important creixement potencial d'alumnat universitari per arribar als mínims raonables per a una comunitat suposadament rica. Moltes vegades s'ha parlat de les característiques del mercat de treball de les Illes Balears, però segurament hi ha altres factors que caldria estudiar a fons. Les baixes taxes netes s'han mantingut al llarg de tot el període 2011-2018 sense excepció. (Vegeu el quadre III-55).

5.2.2. DOTACIÓ DE PROFESSORAT I PERSONAL D'ADMINISTRACIÓ I SERVEIS (PAS)

La reorganització dels estudis desenvolupada al llarg dels darrers anys –així com la diversificació de grups (desdoblament a les assignatures amb més alumnes)– ha significat un increment de la càrrega do-

cent, que ha passat d'un total de 14.954 crèdits el 2011/12 a 15.848 el 2017/18; és a dir, ha augmentat un 5,98% la càrrega real. Si la comparació es fa entre 2014/15 i 2017/18, la càrrega real es troba en procés de recuperar valors més baixos. És a dir, l'increment de la càrrega docent es va produir en el període d'inici de la reforma dels estudis universitaris per la creació de l'Espai Europeu d'Educació Superior, instaurat plenament el curs 2011/12. (Vegeu el quadre III-56).

Les dedicacions del professorat són molt diferents, per aquest motiu es calcula un indicador anomenat "professorat equivalent a temps complet". Tal com s'explica a la memòria del pressupost de la UIB (UIB, 2018), el professorat a temps complet es calcula comptant com 1 cadascun dels professors amb dedicació completa. La dedicació dels professors associats s'ha calculat de la manera següent: 6 hores és un 75% d'una dedicació a temps complet; 4 hores és un 50%; 3 hores és un 37,5%, i la resta, en la mateixa proporció d'acord amb el nombre d'hores del contracte. La metodologia aplicada és la mateixa que utilitzen les universitats del grup 9 (comunitats autònomes amb una sola universitat).

Les dades d'aquest indicador mostren que la dotació actual de professorat és equivalent a 972 professors a temps complet. L'increment de la dotació, ajustada a les dedicacions, és un 6,11% superior en relació amb la dotació de 2011/12 i un 6,11% en relació amb el curs 2014/15. És a dir, l'increment de dotacions es concentra en els darrers anys. (Vegeu el quadre III-57).

14. No hi ha dades oficials posteriors a la publicació de 2016.

QUADRE III-54. EVOLUCIÓ DE LA TOTALITAT DE L'ALUMNAT MATRICULAT A LA UIB PER CURS ACADÈMIC

	2011/2012	2014/2015	2017/2018
Nombre d'alumnes	14.238	13.664	13.400
% (2011-12 base 100)	100,00%	95,97%	94,1%
% variacions 2014-2018			98,1%

Font: Elaboració pròpia a partir dels indicadors de pressupost de la UIB. Dades de 19 de juny de 2018.

QUADRE III-55. EVOLUCIÓ DE LA TAXA D'UNIVERSITARIS MATRICULATS A LA UIB PER CURS ACADÈMIC

	2011/2012	2014/2015	2017/2018
Nombre d'alumnes	14.238	13.664	13.400
Joves entre 18 i 24 anys	84.862	79.686	79.105
% d'universitaris per cada 100 joves	16,78%	17,15%	16,94%

Font: Elaboració pròpia a partir dels indicadors de pressupost de la UIB. Dades de 19 de juny de 2018.

QUADRE III-56. CÀRREGA DOCENT EN CRÈDITS DEL PROFESSORAT DE LA UIB PER CURS ACADÈMIC

	2011/2012	2014/2015	2017/2018
Càrrega docent en crèdit	14.954	16.263	15.848
% variacions 2011-2014-2017		108,75%	105,98%
% variacions 2014-2017			97,45%

Font: Elaboració pròpia a partir dels indicadors de pressupost de la UIB. Dades de 19 de juny de 2018.

QUADRE III-57. PROFESSORAT A TEMPS COMPLET PER CURS ACADÈMIC

	2011/2012	2014/2015	2017/2018
Professorat equivalent a temps complet	916	924	972
% variacions 2011-2014-2017		100,87%	106,11%
% variacions 2014-2017			105,19%

Font: Elaboració pròpia a partir dels indicadors de pressupost de la UIB. Dades de 19 de juny de 2018.

Per acabar la interpretació de les dotacions i les possibilitats reals per desenvolupar la feina acadèmica amb qualitat, s'ha calculat l'indicador que relaciona les dotacions de professorat (professorat equivalent a temps complet) amb el nombre d'alumnes. Aquesta ràtio mostra

una moderada reducció entre els cursos 2011/12 i 2014/15, amb poc més de 15,70 alumnes per professor equivalent a temps complet el primer curs i 15,03 alumnes per professor el 2014/15. És a dir, es confirma la hipòtesi d'estancament en les dotacions en la primera part del període considerat.

L'increment de dotació de professorat d'aquests darrers anys ha permès reduir la ràtio. (Vegeu el quadre III-58).

Un dels components fonamentals per mantenir els processos desenvolupats a la UIB és el personal d'administració i serveis (PAS). Aquest personal, amb una elevada heterogeneïtat, inclou des dels màxims responsables de l'organització fins al personal d'administració de tots els nivells. També hi ha una gran heterogeneïtat de situacions contractuals, des de funcionaris de carrera, funcionaris interins, personal contractat de diversos tipus, laborals fixos de conveni i laborals contractats.

Pel que fa al PAS, es pot parlar d'una recuperació en el darrer període. S'havia produït una reducció de la dotació entre els cursos 2011/12 i 2014/15, amb una pèrdua de 36 contractes, però en el darrer

període, del 2014/15 al 2017/18, s'observa un increment de 45 contractes. (Vegeu el quadre III-59).

Les ràtios ofereixen una interpretació més acurada de les dades. Amb la ràtio que relaciona el professorat equivalent a temps complet amb el PAS s'observa un increment entre el curs 2011/12 (1,65 professors per cada PAS) i el 2017/18 (1,73 professors per cada PAS). S'ha de tenir present que en el primer període, fins a 2014/15 es produeix una reducció considerable del PAS i es torna a millorar la dotació de PAS en el darrer període. En qualsevol cas, la qualitat de la feina duta a terme es manté no només amb la quantitat de personal, sinó també gràcies a una important política de formació i estabilitat de les dotacions del PAS, amb personal de llarga trajectòria en tots els llocs de feina clau. (Vegeu el quadre III-60).

QUADRE III-58. RÀTIO ALUMNAT-PROFESSORAT PER CURS ACADÈMIC

	2011/2012	2014/2015	2017/2018
Ràtio alumnes per professor	15,70	15,03	13,79
% variacions 2011-2014-2017		95,73%	87,83%
% variacions 2014-2017			91,75%

Font: Elaboració pròpia a partir dels indicadors de pressupost de la UIB. Dades de 19 de juny de 2018.

QUADRE III-59. PERSONAL D'ADMINISTRACIÓ I SERVEIS PER CURS ACADÈMIC

	2011/2012	2014/2015	2017/2018
Total de PAS (1)	554	518	563
% variacions 2011-2014-2017		93,50%	101,62%
% variacions 2014-2017			108,69%

Font: Elaboració pròpia a partir dels indicadors de pressupost de la UIB. Dades de 19 de juny de 2018.

(1) Té en compte la totalitat del PAS, és a dir: funcionaris de carrera, funcionaris interins, funcionaris contractats, laborals fixos de conveni, laborals interins de conveni i laborals contractats.

QUADRE III-60. RÀTIO PROFESSORAT/PAS PER CURS ACADÈMIC

	2011/2012	2014/2015	2017/2018
Ràtio professors/PAS	1,65	1,78	1,73
% variacions 2011-2014-2017		107,88%	104,85%
% variacions 2014-2017			97,19%

Font: Elaboració pròpia a partir dels indicadors de pressupost de la UIB. Dades de 19 de juny de 2018.

5.2.3. QUALITAT UNIVERSITÀRIA DE LA UIB

Un breu comentari de les dades més rellevants del sistema universitari de les Balears ha de parar atenció als rànquings d'universitats per part de grups i organismes que comparen diversos indicadors de la qualitat i agreguen les estadístiques d'un conjunt limitat de dades de naturalesa diversa, relatius a cada institució, seleccionats pels seus autors, sempre per raons de mesurabilitat.

L'interès pels rànquings, juntament amb la burocratització d'alguns processos d'anàlisi de la qualitat, han reduït la rellevància dels processos d'avaluació institucional promoguts pels sistemes universitaris per assegurar la qualitat institucional global i potenciar la planificació de la seva millora. El diagnòstic parcial que ofereixen els rànquings és poc útil per planificar la millora institucional global, tot i que sí que tenen una utilitat genèrica de tipus comparatiu. El problema més gran n'és la utilització incorrecta, ja que hi ha un gran risc que el desig obsessiu de millorar la posició en els rànquings prioritzï la preocupació i l'intent de millora als indicadors que s'inclouen en aquests rànquings i es desatengui la millora de la resta d'aspectes rellevants –per descomptat, molt nombrosos i sovint no mesurables– que condicionen i defineixen

la globalitat de la qualitat institucional universitària.

En altres publicacions anteriors s'ha prestat atenció a l'U-Ranking de la Fundació BBVA i l'Institut Valencià d'Investigacions Econòmiques (IVIE), a causa de l'enfocament integral i la qualitat de l'anàlisi que fa. En els darrers anys la UIB ha ocupat posicions entre les millors universitats de l'Estat. Concretament, la UIB el 2016/17 ocupà la quarta posició de l'U-Ranking en funció del rendiment global en els àmbits de la docència, la recerca i la innovació i el desenvolupament. De manera desglossada, la UIB ocupà la cinquena posició del rànquing en els àmbits de docència i de recerca, i la dotzena posició en innovació i desenvolupament tecnològic. A més, l'U-Ranking també destaca que les Illes Balears és una de les comunitats autònomes amb una productivitat més gran del sistema universitari espanyol. Concretament, les Illes Balears són la cinquena comunitat autònoma amb un rendiment més gran del sistema universitari, amb un índex de rendiment situat un 8% per sobre de la mitjana estatal.

Al marge d'aquest rànquing espanyol, se'n poden consultar altres d'internacionals, com per exemple el que desenvolupa el Centre de Classificació Universitària Mundial (CWUR). Es tracta d'una organització de consultoria que ofereix assessorament en

polítiques, coneixements estratègics i gestió del coneixement als governs i les universitats per millorar els resultats educatius i de recerca. Des del 2012, el CWUR publica l'únic rànquing acadèmic d'universitats global que avalua la qualitat de l'educació, l'ocupació d'antics alumnes, la producció de recerca i les cites sense dependre de les enquestes i els enviaments de dades universitàries. El rànquing començà amb l'objectiu de qualificar les 100 millors universitats mundials. L'any 2014, el rànquing s'amplià per avaluar les 1.000 millors universitats entre les 18.000 universitats principals del món, la qual cosa el converteix en el rànquing acadèmic més gran del món. Pel que fa a la UIB, es pot constatar el que ja aproxima l'U-Ranking. (Vegeu el quadre III-61).

Al llarg dels darrers anys la UIB ha millorat el reconeixement de la tasca duta a terme i ha obtingut posicions molt destacades internacionalment, ja que és un èxit trobar-se de manera estable entre les mil universitats del món i entre les 25 millors de l'Estat. Aquestes dades confirmen que la UIB ha aconseguit mantenir els bons resultats assolits els darrers anys gràcies a l'esforç de la comunitat universitària i malgrat les mancances de finançament del sistema universitari de les Illes Balears.

5.2.4. UNED, UOC I CENTRE UNIVERSITARI ALBERTA GIMÉNEZ (CESAG-COMILLAS)

Tot i que la proliferació d'universitats amb estudis a distància (com la UNIR, per exemple) fa que no es pugui dir que es tracta de la resta de l'oferta formativa universitària per als ciutadans de les Illes Balears, sí que es fa un recull de l'oferta

proposada per les universitats que més alumnes i més tradició tenen a les Illes. Aquestes són dues universitats a distància –la Universitat Oberta de Catalunya i la UNED– i el centre CESAG-Comillas.

Estudis a la UOC

Als darrers cinc anys s'ha consolidat el canvi de titulacions entre els antics títols de diplomant i llicenciat i els nous títols de grau. Tot i això, la UOC ha augmentat la quantitat d'alumnes matriculats. Cal destacar l'increment que s'ha donat en màsters universitaris, que han duplicat la quantitat d'alumnes matriculats. Això consolida la UOC com una de les grans universitats per a la realització de màsters i d'estudis de postgrau. (Vegeu el quadre III-62).

Aquest increment d'alumnes es veu de manera més clara en el nombre de les incorporacions al centre, que en aquests cinc darrers anys s'ha duplicat. En aquestes noves incorporacions, igual que en la matrícula general dels diferents estudis, el nombre de dones matriculades és superior al nombre d'homes. (Vegeu el quadre III-63).

Una dada significativa és la franja d'edat dels alumnes que es matriculen a la UOC. Com es pot veure, a la UOC no la trien els alumnes que inicien els estudis universitaris abans dels 25 anys. En contrapartida, sí que té la major part dels alumnes amb edats compreses entre els 25 i 60 anys. Aquestes edats són les d'inclusió laboral més gran, per la qual cosa es pot suposar que els estudiants d'aquestes edats comparteixen l'activitat laboral amb l'activitat formativa, cosa bastant lògica en uns estudis a distància. (Vegeu el quadre III-64).

Referent a l'oferta formativa de la UOC, el seu creixement ha estat important. Tot i que els estudis de grau s'han mantingut els darrers cinc anys i que els estudis de diplomatura i llicenciatura s'han suprimit, s'ha produït un augment molt significatiu

del nombre de màsters universitaris que es proposen, quasi duplicant l'oferta.

També cal destacar la posada en marxa de títols propis de la UOC, amb deu estudis oferts. (Vegeu el quadre III-65).

QUADRE III-61. LA UIB AL RÀNQUING DEL CENTRE DE CLASSIFICACIÓ UNIVERSITÀRIA MUNDIAL (CWUR) (RÀNQUING ENTRE LES MIL PRIMERES) (2014, 2017)

		Rang a Espanya	Rang Mundial	Puntuació agregada (educació, impacte...)
Posició al rànquing 2014	Universitat de Barcelona	1	120	50,17
	Universidad Complutense de Madrid	2	198	47,97
	Universitat Autònoma de Barcelona	3	254	46,99
	Universitat de les Illes Balears	24	714	44,63
	Universidad de la Corunya	40	937	44,35
Posició al rànquing 2017	Universitat de Barcelona	1	103	48,56
	Universitat Autònoma de Barcelona	2	229	45,24
	Universidad Complutense de Madrid	3	230	45,23
	Universitat de les Illes Balears	21	667	42,84
	Universidad de la Corunya	40	978	42,51

Font: Elaboració pròpia. <http://cwur.org/>.

QUADRE III-62. ALUMNAT UOC PER TIPUS DE TITULACIÓ I CURS ACADÈMIC

	2013/2014			2017/2018		
	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones
Total	1.904	962	942	2.542	1.176	1.366
Titulacions homologades LRU	387	173	214			
Graus EEES	1.243	661	582	1.517	771	746
Màsters universitaris	273	127	146	596	233	363
Doctorat	1	1				
Postgrau propi				136	65	71
Centre d'Idiomes Moderns				195	76	119
Altres				98	31	67

Font: UOC.

QUADRE III-63. ALUMNAT UOC DE NOVA INCORPORACIÓ PER TRAMS D'EDAT I CURS ACADÈMIC

	2013/2014			2017/2018		
	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones
Total	475	232	243	815	345	470
Menys de 25 anys	98	36	62	199	81	118
25 a 40 anys	284	151	133	453	182	271
41 a 60 anys	91	44	47	161	80	81
Més de 60 anys	2	1	1	2	2	0

Font: UOC.

QUADRE III-64. % ALUMNAT UOC DE NOVA INCORPORACIÓ I CURS ACADÈMIC

	2013/2014			2017/2018		
	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones
Total	100%	50,5%	49,5%	100%	46,3%	53,7%
Menys de 25 anys	10,6%	4,0%	6,6%	14,6%	6,0%	8,6%
25 a 40 anys	65,1%	34,0%	31,0%	58,2%	26,0%	32,1%
41 a 60 anys	23,9%	12,4%	11,5%	26,5%	13,7%	12,8%
Més de 60 anys	0,4%	0,1%	0,3%	0,7%	0,5%	0,2%

Font: UOC.

QUADRE III-65. ESTUDIS OFERTS PER LA UOC I CURS ACADÈMIC

	2013/2014	2017/2018
Total titulacions homologades LRU	19	0
Total graus EES	15	15
Total màsters universitaris	28	41
Doctorat en societat de la informació i del coneixement	1	0
Total postgraus propis		10
Centre d'Idiomes Moderns		1
Total altres		5

Font: UOC.

Estudis a la UNED

Com a universitat pública a distància, la UNED està molt consolidada a les Illes Balears amb un volum d'alumnes que no ha deixat de créixer de manera lenta però continuada els darrers anys. (Vegeu el quadre III-66).

L'oferta formativa reglada s'ha mantingut els darrers anys i s'ha adaptat als nous currículums. Tot i això, s'ha de tenir present que la UNED ofereix gran quantitat de cursos de formació permanent i estudis de postgrau que es fan a distància. (Vegeu el quadre III-67).

Del curs 2012/13 al 2016/17 s'ha incrementat la quantitat d'alumnes matriculats a la UNED, però sobretot el que ha canviat és el tipus d'estudis que duen a terme els alumnes. (Vegeu els quadres III-68 i III-69).

Com es pot veure, es dona un increment gairebé en la totalitat d'estudis per Illes, tot i que l'augment en educació permanent és bastant significatiu.

Referent a les franges d'edat dels estudiants de la UNED, els alumnes, igual que a la UOC, solen ser de més edat que a les universitats presencials, tot i l'increment d'alumnes menors de 25 anys aquests darrers anys. (Vegeu el quadre III-70).

Estudis CESAG Comillas

Si bé és cert que el Centre d'Educació Superior Alberta Giménez té molta tradició a les nostres Illes, ja que va ser una de les primeres institucions d'educació superior per a la formació de mestres, des de fa tres

anys ha passat a ser associada a la Universitat Pontifícia de Comillas. Així, és la primera universitat privada a les Illes Balears.

La quantitat d'alumnes que trien aquesta opció no és gaire gran, tot i que sí que s'ofereixen estudis que no ofereix la UIB.

Tot i això, al curs 2016/17 encara hi havia alumnes que depenien de la UIB i d'altres que ja eren de la Universitat de Comillas. (Vegeu el quadre III-71).

A més el CESAG-Comillas ofereix formació en postgraus, així com els estudis de DECA, que capaciten per impartir l'assignatura de religió catòlica. (Vegeu quadre III-72).

Aquestes tres universitats complementen d'una manera o d'altra l'oferta formativa superior a les Illes Balears, juntament amb el Conservatori Superior de Música i l'Escola Oficial d'Idiomes. Es tracta d'una estructura a la qual la recerca bàsicament es fa a la UIB, que disposa d'una capacitat contrastada de recerca en tots els camps de la seva activitat. La docència es distribueix entre el conjunt de les ofertes. En el període considerat s'ha anat completant l'oferta de postgraus compartida entre la UIB i les altres universitats.

Al llarg d'aquest període es pot confirmar un doble procés d'adaptació als canvis que, d'una banda, suposava la reforma de l'Espai Europeu d'educació Superior i, de l'altra, de canvi per fer front a la crisi. Aquest segon procés es caracteritzà per la pèrdua de capacitats d'actuació en diversos nivells, per la reducció del finançament i la pèrdua d'una part del professorat i del personal d'administració i serveis.

La sortida del llarg període considerat permet mostrar una evolució favorable del conjunt del sistema, en què s'ha recuperat

finançament, dotacions i s'han mantingut els nivells de qualitat contrastada pels rànquings estatals i internacionals.

QUADRE III-66. EVOLUCIÓ D'ALUMNES DE LA UNED PER CURS (2012-2017)

	Total	Mallorca	Menorca	Eivissa i Formentera
2012/2013	13.993	43.446	1.105	1.473
2013/2014	14.483	11.847	1.121	1.515
2014/2015	14.770	12.079	1.139	1.552
2015/2016	14.927	12.207	1.151	1.569
2016/2017	15.226	12.460	1.182	1.584

Font: UNED.

QUADRE III-67. OFERTA FORMATIVA DE LA UNED PER CURS ACADÈMIC

	Oferta formativa 2012/2013	Oferta formativa 2016/2017
Accés 25 i 45 anys	1	1
Diplomatures	3	0
Llicenciatures	16	0
Enginyeries	7	0
Graus	27	27

Font: UNED.

QUADRE III-68. NOMBRE D'ESTUDIANTS A LA UNED AL CURS 2012/2013 PER ILLA I ESTUDIS

	Total	Mallorca	Menorca	Eivissa i Formentera
Total	13.993	11.415	1.105	1.473
Graus	3.828	3.138	285	405
Llicenciatures	426	338	33	55
Diplomatures	131	98	17	16
Enginyeries	35	27	3	5
Accés 25 i 45 anys	873	655	54	164
CUID	467	446	8	13
UNED Senior	43	43		
Formació contínua	32	32	-	-
Màsters oficials	124	113	3	8
Educació permanent	8.034	6.525	702	807

Font: UNED.

QUADRE III-69. NOMBRE D'ESTUDIANTS A LA UNED AL CURS 2016/2017 PER ILLA I ESTUDIS

	Total	Mallorca	Menorca	Eivissa i Formentera
Total	15.226	12.460	1.182	1.584
Graus	4003	3232	296	475
Accés	515	398	38	79
CUID	263	226	13	24
Màsters oficials	175	149	6	20
Educació permanent	10.270	8.455	829	986

Font: UNED.

QUADRE III-70A. PERCENTATGE D'ALUMNAT A LA UNED PER TRAMS D'EDAT, ESTUDIS I CURS ACADÈMIC

	2012/2013				2016/2017			
	<26	26-35	36-45	>45	<26	26-35	36-45	>45
Total estudis	9,29	40,48	33,65	16,58	11,62	35,09	30,65	22,64
Accés	3,8	65,04	28,85	2,29				
Accés 25					10,69	58,35	25,17	5,79
Llicenciatures, diplomatures i enginyeries	1,2	25,47	43,93	29,4				
Graus	11,51	38,53	32,89	17,07	11,74	32,15	31,34	24,77

Font: UNED.

QUADRE III-70B. MITJANA D'EDAT DE L'ALUMNAT A LA UNED PER ESTUDIS I CURS ACADÈMIC

	2012/2013			2016/2017		
	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones
Total estudis	36,84	37,48	36,04	37,94	38,81	36,86
Accés 25	32,81	32,98	32,76	32,95	33,33	32,54
Accés 45	50,47	50,66	50,34	50,83	52	50,03
Llicenciatures, diplomatures i enginyeries	36,94	37,3	33,58			
Graus	36,58	37,3	36,54	38,33	39,41	37,06

Font: UNED.

QUADRE III-71. NOMBRE D'ESTUDIANTS DE GRAU A CSAG AL CURS 2016/2017 PER TIPUS DE GRAUS

	UIB	Comillas
Total	190	261
Grau en educació infantil	38	39
Grau d'educació primària	26	45
Doble grau en ed. infantil i primària	-	56
Grau en comunicació audiovisual	11	47
Grau en periodisme	19	27
Grau en publicitat i relacions públiques	37	-
Doble grau en periodisme i comunicació audiovisual	59	-
Grau en ciències de l'activitat física i de l'esport	-	47

Font: CSAG.

QUADRE III-72. NOMBRE D'ESTUDIANTS DE POSTGRAU DE CSAG AL CURS 2016/2017

	Total
Postgraus	40
Especialista en Evangelización Social Media	5
Experto Universitario en Dirección de Centros Escolares Concertados	35
Especialista en Dirección de Comunicación y Medios Digitales en la Empresa Turística	-
DECA 16/17 (en línia)	96

Font: CSAG.

Referències

AMER, J.; MIR, A. (2017). "Los procesos de implementación de los programas de mejora del aprendizaje y el rendimiento (PMAR). Perspectivas del profesorado, el alumnado y las familias." *REOP. Revista Española de Orientación y Psicopedagogía*, 28 (3), 133-150.

ARAMENDI, P.; VEGA, A.; BUJÁN, K. (2012). "Los programas de diversificación curricular y los programas de cualificación profesional inicial ¿una alternativa al fracaso escolar?" *Revista Española de Pedagogía*, 252, 237-256.

BALLESTER, LI. (2016). "Los retos sociales y educativos actuales de la escuela" (p. 85-104). MARCH, M.; ORTE, C. *La pedagogía social y la escuela. Los retos socioeducativos de la institución escolar en el siglo XXI*. Barcelona: Octaedro.

CONSELL ECONÒMIC I SOCIAL D'ESPANYA (2017). "Calidad de vida y cohesión social" (p. 490-713).

A *Memoria sobre la situación socioeconómica y laboral España 2016*. Madrid: Consejo Económico y Social de España.

IAQSE (2018a). "Avaluació de final d'etapa d'educació primària 2016/2017 Illes Balears (sistè curs)" (p. 5). Palma: Conselleria d'Educació i Universitat del Govern de les Illes Balears. Institut d'Avaluació i Qualitat del Sistema Educatiu de les Illes Balears.

IAQSE (2018b). "La repetició escolar a l'educació primària: causes i efectes." Palma: Conselleria d'Educació i Universitat del Govern de les Illes Balears. Institut d'Avaluació i Qualitat del Sistema Educatiu de les Illes Balears.

INSTITUT NACIONAL D'AVALUACIÓ EDUCATIVA (2017). *Panorama de la Educación. Indicadores de la OCDE 2017*. Madrid: Ministeri d'Educació, Cultura i Esport.

LUZÓN, A.; PORTO, M.; TORRES, M.; RITACCO, M. (2009). "Buenas prácticas en los programas extraordinarios de atención a la diversidad en centros de educación secundaria. Una mirada desde la experiencia." *Profesorado. Revista de currículum y formación del profesorado*, 13(3), 217-238.

MINISTERI D'EDUCACIÓ, CULTURA I ESPORT (2018). *Datos y Cifras del Sistema Universitario Español. Curso 2015/2016*. Madrid: Ministeri d'Educació, Cultura i Esport.

MINISTERI D'EDUCACIÓ, CULTURA I ESPORT (2018). *Estadísticas universitarias 2016-2017*. https://www.mecd.gob.es/servicios-al-ciudadano-mecd/estadisticas/educacion/universitaria/estadisticas/alumnado/2016-2017_Rend.html

MINISTERI D'EDUCACIÓ, CULTURA I ESPORT (2017a). *Estadísticas de la educación. Enseñanzas no universitarias. Curso 2016-2017*. Madrid: Secretaría General Técnica. Subdirección General de Estadística y Estudios.

MINISTERI D'EDUCACIÓ, CULTURA I ESPORT (2017b). *Las cifras de la educación en España. Curso 2015-16*. Edició 2018. Madrid: Instituto Nacional de Evaluación Educativa.

MINISTERI D'EDUCACIÓ, CULTURA I ESPORT (2017c). *Estadística de estudiantes. Curso 2016-2017. Curso 2015/2016*. Madrid: Ministeri d'Educació, Cultura i Esport.

NAVARRO, R. (2006). "Los programas de diversificación curricular: ¿qué opinan los alumnos que los han cursado?" *Revista Española de Pedagogía*, 233, 123-142.

VALDELOMAR, I. (2010). "El profesorado de diversificación curricular. Orientaciones sobre formas de trabajo." Recuperat de: <http://creena.educacion.navarra.es>

UIB (2017). *Memòria del Pressupost 2018*. Palma: UIB.

6

SERVEIS SOCIALS

RESUM

El present apartat presenta —de manera molt resumida i, per tant, parcial— les informacions i els criteris més rellevants per entendre la situació del serveis socials a les Illes Balears. El capítol s'ha dividit en dues seccions: la primera, referida a les competències del Govern de les Illes Balears, i la segona, centrada en les actuacions dels quatre consells insulars que gestionen les competències en un ampli conjunt de competències.

S'ha de dir que un dels blocs de competència del Govern de més importància es refereix a les necessitats per manca d'autonomia. Aquestes competències es vinculen a la coneguda com a Llei de dependència. Els consells insulars també gestionen de manera delegada aquest conjunt de competències. Aquest tema, per la seva importància, es tracta en l'apartat 7 d'aquest capítol.

L'enfocament de l'anàlisi de la informació s'ha dut a terme des d'una perspectiva evolutiva (2011-2017) quan les dades ho han permès; s'ha fet un tractament que permet copsar els processos que han configurat la situació actual de l'oferta i de les necessitats socials.

6.1.

EL DESENVOLUPAMENT DELS SERVEIS SOCIALS PER PART DEL GOVERN DE LES ILLES BALEARS

La tradició d'anàlisi dels serveis socials vincula l'oferta dels serveis a les necessitats socials. Sense una concepció clara de les necessitats, els serveis socials poden perdre el seu sentit. A les Illes Balears, la Llei 4/2009, d'11 de juny, de serveis socials de les Illes Balears, configura una comprensió actualitzada de les necessitats, en paral·lel a les lleis de segona i tercera generació aprovades en els darrers deu anys. Es poden diferenciar situacions de necessitat per manca d'autonomia, situacions de necessitat en l'àmbit de les relacions socials i situacions de necessitat material i de recursos socials.

Necessitats per manca d'autonomia

S'inclouen les necessitats limitadores per a l'autonomia derivades de l'edat, la malaltia o la discapacitat. Es genera manca d'autonomia física, mental, intel·lectual o sensorial. Es poden considerar dos grans tipus de necessitats:

- Dependència: en aquest tipus s'inclouen les necessitats a les quals es refereix la Llei 39/2006, de promoció de l'autonomia i atenció a les persones en situació de dependència, indepen-

dentment del seu procés d'implementació.

- Discapacitat: s'hi inclouen les necessitats que tenen a veure amb la restricció, l'absència o la diversitat de les capacitats, d'acord amb la definició de l'Organització Mundial de la Salut, que recull la normativa que regula el procés de valoració i reconeixement del grau de discapacitat.

Necessitats per dificultats relacionals

S'inclouen les situacions de necessitat en què hi ha dificultats en les relacions socials, sigui per la manca de relacions o per diverses dificultats greus que generen risc a les persones en el seu desenvolupament psicosocial. Es poden considerar dos grans tipus de necessitats:

- Dificultats i mancances en les relacions familiars: situacions provocades per la manca de compliment de les responsabilitats de suport en el context familiar, com ara situacions de violència (masclista, contra els infants, les persones dependents), situacions de desemparellament i de negligència en l'atenció a persones vulnerables (infants i adolescents, persones majors, persones amb discapacitat) i també l'aïllament per manca de xarxa familiar.
- Dificultats en les relacions socials: dificultats per a la integració a l'entorn comunitari per diversos motius: aïllament social, estigmatització i rebuig (racisme, xenofòbia).

Necessitats materials i de recursos socials

S'inclouen situacions de necessitat de tipus material vinculades amb la subsistència digna i les capacitats per assolir aquesta subsistència autònoma des d'una perspectiva social. Per exemple:

- Manca o el dèficit de recursos materials, econòmics i d'habitatge.
- Dificultats per a la inserció sociolaboral, manca de feina, precarietat en l'ocupació, manca de les habilitats socials en el mercat de treball o la producció autònoma.
- Dificultats per a la inserció socioeducativa: habilitats socials en el context educatiu i formatiu.

Aquest marc de comprensió simplificada de les necessitats permet una comprensió de les ofertes desenvolupades per fer front a les dificultats. Les ofertes vinculades a les situacions de necessitat per manca d'autonomia es desenvolupen a l'apartat 7 d'aquest capítol. Part de les accions per afrontar altres situacions de necessitat també es desenvolupen en altres capítols, com les relacionades amb la precarietat laboral, la manca d'habitatge i d'altres. Així, es limita la presentació a la resta de competències de serveis socials en un sentit més ajustat.

El període que es considera, 2011-2017, es va iniciar amb la Llei 4/2009, d'11 de juny de serveis socials de les Illes Balears i la seva concreció en la Cartera de Serveis Socials, mitjançant el Decret 56/2011, de 20 de maig, pel qual s'aprovà la Cartera Bàsica

de Serveis Socials de les Illes Balears 2011-2014. Els seus fonaments estableixen el sentit d'aquesta concreció, considerant que la Llei 4/2009, d'11 de juny, de serveis socials de les Illes Balears, determinava que eren prestacions del sistema públic de serveis socials les actuacions, les intervencions tècniques, els programes, els projectes, els mitjans i les ajudes econòmiques i tecnològiques que s'ofereixen a les persones i que es destinen a complir les finalitats del sistema de serveis socials: donar resposta a les necessitats socials, sigui amb un enfocament preventiu, de suport o de promoció social. La Cartera Bàsica és l'instrument que determina el conjunt de prestacions del sistema públic de serveis socials i garanteix, com a mínim, que es prestin a tot el territori de les Illes Balears i que siguin exigibles com a dret subjectiu en el cas que es tracti de prestacions garantides.

Aquestes prestacions del sistema públic de serveis socials es classifiquen —a la Cartera Bàsica de Serveis Socials— en tècniques, econòmiques i tecnològiques, i es defineixen segons els aspectes següents: el tipus de prestació; la població a la qual va adreçada; l'establiment o l'equip professional que l'ha de gestionar; els perfils i les ràtios del personal professional, i els estàndards de qualitat. En conseqüència les carteres de serveis socials (la del Govern i les dels respectius consells insulars) són el recull sistematitzat i operatiu de prestacions que el sistema ofereix a la ciutadania segons les diferents situacions de necessitat social.

El canvi de majoria política en el Govern de les Illes Balears, així com l'inici de la

crisi econòmica i social, varen alterar el conjunt de l'oferta definida a la Llei i les carteres de serveis socials. El Govern de les Illes Balears de la vuitena legislatura (2011-2015) fou controlat pel PP, que va limitar el desenvolupament dels serveis socials, tot i l'increment de les necessitats socials que s'observa en aquest període. Un dels primers canvis és la desaparició de la conselleria competent en l'àmbit dels serveis socials, integrada com a direcció general en la Conselleria de Salut. Aquest canvi s'arribarà a comprovar que representà un greu error, i es va tornar a desenvolupar —mitjançant el Decret 6/2013— una conselleria competent, anomenada Conselleria de Família i Serveis Socials, amb una estructura competencial estructurada en els organismes següents:

- Direcció General de Família i Menors: aplicació de mesures de justícia juvenil; ordenació de la protecció de menors, polítiques de promoció i suport a les famílies i unitats de convivència, i reinserció social.
- Direcció General de Serveis Socials: atenció i suport a persones en situació de dependència, a persones amb discapacitat, a gent gran i altres col·lectius en situació de risc, i prestacions econòmiques i altres competències.
- Oficina de Defensa dels Drets del Menor.
- Institut Balear de la Dona.
- Fundació d'Atenció i Suport a la Dependència i de Promoció de l'Autonomia Personal de les Illes Balears.

- Fundació Institut Socioeducatiu S'Estel.
- Consorci per a la Protecció i Acollida de les Persones Disminuïdes Psíquiques Profundes de les Illes Balears (APROP).
- Consorci de Recursos Sociosanitaris i Assistencials de les Illes Balears.

Com es pot observar, les competències assumides eren importants, tot i la concepció limitadora de l'activitat imposada per diverses circumstàncies i plantejaments polítics. Pot servir d'exemple de les restriccions l'anul·lació del desenvolupament de la Cartera de Serveis Socials. Finalment, el Govern de les Illes Balears de la novena legislatura (2015-2019) –basat en un pacte del PSIB, MÉS per Mallorca i MÉS per Menorca, amb el suport de Podem i Gent per Formentera– va prendre possessió dels càrrecs el juliol de 2015 i va crear la Conselleria de Serveis Socials i Cooperació. L'estructura de la nova conselleria inclou:

- Direcció General de Menors i Famílies.
- Direcció General de Planificació i Serveis Socials.
- Direcció General de Dependència.
- Direcció General de Cooperació.
- Oficina de Defensa dels Drets del Menor.
- Fundació Institut Socioeducatiu S'Estel.
- Consorci per a la Protecció i Acollida de les Persones Disminuïdes Psíquiques Profundes de les Illes Balears (APROP).

- Consorci de Recursos Sociosanitaris i Assistencials de les Illes Balears.

Bàsicament, es tracta de la mateixa estructura, sense l'Institut Balear de la Dona, que passa a la Conselleria de Presidència, i incorpora la Direcció General de Cooperació.

A continuació es presenten, d'acord amb l'estructura del tres grans grups de necessitats, l'oferta i els nivells d'atenció d'aquest àmbit de l'Administració. Es presta atenció a les principals línies d'actuació, sigui per la quantitat de persones beneficiàries, la quantitat de recursos destinats o la importància des del punt de vista de les necessitats socials.

6.2.

NECESSITATS PER MANCA D'AUTONOMIA

Les ofertes vinculades a les situacions de necessitat per manca d'autonomia es desenvolupen a l'apartat 7 d'aquest capítol. La resta d'actuacions en aquest àmbit inclouen un ventall d'actuacions molt ampli.

6.2.1. SERVEI DE VALORACIÓ I ORIENTACIÓ DE LA DISCAPACITAT I LA DEPENDÈNCIA

D'acord amb la RLT publicada al BOIB número 96, de 5 d'agost de 2017, desapareix el Centre Base com a una unitat tècnica administrativa i passa a formar part del Servei de Valoració i Orientació de la Dis-

capacitat i la Dependència com un servei més de la Direcció General de Dependència. Aquest servei duu a terme actuacions d'informació, orientació i reconeixement de la discapacitat, que dona dret als serveis, beneficis assistencials i econòmics establerts o que puguin establir-se per les administracions i altres entitats; adreçades a les persones amb discapacitat física, psíquica o sensorial.

L'atenció a la població es fa mitjançant una xarxa de centres (Palma, Eivissa, Menorca i el Servei d'Atenció Primerenca) distribuïdes atenent el criteri d'àmbit territorial i d'edat. Està integrada per personal tècnic: professionals de la medicina, psicologia, treball social i altres disciplines.

Les funcions del servei de valoració en matèria de qualificació de la situació de discapacitat són les següents:

- El reconeixement del grau de discapacitat.
- El reconeixement de la necessitat de concurs de tercera persona per dur a terme els actes essencials de la vida diària.
- Dificultat per utilitzar transports públics col·lectius a efectes de prestacions, serveis o beneficis públics establerts.
- Altres funcions referents al diagnòstic, la valoració i l'orientació de situacions de discapacitat atribuïdes o que puguin ser atribuïdes per la legislació, tant estatal com autonòmica.

Durant l'any 2017 es varen atendre 6.000 persones a través del servei de cita prèvia

i 10.500 persones més a l'anomenat de "taula ràpida".

6.2.2. ATENCIÓ PRIMERENCA

El desenvolupament dels serveis d'atenció primerenca el duu a terme la Unitat de Diagnòstic Infantil i Atenció Primerenca de les Illes Balears (UDIAP) i el Servei de Desenvolupament Infantil i Atenció Primerenca (SEDIAP).

La UDIAP és l'equip responsable de coordinar la intervenció, la planificació, l'organització, la valoració, l'avaluació i el seguiment de les actuacions d'intervenció. Les funcions de la UDIAP, que es duen a terme en els àmbits de l'infant, la família i l'entorn, entre d'altres, són les següents: valorar i executar la intervenció integral d'atenció primerenca; orientar les famílies mitjançant l'assessorament i el suport al pare, la mare o la persona que exerceix la tutela de l'infant en els continguts que li siguin propis. També col·laboren amb els serveis socials, sanitaris, educatius i amb altres que desenvolupin tasques de prevenció i detecció primerenca dels trastorns de desenvolupament i situacions de risc en la població infantil. L'equip de la UDIAP també duu a terme la informació, orientació i valoració de la situació de discapacitat de nins de 0 a 6 anys.

Com s'ha dit, les UDIAP fan la valoració de les sol·licituds d'atenció primerenca, estimen o desestimen la necessitat o idoneïtat del tractament d'atenció primerenca. El nombre de sol·licituds el 2017 va ser de 903 persones. Pel que fa als infants en tractament, varen donar atenció a 1.630 nins i nines.

6.2.3. INTEGRACIÓ LABORAL DE LES PERSONES AMB DISCAPACITAT

El servei d'assessorament, avaluació i emissió d'informes per a la integració laboral de les persones amb discapacitat col·labora amb el Servei d'Ocupació de les Illes Balears (SOIB) per a la inscripció de les persones discapacitades al registre de treballadors amb discapacitat. Aquesta tasca es completa amb l'emissió d'informes per a les adaptacions i amb la col·laboració amb totes les administracions públiques i entitats de la integració laboral de les persones discapacitades.

Al llarg del 2017 es varen fer 57 valoracions laborals a Menorca i 519 a Mallorca; així com a informes per a la inclusió laboral de 48 persones a Eivissa, 46 a Menorca i 494 a Mallorca.

6.2.4. PROGRAMA COMUNITARI PER A PERSONES AMB TRASTORN MENTAL GREU

Hi ha un concert entre la Conselleria de Serveis Socials i Cooperació de la comunitat autònoma de les Illes Balears i l'entitat Grup d'Educadors de Carrer i Treball amb Menors (GREC). Es duen a terme serveis d'acompanyament per a persones amb discapacitat derivada de malaltia mental, cofinançat en un màxim del 50% pel Fons Social Europeu, en el marc del Programa Operatiu de les Illes Balears per al període 2014-2020.

L'objecte del concert és la valoració, l'orientació i el suport a l'atenció per a la integració de les persones amb diagnòstic de salut mental en els diferents àmbits

de la vida social per facilitar l'accés als recursos comunitaris i l'ús –mitjançant el desenvolupament coordinat entre els serveis socials i els serveis d'atenció social (educació, ocupació, salut, habitatge i justícia)– d'actuacions de promoció de condicions de vida saludables i programes específics d'inserció i de rehabilitació a les Illes Balears amb la concertació de 65 places. El preu de la plaça d'atenció directa realitzada s'estableix en 27,37 euros la plaça per dia, i el cost total de les 65 places concertades és de 434.092,51 euros per als exercicis pressupostaris 2017 i 2018.

6.3.

NECESSITATS PER DIFICULTATS RELACIONALS

6.3.1. INTEGRACIÓ SOCIAL DE PERSONES IMMIGRANTS

L'objectiu és facilitar la integració i la convivència intercultural dels immigrants a la comunitat de les Illes Balears. Una de les actuacions més importants se centra en el foment de la integració social i laboral dels immigrants mitjançant diverses accions: el manteniment del Consell Assessor per la Integració de les Persones Immigrants de les Illes Balears, i garantir l'accés de la població immigrada als serveis públics i socials existents en igualtat de condicions que la població autòctona mitjançant la xarxa d'orientació configurada per les oficines d'informació i atenció als immigrants.

Les oficines d'informació i atenció als immigrants (OFIM) són recursos específics

especialitzats que actuen com a oficines assessores de persones immigrants en situacions d'irregularitat o d'inseguretat jurídica per a informació sobre tràmits d'estrangeria. També s'hi inclouen tasques d'acollida, mediació i traducció, informació sobre la xarxa de recursos normalitzats i serveis d'assistència social del territori on es troben, i, en definitiva, assessorament per a la inserció dels immigrants i evitar situacions d'exclusió social. Hi ha OFIM a Mallorca, Menorca i Eivissa, amb un pressupost (2017) per al conjunt de les accions que desenvolupen de 365.265 euros.

També hi ha un programa orientat a consolidar el teixit associatiu dels immigrants i promoure el desenvolupament de programes i actuacions que afavoreixin l'acollida i la integració dels immigrants. Amb aquest objectiu, al llarg del 2017 es va treballar amb 11.036 persones immigrants al Casal d'Associacions d'Immigrants i ONGD. En aquest mateix sentit, hi ha una línia de col·laboració permanent amb les diferents entitats locals per desenvolupar actuacions d'acollida i integració estables.

6.3.2. PROGRAMES I ACTUACIONS DE JUSTÍCIA JUVENIL

L'objectiu principal és desenvolupar les mesures que han imposat als menors i als joves els Jutjats de Menors de les Illes Balears, en virtut del que disposa la Llei orgànica 5/2000, de 12 de gener, reguladora de la responsabilitat penal del menor. Es poden distingir les mesures privatives de llibertat de les mesures no privatives de llibertat.

Les mesures privatives de llibertat – desenvolupades per la Fundació Institut Socioeducatiu S'Estel– s'apliquen dins els centres socioeducatius de justícia juvenil següents: Es Pinaret, de 56 places; Es Fusteret, de 15 places; Es Musol, de 15 places, i set places en conveni en Projecte Jove. El pressupost executat el 2017 va ser de 9.745.430 euros, i es varen desenvolupar 288 mesures de caràcter educatiu i terapèutic privatives de llibertat. En funció de la seva tipologia varen tenir la distribució: internament tancat, 28; internament semiobert, 147; internament obert, 14; internament terapèutic, 70, i permanència de cap de setmana, 29.

Pel que fa a les mesures no privatives de llibertat, la tipologia de mesures i les mediacions extrajudicials són molt diverses; s'apliquen de manera directa, amb un equip propi d'educadors especialitzats en la matèria que treballen en medi obert, als municipis de residència habitual dels menors-joves, a tot el territori de les Illes Balears. El pressupost executat el 2017 va ser de 4.069.163 euros.

En total, amb unes o altres mesures, es varen atendre un total de 1.061 menors i joves infractors amb la distribució per sexe i edat següent:

- Un total de 781 del sexe masculí: 319 < 18 anys i 462 > 18 anys.
- Un total de 280 del sexe femení: 160 < 18 anys i 120 > 18 anys.

Durant l'any 2017 es va iniciar l'execució de les mesures imposades a 425 expedients de nous menors infractors

i es va iniciar o continuar l'execució de les mesures de 636 expedients d'anys anteriors. Les 1.150 mesures de caràcter educatiu i terapèutic no privatives de llibertat, en funció de la seva tipologia, varen tenir la distribució següent: tractament ambulatori, 10; assistència a centre de dia, 0; llibertat vigilada, 707; convivència amb altra persona, família o grup educatiu, 26; prestacions en benefici de la comunitat, 172, i realització de tasques socioeducatives, 235.

6.3.3. PROGRAMA ALTER

El Programa ALTER està adreçat a joves d'entre 14 i 16, residents a les Illes Balears, que per qüestions diverses no s'adapten al sistema educatiu ordinari i es troben situació o en risc d'exclusió social. És un programa d'intervenció socioeducativa que d'acord amb les expectatives i capacitats dels menors n'afavoreix la inserció al centre escolar i/o en la societat; els ajuda en la seva capacitat i transició cap a la vida adulta, i els guia cap a la recerca de feina en el cas dels majors de 16 anys que rebutgen la formació acadèmica.

La Conselleria de Serveis Socials i Cooperació l'any 2017 va signar convenis de col·laboració per al desenvolupament del programa amb 30 corporacions locals, amb un total de 284 places amb la distribució territorial següent: 215 a Mallorca, 28 a Menorca, 38 a Eivissa i 3 a Formentera. I un total de 392 alumnes amb la distribució territorial següent: Mallorca 294, Menorca 40, Eivissa 56 i Formentera 2.

El volum d'alumnes va ser significativament superior al nombre de places, ja que immediatament que un alumne finalitza la formació, un altre ocupa la plaça que queda vacant.

Perfil dels 392 alumnes que participaren el 2017:

- Sexe: 291 varen ser del sexe masculí i 101 del femení.
- Edat: de 14 anys, 97; de 15 anys, 175, i de 16 anys, 120.

El pressupost executat al llarg de 2017 per al conjunt del Programa ALTER va ser de 240.975 euros, amb una mitjana de 614,7 euros per alumne.

6.3.4. LA POLÍTICA D'EMANCIPACIÓ PER A JOVES EXTUTELATS PER L'ADMINISTRACIÓ

Les Illes Balears és un dels referents a tot l'Estat en aquest tema. El Govern del segon Pacte de Progrés va aprovar el 9 d'abril de 2011 un decret (26/2011, BOIB 53, de 9 d'abril) que donava suport als joves extutelats que s'emancipen. El nou Govern del PP el va derogar immediatament. La força dels fets i de l'argumentació de professionals i organitzacions del tercer sector varen aconseguir que al final de la legislatura s'aprovés la Llei 7/2015, la qual establia el marc regulador dels processos d'autonomia personal de menors que han estat sotmesos a una mesura de protecció o reforma (BOIB 54, de 16 d'abril de 2015). Finalment, amb el nou Govern (2015-19) es va aprovar el Pla Estratègic d'Autonomia Personal dels Joves amb

Mesura Administrativa de les Illes Balears 2016-2020, el novembre de 2016, d'acord amb la Llei 7/2015, de 10 d'abril.

L'objectiu general d'aquest pla és facilitar la inclusió i la participació social del col·lectiu jove definit en si mateix mitjançant el suport, l'acompanyament i l'orientació en el procés vers la seva autonomia, maduració personal i professional; així com:

- Acompanyar i preparar els joves per aconseguir l'autonomia personal i la seva emancipació mitjançant el desenvolupament estratègic i la seva participació activa en itineraris d'inserció social, formativa i laboral.
- Proporcionar una educació estratègica i compensadora que respongui a les seves necessitats i dispensar les atencions educatives i de cura necessàries per desenvolupar i complir els objectius.
- Proporcionar als joves habilitats personals i socials, destreses i contextos de convivència que els facilitin una vida independent i la seva participació en la comunitat, potenciant-ne les capacitats.
- Incorporar als joves un mode de vida autònom i integrat dins de la seva comunitat i promoure la responsabilitat i el compromís en la participació activa en el procés de canvi.

El contingut concret del pla inclou la renda d'emancipació, un servei d'allotjament i un servei d'acompanyament, tots tres per a garantir els objectius.

6.3.5. ALTRES ACTUACIONS

6.3.5.1. Punts de Trobada Familiar de les Illes Balears (PTF-IB). Els PTF es distribueixen per centres educatius, d'acord amb els jutjats, per facilitar la comunicació entre pares i fills en situacions de dificultats per ruptura o separació familiar.

Al llarg del 2017 s'han dut a terme diferents actuacions per reforçar la intervenció psicoeducativa en el servei; les més destacades són els seguiments de les famílies per treballar les qüestions adreçades a la millora del règim de visites, així com per assolir els acords necessaris (vacances, canvi de dia de visita, recuperació de visites no realitzades, etc.). S'han fet 1.200 entrevistes al PTF de Palma; 78 entrevistes al PTF d'Inca; 1.404 entrevistes al PTF d'Eivissa, i 180 entrevistes a Menorca, de les quals 104 s'han enregistrat al PTF de Maó i 78 al PTF de Ciutadella. Com es pot observar, el nivell d'intervenció amb aquestes situacions té unes dimensions considerables.

6.3.5.2. Programa per a la implantació de la figura TISOC (tècnic d'intervenció sociocomunitària). S'ha desenvolupat als centres educatius de secundària de les Illes Balears mitjançant la inclusió de la figura professional de l'educador social. Aquest programa es desenvolupa en col·laboració amb la Conselleria d'Educació i Universitats. S'orienta al desplegament de les actuacions necessàries per prevenir els conflictes a l'àmbit educatiu mitjançant la implicació de tota la comunitat educativa (juntament amb les famílies) i els Serveis

Socials comunitaris, especialment en aquells casos en què la situació familiar afecta de manera inadequada el normal desenvolupament de l'alumnat.

Per aquest motiu, les dues conselleries varen acordar iniciar el programa que ha permès la implantació del tècnic d'intervenció sociocomunitària (TISOC) als centres educatius de secundària de les Illes Balears mitjançant la inclusió de la figura professional de l'educador social. Inicialment ha començat les actuacions el curs 2017/18 a deu instituts d'ensenyament secundari de les Illes: IES Juníper Serra, Son Cladera, Palma; IES Aurora Picornell, polígon de Llevant, Palma; IES Antoni Maura, polígon de Llevant, Palma; IES Josep Sureda i Blanes, Son Gotleu, Palma; IES Pau Cases Noves, Inca; IES Manacor; IES Josep Maria Quadrado, Ciutadella de Menorca; IES Pasqual Calbó i Caldés, Maó, Menorca; IES Sa Serra, Sant Antoni, Eivissa, i IES S'Algarb, Eivissa.

6.3.5.3. Projectes de desenvolupament del poble gitano. Dins d'aquest grup de necessitats es poden incloure les accions vinculades a la gestió i el seguiment del conveni de col·laboració amb el Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat per dur a terme projectes de desenvolupament del poble gitano. El projecte atén un col·lectiu de prop de 500 persones de totes les edats, d'ètnia gitana, que viuen al nucli urbà de Palma en un total de 150 famílies.

6.4.

NECESSITATS MATERIALS I DE RECURSOS SOCIALS

6.4.1. PRESTACIONS NO CONTRIBUTIVES (PNC)

Les prestacions no contributives són pensions que s'aporten a persones que no han cotitzat mai o que no han complert amb el temps mínim exigint de contribució però que demostren una situació de necessitat. Han de complir els requisits següents:

- Viure dins del territori Espanyol, són residents o ciutadans legals.
- No tenir cap pensió contributiva en el moment de sol·licitar l'ajuda, bé sigui perquè no han cotitzat mai o perquè no tenen el temps necessari per accedir a una pensió.
- No disposar d'ingressos suficients i ho poden demostrar o es pot comprovar.

Aquestes pensions s'aporten per jubilació a adults majors de 65 anys; per invalidesa a persones que demostren que la seva minusvalidesa és almenys d'un 65% i per fill a càrrec menor de 18 anys o afectat per alguna discapacitat d'un 65% o més.

El Govern gestiona aquesta prestació d'acord amb el Govern de l'Estat, mitjançant un conveni entre l'IMERSO i el Govern, per a la gestió de les pensions no contributives de la Seguretat Social. L'any 2017 es varen gestionar 8.277 pensions no contributives. Els beneficiaris

a 31 de desembre de 2017 eren: 4.450 (56,16%) pensionistes no contributius de jubilació i 3.474 (43,84%) pensionistes no contributius d'invalidesa; és a dir, 7.924 persones n'eren perceptores efectives. L'import total tramitat al llarg de 2017 va ser de 42.203.753,37 euros.

6.4.2. TARGETA BÀSICA. AJUDA ECONÒMICA DE CARÀCTER SOCIAL

L'article 51 del Decret 66/1999, de 4 de juny, pel qual es va aprovar el Reglament regulador del Sistema Balear de Serveis Socials (Butlletí Oficial de les Illes Balears núm. 77, de 15 de juny), va establir que les diferents administracions de les Illes Balears podrien establir ajudes que complementarien el Sistema Balear de Serveis Socials i que les prestacions econòmiques de caràcter social eren compatibles amb les del sistema de la Seguretat Social. D'aquesta manera es va aconseguir normalitzar la Targeta Bàsica, creada per l'extint Institut Balear d'Afers Socials (IBAS), en el primer Pacte de Progrés.

La Targeta Bàsica es configurà com un suport complementari per a rendes molt reduïdes, entre les quals s'inclou preferentment les PNC. Consisteix en un crèdit reduït per a l'adquisició de productes de primera necessitat, mitjançant una targeta concertada amb un conjunt ampli de comerços i proveïdors. El juliol de 2016 es va substituir aquest procediment d'adquisició de productes bàsics per l'Ajuda Econòmica Social. El Govern substitueix la Targeta Bàsica per un ajut econòmic social que s'ingressa directament en compte. Amb aquest canvi, la prestació

per targeta va ser substituïda per un ingrés directe al compte corrent del beneficiari. La substitució de la Targeta Bàsica per aquest ajut econòmic resolva situacions que impediaven o dificultaven l'accés a la prestació.

Les persones amb dret a beneficiar-se d'aquesta ajuda autonòmica continuen sent els que cobren pensions no contributives i altres col·lectius majors de 65 anys o persones amb discapacitat amb baixos recursos econòmics. Aquesta prestació no té la consideració de subvenció, atès que es configura com una prestació autonòmica complementària d'altres prestacions i l'han de cobrar els beneficiaris mitjançant un ingrés bancari directe en els seus comptes. L'import de la prestació individual és de 175 euros mensuals, que aniran a càrrec dels pressupostos generals de la Comunitat Autònoma i es podria incrementar en determinats casos "tenint en compte la disponibilitat pressupostària", segons recull el BOIB.

Entre els problemes detectats que varen motivar el canvi hi havia la pèrdua de la targeta, la restricció en la compra de determinats articles o els romanents de crèdit esgotats. D'altra banda, les despeses aplicades per les entitats financeres per comissions d'emissió de la targeta, de recàrrega, de pèrdua, etc. s'han incrementat progressivament des de l'aprovació de la Targeta Bàsica. Per això, segons s'argumenta al BOIB, "convé modificar la mecànica de la prestació, amb la finalitat, d'una banda, de facilitar a les persones beneficiàries l'accés a l'ajuda i, de l'altra, de simplificar els procediments

administratius i les intermediacions de les entitats financeres”.

El 2017 se'n varen beneficiar 8.251 persones, amb un compromís de crèdit d'1.444.100 euros; és a dir, la mitjana va ser de 175 euros per persona.

6.4.3. RENDA SOCIAL GARANTIDA (RSG)

La posada en marxa de la renda social garantida (RSG) es va completar el 2016. El 13 d'abril de 2016 s'aprovà la Llei 5/2016, de renda social garantida. La Llei entrà en vigor el dia 16 de maig de 2016. Aquesta llei desenvolupà un dispositiu per donar cobertura a les persones i llars en risc d'exclusió per manca d'ingressos estables. Es tracta d'una renda garantida, un dret reconegut per a qualsevol persona amb tres anys de residència a les Illes i dificultats econòmiques acreditades. Aquest matís de reconeixement de dret i de no vinculació a un pressupost variable configura la garantia de percebre, sense límit de temps, mentre es mantinguin les condicions de necessitat.

Com bona part d'aquests tipus de rendes garantides al nostre entorn, l'origen de la RSG es focalitzà inicialment en l'atenció a col·lectius específics que progressivament s'han anat ampliant. Els primers mesos es varen prioritzar les famílies amb menors sense ingressos. Des de gener de 2017 es prioritzen i ho poden sol·licitar:

- Les famílies amb dos o més membres que no tinguin el mínim d'ingressos que estableix la Llei de renda social. Aquets ingressos són 557 euros per

dues persones, 643 euros per tres, 686 per quatre i augmentat fins a un màxim de 776. Totes les famílies que tinguin ingressos econòmics inferiors a aquestes quanties la poden sol·licitar. Això significa que es pot cobrar la renda social garantida en la seva totalitat o pot ser un complement a ingressos econòmics que pugui percebre la família.

- Les persones soles perceptores de pensions no contributives de baixa quantitat. L'any 2017 aquestes persones reberen una pensió de 368 euros al mes; la renda social complementa aquesta pensió amb 108 euros mensuals.
- El 2018, a partir del 2 de gener, s'hi han incorporat les persones soles, majors de 45 anys, amb ingressos escassos, amb la qual cosa es completa la cobertura de les situacions de més greu dificultat per manca de recursos.

La RSG és compatible amb altres prestacions finalistes com ara una beca per menjador, o una ajuda econòmica per dependència. La renda social garantida pot millorar la situació de les famílies amb estructures dèbils, clarament les famílies monoparentals femenines empobrides. També pot ajudar a famílies amb més dificultats d'inserció laboral amb càrregues familiars. Pot ajudar a millorar la situació de dones joves en dificultat per violència de gènere, dones majors empobrides i altres situacions de dificultat.

S'ha de tenir present que la RSG promou canvis a mitjà i llarg termini. Canvis a les estratègies familiars desenvolupades per

evitar l'extrema explotació, ja que evita que ningú es trobi en situacions d'emergència per manca de recursos. Pot aturar el procés d'exclusió quan aquest ha començat per la cronificació d'una situació d'atur, ja que permet estabilitzar la situació.

Després del primer any de funcionament, a finals de 2016, hi havia 1.033 titulars, dels quals 263 eren beneficiaris de PNC; els altres 770 són famílies en situacions de dificultat econòmica. La mitjana de les famílies és de quatre membres, és a dir, la RSG el 2016 arribà directament a unes 3.200 persones. Durant l'any 2017 s'havien rebut un total de 8.693 sol·licituds. A data de 31 de desembre de 2017, hi havia 5.223 llars beneficiàries de la prestació. El pressupost executat de manera efectiva al llarg de 2017 va ser de 10.424.240 euros; és a dir, la mitjana de la prestació per família va ser de 1.995,83 euros, però s'ha de tenir present que moltes famílies s'incorporaren els darrers mesos de 2017; a més, hi ha situacions molt diverses, amb una important presència de persones que viuen soles.

Les famílies cobren una mitjana de 686 euros per mes; les persones soles, 108 euros, bàsicament perquè es tracta en aquests casos d'un complement de les PNC. Les quanties són limitades, no es pot arribar a les aportacions de Navarra o del País Basc. Les condicions de finançament que hi ha a les Illes no permeten arribar als nivells d'aquestes altres comunitats de l'Estat. Els propers objectius en relació amb la renda social garantida són aconseguir més agilització en la tramitació, per això s'han incorporat més treballadors públics al servei de

Serveis Socials, que és l'encarregat de gestionar-la. L'altre repte és incorporar, tan prest com sigui possible, les persones que viuen soles, especialment els majors de 45 anys sense ingressos, que tenen més dificultats objectives d'incorporar-se al mercat laboral. Per a les persones soles sense ingressos la quantia de la renda social garantida seria de 428 euros.

No és l'única prestació pública desenvolupada pel Govern constituït el 2015, també s'ha posat en marxa, com s'ha explicat, la prestació d'emancipació per a joves extutelats per l'Administració pública, i es manté –juntament amb els consells insulars– la renda mínima d'inserció, com s'explica a una altra secció d'aquest apartat. Sí que és, però, l'única renda garantida.

Quin és l'impacte de la RSG sobre la pobresa? Encara és prest per avaluar aquest impacte, però es pot dir que les famílies i persones perceptores de RSG continuaran en situació de pobresa, encara que, sense dubte, es moderen els efectes de la dinàmica més negativa de la pobresa. La pobresa és conseqüència de fenòmens i causes estructurals, la resolució de les quals escapa a la capacitat d'una prestació, encara que sigui garantida. Els efectes del sistema econòmic que produeix la pobresa depenen de l'evolució del mercat de treball, del model productiu que es desenvolupa, de les condicions laborals i salarials, de polítiques de recaptació progressiva i de molts altres factors.

6.5.

PRESTACIONS BàSIQUES DE SERVEIS SOCIALS DE LES CORPORACIONS LOCALS

El Govern té la competència de gestió i seguiment del conveni de col·laboració amb el Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat (2015-2017) per al desenvolupament de les prestacions bàsiques de serveis socials de les corporacions locals.

Les prestacions bàsiques queden recollides en la Cartera Bàsica de Serveis Socials. El Pla de Finançament dels Serveis Socials Comunitaris Bàsics per a l'any inclou les prestacions i els serveis següents:

- Informació, valoració, assessorament, intervenció i derivació.
- Ajuda a domicili (complementària a l'oferta per Dependència).
- Ajuts econòmics d'emergència i per al cobriment de necessitats bàsiques a persones, famílies i unitats de convivència amb menors a càrrec.
- Allotjament alternatiu.
- Mediació intercultural i un ampli conjunt d'accions comunitàries.

El 2017 es varen aportar 9.724.776,00 euros per al Pla de Finançament dels Serveis Socials Comunitaris Bàsics a les corporacions locals (8.960.100,00 euros de la Comunitat Autònoma i 764.676,00 euros del Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i

Igualtat). La gestió d'aquestes prestacions està concertada amb els consells insulars i s'expliquen a l'apartat 6.6.

6.6.

EL DESENVOLUPAMENT DELS SERVEIS SOCIALS PER PART DELS CONSELLS INSULARS

A continuació es presenten de manera resumida les actuacions dels consells insulars. Al llarg del 2011-2017 s'ha produït un intens procés de delegació o transferència de competències als consells, de tal manera que actualment són el referent als seus territoris de l'oferta de serveis socials, juntament amb les corporacions locals (municipis i mancomunitats).

6.6.1. MALLORCA

L'activitat de l'IMAS per l'any 2017 s'ha centrat en la realització de diferents inversions que han afectat de manera especial els immobles destinats a la gent gran (reformes per un valor d'1,5 milions d'euros a la llar d'ancians) i, en segona instància, a la infància (ampliació d'instal·lacions residencials del Puig dels Bous). També hi ha un projecte de remodelació de la residència de la Bonanova per un valor de 2,4 milions d'euros.

A més, s'ha posat en marxa un programa de suport psicosocial a famílies amb menors a càrrec. Aquest programa forma

part de les accions de caràcter supramunicipal i s'executa des de tots els municipis de l'illa mitjançant convenis. Així mateix, s'ha ampliat el nombre de places concertades per a persones amb discapacitat.

A l'àmbit organitzatiu, durant el període analitzat aquesta institució va aprovar la seva Cartera de Serveis, que afecta quatre grans àrees: persones amb discapacitat; atenció a la dependència; inclusió social i menors, i família.

El pressupost de l'IMAS per al 2017 és de 176.903.072,5 euros, un 13,8% més que la dotació econòmica amb què comptà el 2017.

6.6.1.1. Àrea de dependència

S'ha avançat en el procés de transferència de competències i s'ha assumit la gestió de de la residència de Sant Miquel-Oms i els centres de Can Clar (Llucmajor), Son Bru (Puigpunyent), Can Real (Petra) i Son Perxana (Vilafranca). Està en tràmits l'assumpció de la residència Miquel Mir d'Inca.

En aquest moment, l'IMAS disposa de tres programes d'atenció a la dependència:

- Programa de gestió de places amb residències i centres de dia per a gent gran (propis i concertats).
- Programa d'assignació de places de gent gran.
- Programa de Prioritats Socials.

Durant aquest període s'han gestionat 1.563 places d'ingressos per dependència;

514 a residències, i 84 a centres de dia. Hi ha ingressats 142 homes i 372 dones en centres residencials d'estada permanent. S'han ingressat 27 homes i 57 dones en centres de dia. 582 places residencials corresponen a ingressos en centres propis, 821 a centres concertats, 60 places de centre de dia en centres propis i 100 en centres de dia concertats.

En un altre ordre de coses, el Programa de Gestió del Servei d'Atenció Integral a Domicili (SAID) va atendre 91 usuaris. El programa de memòria i altres reptes quotidians va assolir la participació de 1.655 persones majors, totes de la Part Forana (1.422 dones i 233 homes). El programa de formació i suport als familiars cuidadors va arribar a 185 persones cuidadores i comptà amb 23 espais grupals per a familiars cuidadors.

6.6.1.2. Àrea de persones amb discapacitat

En aquesta àrea, el més destacable és la creació de 250 noves places per a persones amb discapacitat intel·lectual i del desenvolupament. Igualment, s'ha posat en marxa un conjunt de serveis de promoció de l'autonomia per a persones amb discapacitat física (250 places per atendre fins a 500 persones).

Pel que respecta a l'activitat dels diferents recursos de l'IMAS que treballen en aquesta àrea, cal destacar que s'han dut a terme 185 actuacions en accessibilitat, la majoria de les quals es referiren a consultes tècniques (99) i/o de comprovació de l'accessibilitat (77). El Servei d'Interpretació de la Llengua de Signes va atendre

103 persones, de les quals 20 eren noves persones usuàries. Es varen dur a terme 1.451 serveis, la majoria a centres de salut i hospitals (460).

En aquesta àrea, a la secció de recursos sociolaborals, també es dugueren a terme quatre cursos de formació per a l'ocupació, en què participaren 37 persones. Es varen atendre deu persones amb discapacitat des del Programa de Formació i Ocupació Raixa, i 159 des del servei d'inserció socio-laboral (ERGON, treball amb suport), amb la qual cosa es varen generar 156 contractes laborals, 109 a l'empresa privada, 35 a l'Administració pública, nou a empreses d'economia social i tres a cooperatives.

La xarxa coordinada de serveis de promoció per a persones amb discapacitat física sobrevinguda a l'illa de Mallorca va atendre 260 persones (99 dones i 161 homes). La majoria d'elles varen ser persones d'edats situades entre els 30 i 64 anys (67% del total). Un 56% d'aquesta gent tenen reconegut un grau de discapacitat situat entre el 75% i el 100%.

El Servei d'Atenció Integral de Persones amb Discapacitat Sensorial Auditiva va atendre 255 persones (127 homes i 128 dones).

Pel que fa a l'acció concertada de places de persones amb discapacitat, s'han concertat 1.203 places.

Pel que respecta a les ajudes econòmiques a persones amb discapacitat, l'IMAS en va concedir 301. Se'n varen sol·licitar 350. La majoria anaren destinades a tractaments rehabilitadors sociosanitaris (144).

El programa de valoració, avaluació i seguiment de persones amb discapacitat va efectuar 254 valoracions i rebé 219 noves sol·licituds, de les quals un 42,47% correspongueren a sol·licituds d'habitatge supervisat, un 36,98% a sol·licituds de places a centre de dia i un 20,55% a sol·licituds de places residencials. A 31 de desembre de 2017, 474 persones es trobaven en llista d'espera.

Les places concertades per persones amb discapacitat suposen un total de 1.263, distribuïdes de la manera següent: 537 a centre de dia, 206 a centre residencial, 178 a centre residencial amb centre de dia, 342 habitatges supervisats, 60 noves places concertades, 25 a centre de dia, 23 a centre residencial i 12 a habitatges supervisats.

6.6.1.3. Àrea de menors i família

Pel que respecta a les inversions, s'ha ampliat la capacitat del centre Puig dels Bous, amb una inversió de quasi 100.000 euros per a la creació d'una sala polivalent i noves habitacions per atendre casos d'emergència.

A l'àmbit qualitatiu, destaca l'activitat del Consell de la Infància i Adolescència de l'IMAS, organisme de participació infantil i juvenil de la institució. Aquests joves varen participar en el VI Congrés Internacional de Ciutats Amigues de la Infància, organitzat per Unicef a Madrid.

6.6.1.4. Àrea d'inclusió social

Durant l'any 2017 es va dur a terme el segon recompte de persones sense sostre a Mallorca. Durant la jornada, que es va fer

a diferents municipis, es localitzaren 209 persones. També s'han posat en marxa nous serveis com el d'acollida residencial per a expresos que es troben en situació social complicada per intentar facilitar-los la inserció social, o un servei d'acolliment específic per a famílies amb infants. A més, s'ha adequat a les necessitats actuals el servei ofert per la Fundació Trobada a Manacor, que s'ha ampliat a 24 hores els 365 dies de l'any.

L'Equip de Valoració, Derivació i Seguiment de la Xarxa d'Inserció Social va atendre 476 persones i efectuà 2.376 intervencions.

El centre d'acollida i inserció social Ca l'Ardiaca va tenir 2.280 ingressos, corresponents a un flux de 1.014 persones ateses. (Vegeu els quadres [AIII-77](#) i [AIII-78](#)).

Al centre Sa Plaçeta (persones majors d'edat, amb toxicomania o politoxicomania activa sense allotjament), es varen atendre 250 persones, amb un total de 1.656 ingressos. Al centre d'acollida i inserció social Casa de Família, centre de mitjana exigència, es varen atendre 254 persones i es produïren 262 ingressos.

La Unitat Mòbil d'Emergència Social (UMES) va prestar atenció a 1.333 persones (1.045 homes i 288 dones). D'aquest conjunt, 387 persones viuen al carrer de manera permanent i 759 ho feren de manera temporal; 187 no es trobaven en situació de carrer.

El programa d'acollida i allotjament a la part forana, Alberg de Manacor, va atendre 95 persones i tingué 639 ingressos, dels quals 32 varen constituir-se en nous expedients.

El Programa de Reinserció Social per a Població Penitenciària i Exreclusos va atendre 32 persones, la majoria d'elles de nacionalitat espanyola (78%) i amb edats compreses entre els 45 i els 54 anys.

El programa d'acolliment de famílies en situació d'emergència va atendre 10 famílies constituïdes per 15 adults i 16 menors. Es rebren 37 sol·licituds de famílies. La majoria varen ser derivades des de l'UMES i des dels serveis socials municipals.

El programa d'atenció sociolaboral va atendre 45 persones i es va aconseguir la inserció de 20.

Es va efectuar el seguiment de 50 persones provinents de la situació d'alta dels diferents centres de la Xarxa d'Inclusió Social.

Pel que respecta a la secció de prestacions socials, es varen aprovar 904 noves sol·licituds de renda mínima d'inserció i hi va haver 3.927 persones perceptores, de les quals 1.918 són titulars i 2.009 són beneficiaris. D'aquests, 1.260 corresponen a persones menors d'edat.

Pel que respecta al programa d'acompanyament a la inserció, es varen atendre 1.432 persones. 301 varen ser baixa en haver aconseguit una ocupació. Els programes de formació i capacitat per a la inserció sociolaboral de col·lectius vulnerables varen comptar amb la participació de 482 assistents a programes formatius (272 dones i 210 homes). S'efectuaren 723 derivacions a programes formatius. El col·lectiu més nombrós correspon a persones d'edats compreses entre els 45 i els 54 anys.

El programa de mediació amb empreses va suposar que 49 persones fossin derivades a empreses amb clàusules socials, que després set aconseguissin treball en aquestes empreses i que 70 duguessin a terme pràctiques formatives després per la mediació de les entitats de formació.

6.6.1.5. Atenció a les drogodependències

Pel que respecta al programa d'atenció i tractament ambulatori de persones drogodependents, s'han atès 1.954 persones i s'han donat 1.854 altes. Han entrat al programa 654 casos nous; d'aquests, 405 han estat homes i 249 dones. (Vegeu els quadres [d'AIII-79 a AIII-82](#)).

El programa d'atenció i tractament residencial per a persones drogodependents Casa Oberta ha atès 87 persones. Un 18% han estat alta terapèutica.

6.6.1.6. Secció de suport tècnic municipal

S'han rebut 540 demandes, provinents de diversos municipis, que guarden relació amb el disseny de nous projectes municipals, redacció i aplicació de normativa municipal de serveis socials i redacció de protocols d'actuació o derivació entre serveis.

Així mateix, s'han signat 121 convenis de cooperació amb 40 municipis i una mancomunitat.

El programa de suport a l'educació per a la salut a centres educatius forma i assessora professors i orientadors escolars en

matèria d'educació per a la salut. Aquest any hi han participat 191 professors i 3.860 alumnes. S'ha actuat a 22 municipis i a 34 centres escolars.

6.6.1.7. Menors i família

L'àrea responsable de la protecció a la infància Mallorca ha generat 1.835 expedients actius durant l'any 2017, dels quals a desembre del mateix any n'hi havia 1.582. Es varen tancar de manera definitiva 107 expedients.

S'executaren 530 mesures jurídiques, de les quals 174 foren declaracions de tutela; 215 varen ser declaracions de risc, i 141, resolucions de guarda. El desembre de 2017 hi havia 899 declaracions de tutela, 369 declaracions de risc i 120 de guarda.

El programa de valoració i urgències va rebre 2.351 demandes i va dur a terme 2.429 actuacions de primera valoració o urgència. (Vegeu el quadre [AIII-83](#)).

El motiu principal de demanda al servei correspon a demandes de maltractament físic (34,89%), seguit de situacions de negligència o abandó del menor (22,29%) i situacions d'incapacitat per part de la família per controlar la conducta del menor (21,05%). (Vegeu el quadre [AIII-84](#)).

El programa de valoració d'abús sexual infantil va atendre 231 menors, 65 amb dates compreses entre els 0 i els 6 anys, 80 amb edats situades entre els 7 i els 12 anys i 86 amb edats compreses entre els 13 i 18 anys. Afectaren 163 persones de sexe femení i 65 de sexe masculí. A més, 97 casos pertanyen a Palma i 134 a la Part Forana.

Pel que respecta als menors estrangers no acompanyats, es varen atendre 35 nous casos, 33 de sexe masculí i dos de sexe femení. Més de la meitat d'aquests provenien d'Algèria (57%), la resta de nacionalitats presenten pocs casos (dos per nacionalitat com a màxim), de manera que pertanyen a una gran diversitat de països.

Els menors de 14 que cometeren infraccions a la norma varen ser 225. D'aquests, 165 foren homes i 65 dones. De Palma es derivaren 113 casos i 105 de la Part Forana.

Com a programa complementari a les mesures de protecció de menors, es disposa de programes concertats de mediació i integració familiar. Aquests varen atendre 540 menors d'edat. (Vegeu el quadre AIII-85).

El programa de visites familiars va atendre 253 menors pertanyents a 178 nuclis familiars.

La secció territorial del servei de protecció de menors va atendre 1.520 casos, que corresponen a 466 diligències obertes i 1.054 expedients actius.

La secció d'acolliments familiars va acollir 121 infants de forma temporal. El 31 de desembre de 2017 hi havia 82 acolliments. Durant aquest mateix any s'iniciaren 43 acolliments i n'acabaren 40. Els principals motius de finalització de l'acolliment temporal foren per guarda amb finalitat d'adopció (23%), acolliment familiar permanent amb família aliena (23%), retorn familiar (20%) i acolliment familiar

permanent amb família extensa (15%). (Vegeu el quadre AIII-86).

Pel que respecta als acolliments temporals en família pròpia, es varen constituir 105 acolliments. Un total de 44 s'iniciaren durant l'any 2017, 82 estaven constituïts a 31 de desembre i 29 finalitzaren durant l'any esmentat.

Els acolliments permanents en família pròpia varen ser 392: 49 s'iniciaren durant l'any 2017, 349 estaven constituïts a 31 de desembre i 61 finalitzaren durant l'any esmentat. Tot i això, en un 72% dels casos finalitzats els joves varen continuar residint amb la família acollidora tota vegada complida la majoria d'edat.

Els acolliments permanents en família aliena varen ser 103: 16 s'iniciaren durant l'any 2017, 90 estaven constituïts a 31 de desembre i 13 finalitzaren durant l'any esmentat. Tot i això, en tots els casos finalitzats per compliment de la majoria d'edat de l'acollit (set casos), els joves varen continuar residint amb la família acollidora.

Pel que fa a la secció d'adopcions, l'any 2017 es varen adoptar 11 nins en la modalitat d'adopció nacional. Hi ha 106 famílies en llista d'espera. En la modalitat d'adopció internacional, es varen adoptar vuit menors. Hi ha 57 famílies en llista d'espera d'assignació i 67 expedients oberts, dels quals es fa seguiment. De Rússia s'adoptà un menor; del Vietnam, un altre; dos varen provenir de les Filipines; dos de la Xina, i dos d'Etiòpia.

El programa d'infància i família (programa d'intervenció psicoterapèutica) va atendre

509 casos de nins i adolescents, dels quals 206 eren nous casos. Es tancaren 158 casos, 77 per consecució dels objectius proposats, 37 per abandó del tractament i 44 per altres motius (canvi de residència, tractament no iniciat, etc.). (Vegeu els quadres [AIII-87](#) i [AIII-88](#)).

El programa d'atenció residencial va atendre 777 menors. Durant el 2017 es produïren 442 altes i 433 baixes. A centres propis de l'IMAS es varen acollir 283 menors, mentre que en centres concertats es varen acollir 494 menors. (Vegeu el quadre [AIII-89](#)).

6.6.1.8. Serveis d'atenció a la ciutadania

En total es varen atendre 60.142 demandes.

Al programa de famílies nombroses a 31 de desembre de 2017 es comptabilitzà un total de 14.360 títols en vigor; d'aquests, 12.450 (87%) pertanyen a la categoria general i 1.910 a la categoria especial (13%). Durant el 2017 es varen tramitar 1.283 títols nous i se'n varen renovar 4.884.

Finalment, el servei d'inspecció i expedients sancionadors va dur a terme 122 inspeccions, tramità 114 expedients d'inspecció i tres expedients sancionadors i dugué a terme 72 visites d'inspecció prèvia a l'autorització i acreditació d'un servei. Els àmbits d'inspecció que presentaren més activitat varen ser el de persones majors (63 inspeccions), població general (30) i persones amb discapacitat (24). L'àmbit d'infància i família va rebre 11 inspeccions, i el d'inclusió social, dues.

6.6.2. MENORCA

El Departament de Benestar Social i Família del Consell Insular de Menorca ha destinat l'any 2017 un total de 20.702.174,19 euros a les diferents àrees que gestiona. Del conjunt, la que presenta més despesa és la de promoció i atenció a la gent gran dependent i envelliment actiu –amb un total de 5.538.288,32 euros–, seguida de la de residències i centres de dia per a persones amb discapacitat –amb una despesa global de 4.673.646,72 euros– i la de residència, centres de dia i altres serveis assistencials per a gent gran, que presenta una despesa de 3.102.269,16 euros. Presenten menor despesa el Servei Insular de Família (2.452.217,10 euros) i l'apartat de prestacions econòmiques dels Serveis Socials, amb una despesa de 2.313.800,56 euros. Cal fer constar que aquestes dades no tenen en compte les del Consorci Sociosanitari Santa Rita, les de la Fundació de Persones amb Discapacitat de l'illa de Menorca i les dels ajuntaments de l'illa de Menorca en l'àmbit dels serveis socials. (Vegeu el quadre [AIII-90](#)).

6.6.2.1. Infància i família

Per àrees, i en funció de les dades disponibles, el Servei Insular de Família ha rebut 227 notificacions de possibles situacions de maltractament. D'aquest conjunt s'han obert 134 expedients. Així mateix, s'han obert 20 expedients de tractament de menors fills de dones víctimes de violència de gènere; nou expedients corresponents a mesures educatives a menors de 14 anys que han comès infraccions; cinc expedients de tractament d'abús sexual infantil; tres de col·laboració amb altres entitats;

dos de joves infractors amb mesures no privatives de llibertat, i dos de seguiment postadoptiu.

Del conjunt dels 134 expedients esmentats, el cas més nombrós correspon a situacions de negligència, que en les diferents modalitats sumen un 62,69% dels casos notificats. A continuació, trobam diverses situacions de maltractament (23,14%) i, amb valors més baixos, casos de notificació d'abusos sexuals (11,19%) i sol·licituds de guarda (2,98%). (Vegeu el quadre AIII-91).

En relació amb les mesures adoptades pel Servei Insular de Família, a 31 de desembre de 2017 hi havia oberts 175 expedients, que corresponen a 66 declaracions jurídiques de risc, 45 tuteles, set guardes i 57 expedients que es trobaven en fase de valoració sense que s'hagués emès encara una resolució.

En el programa d'acolliment residencial, en la mateixa data esmentada abans, hi havia 13 menors en centres de protecció. Durant el mateix període es varen produir deu baixes de centres. Cinc ho foren per reintegració del menor amb la seva família, tres per majoria d'edat, un per canvi a acolliment familiar i un per causa sense especificar.

Al programa d'acolliment familiar, a 31 de desembre de 2017 hi havia 28 menors en situació d'acolliment familiar, 25 en acolliment familiar administratiu i tres en acolliment familiar judicial. (Vegeu el quadre AIII-92).

Es varen produir 14 baixes d'acolliment familiar, motivades per adopció del menor

en cinc casos, per assoliment de la majoria d'edat en tres, per causes sense determinar en tres casos més, dos per reintegració del menor amb la seva família i un per canvi a mesura d'acolliment residencial. (Vegeu el quadre AIII-93).

El programa d'adopcions va rebre quatre noves sol·licituds d'adopció nacional i es va emetre un certificat d'idoneïtat per adopció nacional. Per aquest motiu, a 31 de desembre de 2017 hi havia 15 famílies amb certificat d'idoneïtat pendents d'assignació.

En el que respecta a l'adopció internacional, es varen presentar dues noves sol·licituds, es va emetre un certificat d'idoneïtat i a 31 de desembre de 2017 quatre famílies valorades es trobaven en espera d'assignació d'un menor.

Durant l'any 2017 han arribat a Menorca tres menors en acolliment preadoptiu. Dos d'adopció internacional procedents d'Etiòpia i de Vietnam i un d'adopció nacional.

Així mateix, durant l'any 2017 es varen obrir dos expedients del programa de postadopcions, mentre que el programa de recerca d'origens va treballar en un cas.

A més dels recursos esmentats, el Consell Insular de Menorca disposa d'un programa d'intervenció socioeducativa amb menors infractors menors de 14 anys. El programa consisteix a intervenir mitjançant programes educatius en el mateix medi del menor, que actuen sobre els factors de risc de reincidència i potencien els factors protectors del menor i el

seu entorn. El programa també presenta un vessant preventiu i ofereix un “Taller de resolució de conflictes” als alumnes de cinquè i sisè d’educació primària i als de segon d’ESO.

Des d’aquest programa s’ha treballat en mesures educatives amb 16 menors:

- Expedients oberts l’any 2017: 9.
- Expedients oberts en anys anteriors: 7.

Dels 16 casos que s’han atès per mesures educatives, 14 eren de sexe masculí i dos de sexe femení. Els delictes comesos per aquests menors varen ser: en deu casos, robatori; quatre d’assetjament; dos de danys al mobiliari urbà, tres de danys a particulars i dos d’agressió.

Pel que respecta a les actuacions preventives, s’han registrat 28 peticions per dur a terme el Taller de resolució de conflictes, del qual s’han dut a terme 84 sessions entre les informatives als professors i les de desenvolupament del taller.

El programa d’atenció a menors fills de dones derivades del Centre Assessor de la Dona treballa amb els nins i nines diferents components psicològics i educatius per pal·liar les conseqüències psicològiques de la vivència familiar i alhora promoure una bona gestió de les emocions i l’aprenentatge de models de resolució de conflictes no violents. Alhora, es treballa també amb les mares per enfortir-ne les habilitats parentals, fomentar unes expectatives adequades envers els fills i que els puguin acompanyar en el seu procés de recuperació.

El programa ha treballat amb 20 menors d’edat, 13 de sexe femení i set de sexe masculí, amb edats compreses entre els 4 i els 17 anys. El grup més nombrós és el de 17 anys (quatre joves) i el de 7 anys (tres fillets).

El Programa d’Intervenció en Menors Víctimes d’Abús Sexual (PAS) és un programa d’intervenció psicoterapèutica. Durant l’any 2017 s’han atès cinc casos, tots de sexe masculí: un de 8 anys, dos de 9 anys, un de 13 anys i un de 14 anys.

6.6.2.2. Toxicomanies

Un altre dels serveis del Consell Insular de Menorca és el Servei Coordinador de drogodependències, que pertany també al Departament de Benestar Social i Família.

Cal esmentar que el Consell Insular de Menorca va aprovar el II Pla Insular sobre Drogodependències i Addiccions de Menorca 2015-2020.

Pel que fa a l’activitat dels diferents serveis i programes d’aquest àmbit, durant l’any 2017 es varen rebre 148 sol·licituds de participació a diferents tallers preventius i hi varen participar 13 centres educatius, 37 tutors i 720 escolars. (Vegeu el quadre [AIII-94](#)).

Pel que respecta a actuacions d’assistència, l’any 2017 han rebut tractament 412 persones amb problemes derivats de les seves addiccions, i s’han atès i assessorat 126 famílies al servei en 45 sessions informatives. Del total d’aquestes intervencions, un 81% han estat sobre persones de sexe masculí i un 19% de

sexe femení. Les demandes que apareixen amb més freqüència són les derivades de l'addicció a l'alcohol (28,75%), seguides de les de psicoestimulants (cocaïna i amfetamina), amb un 19,60%, cànnabis amb un 14,37%, alcohol més cocaïna (13,47%), opiàcis (13,07%), addiccions sense substàncies (7,84%), opiàcis més cocaïna (1,30%) i psicofàrmacs (1,96%).

L'edat que més tractaments presenta és la compresa entre els 31 i els 40 anys, amb 53 dels 153 tractaments. (Vegeu el quadre AIII-95).

El programa de desintoxicació hospitalària va atendre dues persones, una de les quals va finalitzar amb èxit el tractament i l'altra va canviar de programa. Pel que respecta al programa de tractament amb agonistes (metadona), hi varen passar 106 persones, de les quals 14 el finalitzaren amb èxit, 74 continuaven actius al final de l'any, sis abandonaren el tractament, quatre foren derivats a altres recursos terapèutics i deu varen ser traslladats. Una persona va iniciar tractament amb antagonistes (naltrexona) i va ser traslladada a comunitat terapèutica.

Pel que respecta al programa d'intervenció psicosocial, va atendre 53 persones en tractament (25 famílies). Es produïren dos abandonaments, dos ingressos a centre penitenciari i dos a comunitat terapèutica. Per programes destinats a tractar problemes de consum de determinats tòxics, cal destacar els que s'adrecen al consum d'alcohol. Aquests sis programes són: desintoxicació hospitalària, desintoxicació ambulatoria, tractament *anticraving* d'alcohol (naltrexona), tractament amb dissuassors, programa

ma d'intervenció psicosocial i programa de beguda controlada.

En el marc del de desintoxicació hospitalària, va iniciar tractament una persona, que passà a un programa orientat a mantenir l'abstinència. El programa de desintoxicació ambulatoria, l'iniciaren tres persones, dues de les quals el finalitzaren amb èxit i una passà a un programa orientat a mantenir l'abstinència. Dues persones iniciaren el tractament en el programa de tractament *anticraving* d'alcohol i el varen continuar a final d'any. 50 persones varen iniciar el programa de tractament amb dissuassors, de les quals tres el finalitzaren amb èxit, 37 continuaven a final d'any, cinc l'abandonaren, un ingressà a centre penitenciari i quatre a comunitat terapèutica. El programa d'intervenció psicosocial va atendre 114 persones (37 famílies), de les quals 20 abandonaren el programa. Finalment, va iniciar el programa de beguda controlada una persona, que va ser baixa per canvi de residència.

Pel que fa als programes relacionats amb el consum de cànnabis, hi participaren 58 persones, de les quals 54 continuaven a finals d'any 2017, quatre abandonaren el programa i una fou alta terapèutica.

El programa per a persones amb problemes de consum d'estimulants va atendre 126 usuaris (35 famílies). El programa tingué vuit abandonaments, dos trasllats a comunitat terapèutica i cinc altes terapèutiques.

El programa per a persones amb problemes amb altres conductes addictives va tractar 36 persones, de les quals quatre l'acabaren

amb èxit, nou l'abandonaren i 23 es mantenen en el programa a final d'any.

El programa per a col·lectius amb alta vulnerabilitat va atendre 42 persones, de les quals tres el finalitzaren amb èxit, 15 l'abandonaren i 24 es mantenen en el programa a final d'any.

El programa de tractament per adolescents en risc va atendre 31 joves, dels quals quatre abandonaren el programa, dos varen ser alta terapèutica i 25 continuaven en el programa a final d'any.

Pel que respecta a tractaments per a persones amb discapacitat i consum de tòxics, es varen atendre 44 persones (11 famílies). Al programa per a persones amb patologia dual, hi varen accedir 66 persones i vuit persones participaren en el programa de tractament per a població penitenciària.

Entre els altres programes complementaris cal destacar el programa de suport familiar, que va atendre 126 famílies, de les quals 105 varen mantenir un seguiment quan el seu familiar va acudir al programa.

6.6.2.3. Immigració

El Consell Insular de Menorca disposa d'un servei d'assessorament en immigració i estrangeria.

Durant l'any 2017 es varen obrir 396 expedients, amb la qual cosa s'aprecia un augment significatiu de persones de nacionalitat colombiana i una arribada massiva de ciutadans veneçolans a finals de l'any 2017. El servei rebé 2.904 visites

de persones de 58 nacionalitats diferents. Les nacionalitats més destacades pel nombre de visites varen ser: colombians, amb 397 visites; marroquins, amb 245 visites; espanyols nacionalitzats, amb 217 visites (si ajuntam els espanyols d'origen el total passaria a segona posició, amb 313 visites); brasilers, amb 179 visites; equatorians, amb 177 visites; peruans, amb 145 visites; dominicans, amb 144 visites; argentins, amb 137 visites; senegalesos, amb 129 visites, i cubans, amb 85 visites.

En funció de la situació administrativa dels usuaris, es detecten 229 usuaris en situació regular i 167 en situació irregular.

Per edats, el grup d'edat més nombrós va ser el de persones de 31 a 40 anys (119 persones), seguit del de 21 a 30 anys (82 persones) i el de 41 a 50 anys (80 persones).

Per gènere, acudiren 230 dones i 166 homes.

Pel que fa al nivell educatiu dels usuaris nous del servei, es detecta un descens en estudis primaris i un augment dels estudis universitaris. Les persones amb estudis secundaris varen ser 191; amb estudis primaris, 32; sense estudis, 13; analfabets, dues; amb estudis universitaris, 82, i sense especificar, 76.

Les demandes més freqüents varen ser les relacionades amb la targeta familiar comunitària (TFC) (442), les de nacionalitat (434) i les d'arrelament (313). (Vegeu el quadre [AIII-96](#)).

6.6.2.4. Dona

Aquest servei disposa de diversos programes: Programa de Prevenció i Programa Assistencial. Aquest darrer disposa dels serveis següents: Centre d'Atenció a la Dona Víctima de Violència de Gènere, pis d'acollida per a dones víctimes de violència de gènere i els seus fills i Programa d'Atenció a Fills de Dones Víctimes de Violència de Gènere.

El programa de prevenció va dur a terme vuit tallers de prevenció de la violència en la parella i va donar formació a 158 alumnes de segon de batxillerat i 26 tallers de sensibilització contra la violència de gènere, en els quals participaren 577 alumnes de tercer d'ESO.

Pel que respecta al programa assistencial, el Centre Assessor de la Dona va obrir 128 expedients, que sumats als ja existents en fan 448, i va dur a terme 2.228 visites.

La tipologia de maltractaments més freqüent és la que combina maltractament psicològic i físic (205 casos), seguida del maltractament psicològic (109 casos). (Vegeu el quadre [AIII-97](#)).

El pis d'acollida per a dones víctimes de violència de gènere i els seus fills va acollir 13 dones, 10 de nacionalitat espanyola, i 11 dels seus fills. L'edat més freqüent entre les dones acollides va ser la compresa entre els 31 i 40 anys (nou dones), amb un nivell d'estudis majoritari els primaris (set casos) i els secundaris (cinc casos). El perfil majoritari és el d'una dona amb una mitjana d'edat de 36 anys, amb estudis primaris nascuda a Espanya i amb fills menors d'edat. L'estada mitjana al pis ha

estat de 64 dies. Els motius de baixa han estat els següents: dos per incompliment de les normes i el pla de feina signat; quatre per haver assolit els objectius (incorporació al món laboral, lloguer de pis i regularitzades les mesures legals, civils i penals pertinents); un cas va retornar amb l'agressor i dos per trasllat a altres illes. (Vegeu el quadre [AIII-98](#)).

El Programa d'Atenció a Fills de Mares Víctimes de Violència de Gènere va atendre 20 fillets (13 de sexe femení i set de sexe masculí) amb edats compreses entre els 4 i els 17 anys.

6.6.3. EIVISSA

Durant l'any 2017, el Departament de Sanitat, Benestar Social, Igualtat i Relacions amb Entitats i Associacions del Consell Insular d'Eivissa ha destinat 11.360.135,82 euros a les diferents àrees que gestiona. D'aquest conjunt, la que presenta més despesa és la de serveis socials i promoció social, amb una despesa de 5.769.691,66 euros; seguida de la despesa dedicada a menors, amb un total de 2.052.937,48 euros. A continuació, segueixen les destinades a discapacitats, amb una despesa global d'1.648.666,34 euros; inserció sociolaboral, amb una despesa de 994.954,28 euros; l'Oficina de la Dona, amb una despesa de 476.935,46, i, finalment, drogodependències, amb una despesa de 416.950,60 euros.

L'any 2017 també es va licitar i contractar el Diagnòstic Insular d'Igualtat d'Oportunitats entre Homes i Dones-Eivissa per un valor de 16.000 euros.

6.6.3.1. Menors

L'any 2017 s'han obert 160 expedients de protecció de menors. D'aquest total, 113 corresponen a expedients d'informació prèvia, 31 de protecció, sis d'adopció internacional, cinc d'adopció nacional, quatre de col·laboració i un d'acolliment familiar. (Vegeu el quadre [AIII-99](#)).

El motiu principal d'incoació dels expedients de protecció va correspondre a situacions de negligència (18 casos), seguit de set casos amb diversos indicadors de risc, i dos casos de situacions de maltractament físic, de guarda voluntària i de menors estrangers no acompanyats. D'aquestes 31 situacions, s'incoaren sis declaracions de desemparament amb acolliment familiar administratiu, dues d'acolliment institucional, dues declaracions de risc per negligència i 21 d'adopció de mesures sense desemparament amb acolliment institucional.

Els principals derivants varen ser les forces i cossos de seguretat, amb 89 casos, i 3 derivacions d'ofici. (Vegeu el quadre [AIII-100](#)).

Així mateix, es varen comunicar 341 possibles situacions de risc, 209 per possible negligència, 39 per possible maltractament físic, 35 per infraccions de la Llei 5/2000 (de menors de 14 anys), 32 renotificades, 18 per possible abús sexual, sis per maltractament emocional i dues corresponents a menors estrangers no acompanyats. Els principals derivants d'aquestes situacions varen ser el sistema educatiu (89 derivacions) i les forces i cossos de seguretat (també 89 derivacions).

Se varen emetre 14 declaracions de tuteles, de les quals 11 corresponen a menors de 6 a 15 anys, dues de 16 a 18 anys i una de 0 a 5 anys. Durant el mateix any, es varen cessar set tuteles, sis de corresponents a menors de 16 a 18 anys que compliren la majoria d'edat i una de 6 a 15 anys per reincorporació familiar.

A finals de desembre de 2017 hi havia 80 menors tutelats pel Consell d'Eivissa.

Durant l'any 2017, es varen produir 42 altes d'acolliment residencial. D'aquests 42 casos, 15 varen ingressar a conseqüència de l'actuació de les forces i cossos de seguretat, deu a conseqüència de la constitució de la tutela automàtica, cinc per guarda provisional, quatre per canvis de mesura, quatre per canvi de centre, dues per sol·licitud de guarda dels pares i dues corresponents a menors estrangers no acompanyats. Durant el mateix any, es produïren 33 baixes d'acolliment residencial. La majoria de baixes varen ser per reincorporació familiar (14 menors), nou per reincorporació familiar, cinc per majoria d'edat i, respectivament, una per pas a acolliment familiar amb família extensa i quatre per canvi de centre. (Vegeu el quadre [AIII-101](#)).

A 31 de desembre de 2017 hi havia 32 menors en situació d'acolliment residencial.

Pel que respecta a l'acolliment familiar, se'n formalitzaren sis. Tres d'aquests varen ser acolliments temporals i tres de permanents. Es varen cessar vuit acolliments familiars, dels quals tres eren temporals i cinc permanents. Quatre d'aquests varen

acabar per pas a acolliment residencial, i els altres quatre, per majoria d'edat.

A 31 de desembre de l'any 2017 hi havia 40 menors en situació d'acolliment familiar. D'aquests, set eren temporals i 33 permanents. Un total de 42 d'aquests menors estaven en acolliment remunerat, 32 en família extensa i deu en família aliena.

Pel que respecta a l'adopció, es varen rebre 11 sol·licituds. Es varen emetre 14 resolucions d'idoneïtat, sis d'adopció nacional i vuit d'adopció internacional. No va arribar cap menor procedent d'adopció internacional. (Vegeu el quadre [AIII-102](#)).

Es varen presentar dues propostes d'adopció i es notificaren tres resolucions judicials d'adopció notificades. Tres d'aquestes propostes eren d'anys anteriors.

6.6.3.2. Discapacitats

La Secció d'Atenció a Persones amb Discapacitat i Trastorn Mental Sever ha disposat dels serveis següents:

- Centre Ocupacional de Cas Serres per a Persones amb Discapacitat Intel·lectual.
- Servei d'Assessorament i Inserció Laboral de Persones amb Discapacitat, SAIL-PD.
- Centre Ocupacional de Cas Serres per a Persones amb Discapacitat Intel·lectual.

El 2017 es va donar atenció a 34 persones usuàries, 15 homes i 19 dones. (Vegeu el quadre [AIII-103](#)).

El 2017 hi assistiren 16 participants (14 homes i dues dones) a l'itinerari A d'Habilitats Prelaborals i Reforç d'Instrumentals, mentre que deu participants assistiren a l'itinerari B.

Aquesta secció també disposa de programes específics.

El 2017, 23 persones usuàries participaren en activitats lúdiques i terapèutiques.

Pel que respecta al Servei d'Assessorament i Inserció Laboral de Persones amb Discapacitat (SAIL-PD), es varen atendre 145 usuaris, 103 d'aquests en procés d'inserció; la resta, valoració, seguiment de processos d'anys anteriors, informació de recursos, suport emocional, etc. De les 103 persones en processos d'inserció, 44 tenien PcD intel·lectual, i 59, PcD amb altres discapacitats.

Pel que fa a les accions formatives, hi varen participar 16 persones amb discapacitat intel·lectual (12 homes i quatre dones), de les quals nou varen signar contracte en empreses ordinàries i centres especials d'ocupació (CEO).

També deu persones amb discapacitat intel·lectual del Centre Ocupacional duen a terme activitats de manteniment i millora de les habilitats socials, operacions bàsiques, d'autonomia personal i aprenentatge de tasques administratives al Centre de Serveis Socials de Cas Serres.

Es formularen 52 contractes, 31 en empreses ordinàries (59,6%), 20 (38,5%) en centres especials d'ocupació i un (1,9%) a l'Administració.

Es varen inserir 44 persones. Set (13,5%) d'aquests contractes foren indefinits, dos en empresa ordinària i cinc en empresa protegida; quatre d'aquests varen ser a jornada completa, i tres, a parcial; quatre usuaris pateixen discapacitat intel·lectual; dos, discapacitat sensorial, i un, discapacitat física. Nou contractes varen ser d'un any, cinc en empresa ordinària i quatre en empresa protegida. Set d'aquests foren a jornada completa, i dos, a parcial. Vuit usuaris pateixen discapacitat física, i un, intel·lectual.

Un 69,2% (36 usuaris) varen ser contractes temporals de sis o menys mesos. D'aquests, 24 contractes varen ser en empresa ordinària, onze en empresa protegida i un a l'Administració. A jornada completa es varen formalitzar 25 d'aquests contractes i 11 a jornada parcial. Un total de 21 usuaris pateixen discapacitat física; 14, intel·lectual, i un, sensorial.

Les ocupacions més freqüents varen ser de neteja (nou: sis dones i tres homes) i cinc d'ajudant de cuina (tres dones i dos homes). (Vegeu el quadre [AIII-104](#)).

6.6.3.3. Unitat de valoració de la dependència

Aquest servei es defineix com a "unitat de prioritització social del Consell Insular d'Eivissa".

S'administren 487 places residencials i 100 places de centres de dia, de les quals 364 són públiques i 219 privades. D'entre les places públiques, 248 són de dependència i 128 són corresponents a places de l'Hospital Residència Assistida Cas Serres.

Durant l'any 2017 es varen sol·licitar 45 places a Can Misses, set al CATM i 38 a altres recursos. A Can Misses es varen derivar 36 casos d'atenció sociosanitària i nou d'atenció social.

6.6.3.4. Llar d'Eivissa

La Llar d'Eivissa és un centre públic obert (servei d'estada diürna, modalitat servei sociocultural), dependent del Consell Insular d'Eivissa (CIE), que té com a missió promocionar i organitzar activitats socioculturals i sociosanitàries, de trobada i ocupació del temps lliure entre les persones majors d'Eivissa.

Cada dia passen pel centre unes 360 persones i durant l'any 2017 es produïren 235 altes de socis. Es dugueren a terme set tallers. (Vegeu el quadre [AIII-105](#)).

6.6.3.5. Dona

L'Oficina de la Dona va atendre 614 casos, la majoria al Programa d'Atenció i Tractament a Víctimes de Violència de Gènere, que va atendre 432 dones. En 236 casos (54,63%) el maltractament va ser físic i psíquic; 138 casos (31,95%) varen ser de maltractament psíquic; 13 (301%) varen correspondre a agressions sexuals i de 45 casos (10,42%) no hi ha dades. (Vegeu el quadre [AIII-106](#)).

Les edats de les víctimes que més patiren violència va ser la compresa entre els 31 i 40 anys (170 dones), seguides de les dones de 41 a 50 anys (105 casos), de 21 a 30 anys (78 dones), de més de 50 anys (39 dones) i de 16 a 20 anys (11 dones). A més, 158 d'aquestes dones varen néixer a

l'estranger, 131 a la península Ibèrica i 106 a les Illes Balears. Pel que respecta al nivell d'estudis, 125 tenien estudis primaris; 113, estudis secundaris o d'FP; 96, batxillerat; 49, estudis universitaris; tres eren analfabetes, i dues tenien el graduat escolar. No es tenen dades de la resta.

Una majoria d'aquestes dones (175) tenien contracte de treball, mentre que 111 estaven inactives, 65 desenvolupaven activitats pròpies de l'economia submergida, 32 estaven aturades amb ingressos, quatre autònomes i dues pensionistes. No es tenen dades de la resta.

A més, 104 d'aquestes dones varen patir maltractaments entre un i tres anys; 75, entre cinc i deu anys; 64, entre tres i cinc anys; 55, menys d'un any; 58, més de deu anys; sis, de forma puntual, i 70, sense especificar.

En la majoria dels casos la persona maltractadora va ser un company (107 casos) o un excompany (97 casos). En 77 ocasions va ser el nuvi, en 74 el marit i en 30 l'exmarit. En 36 casos no es disposa de dades al respecte.

La majoria de les 210 derivacions rebudes varen ser provinents del Jutjat de Violència (73) i de l'IB-Salut (53). Ja a més distància els Serveis Socials d'Atenció Primària derivaren 29 casos; 29 més la Guàrdia Civil, i 26 la Policia Nacional.

Es va prestar atenció psicològica a 172 casos, amb els quals es varen dur a terme 1.155 sessions. D'aquestes demandes, 117 ho varen ser per maltractaments físics i psíquics, 50 per maltractaments psíquics i cinc per agressions sexuals.

Les edats de les víctimes que apareix amb més freqüència va ser la compresa entre els 31 i 40 anys (71 dones), seguides de les dones de 41 a 50 anys (44 casos), de més de 50 anys (30 dones), de 21 a 30 anys (25 dones) i de 16 a 20 anys (dues dones). A més, 66 d'aquestes dones eren nascudes a les Illes Balears, 55 a la península Ibèrica i 51 a l'estranger. Pel que respecta al nivell d'estudis, 54 tenien estudis secundaris o d'FP; 43, estudis primaris; 37, batxillerat; 30, estudis universitaris; quatre, el graduat escolar, i quatre només sabien llegir i escriure.

Una majoria d'aquestes dones (74) tenien contracte de treball, mentre que 39 estaven inactives, 26 aturades amb ingressos, 19 desenvolupaven activitats pròpies de l'economia submergida, vuit autònomes i sis pensionistes.

D'aquestes dones, 49 varen patir maltractaments entre un i tres anys; 36, entre cinc i deu anys; 31, més de deu anys; 30, entre tres i cinc anys, i 28, menys d'un any.

En la majoria dels casos, la persona maltractadora va ser el marit (48 casos), un excompany (40 casos) o el company (39 casos). En 24 casos va ser l'exmarit, en 12 el nuvi i en nou l'exnuvi.

El programa d'allotjament a les llars d'acollida va rebre 40 dones i 25 nins. D'aquestes dones, 35 hi ingressaren d'urgència, i cinc, amb allotjament regular (mitja estada). El temps mitjà d'estada fou de 39 dies.

A més, 29 dones hi ingressaren perquè patien maltractaments físics i psíquics;

nou, maltractaments psíquics, i dues, agressions sexuals. Les seves edats, de manera majoritària, varen estar compreses entre 31 i 40 anys (18 dones), de 16 a 30 anys (deu dones), de 41 a 50 anys (set dones) i cinc de més de 50 anys.

D'altra banda, 29 d'aquestes dones han nascut a l'estranger, nou a la península Ibèrica i dues a les Illes Balears.

El nivell d'estudis més freqüent és el d'educació secundària (21 casos), seguit d'estudis primaris (14), de nivell universitari (tres casos) i dues persones analfabetes.

Pel que respecta a la situació laboral, de manera majoritària (19 casos) estaven inactives, onze tenien contracte, quatre treballaven en l'economia submergida, tres eren pensionistes, dues aturades amb ingressos i una, a taller ocupacional.

En la majoria de casos (14 dones), a la sortida del centre varen tornar amb la seva família d'origen. En cinc casos, respectivament, varen passar a Pis i RMI i/o RAI o a Pis i treball. En dos casos tornaren amb el marit o company, en uns altres dos sortiren amb destinació desconeguda i set dones continuaven resident al centre a 31 de desembre de 2017.

El Programa d'Atenció Psicològica per a Fills de Dones Víctimes de Violència de Gènere va atendre 36 casos, 22 nines i 14 nins. En 12 casos, les seves edats estaven compreses entre els 10 i 12 anys; en deu casos, entre els 13 i 18 anys; també en deu casos, entre els 7 i 9 anys, i en quatre casos, entre els 4 i els 6 anys.

Cal dir que 26 dels menors presentaven problemes emocionals; 19, conductes disruptives; onze, fracàs escolar; un, addicció, però cap, problemes de salut.

Finalment, s'ha d'esmentar que el Programa d'Assessorament i Atenció a la Dona va atendre 89 casos, i el Programa d'Orientació Sociolaboral per a Dones, a 17 dones.

6.6.3.6. Centre d'Atenció a les Drogodependències

El Centre d'Atenció a les Drogodependències (CAD) és un recurs per a l'atenció ambulatoria per a les persones que presenten problemes relacionats amb l'abús i la dependència de drogues.

Es varen atendre 773 persones, 596 homes i 177 dones, dels quals 318 varen correspondre a tractaments iniciats el 2017 i 155 varen ser reinicis de tractament. La substància que més demanda va produir varen ser les de consum d'alcohol. Es varen atendre 281 pacients, 213 homes i 68 dones, amb edats mitjanes compreses entre els 48 i 47 anys, respectivament. D'aquestes persones, 117 varen iniciar el tractament l'any 2017, de les quals 56 varen ser reinicis de tractament, i la resta, històries clíniques noves.

En segon lloc, es varen atendre 254 pacients (198 homes i 56 dones), amb una edat mitjana de 46 anys en ambdós casos. Durant aquest any es varen atendre 54 reinicis de tractament i 24 noves històries clíniques. Es varen prestar 207 tractaments de metadona, 160 homes i 47 dones. Els nous tractaments varen ser 61.

Pel que respecta al consum de cocaïna, es varen atendre 156 pacients (123 homes i 33 dones), amb edats mitjanes compreses entre els 38 i 37 anys, respectivament. Es varen produir 84 inicis de tractament, dels quals 36 corresponen a reinicis.

Per consum de cànnabis es varen atendre 45 pacients (34 homes i 11 dones), amb edats mitjanes de 33 i 36 anys. Es produïren 18 inicis de tractament, dels quals 13 varen ser inicis de tractament.

Pel que respecta a addicció a drogues de disseny, es varen atendre deu persones (nou homes i una dona), amb edats mitjanes de 34 i 35 anys. Es varen iniciar cinc tractaments, dels quals dos varen ser reinicis.

En relació amb els fàrmacopsicodèrmatològics, es varen atendre set pacients (cinc dones i dos homes) amb edats mitjanes de 49 i 39 anys, respectivament. S'iniciaren sis tractaments, dels quals un va ser un reinici.

També es varen atendre pacients amb altres addiccions. Vint pacients varen ser atesos per ludopatia (17 homes i tres dones), amb edats mitjanes de 39 i 40 anys, respectivament. S'iniciaren deu tractaments, dels quals un va ser un reinici.

Finalment, cal esmentar que es varen atendre 130 pacients per problemàtica jurídica (117 homes i 13 dones).

6.6.4. FORMENTERA

El Consell de Formentera disposa de dos plans: un Pla Insular sobre Drogues i Altres Addiccions (2014-2017) i el Pla

Estratègic Insular de la Infància i Joventut de Formentera 2015-2018.

Desglossam a continuació l'actuació institucional per àrees:

6.6.4.1. Servei de protecció de menors

L'any 2017 es varen obrir 24 expedients (30 menors) i es produïren 27 baixes d'expedient (35 menors). A 31 de desembre de 2017, tenien expedient obert al servei 42 menors.

Durant l'any 2017 es produïren 13 notificacions de possible maltractament i s'incoaren deu expedients. De resultes de les actuacions dutes a terme, es constituïren cinc declaracions de tutela (un nin i quatre nines) i cinc d'acolliment (un nin i quatre nines).

Pel que respecta als menors en situació d'acolliment, 4 menors es trobaven en situació d'acolliment familiar permanent (1 home i 4 dones); cinc, en acolliment familiar administratiu (un nin i quatre nines), i una nina, en acolliment residencial. Tots els menors en situació d'acolliment familiar, hi estaven amb família aliena.

Pel que respecta a adopcions, se'n constituí una a l'àmbit nacional i tres menors es trobaven en seguiment postadoptiu. Hi havia dues famílies en espera d'adoptar i es produí una nova sol·licitud.

El servei de punt de trobada judicial va tenir quatre casos (sis menors).

6.6.4.2. Projecte Estaló: renda mínima d'inserció

L'any 2017, s'han acompanyat 73 usuaris en recerca d'ocupació, dels quals 50 s'han inserit en el mercat laboral. S'ha concedit la renda mínima d'inserció a vuit nous usuaris.

Pel que fa al resum d'altres actuacions del projecte, destacam les següents:

6.6.4.3. Seguiment d'alumnes de cursos del SOIB

- Operacions bàsiques de bar i restaurant per al col·lectiu vulnerable: deu alumnes (l'acabaren vuit).
- Monitor de temps lliure per a desocupats: deu alumnes (l'acabaren vuit).
- Taller ocupacional Tramuntana VI, de març a desembre de 2017: vuit alumnes contractades.
- Taller ocupacional IBANAT: seguiment de tres alumnes usuaris de BS.

6.6.4.4. Programa Visibles per a persones en risc d'exclusió

- Seguiment del Visibles 2016: quatre contractes (tres de neteja i un TS) fins al maig de 2017.
- Visibles 2017: Tres contractes del novembre de 2017 al maig de 2018. Contractes a tres persones: neteja, jardiner i ajudant de cuina.

6.6.4.5. Programa amb l'IBANAT-Deixalles

- Contractes a dos usuaris del col·lectiu vulnerable durant tres mesos i mig (de juny a setembre de 2017) per mantenir platges netes a Illetes.

6.6.4.6. Departament d'immigració

Durant el 2017 es varen atendre 489 usuaris. D'aquests, 179 varen ser nous usuaris. Es gestionaren 1.044 cites presencials.

En funció de la nacionalitat, els col·lectius més nombrosos varen ser marroquins, colombians, argentins, brasilers i equatorians, respectivament. Els marroquins representen un 27,4% del total d'usuaris atesos. La suma de marroquins, colombians i argentins representa un 66,66% del total d'usuaris atesos de manera presencial al departament. (Vegeu el quadre [AIII-107](#)).

6.6.4.7. Programa de reforç escolar

Aquest programa s'adreça a alumnes de cinquè i sisè de primària amb dificultats d'aprenentatge a l'àmbit curricular i endarreriment constant en el ritme escolar i acadèmic, especialment alumnes immigrants, amb dificultats d'integració escolar i necessitat de reforçar el nivell lingüístic i de matemàtiques. Es varen atendre 22 usuaris.

6.6.4.8. Curs d'integració social i cultural

Curs adreçat a oferir els coneixements necessaris per preparar-se per l'examen CSSE per sol·licitar la nacionalitat i sol·licitar

l'informe d'integració social en els casos de titulars d'autorització de residència temporal que tenen/tindran dificultats per renovar-la. Varen atendre 30 usuaris.

6.6.4.9. Unitat de Treball Social

Donades les característiques de Formentera, fem inclusió de dades a l'àmbit de serveis socials d'atenció primària.

La Unitat de Treball Social va atendre 423 usuaris, dels quals 240 eren dones i 183 homes. La nacionalitat més atesa va ser l'espanyola. (Vegeu el quadre [AIII-108](#)).

L'àmbit d'actuació prioritari va ser el de la família, amb 122 demandes, seguit del de persones majors, amb 87 usuaris; el de discapacitat-salut mental, amb 43 demandes; risc d'exclusió social-sense recursos, amb 41 demandes, i immigració, amb 34 demandes.

El Servei d'Atenció a Domicili va atendre 47 usuaris-famílies. El de teleassistència va donar servei a 143 usuaris.

Es presentaren 21 sol·licituds de subvenció individual i se'n concediren 14 (set homes i set dones), per valor total de 9.146 euros. També s'atorgaren 32 ajudes d'emergència social corresponents a bons d'alimentació. Es concediren vuit ajuts de renda mínima d'inserció.

El programa de suport a la família i a la infància va atorgar quatre beques d'escoleta, nou de llibres de text, quatre de material escolar, quatre d'assistència a piscina, set d'assistència a activitats extraescolars esportives, una de dentista i

15 d'assistència a escola d'estiu (pública o privada).

Així mateix, s'han fet 11 informes d'arrelament social, tres mediacions, 16 informes d'habitatge, 14 mesures penals alternatives i tres nous ingressos per situació de dependència.

El servei de psicologia ha atès 22 usuaris, vuit menors d'edat i 14 adults (14 dones i vuit homes).

El Departament d'Educació Social va atendre 49 famílies, una plaça al Programa d'Intervenció Socioeducativa ALTER i una al Programa d'Intervenció Socioeducativa PISE. També va intervenir en tres mesures de joves amb mesures judicials, en tres casos de menors víctimes de maltractaments.

7

EL SISTEMA DE PROMOCIÓ DE L'AUTONOMIA PERSONAL I D'ATENCIÓ A LA DEPENDÈNCIA (SAAD)

RESUM

La promoció de l'autonomia i l'atenció a la dependència ha esdevingut un dret universal i subjectiu des de fa deu anys amb la Llei estatal 39/2006, de promoció de l'autonomia personal i atenció a les persones en situació de dependència (LAPAD), i l'aprovació del decret del 2016 que modifica el decret de 2010 per regular aspectes distints de la Llei de dependència a les Illes Balears. Val a dir que entre el 2007 i el 2010 els documents de referència són les resolucions administratives elaborades per la consellera. La Xarxa Pública d'Atenció a la Dependència de les Illes Balears (XPAD) es crea reglamentàriament el 2010 amb els decrets autonòmics 83/2010 i 84/2010. El 2017 s'aprova un decret que estableix els principis generals d'accés als serveis de la XPAD per a gent gran en situació de dependència.

L'atenció de les persones en situació de dependència i la promoció de la seva autonomia personal és una de les prioritats en matèria de política social i salut a les societats desenvolupades.

La Secretaria d'Estat de Serveis Socials i Igualtat publica mensualment els resultats de la gestió en relació amb el sistema per a l'autonomia i l'atenció a la dependència, i ha generat un conjunt d'informacions estadístiques de caire sociodemogràfic que han permès establir un ventall ampli de sèries quantitatives en relació amb l'autonomia personal i l'atenció a la dependència. Així mateix, i pel que fa a les Illes Balears, s'han duit a terme recerques específiques en aquest camp que han posat l'èmfasi en els aspectes següents:

- a) L'anàlisi de la situació de l'atenció a la dependència per territoris: municipi a municipi i per agregats.
- b) L'estudi dels subjectes receptors del dret que preveu la Llei 39/2006, de 14 de desembre, de promoció de l'autonomia personal i d'atenció a la dependència, i els canvis esdevinguts durant els deu anys de la seva aplicació.
- c) El reconeixement de la realitat dels familiars cuidadors encarregats d'atendre'ls.
- d) El procés de desplegament del sistema de promoció de l'autonomia personal i d'atenció a la dependència (SAAD) i de les prestacions associades al dret.
- e) L'estudi dels factors de prevenció per mitjà de l'observació i l'anàlisi dels programes comunitaris.

Les dades obtingudes s'han publicat o incorporat a les xarxes en línia en documents de la Conselleria de Serveis Socials i Cooperació del Govern de les Illes Balears; a l'Anuari de l'Envel·liment de les Illes Balears i a les memòries del Consell Econòmic i Social de les Illes Balears (vegeu les memòries corresponents als anys 2008, 2009, 2010 i 2011).

7.1.

INTRODUCCIÓ

En aquest apartat analitzam els criteris marc, el calendari de desplegament de la Llei de promoció de l'autonomia personal i d'atenció a les persones en situació de dependència (LAPAD) des del 2007 i el seu desenvolupament normatiu.

7.1.1. CRITERIS MARC

El desplegament de la LAPAD des del 2007 ha suposat el desenvolupament del Sistema per a l'autonomia i l'Atenció a la Dependència (SAAD). El SAAD neix per respondre a les necessitats de la població, que es caracteritzen, entre altres circumstàncies, per: l'envel·liment progressiu de la població, la doble presència de les dones a l'esfera productiva i reproductiva i la necessitat del conjunt de la societat d'accedir a serveis públics que permetin organitzar la vida quotidiana amb igualtat d'oportunitats respecte a l'autonomia i la cura de les persones en situació de dependència.

En el període d'aplicació d'aquesta llei, entre el 2007 i el 2017, s'ha impulsat un canvi de model en la protecció de les persones en situació de dependència,

alhora que s'han produït alts i baixos en la cobertura de les necessitats reals de la població. És imprescindible tenir en compte que el finançament de la dependència ha patit canvis durant aquests deu anys. Les variacions es deuen a la situació estructural de l'Estat i la reducció del finançament dels serveis públics en el període post-recessió, entre els anys 2007 i 2012. La Llei de dependència s'aplica a tot l'Estat, però entre el 2007 i el 2012 té un sistema de cobertura mínim a Espanya i un nivell acordat mitjançant conveni entre comunitats autònomes i Estat. Per altra banda, a causa de la situació estructural de reducció de fons públics, aquesta llei pateix una retallada molt important amb el Reial decret 20/2012. Aquest decret té com a conseqüència el canvi dels nivells i graus i una reducció de les prestacions, ja que obliga a fer sortir les persones cuidadores del règim de la Seguretat Social. Igualment, se suprimeix el nivell acordat en les prestacions abans de les restriccions de pressupost i les comunitats autònomes passen a finançar el sistema en un 80%.

En síntesi, el Sistema d'Atenció a la Dependència, en condicions òptimes d'aplicació, permet introduir l'Administració i el conjunt de les polítiques públiques en l'atenció de les persones dependents, que sempre era atesa exclusivament des de l'àmbit privat i representava una càrrega per a les famílies, especialment per a les dones.

En els deu anys de desplegament de la llei a les Illes Balears es pot constatar un esforç institucional notable per regularitzar la situació de dependència de les persones en la percepció del seu dret. Així i tot, el

finançament públic per donar cobertura a les demandes de la llei no s'ha complert de manera sostinguda al llarg de tot aquest període.

Tanmateix, cal tenir present l'esforç de col·laboració de les distintes institucions a escala autonòmica, insular, local i sovint mancomunal per desplegar una llei de caràcter estatal. Val a dir que la dificultat de col·laboració ve especialment marcada pel fet de disposar de competències diferents. Tot i així, cal tenir present que el desplegament del sistema està en una fase jove de desenvolupament però que ja permet treure conclusions de les conseqüències de l'aplicació en les condicions de vida de les persones destinatàries.

L'aprovació d'un calendari de desenvolupament de la llei en el període 2007-2014 no només obeïa a la necessitat d'esglaonar la implementació dels tres graus i tres nivells previstos a la valoració del grau de dependència, sinó sobretot a evitar un bloqueig del sistema. Amb el Reial decret del 20/2012 es posposa l'entrada en vigor dels drets per a les persones valorades amb grau I, de dependència moderada (nivell 1).

La Llei de dependència té la particularitat de ser una norma de gran complexitat en el seu desplegament a causa de l'articulació d'accions i competències per part de nivells d'administració diferents. Tot i que es tracta d'una norma estatal aprovada per les Corts Generals de l'Estat, l'execució de la llei correspon a les comunitats autònomes, ja que són les administracions que tenen les competències en matèria de serveis socials.

Segons la llei, entre les activitats bàsiques de la vida diària (ABVD) s'inclouen les tasques més elementals de la persona, que permeten viure amb un mínim d'autonomia i independència; en concret: la cura personal, les activitats domèstiques bàsiques, la mobilitat imprescindible, reconèixer persones i objectes, orientar-se, entendre i executar ordres o tasques senzilles.

7.1.2. CALENDARI DE DESPLEGAMENT

La posada en marxa a partir del 2007 de la LAPAD per engegar el funcionament del sistema incloïa la implantació d'un calendari d'actuació marcat en el període 2007-2014. Aquest calendari preveu l'aplicació progressiva de les ajudes i serveis de la dependència, que fins al 2010 ha aconseguit les accions següents:

- 2007: persones valorades en el grau III, de gran dependència, nivells 2 i 1.
- 2008-2009: persones valorades en el grau II, de dependència severa, nivell 2.
- 2009-2010: persones valorades en el grau II, de dependència severa, nivell 1.

Des del 2011 fins al 2014 s'haurà de desenvolupar l'aplicació del dret als casos de dependència moderada (grau I, nivells I i 2).

El 2012, en resposta a l'aplicació del Reial decret llei 20/2012, que suprimeix els nivells, s'aplica amb un retràs considerable l'entrada al sistema de les persones valorades amb el grau I de dependència

moderada (nivells 1 i 2). L'entrada de les persones al sistema valorades en el grau I finalitza el mes de juliol de 2012. Alhora que cal considerar una moratòria en la percepció d'ajudes econòmiques per part de la població destinatària d'aquestes ajudes, que han implicat un important impacte econòmic i social.

7.1.3. DESENVOLUPAMENT NORMATIU

L'activitat legisladora en relació amb la Llei de dependència ha estat intensa, especialment a les comunitats autònomes. A les Illes Balears en concret, el desenvolupament de la LAPAD ha fet actualitzar la normativa sobre persones grans i persones amb discapacitat i en l'àmbit de serveis socials en general.

Pel que fa a la normativa de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears en el període 2011-2017 (recordam que la darrera publicació de la memòria del CES data de 2011), recollim les següents informacions publicades per la Direcció General de Dependència:

- Decret 83/2010, de 25 de juny, pel qual s'estableixen els principis generals del procediment per al reconeixement de la situació de dependència, la intensitat de protecció dels serveis i el règim de compatibilitat de les prestacions del Sistema per a l'Autonomia i Atenció a la Dependència de les Illes Balears, i en concreta les prestacions econòmiques. El Decret 5/2016, de 5 de febrer, modifica el Decret 83/2010 i es crea la Xarxa Pública d'Atenció a la Dependència.

- Decret 84/2010, de 25 de juny, que regula els criteris per calcular la capacitat econòmica de les persones beneficiàries de les prestacions assistencials que formen part de la Xarxa Pública d'Atenció a la Dependència de les Illes Balears, i també concreta les prestacions econòmiques del Sistema per a l'Autonomia i Atenció a la Dependència;
 - Decret 86/2010, de 25 de juny, pel qual s'estableixen els principis generals i les directrius de coordinació per a l'autorització i l'acreditació dels serveis socials d'atenció a persones grans i persones en situació de discapacitat, i es regulen els requisits d'autorització i acreditació dels serveis residencials de caràcter suprainular per a aquestes persones. El Decret 54/2013, de 5 de desembre, i el Decret 31/2016, de 27 de maig, modifiquen el Decret 86/2010.
 - Decret 48/2011, de 13 de maig, pel qual es regulen els principis generals i les directrius de coordinació dels serveis socials comunitaris bàsics.
 - Decret 56/2011, de 20 de maig, pel qual s'aprova la Cartera Bàsica de Serveis Socials de les Illes Balears per al període 2011-2014.
 - Decret 10/2013, de 28 de febrer, pel qual es fixen els principis generals del Registre Unificat de Serveis Socials de les Illes Balears i dels procediments per a l'autorització i l'acreditació de serveis socials, i es regulen la secció suprainular del registre i els procediments per autoritzar i acreditar serveis socials d'àmbit suprainular.
 - Decret 48/2015, de 27 d'octubre, pel qual s'estableixen els principis generals als quals s'han de sotmetre els concerts socials, en substitució al Decret 18/2015, de 10 d'abril.
 - Decret 6/2016, de 5 de febrer, pel qual es regulen els principis generals que han de regir el funcionament de les entitats tutelars de les persones adultes incapacitades judicialment.
 - Decret 66/2016, de 18 de novembre, pel qual s'aprova la Cartera Bàsica de Serveis Socials de les Illes Balears 2017-2020 i s'estableixen principis generals per a les carteres insulars i locals.
 - Decret 63/2017, de 22 de desembre, sobre els principis generals dels procediments d'accés als serveis de la Xarxa Pública d'Atenció a la Dependència per a Gent Gran en Situació de Dependència.
- En aquest període s'han publicat una sèrie de lleis estatals i un decret llei que tenen implicacions directes en l'aplicació de la Llei de dependència, el seu finançament i la regulació quant a les competències de serveis socials. Val a dir que la normativa de l'Estat que té una incidència cabdal en el finançament del sistema fou la dels anys 2012 i 2013, que va intentar liquidar el sistema de protecció de la dependència. A continuació es detallen els noms, les dates i el contingut general d'aquestes:
- Llei 10/2013, de 23 de desembre, de modificació de la Llei 4/2009, d'11 de juny, de serveis socials de les Illes Balears;

- Decret Llei 2/2014, de 21 de novembre, de mesures urgents per aplicar a les Illes Balears la Llei 27/2013, de 27 de desembre, de racionalització i sostenibilitat de l'Administració local.

S'han aplicat les següents ordres que tenen implicació indirecta en la promoció de l'autonomia personal, a continuació es detallen els continguts, títols i dates d'aprovació:

- Ordre de la consellera d'Afers Socials, Promoció i Immigració de 8 de febrer de 2011, per la qual s'estableix el catàleg de serveis socials d'àmbit supràinsular de la comunitat autònoma de les Illes Balears.
- Ordre de la consellera de Família i Serveis Socials de 4 de juliol de 2014, de modificació de l'Ordre de la consellera d'Afers Socials, Promoció i Immigració de 8 de febrer de 2011, per la qual s'estableix el catàleg de serveis socials d'àmbit supràinsular de la comunitat autònoma de les Illes Balears.
- Ordre del conseller de Territori, Energia i Mobilitat de 26 d'abril de 2016, de modificació de l'Ordre del conseller d'Agricultura, Medi Ambient i Territori de 4 de gener de 2015, per la qual s'estableixen les bases reguladores per concedir subvencions al lloguer d'habitatges, rehabilitació edificatòria, regeneració i renovació urbanes, per a la implantació de l'informe d'avaluació d'edificis i rehabilitació d'habitatges per millorar-ne l'accessibilitat.

S'han aprovat dos acords del Consell de Govern pels quals es modifiquen el Pla Estratègic de Subvencions de la Comunitat Autònoma que tenen incidència en el finançament dels serveis d'atenció a la dependència i es modifiquen els estatus de la Fundació d'Atenció i Suport a la Dependència. Val a dir que en aquest període, com ja hem indicat abans, la normativa de l'Estat promoguda durant els anys 2012 i 2013 va tenir greus efectes en el manteniment del Sistema de Protecció a la Dependència. A continuació se citen els dos acords signats en el període 2011/2018:

- Acord del Consell de Govern de 20 de maig de 2011, pel qual s'autoritza la modificació dels estatuts de la Fundació d'Atenció i Suport a la Dependència i Promoció de l'Autonomia Personal de les Illes Balears.
- Acord del Consell de Govern de 27 de maig de 2016, pel qual es modifica el Pla Estratègic de Subvencions de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears per a l'any 2016.

S'estableixen una sèrie de resolucions per millorar la gestió dels serveis d'atenció a la dependència i la promoció de l'autonomia de les persones:

- Resolució de la consellera de Serveis Socials i Cooperació de 24 de setembre de 2015, per la qual es modifiquen els requisits de formació dels treballadors socials per exercir les funcions d'elaboració dels programes individuals d'atenció en els procediments d'execució de la llei en matèria de dependència 39/2006.

- Resolució del director general de Dependència de 26 de novembre de 2015, per la qual es crea la Comissió de Valoració per a la Declaració de la Situació de Dependència i es deleguen les competències de l'Equip Tècnic de Valoració per a la Declaració de la Situació de Dependència.
- Resolució de la secretària general de la Conselleria de Serveis Socials i Cooperació de 2 de desembre de 2015, per la qual es publica l'Acord, de 30 de novembre de 2015, de modificació de l'encàrrec de gestió a la Fundació d'Atenció i Suport a la Dependència i de Promoció de l'Autonomia Personal de les Illes Balears de 14 de març de 2014.
- Resolució del conseller d'Educació i Universitat de 15 de desembre de 2015, per la qual es convoca el procediment per acreditar les competències professionals adquirides a través de l'experiència laboral o de vies no formals de formació corresponent al programa comú PC00009 del Pla Anual de Polítiques per a l'Ocupació (PAPE 2015), que poden afectar persones beneficiàries de la Llei de dependència que es trobin en procés d'inserció laboral.
- Resolució de la secretària general de la Conselleria de Serveis Socials i Cooperació, de 10 març de 2016, per la qual es publica l'Acord, de 9 de març de 2016, d'encàrrec de gestió a la Fundació d'Atenció i Suport a la Dependència i de Promoció de l'Autonomia Personal de les Illes Balears, de diverses actuacions derivades de l'execució de la normativa vigent en matèria de serveis socials i promoció de l'autonomia personal i atenció a les persones en situació de dependència.
- Resolució de la consellera de Serveis Socials i Cooperació de 23 de maig de 2016, per la qual s'aprova la convocatòria de subvencions destinades a entitats privades sense ànim de lucre que desenvolupen projectes en matèria de serveis ocupacionals per a l'atenció social especialitzada a persones amb discapacitat intel·lectual greu.
- Resolució de la consellera de Serveis Socials i Cooperació, de 31 de maig de 2016, per a la convocatòria del primer concert social del servei residencial per a persones grans en situació de dependència.
- Resolució de la consellera de Serveis Socials i Cooperació de 8 de març de 2016, per la qual s'actualitzen els indicadors de referència dels serveis assistencials de la Xarxa Pública d'Atenció a la Dependència de les Illes Balears per a l'any 2017.

7.1.4. CARACTERÍSTIQUES DEL TERRITORI I LES INSTITUCIONS

Les característiques d'insularitat i capitalitat condicionen una legislació que ha de procurar distribuir la titularitat de les competències i de les transferències de gestió entre els distints ens territorials: Govern autonòmic, consells insulars, mancomunitats i ajuntaments. Cal considerar, a més, que tal com assenyala el títol III de l'Estatut d'Auto-

nomia de les Illes Balears a l'article 30.15, la comunitat autònoma té amb caràcter d'exclusivitat les polítiques d'atenció a les persones dependents, tot i la cooperació i els acords que es prenen a escala estatal.

Normalment, quan les decisions preses s'han de materialitzar a cada illa, s'obre un procés important de concreció i revisió de les competències respectives. És un esforç per treballar amb dades compartides i agilitzar l'intercanvi d'informació per aconseguir una comunicació intensa, constant i àgil entre totes les administracions responsables.

Va correspondre a la Conselleria de Serveis Socials i Cooperació liderar les iniciatives per posar en marxa el desplegament de la LAPAD¹⁵. Des dels inicis, el Govern va manifestar el seu interès a cooperar amb els consells i els ajuntaments. A l'inici del desplegament de la llei, els esforços es varen centrar en l'organització de la mateixa administració autonòmica en la qüestió. Des del 2010 fins al 2017, mitjançant el dispositiu de la XPAD, s'ha fet efectiva la transferència de les competències i del personal als municipis (o a les entitats supramunicipals), de més de 20.000 habitants. Al mateix temps, també s'han mantingut les converses i la col·laboració entre les administracions, la qual cosa ha permès el desplegament territorial de la tramitació de la Llei de dependència a la comunitat autònoma.

Des de l'inici del desplegament de la llei, els objectius plantejats fan referència a l'atenció a les persones amb dependència a l'àmbit més proper, el municipi. Per això s'estableix un conveni de col·laboració entre el Govern de les Illes Balears i els ajuntaments, segons el qual el primer posa el personal, bàsicament treballadors socials; i el segon, les dependències per a l'atenció de les persones dependents.

Amb el desenvolupament del dispositiu es pretén que els serveis socials municipals siguin el punt de referència de la dependència, per facilitar així al màxim l'accés als possibles beneficiaris i, en general, a qualsevol ciutadà que s'interessi per la Llei de dependència.

L'accés a les prestacions i als drets de la llei es fa mitjançant la cooperació entre administracions. Així, la Fundació d'Atenció a la Dependència és l'organisme responsable de l'entrada de la sol·licitud en el sistema, així com de la Proposta Individual d'Atenció (PIA). Els consells insulars són els encarregats de posar-se en contacte amb el sol·licitant o familiar cuidador per acordar i fer la valoració del nivell de dependència. D'altra banda, als municipis de menys de 20.000 habitants els treballadors socials assumeixen les funcions encomanades al PIA. Finalment, la Conselleria de Serveis Socials i Cooperació és la responsable de resoldre la sol·licitud i el reconeixement de la prestació, que té validesa a tot l'Estat.

15. Les prestacions vinculades a la LAPAD no són només les de caràcter econòmic, sinó també tots aquells serveis i drets que es garanteixen a partir de l'ús de places residencials, de centres de dia o d'habitatges tutelats.

7.2.

PERSONES AMB MANCA D'AUTONOMIA PERSONAL

La promulgació d'un marc legal que introdueix nous drets per a la ciutadania, com és la Llei 39/2006, necessita una revisió acurada de les variacions de la població destinatària del nou dret. La llei considera tres col·lectius en situació de dependència: les persones majors de 65 anys, les persones amb discapacitat i el grup d'edat de 0 a 3 anys. A continuació, es fa un repàs estadístic de les variacions de les persones destinatàries en funció de les característiques sociodemogràfiques.

El grup de persones majors de 65 anys constitueix un 15% del conjunt de la població de Balears i la proporció de persones de més de 85 anys representa només un 2% del total de persones residents a l'arxipèlag. Ens trobam davant un procés d'allargament de la vida de les persones residents a les Balears que condueix al manteniment de l'autonomia de les persones durant més temps, alhora que és un procés que demana noves respostes per atendre les situacions de vulnerabilitat i dependència que apareixen amb l'augment de l'edat de les persones. Aquestes dades resulten coherents si tenim en compte la distribució demogràfica de la població a Espanya i a les Illes Balears els darrers 30 anys.. (Vegeu l'apartat 1 d'aquest capítol).

En canvi, les persones més joves que tenen edats compreses entre els 0 i els 4 anys el 2017 suposen un 0,05% del total de població a les Balears. Aquesta dada

reflecteix la baixa taxa de fecunditat que caracteritza Espanya.

El repàs de la variació demogràfica que es produeix entre la població esmentada fins ara permet conèixer la variació de la població de gent gran susceptible de sol·licitar la valoració de dependència i els dispositius de protecció social o les prestacions corresponents.

7.2.1. L'ATENCIÓ A LES PERSONES GRANS

L'envelliment progressiu de la població provoca que el grup d'edat majoritari amb necessitats de cura personal sigui el de persones de més de 65 anys. El tram d'edat que requereix més atenció és el de persones més grans de 85 anys, en especial les dones. En termes generals la població a Espanya ha disminuït en el període 2010-2017; l'any 2010 la població total va arribar als 47.021.031 habitants i el 2017 aquest nombre era de 46.572.132 (INE, 2018). Proporcionalment, les persones de més de 65 representaven un 16,9% de la població el 2010, i el 2017, un 18,8% del total.

La taxa d'envelliment, doncs, se situa gairebé en un 19% el 2017, dues dècimes més que set anys abans. A les Illes Balears, la taxa d'envelliment és lleugerament inferior (15%), ja que d'1.115.999 habitants, 171.103 tenen més de 65 anys. Resulta significatiu tenir en compte que si bé la població total a les Balears s'ha reduït en gairebé 50.000 persones des del 2010, la població de més de 65 anys ha augmentat en més de 16.000 persones. Cal tenir present en aquestes tendències

el creixement constant del grup d'edat de persones d'edat avançada i el descens de la població global a causa de la inversió de la tendència migratòria a partir del 2010. Això vol dir que Espanya, a partir d'aquest moment, s'ha convertit en territori emigratori; és a dir, que el nombre de persones que parteix a un altre país és superior al nombre de persones nouvingudes.

Un dels efectes de l'envelliment de la població és la importància creixent del sector de població de persones majors de 75 anys, que representa un 7% de la població total. A més, percentualment és rellevant, però en els darrers vuit anys s'ha mantingut constant. A les Balears, aquest grup d'edat passa de representar un 6,7% de la població total el 2010 a un 7% el 2017. En el conjunt d'Espanya, aquests percentatges són d'un 8,6% i un 9,8%, respectivament (INE, 2018).

Pel que fa a la distribució per sexes de les persones majors de 65 anys, es pot parlar de feminització de la vellesa. Aquest fet és evident en tenir present l'esperança de vida per als dos sexes. A Espanya, l'esperança de vida en néixer és de 80,3 anys per als homes i de 85,8 anys per a les dones. La distribució de persones més grans de 65 anys per al 2017 indica que a Espanya hi ha més dones que homes, amb una diferència de gairebé un milió de dones (concretament 872.974), respecte a un total de gairebé nou milions de persones que tenen més de 65 anys i d'aquestes un 16% tenen més de 85 anys. A les Balears, aquesta diferència és de gairebé 20.000 dones més que homes, respecte a un total de 171.148 de persones més grans de 65 anys. Aquestes diferències entre els que

tenen més de 85 anys són més grans, ja que per a Espanya i les Balears les dones representen més del doble d'homes en aquest tram d'edat. La proporció de dones de més de 85 anys és d'un 68%, mentre que la proporció de dones respecte al total d'ambdós gèneres per a les persones de més de 65 anys és de 56%.

La taxa d'envelliment indica la proporció de persones més grans de 65 anys respecte al total de població. Aquesta taxa a Espanya el 2017 és de 19%, i la proporció és superior per a les dones (21,3%) respecte als homes (16,8%). A les Illes Balears aquestes taxes són inferiors: la taxa de les dones és d'un 17%, i la dels homes, de 13,6%, tot i que presenten un lleuger augment respecte a les dades del 2010. En termes generals, aquesta taxa sempre és superior en el cas de les dones, excepte per al municipi de Lloret de Vistalegre, a Mallorca (que presenta una taxa idèntica per a homes i dones de 18%), i per als municipis des Mercadal i Sant Lluís, a Menorca, que presenten respectivament la mateixa taxa per a homes i dones del 16% i el 17%. Totes les Illes presenten una taxa d'envelliment superior per a les dones que per als homes. Concretament, Mallorca i Menorca s'assemblen molt, tenen una taxa d'envelliment de les dones d'un 17% (respecte d'una taxa total de 16,3% a Menorca i de 15,8% a Mallorca). D'altra banda, Eivissa i Formentera tenen una població més jove, amb una taxa d'envelliment per a les dones d'un 13% per a ambdues illes respecte a una proporció d'homes i dones de 12%.

Per municipis, a Mallorca, les comarques que presenten taxes d'envelliment

superiors a un 20% –sempre és superior la femenina– són el Pla de Mallorca (Llubí, Maria de la Salut, Montuïri, Petra, Sant Joan i Ariany); el Llevant (Artà), i la serra de Tramuntana (Banyalbufar, Escorca, Estellencs i Fornalutx), i es Raiguer (Búger). En canvi, a Menorca, Eivissa i Formentera no hi ha cap municipi que tengui una taxa d'envelliment superior al 20%.

En referència a la proporció de persones de més de 85 anys respecte a la població total, en dones és sempre superior a causa de la seva major esperança de vida. A Espanya, la proporció de dones de més de 85 anys és d'un 4%, el doble que en els homes, i a les Illes Balears aquesta proporció és inferior, de 2,9%, superior al doble que els homes. La distribució concreta per illes i zones és semblant a les proporcions esmentades. Això és: sempre més elevada per a les dones en qualsevol tram d'edat a partir dels 65 anys i amb diferències més acusades a partir dels 85 anys.

7.2.2. PERSONES EN SITUACIÓ DE DISCAPACITAT

La proporció de persones en situació de discapacitat reconeguda superior al 33% a les Illes Balears el 2015 fou de 6,8% (Direcció General de Dependència). Es tracta concretament de 74.593 persones en situació de discapacitat física, sensorial o intel·lectual, que presenten una disminució de 3.959 persones respecte a l'any 2010. Caldria explicar, mitjançant un estudi exhaustiu capaç d'involucrar els professionals que treballen en aquest àmbit i que anés adreçat a una mostra

significativa d'aquesta població, quines són les causes concretes d'aquesta disminució del reconeixement de la situació de dependència de gairebé 4.000 persones en aquest període de temps.

Pel que fa a l'edat de les persones en situació de discapacitat i dependència, val a dir que un 37,9% són persones adultes (18-64 anys), un 28,8% tenen 65 i més anys i, entre les persones menors, un 3,7% tenen entre 7 i 17 anys i un 0,9% tenen 6 anys o menys (Direcció General de Dependència).

7.2.3. MENORS EN SITUACIÓ DE DEPENDÈNCIA

En la distribució per sexes dels menors de fins a 4 anys, així com a la resta de població d'infants i joves, és lleugerament superior la presència de nins. El padró de 2017 a les Balears registra un total de 27.703 nins en aquest grup d'edat, mentre que el de nines arriba a 26.416. Les dades de nins per a Espanya són superiors a les de nines, amb 1.090.909 nins i 1.027.830 nines.

Els serveis destinats a l'atenció a la dependència per a infants es concreten en dos tipus de dispositius: en primer lloc l'equip de valoració de la situació de discapacitat dels infants menors de 3 anys, i, en segon lloc, els programes d'atenció primerenca, entesa com un conjunt d'actuacions urgents basat en la prevenció i que consisteix en accions de detecció, diagnòstic i intervenció terapèutica de caràcter interdisciplinari. En el segon cas, el rang d'edat d'atenció s'estén des del naixement fins als 6 anys.

7.2.4. FAMILIARS CUIDADORS

La feina que fan els familiars cuidadors de les persones en situació de dependència és molt important i s'ha de tenir en compte com a eix central de l'organització de la vida diària de les famílies amb persones en situació de dependència. La dedicació a tasques de cura d'alguna persona en situació de dependència té repercussions laborals, familiars i personals de la persona cuidadora.

En la història recent de l'aplicació de la Llei de dependència cal destacar les retallades que el Govern de l'Estat va aplicar el 2012 a aquesta llei que s'elevaren als 283 milions en els pressuposts. Aquesta restricció en el finançament va tenir greus repercussions en el pagament dels cuidadors familiars, que es varen reduir un 15%.

L'aplicació d'aquestes mesures varen provocar tres conseqüències principals. La primera consisteix en una davallada en el nombre de cuidadors no professionals fomentant una atenció a les persones dependents fet majoritàriament per la xarxa de servei públic, tot i que de manera insuficient per atendre totes les persones. La segona conseqüència és la detecció d'un augment del copagament, ja que es té en compte el nivell de patrimoni de les persones i no només la renda. En tercer lloc, hi ha un efecte en l'aplicació temporal de les mesures; és a dir, es permet que el període d'espera que les persones amb dret reconegut han d'esperar per rebre una prestació passi dels sis mesos als dos anys.

El recull i l'anàlisi de dades en relació amb la implementació de la LAPAD té en aquests moments una importància gran per a l'Administració pública, per a les entitats del tercer sector i per als ciutadans. Per afavorir els criteris de control, de transparència, de planificació i d'accés als recursos, cal una metodologia de seguiment homogeneïtzada, de manera que l'Administració pública disposi d'indicadors que generin dades comparables i integrades a fi d'enriquir el coneixement de l'estat de la qüestió.

Cal tenir en compte, per tant, que la dona no només es trobarà més sovint com a cuidadora del cònjuge, sinó que aquest, en morir abans, no podrà exercir el rol de cuidador de la dona. Les dones tenen més anys de vida amb alguna patologia i han de cercar el suport a la xarxa familiar, i el pes principal recau sobre altres dones de la família.

Concretament, les persones que formen part del conveni especial de cuidadors no professionals de persones en situació de dependència el 2017 a les Balears arriba a un total de 1.123 persones. Per sexes, la proporció de dones que fan de curadores és molt superior a la dels homes, les primeres suposen més d'un 90% i els homes només un 5%.

A banda de factors sociodemogràfics com l'edat i el sexe de la persona cuidadora, hi ha aspectes estructurals que també afecten la disponibilitat familiar per atendre la dependència. Aquests factors són el canvi de les modalitats de les estructures familiars, les exigències creixents del mercat de treball, la dispersió

geogràfica dels familiars propers i els costos econòmics que comporta l'atenció a la dependència.

Aquesta situació i les circumstàncies que genera són factors que l'Administració haurà de considerar en el futur, no només des de la recollida de dades o el reconeixement de les diverses contingències, sinó també en l'aplicació de criteris normatius o legals que ajudin directament els familiars cuidadors. En aquest sentit, la Secretaria General de Política Social i Consum del Govern central ha plantejat un acord amb el Consell Territorial del SAAD que estableix els criteris comuns d'acreditació en matèria de formació i informació de cuidadors no professionals.

fa a les dades del conjunt de l'Estat, les persones beneficiàries del servei amb dret a prestacions el 2017 s'han reduït gairebé en mig milió (954.831) respecte al 2010 (1.482.579). (Vegeu els quadres [AIII-109](#) i [AIII-110](#)).

Tot i que la proporció de sol·licitants de les Balears només suposa un 1,6% del total de persones incloses al SAAD a tot l'Estat, el nombre de persones que sol·liciten algun tipus de prestació el 2017 és de 27.549, la qual cosa representa un augment del 8% de sol·licituds respecte al 2016 a les Balears i un 5% en el conjunt d'Espanya.

La previsió de població amb algun grau de dependència a les Illes Balears assenyalava un col·lectiu de 48.835 persones, de les quals 24.734 tindrien més de 65 anys.

7.3.

DESPLEGAMENT DEL SAAD A LES ILLES BALEARS

7.3.1. POBLACIÓ BENEFICIÀRIA DEL SAAD

El 2017 s'han fet deu anys de rodatge de l'entrada en el sistema de persones dependents. Val a dir que si bé en els primers anys entraren persones en situació de grau sever en el primer nivell, inicialment va augmentar ràpidament la població atesa, però no s'ha mantingut al llarg dels anys, al contrari, s'ha reduït. Fins al 2010 les persones incorporades al sistema a les Illes Balears arribaren a les 23.100, i l'any 2017 el nombre de persones beneficiàries del SAAD amb dret a prestació s'ha reduït fins a les 20.370 persones. Pel que

7.3.1.1. Sol·licituds

El nombre de sol·licituds incorporades al sistema el 2017 respecte al 2016 ha estat de 2.370 persones. Per sexes, les dones en signen 1.476 i els homes 1.002; en percentatge, les dones representen un 62% del total, i els homes, un 38%.

La distribució segons gènere presenta uns valors semblants a Menorca (36%) i Mallorca (37,7%) en el cas dels homes i per a les dones de 64% i 62,3% respectivament. A Formentera, la proporció és superior per als homes (46,4%) i més baixa en les dones (53,6%), respecte de Menorca i Mallorca, i Eivissa registra una distribució semblant a la de Formentera, amb una proporció de 41,2%

per als homes i de 58,8% per a les dones. (Vegeu el quadre [AIII-111](#)).

Si tenim en compte les sol·licituds registrades i actualitzades fins al 2017 a les Balears, s'ha arribat a un volum de 27.549 sol·licituds. Per Illes, un 80,8% de les sol·licituds s'han fet a Mallorca, un 10% a Menorca, un 8,6% a Eivissa i un 0,5% a Formentera.

D'altra banda, la situació de dependència entre el nombre de sol·licituds registrades fins al 2017 i la població total a les Balears se situa en un 2,5%. En tots els casos i per illes, les dones registren un percentatge major de sol·licituds.

Aquesta situació de dependència respecte a la resta de comunitats autònomes indica que les Illes Balears registren un percentatge de sol·licituds en relació amb el total de la població inferior a la resta de regions. Percentualment, només se situen per sota el País Valencià, Canàries, Ceuta i Melilla.

En relació amb el conjunt de l'Estat, el nombre de sol·licituds del 2017 ha arribat a 1.711.379, la qual cosa representa un augment de 89.176 sol·licituds respecte a l'any anterior, segons les dades del SAAD-IMSEERSO. El gener del 2017, el pes percentual de les sol·licituds de les Illes Balears respecte del total era d'un 7,9%, assolint un percentatge de 8,7% el mes de desembre. Per tant, es veu un augment lleu i progressiu en les noves sol·licituds.

Per edats, el grup de les persones de més de 65 anys des de l'inici del desplegament de la llei registra 20.004 sol·licituds, una

quantitat que suposa un 72,6% del total de sol·licituds (27.549) en el període 2007-2017. Entre les persones de més de 65 anys, un 69,3% de les sol·licituds correspon a les persones del tram d'edat de 80 anys o més. Per tant, podem establir, sense gaire sorpresa, que les situacions de dependència es concentren a mesura que augmenta l'edat de les persones. Per al conjunt d'Espanya, la distribució per edats és semblant, es registra un augment de les persones beneficiàries amb l'augment de l'edat i s'assoleixen un total de 954.831 sol·licituds per al conjunt de l'Estat. (Vegeu el quadre [AIII-112](#)).

El valor total de situacions acumulades és de 61.624 i es manté la tendència en el nombre de sol·licituds anuals, amb un augment progressiu entorn d'un 5% de sol·licituds des del 2014, i amb augmentos lleugerament més importants el 2016 (7,45%) i el 2017 (10,40%). Aquesta progressió ha de permetre al sistema d'atenció a la dependència marcar els criteris de gestió necessaris per fer front a un volum de demanda que tendeix a l'estabilització en relació amb el desplegament de la llei iniciat el 2007. (Vegeu el quadre [AIII-113](#)).

7.3.1.2. Valoracions

Quant a les valoracions, el 2017 se n'han fet 9.291. Val a dir que respecte al 2014 gairebé s'han duplicat, any en què se'n varen fer 4.168. Per illes, l'any 2017 Mallorca en registra la major part (7.851, la qual cosa representa un 84,5%); Menorca, 721 (7,8%); Eivissa, 661 (7,1%), i Formentera, 58 (0,6%). (Vegeu el quadre [AIII-114](#)).

En dades absolutes, l'any 2016 es varen fer 2.699 valoracions menys. Tot i així, percentualment el 2017 es manté la mateixa distribució per a cada territori.

7.3.1.3. Dictàmens

Els dictàmens emesos a partir de les valoracions i que es tradueixen administrativament en la resolució corresponent són de 21.483 el 2017. (Vegeu el quadre [AIII-115](#)).

L'evolució dels dictàmens emesos presenta un valor més elevat respecte a una davallada progressiva en el període 2013-2016.

La diferència en relació amb el nombre de valoracions ve de l'esforç en el procés de normalització i regularització de totes les sol·licituds. Això comporta les pendants, les resolucions de passarel·la amb dret i les revisions. Així mateix, cal considerar la possibilitat que tenen els ciutadans de presentar la sol·licitud malgrat que, una vegada s'ha fet la valoració, el dictamen i la resolució, aquesta pugui preveure un grau i un nivell que s'aplica progressivament en funció del calendari de prestacions establert.

Per illes, a totes excepte a Menorca el 2017 ha augmentat el nombre de dictàmens respecte al període 2014-2016, i continua un creixement que es manté des de l'any 2014. Per al cas de Mallorca destaca que el nombre de dictàmens el 2017 gairebé s'ha doblat respecte a l'any anterior. Si tenim en compte l'estabilització del nombre de les sol·licituds, s'entén l'esforç que ha calgut per regularitzar la capacitat executiva del sistema en la tramitació. S'observa que els dictàmens acumulats des de l'inici

d'aplicació del sistema assoleix els 54.758. (Vegeu el quadre [AIII-116](#)).

Els dictàmens resolts incorporen la valoració del grau de dependència del sol·licitant. L'any 2017 mostra una quantitat superior en cada grau i nivell de dependència. Val a dir, però, que és l'any 2017 en què es detecta una consolidació dels dictàmens resolts després d'un descens en el període 2013-2016. El total de persones beneficiàries amb dret a prestació per al conjunt de les Balears és de 20.955 persones. Si tenim en compte el total de persones valorades segons grau, les dades diuen que un 27,5% de les persones valorades són de grau III, un 38,7% de grau II, un 31,4% de grau I i un 2,5% són sense grau. (Vegeu el quadre [AIII-117](#)).

7.3.1.4. Programes Individuals d'Atenció (PIA). Prestacions reconegudes 2017

El 2017 s'han plantejat 18.685 resolucions amb prestació reconeguda, 4.021 més que l'any 2017. Per illes, a Mallorca n'hi corresponen 14.854 (79,5%); a Menorca, 1.852 (10,9%); a Eivissa, 1.861 (10%), i a Formentera, 118 (0,6%). (Vegeu el quadre [AIII-118](#)).

D'altra banda i des de la posada en marxa de la Llei de dependència, els beneficiaris d'actius amb prestació reconeguda a les Illes Balears arriba a un nombre total de 18.861 persones receptores. Els serveis més comuns són les prestacions econòmiques per a cures a l'entorn familiar, amb 11.375 PIA (60,3%). La segona prestació és la de serveis d'atenció residencial, amb 2.355

resolucions (12,5%). Venen a continuació els serveis dels centres de dia i nit, i les prestacions econòmiques vinculades a serveis, que mantenen percentatges d'un 5,7% i un 4,3%, respectivament. (Vegeu el quadre [AIII-119](#)).

Per illes, Mallorca té 14.854 persones beneficiàries, una quantitat que representa un 79,5% de les persones amb dret a prestació. A Formentera, hi ha 118 persones beneficiàries amb dret a prestació; a Menorca, 1.883, i a Eivissa, 2.006.

En euros, les prestacions concedides en termes generals; és a dir, les nòmines mensuals per als beneficiaris sense especificar grau i nivell, arriben als 33.878.939,08 euros anuals, una quantitat superior als 29.524.136,44 euros de l'any anterior. Per tant, l'augment de nòmines mensuals és important i incrementa de manera considerable la despesa de l'Administració pública. Tot i això, en anys anteriors havia estat superior, ja que s'havia patit una davallada el 2013 a causa de les restriccions pressupostàries estructurals lligades als plans d'austeritat que varen afectar tots els serveis públics de les Balears i del conjunt de l'Estat.

El nombre total de nòmines ha estat de 136.447, que corresponen a una mitjana d'11.370 beneficiaris mensuals. La mitjana de l'import de les nòmines mensuals és de 248,29, menys de la meitat que la mitjana de 2010. (Vegeu el quadre [AIII-120](#)).

Aquí apareix un dels reptes pendents en l'aplicació de la llei a les Illes Balears des dels inicis el 2008, ja que després de deu anys de funcionament del sistema no s'han aconseguit encara establitzar les

prestacions. En els anys que venen s'ha de prestar atenció especial a fer efectives les diferents situacions de dependència i assolir uns nivells de finançament capaços de respondre a totes les fases del procés en el seu conjunt.

7.3.1.5. Evolució de la dependència segons graus

Cal recordar que la Llei 39/2006 i el desenvolupament normatiu posterior preveuen que el procés de resolució de la prestació passi per fases diverses de tramitació. En aquest procés de reconeixement de la dependència es poden considerar quatre grans fases amb característiques pròpies, de les quals es poden quantificar els efectius. En concret, parlem del registre de les sol·licituds, de la valoració tècnica, del dictamen i la resolució corresponent i de l'acord entre usuaris i Administració en relació amb el Pla Individual d'Atenció.

És important quantificar els efectius de cada fase per observar l'eficàcia de la gestió de desplegament i també saber com repercuteix en cada fase l'evolució de la demanda. El 2017, per a les tres primeres fases, hi va haver un augment de la tramitació que confirmava l'esforç de normalització del procediment administratiu per agilitzar al màxim les respostes a cada fase i procurar reduir a un temps raonable la gestió de cada expedient. L'any 2017, tot i que temporalment es tracta d'una fase mitjana d'aplicació del procés, encara es detecten situacions en què és necessari absorbir l'impacte de la demanda generada per la implantació de la llei, ja que el 2017, com l'any 2009, encara s'han detec-

tat més valoracions que sol·licituds s'han registrat. Les dades del 2016 presenten la distribució següent: 4.592 sol·licituds, 6.593 valoracions i 7.015 dictàmens. El 2017 aquesta tendència és similar, ja que el nombre de valoracions és superior a les sol·licituds, i s'incorporen més dictàmens que l'any anterior: sol·licituds, 6.407; valoracions, 9.291; dictàmens, 9.209. (Vegeu el quadre [AIII-121](#)).

Quant a l'evolució d'aplicació de la llei, sembla que els anys 2016 i 2017 el sistema s'estabilitza de nou després d'un període d'estancament entre el 2013 i el 2015. En canvi, l'any 2010 es registraven dades superiors pel que fa a sol·licituds, valoracions i dictàmens, de les que s'han registrat el 2017.

Pel que fa a la situació de dependència segons grau, el total de dictàmens recollits fins al 2017 és de 21.483. D'aquest total, un 38,7% dels dictàmens corresponen al grau II de dependència severa i al grau III de gran dependència (27,5%). El 31,4% restant correspon als casos de dependència de grau I, i un 2,5% són casos sense grau de dependència.

7.4.

PLACES DEL CATÀLEG DELS SERVEIS DE DEPENDÈNCIA I PROMOCIÓ DE L'AUTONOMIA

Una vegada més hem de subratllar que el desenvolupament de la Llei 39/2006, especialment de l'article 14 i següents,

comporta que les administracions públiques tinguin a disposició dels ciutadans amb dret reconegut de situació de dependència les prestacions necessàries per atendre tant la promoció de l'autonomia com l'atenció a la dependència. La naturalesa de les prestacions pot tenir caràcter de serveis o econòmic. Així mateix, la llei en planteja de prioritaris i explicita que "es prestaran a través de l'oferta pública de la Xarxa de Serveis Socials per les comunitats autònomes respectives mitjançant centres i serveis públics o privats concertats i degudament acreditats".

Els titulars de les places poden ser les entitats municipals, els consells insulars, les entitats associatives de l'anomenat tercer sector i la Fundació Balear de la Dependència-Direcció General d'Atenció a la Dependència (FBD/DGAD). En total, gestionen 83 serveis, especialment residències i centres de dia.

Per a l'any 2017 es posen en marxa recursos per a persones amb dependència que no s'havien incorporat abans a la Xarxa de Serveis i es consolida la presència d'altres dispositius. Concretament, s'incorpora la teleassistència domiciliària, la consolidació del servei d'ajuda a domicili i l'inici d'un programa de promoció de l'autonomia personal.

El catàleg també inclou diferents tipus de prestacions econòmiques que s'estructuren en tres tipus diferents: les prestacions no contributives; les prestacions destinades a les persones en situació de minusvalidesa, i altres tipus d'ajuts o subvencions com poden ser els programes d'estades temporals.

Les prestacions no contributives (PNC) es concreten en: prestacions d'invalidesa, de jubilació i com a complements de pensió per al lloguer d'un habitatge destinat a titulars d'una PNC (per un import de 525 euros). A partir del 2017 les PNC han experimentat una revalorització d'un 0,25% i han assolit una quantia anual de 5.178,60 euros.

El nombre total de prestacions rebudes l'any 2017 per part de la població destinatària d'aquests serveis és de 18.861. La distribució segons tipus de servei presenta una concentració rellevant al servei de prestació per a cures a l'entorn familiar (60%), i en una proporció inferior per als serveis d'atenció residencial (12%), la promoció de l'autonomia (8%), la teleassistència (7%), als centres de dia i nit (6%), les prestacions econòmiques vinculades al servei (4%) i les ajudes a domicili (3%).

Per illes, Mallorca és beneficiària d'un 79% de recursos; Menorca, d'un 10%; Eivissa, d'un 10%, i Formentera, d'un 1%.

El Govern de les Illes Balears ha disposat el 2017 de 3.231 places residencials i de centre de dia per a majors de 65 anys de la Xarxa Pública d'Atenció a la Dependència, quantitat idèntica a la registrada el 2016. A continuació s'especifiquen les dades sobre les places disponibles en el catàleg de serveis de dependència i promoció de l'autonomia, que inclou tant les places públiques com privades:

- El nombre de places residencials de centres de dia per a majors de 65 anys arriba a les 3.231. Per Illes, Mallorca té

2.538 places, Menorca té 371 places, a Eivissa es registren 296 places i Formentera disposa de 26 places. (Vegeu el quadre [AIII-122](#)).

En definitiva, sembla rellevant tenir en compte que és essencial la capacitat d'una societat per gestionar les noves necessitats de la població. En aquest cas, es tracta d'una necessitat vital, com és la cura i l'atenció de les persones en situació de dependència. Per tant, per fer front a l'allargament de la vida i a la millora de les condicions de vida de les persones, així com de l'envelliment progressiu de la població, tindrem com a repte, en tant que societat avançada, el manteniment i la millora dels serveis públics d'atenció a les situacions de dependència. Només així es podrà garantir que la població en el seu conjunt gaudeixi de la capacitat d'accedir de manera igualitària als serveis destinats a la cura i la promoció de l'autonomia de les persones per continuar construint una societat més justa.

8

HABITATGE

RESUM

El 2017 bona part dels indicadors del sector de l'habitatge varen reflectir un dinamisme comparable al viscut durant els anys 2006 i 2007. Els preus tant de compra com de lloguer i de sòl varen escalar fins a quantitats anteriors a la bombolla immobiliària. Tots per sobre dels preus mitjans a Espanya. El mercat immobiliari de compravenda d'habitatges, sobretot de segona mà, va ser molt actiu. L'any va tancar amb les dades més altes des del 2013, i similars al 2006 en nombre d'operacions i import. I, a més, les Balears es varen convertir en una de les províncies amb major compravenda d'habitatges per part d'estrangers. Els crèdits hipotecaris a les Illes també varen fluir a bon ritme, influenciats per uns tipus d'interès que varen continuar baixant el 2017, fins a aconseguir un mínim des dels anys noranta.

En conjunt es va reflectir una activitat de l'habitatge balear més activa que la mitjana d'Espanya (els indicadors de la qual es varen equiparar als del 2011). No obstant això, aquest dinamisme es va viure de manera dual d'una banda de la població resident. El 2017 els esforços per adquirir un habitatge balear (mesurat en anys de salari anual) va duplicar la resta de comunitats autònomes: es necessitaven 15 anys de salari anual per aconseguir comprar un habitatge a les Illes, mentre que a Espanya eren 7. S'està vivint una situació dual que té les seves conseqüències en el mercat de l'habitatge, amb els inconvenients que això suposa per al resident.

8.1.

SITUACIÓ, CONSTRUCCIÓ I HABITATGE GENERAL

El sector de la construcció va passar per una severa correcció després de la crisi econòmica del 2008, que durant aquest període va estar estretament vinculat amb l'edificació residencial de nou habitatge. El 2017 va trobar un nou espai en la reforma d'habitatges (més d'un 55% de l'obra visada correspon a reformes) i en la construcció de nou habitatge unifamiliar.

El 2017 bona part dels indicadors del sector de l'habitatge varen reflectir un dinamisme comparable al viscut durant els anys 2006 i 2007. Varen destacar l'escalada de preus, tant de compra com de lloguer i de sòl, les quanties de transaccions immobiliàries de compravenda d'habitatges, mesures tant en unitats com en valor, o la gran quantitat d'hipoteques constituïdes, també en unitats i en import. En conjunt, es va reflectir una activitat de l'habitatge balear més activa que la del conjunt d'Espanya, els indicadors del qual es varen equiparar als del 2011.

8.2.

PREUS

El 2017, segons dades oficials de l'Institut Nacional d'Estadística (INE), l'índex de preus de l'habitatge (IPV) –calculat sobre

la base de preus de compra de 2005– es va situar a les Illes Balears en els 118,6 punts, un nivell similar a l'aconseguit el 2011, tant pel que fa a l'habitatge nou com al de segona mà. Tot això, més de 5 punts per sobre del preu mitjà d'Espanya, que es va quedar en 113,5 punts.

A més, l'any va tancar registrant les majors pujades de preu des d'abans de la burxada de la bombolla immobiliària: un 10% en el quart trimestre (un 8% anual) a les Balears i un 7% trimestral (un 6,2% anual) a Espanya. (Vegeu el quadre [AIII-123](#)).

Malgrat les constants pujades – ja són 16 trimestres seguits– i la seva intensitat en l'últim any, els preus reals encara no varen aconseguir els nivells màxims registrats el 2007 (concretament en el tercer trimestre). Si per aquell temps l'IPV se situava en 141,55 punts, a la fi del 2017 ho va fer en 118,6 punts. És a dir, un habitatge que el 2005 costava 100.000 euros, ho hauria fet per 141.550 euros al tercer trimestre de 2007 i per 118.630 el quart trimestre del 2017. És a dir, un 17% menys que fa una dècada. (Vegeu els gràfics [AIII-7](#) a [AIII-12](#)).

Aquestes pujades s'explicarien, en part, per la forta demanda de compradors estrangers, que, ansiosos per gaudir d'una segona residència en una de les destinacions de moda de la Mediterrània, han dirigit les seves compres a habitatges balears. En una altra part, perquè es decideix invertir els seus estalvis en actius immobles rendibles com els habitatges. I també, perquè hi ha una escassa oferta del sòl urbà disponible que va elevar els preus de compra dels habitatges per sobre dels aconseguits el 2011.

De fet, el 2017 el sòl balear es va encarir un 10,3% respecte a l'any anterior, enfront d'un moderat 0,8% per al conjunt d'Espanya. Els desequilibris entre oferta i demanda de sòl urbà també varen ajudar a augmentar el preu mitjà de l'habitatge comprat. En aquest últim any el sòl balear es pagava a 265,7 euros el metre quadrat, mentre que a Espanya costava 100 euros menys (162,2 euros).

El preu del lloguer no va ser aliè a aquestes pujades. Les tensions en la compravenda es varen traslladar a les rendes de lloguer, que varen registrar màxims històrics a les Balears. Malgrat que no hi ha dades oficials, segons Idealista –un dels majors portals de compravenda d'habitatges–, el 2017 Palma va ser la tercera ciutat on més es varen incrementar els lloguers. Els preus varen ser un 19% més alts que els registrats entre el 2007 i el 2008 abans de l'esclat de la bombolla immobiliària. Per davant varen quedar Las Palmas de Gran Canaria (els preus varen ser un 31,4% més cars) i Santa Cruz de Tenerife (24%). Per darrere però molt prop de Palma: Màlaga (15,7%), Barcelona (15,7%), Girona (14,9%) i Madrid (12,5%).

Són molts els factors que expliquen el repunt en els preus de lloguer: l'interès dels propietaris per vendre a molt bon preu el seu habitatge o terreny aprofitant l'estirada dels compradors estrangers; l'afany de destinar els habitatges al lloguer d'ús turístic (l'anomenat turisme vacacional); l'ajust a l'alça dels preus d'aquells contractes que es varen signar durant la crisi amb preus més baixos i que ara s'acaben, i l'elevada demanda de lloguer per part de joves que veuen com no

poden accedir a l'adquisició d'un habitatge en part a causa de la incerta situació en els seus llocs de treball. Aquests motius, entre els més importants, explicarien per què els inquilins no poden pagar aquests lloguers i estan obligats a sortir dels seus barris cap a la perifèria, a la recerca de preus més assequibles –l'anomenada "gentrificació".

Tot això està provocant que el mapa dels barris dels municipis canviï. S'estan recuperant zones que en els últims anys s'havien buidat i passen a ser de nou zones residencials on la classe mitjana adquireix o lloga un habitatge. Aquest comportament també s'està donant en moltes altres zones del món: els centres s'han convertit en el pulmó d'oci i negocis, i qui hi vulgui viure haurà de pagar uns preus elevats. Les urbs globals es converteixen cada vegada més en prohibitives per al ciutadà que hi viu.

8.3.

TRANSACCIONS

Per les Illes, el 2017 va ser un any molt actiu en el mercat immobiliari de compravenda d'habitatges, sobretot de segona mà. Els indicadors varen registrar les dades més altes des del 2013, a uns nivells similars als del 2006. A les Balears, no només es varen signar més operacions (creixent un 15,8% respecte a l'any anterior), sinó també de majors imports (un 19,2% més). Així mateix, el valor mitjà per operació es va incrementar un 3,2% respecte al 2016. Les transaccions a Espanya també varen reflectir aquest dinamisme, encara que el

seu recorregut va ser més pla que el balear i es va situar en nivells del 2009.

El 2017, amb dades del Ministeri de Foment, a les Illes es varen signar 18.390 operacions immobiliàries (tant d'habitatge nou com de segona mà), mentre que l'any anterior, 15.882. En canvi, en l'àmbit nacional es varen tancar 532.261 transaccions, la qual cosa va suposar un 16,3% més que el 2016. En tots dos casos es va registrar el nombre més important des de 2008. Una dada interessant que cal destacar és que les operacions de compravenda d'habitatges s'han recuperat un 123% a les Balears i un 77% a Espanya des del 2013, any en què es varen comptabilitzar els valors mínims de la sèrie.

Per tipologia d'habitatge, cal destacar que un 92% de les transaccions es varen signar sobre habitatges de segona mà, mentre que només el restant 8% varen ser sobre nou habitatge. L'any 2017 va batre rècords en operacions d'habitatges de segona mà: es varen signar un 16,7% més operacions que el 2016 i es va registrar un volum superior al del 2006 (fins ara el màxim de la sèrie). Si el 2006 es varen arribar a signar 16.257 operacions, el 2017 sobrepassaren aquesta quantitat i se'n varen tancar 16.947. A Espanya també va haver-hi un repunt en operacions (un 17,3% en l'últim any), amb la qual cosa es va arribar a les 481.864 transaccions, un 11,6% menys que el 2006 (544.994).

L'imparable dinamisme balear es va explicar gràcies a l'embranchida conjunta de les dues palanques de demanda d'habitatges: la dels residents espanyols i

la dels estrangers. El 2017 les compres dels espanyols residents a Espanya, que varen representar dues de cada tres transaccions (11.752), varen augmentar un 22,6% respecte al 2016. I les dels estrangers, residents o no a Espanya, i que varen totalitzar el terç restant, també varen créixer (un 9,3% més que el 2016).

En aquest context, cal destacar que a les Balears els estrangers han contribuït encara més a aconseguir aquesta injecció de dinamisme que en el conjunt d'Espanya. Les Illes Balears es varen convertir en una de les províncies amb major compravenda d'habitatges per part d'estrangers. Un 35% dels habitatges els compren estrangers, resideixin o no a les Illes. El 2017 va haver-hi 6.424 operacions de compravendes i –després d'Alacant, Màlaga, Madrid i Barcelona– és la província amb major activitat per part d'estrangers. Per al conjunt d'Espanya, el pes de les transaccions d'estrangers es va quedar a la meitat (16%). Després de créixer 26 trimestres consecutius, es varen signar 89.313 transaccions immobiliàries, un 14% més que el 2016. Per províncies, els estrangers varen triar les grans ciutats (com Madrid i Barcelona) i les costaneres (com les Balears, les Canàries, Alacant o Màlaga).

Una altra variable fonamental que explica la bona salut del sector és el valor de les transaccions de les compravendes. El 2017 es varen tancar transaccions per valor de 4.229,6 milions d'euros, una dada comparable a l'aconseguida el 2006, quan es va registrar el valor més alt des del 2004. No obstant això, a Espanya la trajectòria –mesura en import– de les operacions, va ser més moderada: el 2017

es varen signar 73.826,4 milions d'euros en transaccions, un nivell semblant al del 2009 (74.976 milions d'euros).

La conseqüència de l'anterior va ser que el valor mitjà per transacció el 2017 va augmentar un 3,2% respecte al 2016. El preu mitjà d'una compravenda a les Balears es va estimar en 232.015,1 euros, 100.000 euros més cara que una transacció mitjana per al conjunt d'Espanya (144.848 euros), tot i que així mateix també va créixer (4%).

8.4.

HIPOTEQUES CONSTITUÏDES

El 2017 els crèdits hipotecaris a les Balears també varen fluir a bon ritme. Segons l'INE, el volum d'hipoteques immobiliàries constituïdes a les Illes corresponents a finques urbanes va augmentar, tant en import (17,9%) com en unitats (5,7%). Es varen concedir crèdits per valor de 2.627,1 milions d'euros, la qual cosa va representar un 4,5% del total per a Espanya (58.311,1 milions d'euros). Quant al nombre d'operacions, es varen signar 13.868 préstecs, un 5,7% del total nacional.

Una dada interessant resulta de comparar quina quantitat de transaccions (mesurades en valor) es finança amb hipoteca. A les Balears només un 62% del valor de les operacions va necessitar del banc per finançar el seu habitatge; la resta va pagar al comptat. A Espanya, no obstant això, aquest percentatge va ser d'un 79%. Crida l'atenció com canvien les ràtios anteriors, i

amb prou feines registren diferències entre si, si es compara el nombre d'operacions en comptes dels imports. Així, el 2017 un 75% de les transaccions d'habitatges a les Illes va signar una hipoteca, davant del 78% de mitjana nacional.

També varen augmentar les hipoteques sobre finques rústiques. A les Balears es varen signar més operacions en un 2,4%, aconseguint els 19,7 milions d'euros. (Vegeu el quadre AIII-124).

8.5.

TIPUS D'INTERÈS

Els tipus d'interès hipotecari, referits al conjunt de les entitats bancàries, varen continuar baixant el 2017 fins a aconseguir un mínim des dels anys noranta. Amb dades del Banc d'Espanya, el tipus mitjà dels préstecs hipotecaris a més de tres anys per a l'adquisició d'un habitatge lliure el 2017 es va situar en un 1,910%, dos punts percentuals per sota del percentatge aconseguit el 2016.

En aquests últims dos anys han estat estancats en l'1,9% i això ha estat un factor d'accessibilitat per als compradors residents (espanyols i estrangers), malgrat els elevats preus de compra.

També ho han estat per als inversors internacionals, que, en aquest allargat entorn de tipus d'interès real negatiu, han tingut dificultats per trobar suficients actius financers atractius i l'habitatge s'ha convertit en una clara alternativa. Més

encara quan, en casos com l'espanyol, molts fons han aprofitat per comprar habitatge a cost reduït i retornar-los a poc a poc al mercat. (Vegeu el quadre AIII-125 i gràfic AIII-13).

8.6.

DIFICULTATS PER L'ACCÉS A L'HABITATGE

Una part de la població resident va patir l'escalada de preus de l'habitatge. El 2016, segons les últimes dades publicades per l'Enquesta de Condicions de Vida de juny de 2018 de l'INE, un de cada quatre residents a les Balears va tenir problemes per pagar el seu habitatge. Aquest percentatge cada any és més elevat, perquè la classe mitjana s'està empobrint i els preus de l'habitatge augmenten per sobre dels ingressos. En canvi, el percentatge de la població amb les rendes més altes també està augmentant, i aglutina un percentatge cada vegada més elevat en la comunitat. S'està vivint una situació dual que té conseqüències en el mercat de l'habitatge.

En aquest sentit, malgrat que les Illes Balears fou la cinquena comunitat autònoma amb més ingressos mitjans anuals nets per persona, també va ser una de les autonomies amb més dificultats per pagar l'habitatge principal i els esforços per adquirir un habitatge (mesurat en anys de salari anual) va duplicar la resta de comunitats autònomes (es necessitaven 15 anys de salari anual per aconseguir comprar un habitatge a les Illes).

El 2016, els ingressos mitjans per resident balear varen ser de 12.665 euros, només per darrere del País Basc, Navarra, Madrid i Catalunya. I a Espanya, la mitjana va ser d'11.074 euros. Encara que, com amb el problema de la dualitat comentada anteriorment, la distribució dels ingressos es va concentrar en les cues. D'una banda, va augmentar el percentatge de població que va gaudir de les rendes més elevades (cinquè quintil), que el 2016 va ser d'un 25%, enfront del 20% de mitjana. I, d'altra banda, la població de rendes intermèdies-baixes (primer, segon i tercer quintil) es va empobrir. Va créixer la població amb les rendes intermèdies (segon quintil) que concentren entre un 20% i un 40% de la renda, que es va situar en un 20,8%, i es varen desinflar les rendes intermèdies que es troben entre un 40% i 60% de la renda (18,2%).

Una altra dada que cal destacar és que la taxa de risc de pobresa a la població de les Balears va augmentar fins a situar-se en onzena posició (propera a la mitjana nacional). A les Illes, un 21,3% de la població va estar en risc de pobresa, molt similar a la del conjunt d'Espanya, que es va situar en un 21,6%. Aquestes dades ajuden a entendre com per a un elevat percentatge de la població l'accés a l'habitatge és un gran problema i que en aquests últims anys s'ha agreujat pel dinamisme del sector.

En concret, segons CaixaBank Research, els joves d'avui dia són més pobres del que eren la seva generació anterior. Segons analitza la font, en concret, la riquesa neta mitjana dels *millennials* espanyols és de 3.000 euros, enfront dels 63.400

euros que acumulaven els joves de la generació anterior quan tenien la seva mateixa edat. Aquesta preocupant dada té la conseqüència en les dificultats que pateixen per accedir a un habitatge, ja sigui en propietat o en lloguer. Una altra dada important és que abans de la crisi un 54% dels joves tenia pis en propietat, mentre que el 2017 el percentatge ha caigut a la meitat (un 26,5%).

Una altra dada rellevant, i preocupant, és l'esforç que han de fer els residents per comprar un habitatge. Segons *El Confidencial*, amb nombres de Tinsa, els residents de les Balears necessiten 15,2 anys de sou per comprar un habitatge, un esforç que duplica la mitjana d'Espanya (que se situa en 7,6 anys) i triplica el de la Rioja (4,9 anys), els residents que menys esforç necessiten fer. Les dades del Banc d'Espanya reflecteixen una situació igual de preocupant. Segons publica, el 2017 Espanya va aconseguir l'esforç més alt des de finals del 2011, reflectint una escalada considerable des dels mínims aconseguits el 2013. A les Illes, l'esforç va arribar a nivells inquietants.

8.7.

MESURES

L'escassetat i encariment del preu del sòl i l'elevada demanda de compra d'habitatge –tant nou com de segona mà–, amb gran presència d'estrangers en determinats barris, està pressionant a l'alça els preus dels habitatges i fa que comprar sigui cada vegada més costós. Aquestes

dificultats obliguen els residents a inclinar-se pel lloguer, que també està veient com s'incrementen els seus preus. Fins i tot alguns mitjans apunten a una bombolla de preus en el lloguer.

El que és clar és que tenim una situació delicada a les Balears, anàloga a la qual es dona en altres ciutats i que és convenient abordar al més aviat possible amb mesures per fomentar el lloguer. Es tracta d'una urgència social que hauria de solucionar-se com abans millor.

Sigui com sigui, i en major o menor intensitat, en el Pla Estatal d'Habitatge 2018-2021 es recullen una sèrie de mesures per fomentar el lloguer. Aquest pla, aprovat al març de 2018 –encara sota el mandat del PP i amb intenció d'implantar-lo amb el nou Govern de

Pedro Sánchez–, ha determinat un import d'ajudes que ascendeix a 1.443 milions d'euros. Abans, el Ministeri de Foment haurà de donar per bé el repartiment territorial dels fons, signant un conveni amb cada autonomia.

Algunes mesures correctives proposades pel partit socialista per incentivar el lloguer d'habitatge són: recuperar la durada dels contractes de lloguer a cinc anys, limitar la pujada dels lloguers –en cas de renovació– a l'evolució de l'IPC, a més d'incorporar importants incentius fiscals per a qui decideix llogar un habitatge per sota de determinats límits o limitar les fiances. Tots aquests punts són susceptibles d'explicar-se o no amb el suport dels partits que varen donar suport a la moció de censura. Així que caldrà esperar uns mesos per conèixer en què queden aquestes propostes.

9

JUSTÍCIA

RESUM

Les Illes Balears són la tercera comunitat autònoma amb més assumptes per habitant. L'any 2017 presenta un balanç desfavorable a causa de l'increment en la litispendència d'assumpes als jutjats de la comunitat. A totes les jurisdiccions hi ha més casos pendents de resoldre que l'any 2016. Dins l'àmbit civil s'ha produït una major entrada d'assumpes però se n'han resolt menys. Destaca d'una manera molt notable la pujada en matèria de condicions generals incloses en contractes de finançament amb garanties reals immobiliàries en les quals el prestatari sigui una persona física; és a dir, les conegudes com a "clàusules sòl", encara que tinguin un àmbit més ampli.

És significatiu també l'increment d'assumpes en la jurisdicció mercantil, encara que se n'han resolt molts més que l'any anterior, però si bé hi ha una baixada en els concursos de creditors tant voluntaris com necessaris, és espectacular la pujada en les reclamacions pel transport nacional i internacional (principalment retards de vols).

La jurisdicció penal presenta dades negatives a instrucció, menors i de violència sobre la dona; per contra, són positives als jutjats penals i a vigilància penitenciària, així com a les seccions penals de l'Audiència Provincial. Encara que any rere any pugen el nombre d'assumpes als dos jutjats de violència sobre la dona, tots dos fan un esforç molt important per donar-hi resposta. Així s'han resolt més casos el 2017, 6.377 assumpes, que el 2016, 4.086. Però és tal l'increment en l'entrada –de 4.422 casos penals el 2016 i 6.862 l'any 2017– que és inevitable l'increment en la litispendència. La situació es reproduceix en els assumpes civils (de família) que es coneixen en aquest jutjat. És necessària la creació d'un tercer jutjat.

La jurisdicció contenciosa administrativa segueix la tònica general: ha baixat lleugerament el nombre d'entrada d'assumpes, però també la resolució; això incrementa la quantitat de casos pendents als jutjats. Pel que fa a la jurisdicció social, s'arrossega una gran litispendència, s'hi afegeix que al 2017 hi ha més entrada d'assumpes i, si bé hi ha un esforç resolutiu notable, ha augmentat el nombre de casos pendents de resoldre al cap de l'any.

D'altra banda, es significa la consolidació de la digitalització dels expedients judicials. Ara bé, els problemes que deriven de la informatització són molts i de moment dificulten i alenteixen la normal tramitació dels assumpes, ja que són causa directa de la baixada general de resolució de casos. La implantació i el grau de funcionament varia segons la jurisdicció. Tanmateix, la fase d'instrucció penal i el jutjat de guàrdia on més problemes es concentren. Superar aquesta situació és un dels reptes de futur.

L'Oficina d'Atenció a les Víctimes de Delictes ha incrementat notòriament la seva feina i l'atenció donada. Actualment i des del 2015 es disposa d'un estatut de víctimes que cerca donar una protecció més encertada a les víctimes i mira de procurar que no ho siguin també del sistema judicial, principalment quan es tracta de menors.

9.1.

INTRODUCCIÓ

L'any 2017 presenta un balanç desfavorable a causa de l'increment en la litispendència d'assumpes als jutjats de la comunitat. A totes les jurisdiccions hi ha més casos pendents de resoldre que l'any 2016.

Dins l'àmbit civil s'ha produït una major entrada d'assumpes però se n'han resolt menys. Destaca d'una manera molt notable la pujada en matèria de condicions generals incloses en contractes de finançament amb garanties reals immobiliàries en què el prestatari sigui una persona física, és a dir, les conegudes "clàusules sòl", encara que tinguin un àmbit més ampli. Entre l'1 de juny i el 31 de desembre de 2017 varen entrar-hi 3.105 assumpes, la qual cosa suposa una mitjana de 20 demandes diàries que han tingut dos funcionaris de tramitació; un auxili judicial; un lletrat de l'Administració, que comparteix funcions amb un altre jutjat, i un jutge en pràctiques.

Per contra, els quatre jutjats de família si bé han ingressat més casos, n'han resolt en un nombre superior, amb la qual cosa ha baixat la litispendència.

També és significatiu l'increment d'assumpes en la jurisdicció mercantil,

encara que se n'han resolt molts més que l'any anterior, hi ha una baixada en els concursos de creditors tant voluntaris com necessaris. És espectacular la pujada en les reclamacions pel transport nacional i internacional (principalment retards de vols), 2.196 enfront dels 1.119 de l'any 2016. S'ha fet un esforç posant un segon jutge a cada un dels dos jutjats mercantils, el que ha permès la millora en la resolució d'assumpes encara que no ha pogut compensar l'entrada produïda.

La jurisdicció penal presenta nombres negatius a instrucció, menors i violència sobre la dona; per contra, són positius als jutjats penals i a vigilància penitenciària, així com a les seccions penals de l'Audiència Provincial. Hi ha un notable esforç al jutjat de vigilància penitenciària en la resolució d'assumpes, també en el d'executòries penals, on la unió entre la baixada de casos i un augment en la resolució està donant una reducció en el nombre de casos pendents de resolució. D'altra banda, i encara que el 2015 va dur la destipificació de les faltes, a instrucció han entrat més assumpes però ha baixat la capacitat resolutiva. És cert que en aquests moments moltes diligències que eren arxius directes han desaparegut després de la reforma citada i quasi tot s'ha de tramitar, el que fa que hi hagi més feina.

Encara que any rere any pugen el nombre d'assumpes als dos jutjats de violència sobre la dona, tots dos fan un esforç molt important per donar-hi resposta. Així s'han resolt més casos el 2017, 6.377 assumpes, que el 2016, 4.086. Però és tal l'increment en l'entrada –de 4.422 casos penals el

2016 i 6.862 l'any 2017– que és inevitable l'increment en la litispendència. La situació es reproduceix en els assumpes civils (de família) que es coneixen en aquest jutjat. És necessària la creació d'un tercer jutjat.

La jurisdicció contenciosa administrativa segueix la tònica general: ha baixat lleugerament la quantitat d'entrada d'assumpes, però també de resolucions. Això incrementa el nombre de casos pendents als jutjats. El més significatiu és la gran complexitat de temes que s'han de resoldre i la litispendència que s'arrossega d'altres anys. S'ha disposat del reforç d'un magistrat a cada jutjat, des de Madrid, centrat en la resolució de procediments ordinaris a fi d'alleugerir el retard i l'acumulació d'aquests assumpes, el número 1 i 2 des de febrer de 2017 i el número 3 des de juny del mateix any.

Pel que fa a la jurisdicció social, també s'arrossega una gran litispendència. S'hi afegeix que el 2017 hi ha més entrada d'assumpes i, si bé hi ha un esforç resolutiu notable, ha augmentat el nombre de casos pendents de resoldre al cap de l'any. A Palma s'han reforçat amb un jutjat bis i amb un jutge de suport transversal que ha donat suport i ha celebrat vistes als quatre jutjats i han contribuït a desembossar en el que s'ha pogut a l'àmbit laboral.

El 2017 és l'any de la consolidació de la digitalització dels expedients judicials. Ara bé, els problemes que deriven de la informatització són molts i de moment dificulten i alenteixen la normal tramitació dels assumpes, amb la qual cosa es converteix en causa directa de la baixada general de resolució de casos.

La implantació i el grau de funcionament varia segons la jurisdicció. La fase d'instrucció penal i el jutjat de guàrdia és on es concentren més problemes. Superar aquesta situació és un dels reptes de futur.

L'Oficina d'Atenció a les Víctimes de Delictes ha incrementat notòriament la seva feina i l'atenció donada. Actualment i des del 2015 es disposa d'un estatut de víctimes que cerca donar una protecció més encertada a les víctimes i mira de procurar que no ho siguin també del sistema judicial, principalment quan es tracta de menors. Així, juntament amb aquesta sensibilitat que s'obre pas, també es reforça la mediació com a solució alternativa a la resolució de conflictes, que principalment està adquirint certa importància en l'àmbit de família, encara que hi ha esforços per ampliar-ho a altres jurisdiccions com a mesura per baixar l'alta judicialització que es viu i que fa que les Illes Balears sigui la tercera comunitat de l'Estat espanyol amb més assumptes per habitant.

9.2.

ELS JUTJATS I ELS TRIBUNALS

9.2.1. EL TRIBUNAL SUPERIOR DE JUSTÍCIA DE LES ILLES BALEARS

El Tribunal Superior de Justícia de les Illes Balears actua mitjançant la Sala Civil i Penal, la Sala Contenciosa Administrativa i la Sala Social. La Sala Contenciosa Administrativa és la que registra major nombre d'assumpes. Malgrat això, el

2017 ha viscut un augment dels litigis, que ha passat de 898 a 995 assumptes registrats. (Vegeu el quadre [AIII-126](#)).

9.2.2. AUDIÈNCIA PROVINCIAL

L'Audiència provincial ha experimentat l'any 2017 un gran augment dels assumptes, tant pel que fa als registrats com als resolts, en relació amb l'exercici anterior. (Vegeu el quadre [AIII-127](#)).

9.2.3. EL PARTIT JUDICIAL DE PALMA

Les dades presentades a continuació s'han elaborat amb les dades de què disposa el Jutjat Deganat i els butlletins estadístics del Consell General del Poder Judicial.

9.2.3.1. Jutjats de primera instància

Els jutjats de primera instància se subdivideixen en jutjats ordinaris, jutjat mercantil, jutjats de família i jutjats socials. En aquests casos, la informació facilitada fa referència a assumptes registrats el 2016 i el 2017, a partir dels quals es pot obtenir la informació sobre l'increment d'assumpes registrats.

9.2.3.1.1. Jutjats ordinaris

Els assumptes registrats han experimentat un considerable ascens (de 28.907 l'any 2016 a 30.710 l'any 2017). Hi ha una diferència de 1.803 assumptes registrats, fet que representa una taxa de variació del 6,24%. (Vegeu el quadre [AIII-128](#)).

9.2.3.1.2. Jutjats de família

S'observa una disminució en l'entrada d'assumpes durant el 2017, que està quantificada en 40 casos menys respecte de l'any 2016. Això representa una taxa de variació de -0,73%. (Vegeu el quadre [AIII-129](#)).

9.2.3.1.3. Jutjat mercantil

S'ha produït un gran descens d'assumpes, de 3.374 l'any 2016 a 1.095 l'any 2017, fet que suposa una minoració absoluta de 2.229 casos registrats el 2017 respecte del 2016. Això queda reflectit en la taxa de variació, que és de -67,55%. No obstant aquesta minoració, cal destacar el considerable augment en el nombre d'assumpes relacionats amb transport nacional i internacional, fet que ja registrava creixement durant els anys 2015 i 2016 i que ha continuat augmentant a causa de la situació de recuperació econòmica. (Vegeu el quadre [AIII-130](#)).

9.2.3.1.4. Els jutjats socials

Podem veure un augment lleuger en el nombre d'assumpes, especialment pel que fa a les reclamacions de quantitat, i es destaca la minoració del nombre d'assumpes referits als acomiadaments. En nombres absoluts, l'augment de casos registrats el 2017 respecte del 2016 és de 160, la qual cosa suposa una taxa de variació d'un 2,78%. (Vegeu el quadre [AIII-131](#)).

9.2.3.1.5. Els jutjats contenciosos administratius

El nombre d'assumpes en aquesta jurisdicció ha experimentat un considerable descens, de 77 casos menys l'any 2017 en relació amb l'any 2016, encara que, tant pel volum com per la problemàtica dels assumpes que atenen, es fa necessària la creació d'un nou òrgan. La minoració del nombre d'assumpes registrats representa una taxa de variació de -3,89%. (Vegeu el quadre [AIII-132](#)).

9.2.3.1.6. El servei comú

Les càrregues de feina durant el 2017 han experimentat un descens considerable, sobretot pel que fa a les diligències unipersonals i als embargaments, remocions i llançaments. Quant als exhortos, s'ha produït un descens de 479 assumpes. Es registren 8.989 casos menys que l'any 2010, una dada que representa una taxa de variació de -16,21%.

9.2.3.1.7. Jutjats d'instrucció

Hi ha una disminució en el nombre d'assumpes l'any 2017, ja que es registren 304 casos menys respecte l'any 2016. Això representa una taxa de variació de 0,68%, motiu pel qual es reitera la necessitat que es creï almenys un nou òrgan d'acord amb el mòdul fixat pel CGPJ. (Vegeu el quadre [AIII-133](#)).

9.2.3.1.8. Jutjats de violència contra la dona

2017 s'ha registrat un descens en el nombre de denúncies presentades, quantificades

en un total de 4.500, de les quals hi ha 111 renúncies. S'han imposat 395 ordres de protecció i s'han imposat 458 mesures de protecció a les víctimes. El descens del nombre d'assumptes registrats representa una taxa de variació d'un -4,01%, que en nombres absoluts registra un descens durant el 2017 respecte del 2016 de 188 assumptes. (Vegeu els quadres [AIII-134](#) i [AIII-135](#)).

9.2.3.1.9. Jutjats de menors

L'any 2017 ha experimentat un augment en el nombre d'assumptes, la diferència es registra en 32 assumptes registrats i una taxa de variació durant el 2017 respecte del 2016 d'un 3,94%. (Vegeu el quadre [AIII-136](#)).

9.2.3.1.10. Jutjats penals de l'1 al 7

L'any 2017 hi ha un descens en el nombre d'assumptes, de 5.464 l'any 2016 a 5.021 l'any 2017, fet que suposa una disminució de 443 casos i una taxa de variació de -8,11%. (Vegeu el quadre [AIII-137](#)).

9.2.3.1.11. Jutjats penal núm. 8

S'ha produït una minoració del nombre d'executòries registrades, tant pel que fa al nombre total d'executòries registrades com pel que es refereix al nombre total d'executòries en tràmit. La diferència registrada és de 650 assumptes i d'una taxa de variació que disminueix durant el 2017 respecte del 2016 en un -9,67%. (Vegeu el quadre [AIII-138](#)).

9.2.3.1.12. Jutjat de vigilància penitenciària

Aquest jutjat segueix la tendència en l'augment d'assumptes registrats, amb una diferència de 7.153 assumptes registrats i una taxa de variació que augmenta durant el 2017 respecte del 2016 en un 2,52%. (Vegeu el quadre [AIII-139](#)).

9.2.3.1.13. Jutjat degà

S'ha produït un descens en el nombre d'expedients de consignació de renda; de queixes presentades al Deganat, i de demandes presentades al Consell General del Poder Judicial (CGPJ). Els canvis registrats durant el 2017 respecte del 2016 suposen un descens del 61,29% en el nombre d'expedients de consignació de renda i d'un 75% en queixes presentades al Deganat i al CGPJ. (Vegeu el quadre [AIII-140](#)).

9.2.4. PARTIT JUDICIAL D'INCA

En relació amb la jurisdicció civil (ordinària, de família i voluntària), han ingressat un total de 4.396 assumptes, enfront dels 4.327 del 2016. Això suposa un augment de 69 casos i una taxa de variació el 2017 respecte del 2016 d'1,59%.

Quant a la jurisdicció penal, s'observa un increment en el nombre d'assumptes registrats (8.504 assumptes el 2017 enfront dels 7.537 de l'any anterior), fet que representa un augment de 967 casos, amb una taxa de variació de 12,83%. (Vegeu el quadre [AIII-141](#)).

9.2.5. PARTIT JUDICIAL DE MANACOR

En relació amb la jurisdicció civil (ordinària, de família i voluntària), les dades segueixen la tendència creixent dels darrers anys. El 2017 han ingressat un total de 4.150 assumptes enfront dels 3.970 del 2016, fet que suposa un augment de 180 casos i una taxa de variació d'un 4,53%.

Quant a la jurisdicció penal, s'ha registrat un augment del nombre d'assumpes ingressats, 10.174 l'any 2017, enfront dels 9.661 de l'any 2016, dades que suposen 513 casos més registrats i una taxa de variació de 5,31%. (Vegeu el quadre AIII-142).

9.2.6. PARTIT JUDICIAL D'EIVISSA

En relació amb la jurisdicció tant penal com civil (ordinària, de família i voluntària), han ingressat 11.182 assumptes, enfront dels 11.915 de l'any 2016, el que suposa una davallada de 733 assumptes registrats i una taxa de variació de 6,15%. (Vegeu el quadre AIII-143).

9.2.7. PARTIT JUDICIAL DE MAÓ

En la jurisdicció civil (ordinària, de família i voluntària) s'han registrat 1.433 assumptes durant el 2017, respecte dels 1.395 de l'any anterior. Això suposa un increment de 38 casos registrats i una taxa de variació de 2,72%.

En la jurisdicció penal s'observa un descens de 234 assumptes, ja que han ingressat 2.092 assumptes el 2017 respecte dels

2.326 de l'any anterior, la qual cosa suposa una taxa de variació de -10,06%. (Vegeu el quadre AIII-144).

9.2.8. PARTIT JUDICIAL DE CIUTADELLA

En la jurisdicció civil (ordinària, de família i voluntària) han ingressat un total de 1.004 assumptes enfront dels 934 de l'any anterior. Això suposa un increment de 70 casos registrats i una taxa d'augment de 7,49%.

En la jurisdicció penal s'han registrat 1.510 assumptes l'any 2017 respecte als 1.659 de l'any anterior. Aquesta dada suposa un descens de 149 assumptes registrats i una taxa de variació de -8,98%. (Vegeu el quadre AIII-145).

9.3.

LA FISCALIA

Aquest apartat es divideix en els subapartats següents: l'àmbit penal, la vigilància penitenciària, la jurisdicció de menors, la Comissió d'Assistència Gratuïta i l'activitat de la fiscalia.

9.3.1. ÀMBIT PENAL

La informació estadística que es presenta prové de la memòria elaborada pel fiscal en cap de les Illes Balears sobre l'actuació de la fiscalia l'any 2017. Cal destacar que les dades no es refereixen a delictes comesos sinó a delictes denunciats o

descoberts d'ofici l'any 2017, de manera que part d'aquests delictes poden desaparèixer al llarg de la tramitació del procediment judicial corresponent, perquè el jutjat instructor els arxivi o perquè hi hagi una absolució dictada pels tribunals que hagin de jutjar el fet. A més, s'indica l'activitat delictiva denunciada a les Illes Balears amb relació als delictes comesos més habitualment o que tenen més incidència o gravetat social. (Vegeu el quadre [AIII-146](#)).

9.3.1.1. Delictes contra la vida

Seguint la categoria creada l'any 2008, segons la qual es diferencien els delictes d'homicidi per accident de trànsit dels d'homicidi imprudent (fet que es deu a la incidència de la problemàtica dels accidents de trànsit i de la seguretat viària, que va propiciar l'assignació de fiscals especialitzats per coordinar i incidir en aquesta matèria delictiva), s'observen 32 homicidis i 2 assassinats.

9.3.1.2. Delictes de lesions

L'any 2017 tengueren lloc un total de 29.622 delictes d'aquest tipus. El gruix del total (21.334) són lesions genèriques.

Les denúncies per lesions derivades de maltractament foren 4.384 el 2017. Enfront de l'aspecte positiu de la conscienciació de la dona a l'hora de denunciar, destaca l'aspecte negatiu de la nul·la conscienciació d'un sector masculí que encara té una concepció de la dona que més que masclista és patrimonialista. Es mantenen els tres fiscals de Palma amb dedicació exclusiva a aquest jutjat.

En tercer lloc trobam 3.875 lesions imprudents. S'inclouen en aquest apartat les derivades d'accident de trànsit (la majoria) i les ocasionades per mala actuació professional (mèdiques i semblants).

9.3.1.3. Delictes contra la llibertat

L'any 2017 s'han produït 2.362 denúncies per aquests delictes.

9.3.1.4. Delictes contra la llibertat sexual

Els índexs expressen 31 casos d'assetjament sexual, 230 d'abusos sexuals i 279 d'agressions sexuals. El total de delictes contra la llibertat sexual sumaren 614 el 2017.

9.3.1.5. Omissió del deure de socors

L'any 2017 s'han produït 13 denúncies.

9.3.1.6. Violació del domicili

L'any 2017 s'han produït 34 casos de delictes per violació del domicili.

9.3.1.7. Delictes contra l'honor

Les denúncies per aquest tipus de delictes són: pels casos d'injúries, 64, i pel que fa a les calúmnies, 36.

9.3.1.8. Delictes contra les relacions familiars

Hi ha hagut un total de 705 denúncies l'any 2017. Destaquen els delictes d'abandonament familiar; impagament de pensions; abandonament d'infants, i trenca-

ment de deures de custòdia. Respecte al delictes de sotstracció de menors, la major part de les dades fan referència als supòsits de pares o mares divorciats que es queden o s'enduen els fills menors malgrat que la guarda i custòdia havia estat assignada a l'altre progenitor.

9.3.1.9. Delictes contra el patrimoni i contra l'ordre socioeconòmic

D'un total de 8.450 delictes d'aquest tipus, els més importants segons quantitat foren: delictes de furt, 1.831; estafa, 1.531; robatori amb força, 1.207; danys, 1.019; robatori amb violència o intimidació, 933; apropiació indeguda, 888, i delictes contra la propietat intel·lectual, 233.

9.3.1.10. Delictes contra la hisenda pública i la Seguretat Social

L'any 2017 foren un total de 16 les denúncies per defraudació tributària. Pel que fa al delictes comptable no s'han presentat denúncies.

9.3.1.11. Delictes contra els drets dels treballadors

L'any 2017 s'ha produït 177 denúncies contra els drets laborals o de la Seguretat Social, i també 140 denúncies contra la seguretat i higiene en el treball; el 2017 hi ha hagut 3 delictes per tràfic de mà d'obra.

9.3.1.12. Delictes contra l'ordenació del territori

L'any 2017 són 40 el nombre total de denúncies per delictes contra l'ordenació

del territori, de manera diferenciada. D'una banda, trobam 19 i 6 denúncies per delictes contra l'ordenació del territori i contra el patrimoni històric, respectivament, i 15 referides a delictes contra el medi ambient en general o per imprudència.

9.3.1.13. Delictes contra la seguretat col·lectiva

L'any 2017 s'han produït 1.636 denúncies contra la seguretat col·lectiva. Si bé de manera concreta i segons el tipus de denúncia, es registren 9 delictes d'incendi amb perill per a la vida, 399 per tràfic de drogues, 10 per negativa a la realització de la prova d'alcoholèmia i 822 per conducció alcohòlica. També 324 per conducció sense carnet i 60 per conducció temerària.

9.3.1.14. Falsificacions

L'any 2017 es donaren els següents delictes d'aquest tipus: 450 delictes per falsificació de documents públics i mercantils i cap delictes per falsificació imprudent per funcionari.

9.3.1.15. Delictes contra l'Administració pública

El delictes d'aquest tipus més nombrós va ser el de desobediència de funcionari, amb 63 denúncies el 2017. En segon lloc trobam 30 casos de prevaricació administrativa. Trobam també dos casos de suborn i el mateix nombre de tràfic d'influències, i quatre casos d'abusos en l'exercici funcional. Cal destacar que no es va donar cap denúncia per malversació i només una per negociacions prohibides.

9.3.1.16. Delictes contra l'Administració de justícia

L'any 2017 hi ha hagut dues denúncies per delictes de realització arbitrària del propi dret.

Són molt nombroses, i amb diferència, les denúncies per trencament de condemna, en concret 1.110. En aquest apartat s'inclouen les condemnes de privació del permís de circulació i les condemnes dictades en l'àmbit de violència domèstica, d'allunyament i de comunicació amb l'exparella.

9.3.1.17. Delictes contra la Constitució

El 2017 es varen donar quatre casos de delictes contra la Constitució.

9.3.1.18. Delictes contra l'ordre públic

Els més nombrosos són atemptat contra l'autoritat i desobediència, amb 212 i 210 respectivament. En tercer lloc, trobam els delictes de resistència, amb 100 casos. El 2017 també es varen donar 13 denúncies per tinença d'armes i 7 per desordres públics.

9.3.2. VIGILÀNCIA PENITENCIÀRIA

El 2017 es varen donar 1.766 penes de treballs en benefici de la comunitat. Les mesures coercitives varen ser un total de 431, i les sancions disciplinàries, 675. (Vegeu el quadre AIII-147).

9.3.3. JURISDICCIO DE MENORS

Aquest epígraf es divideix en els subapartats següents: diligències preliminars, nombre de menors als quals s'ha aplicat aquesta jurisdicció, delictes jutjats en aquesta jurisdicció i mesures imposades als menors condemnats.

9.3.3.1. Diligències preliminars

Les dades sobre diligències i casos arxivats l'any 2017 denoten un total de diligències iniciades (2.897 l'any 2017). (Vegeu el quadre AIII-148).

9.3.3.2. Delictes jutjats en aquesta jurisdicció

Els delictes més nombrosos varen ser el 2017 delictes lleus (484), seguits per furt (440) i lesions (403). També trobam 371 robatoris amb violència i 280 casos de violència domèstica. Cal destacar els 120 casos de violència de gènere. (Vegeu el quadre AIII-149).

9.3.3.3. Mesures imposades als menors condemnats

L'any 2017 s'han imposat mesures d'internament, llibertat vigilada, prestacions en benefici de la comunitat i amonestacions, i s'han aplicat solucions extrajudicials. (Vegeu el quadre AIII-150.)

9.3.4. ACTIVITAT NO PENAL

En aquest apartat es fa referència a una part l'activitat que exerceix el Ministeri Fiscal en matèria no penal, la més destacada en

nombre i importància. (Vegeu el quadre AIII-151).

9.3.4.1. Família

L'any 2017 s'han produït 521 procediments de filiació i divorci contenciós, mentre que hi ha hagut 935 divorcis d'acord mutu, adopcions i 59 separacions.

9.3.4.2. Incapacitats

L'any 2017 la fiscalia ha iniciat 561 incapacitats i n'ha contestades 221; ha dictat 325 tuteles i ha emès 1.039 dictàmens d'internament en unitats de psiquiatria.

9.3.4.3. Contenciós administratiu

Hi ha hagut 7 casos de drets fonamentals i 105 de competència.

9.3.4.4. Social

L'any 2017 s'han produït un total de 52 qüestions relacionades amb els drets fonamentals i 15 amb la competència.

10

LLENGUA I CULTURA

RESUM

L'any 2017 ha aparegut publicada l'anàlisi de l'enquesta sobre usos lingüístics, els treballs de camp de la qual es varen fer el 2014. Pràcticament deu anys després d'una altra enquesta, la del 2004, amb la qual té molts de punts en comú. Aquesta coincidència fa possible establir paral·lelismes entre els resultats de l'una i de l'altra i valorar el sentit que té el procés de canvi sociolingüístic que s'experimenta a les Illes Balears.

Els coneixements lingüístics, els usos i les representacions socials de la situació sociolingüística són les principals àrees d'interès en què l'enquesta incideix. D'una banda, es poden percebre clarament els efectes de l'increment de població, fonamentat sobretot en immigració al·loglota. D'altra banda, es veu que el domini de les quatre habilitats lingüístiques bàsiques relatives a la llengua catalana (entendre'l parlat i escrit, parlar-lo i escriure'l) són gairebé generals entre la població nascuda en territoris de parla catalana, al marge de quin sigui el seu origen lingüístic familiar. Sens dubte, el fet d'haver estat escolaritzat a les Balears amb el model lingüístic que hi ha hagut, sobretot durant les dues darreres dècades, explica que els infants, encara que no siguin de famílies catalanoparlants, puguin adquirir amb un nivell de més o menys qualitat el coneixement de la llengua catalana. En canvi, entre la població forana hi ha amplis sectors que, principalment pel que fa a les habilitats productives, reconeixen que són incapaços d'exercitar-les. Així i tot, es pot veure que hi ha més enquestats que diuen considerar que el català és la seva llengua que els qui la tenen com a llengua inicial, la qual cosa és mostra d'una certa capacitat d'atracció que el català té entre part dels qui no la tenen com a llengua d'origen familiar. D'altra banda, també es pot veure com, en general, els coneixements d'altres llengües s'incrementen entre els sectors més joves, sobretot l'anglès.

Pel que fa als usos del català, en la majoria de casos, s'observa un procés de recessió, que avança en sentit contrari a la generalització dels coneixements. La proporció d'ús del català varia segons el perfil dels interlocutors individuals o institucionals, les situacions comunicatives, l'indret en què es produeixen, etc., però en tots els casos es percep aquesta minva –amb relació als resultats obtinguts amb l'enquesta del 2004.

Probablement, aquest retrocés pot tenir l'explicació en diversos mecanismes que entren en funcionament en una situació en què s'incrementa relativament la població que no té la llengua territorial com a prioritària i una altra (en el nostre cas el castellà) actua com a llengua no marcada. Això passa fins i tot quan la majoria d'aquesta població d'origen al·lòton és capaç d'utilitzar la llengua territorial, perquè no ho fa si no és en situacions que clarament impulsen cap a aquest ús i, alhora, provoquen que els que la tenen com a llengua de preferència l'abandonin quan interactuen amb ells.

Així i tot, de manera global el que es percep és un creuament de factors i forces que actuen en sentits oposats o contradictoris (coneixements, usos, percepcions socials, distribucions sectorials, actuacions institucionals, etc.) i que expliquen la complexitat que caracteritza la situació sociolingüística de les Illes Balears.

10.1.

FONTS ACTUALS D'INFORMACIÓ DEMOLINGÜÍSTICA REFERIDA A LES ILLES BALEARS

A part d'alguns treballs anteriors –majoritàriament sectorials i parcials–, l'any 1986 va ser la primera vegada que, amb voluntat exhaustiva, es varen recollir les dades sobre els coneixements de llengua catalana que tenien els ciutadans de les Illes Balears. Va ser amb el padró municipal d'habitants d'aquell any. Posteriorment, es va repetir la recerca en el cens de població del 1991 i en el del 2001. De llavors ençà, paral·lelament amb els canvis introduïts en la manera de construir els padrons i els censos, han desaparegut d'aquests instruments estadístics les preguntes relatives als coneixements lingüístics, la qual cosa dificulta la descripció del panorama sociolingüístic de les Balears, encara que les eines de què parlem només aportassin dades sobre les quatre habilitats lingüístiques bàsiques (comprensió i expressió orals i escrites). Per això, el recurs a les enquestes s'ha convertit en imprescindible, fins i tot per poder disposar d'informació sobre un aspecte tan bàsic com aquest.

El 2017 ha aparegut publicat, en línia i en paper, l'anàlisi sobre l'enquesta d'usos

lingüístics 2014 (EULIB-2014)¹⁶, que en molts d'aspectes es pot presentar com la segona edició de l'enquesta sociolingüística que es va dur a terme entre el 2003 i el 2004 (ES2004). La similitud metodològica entre les dues enquestes i la distància d'una dècada entre els respectius treballs de camp les fan interessants no només per dibuixar el panorama sociolingüístic dels dos moments, sinó també per comparar alguns valors i veure el sentit del canvi que s'ha produït en aquest període.¹⁷

A l'hora de valorar els resultats que s'obtenen mitjançant enquestes convé tenir en compte que només són aproximacions a la realitat. En el cas que ara ens ocupa, cal tenir en compte que les dades obtingudes no són observades, sinó declarades pels entrevistats, i que, en tractar-se d'enquestes telefòniques, la complexitat de les xarxes actuals, d'una banda, i els canvis i la inestabilitat demogràfics experimentats durant aquesta dècada, de l'altra, són dificultats afegides al treball de camp. Així i tot, cal tenir en compte que s'hi han aplicat els mecanismes estàndard de correcció per amortir-les.

En els onze anys que separen les dues enquestes s'han dut a terme uns quants treballs de caire demolingüístic més que

poden ajudar a precisar el panorama sociolingüístic de les Illes Balears. Entre aquests, l'*Enquesta modular d'hàbits socials 2010*, que conté un apartat dedicat als usos lingüístics.¹⁸

10.2.

LA POBLACIÓ

El dia 1 de gener del 2015 (la data més aproximada al moment de la realització del treball de camp), la població de les Illes Balears era d'un poc més d'1.100.000 persones; de les quals tres quartes parts resideixen a Mallorca. (Vegeu el quadre [AIII-152](#)).

Entre el 2005 i el 2015, la població de les Illes Balears s'ha incrementat en un 12,6%. Aquest increment és especialment important a Eivissa (26,9%) i, sobretot, a Formentera (58,3%). En el conjunt de les Illes i en cada una, aquest canvi de població fa que la proporció de població nascuda als territoris de parla catalana (TPC) i a la resta de l'Estat hagi disminuït i s'hagi incrementat el pes relatiu de la població nascuda a l'estranger. Per tant, es tracta d'uns canvis que afecten l'origen lingüístic dels ciutadans i, en conseqüència, l'equilibri sociolingüístic de la societat illenca. (Vegeu el quadre [AIII-153](#)).

16. http://blocs.uib.cat/cdsib/files/2018/05/EULIB2014_versio_errates.pdf i *Enquesta d'usos lingüístics a les Illes Balears 2014. Anàlisi*. Conselleria de Cultura, Participació i Esports (Govern de les Illes Balears), Departament de Cultura (Generalitat de Catalunya) i Universitat de les Illes Balears. Palma, 2017.

17. El treball de camp de l'ES2004 es va fer entre els darrers mesos del 2003 i el gener del 2004; el de l'EULIB-2014, entre els darrers mesos del 2014 i el gener del 2015.

18. Accessible en línia des del web de l'Ibestat: https://ibestat.caib.es/ibfiles//content/files/noticias/2011/Usos%20linguistics%20-%20Principals%20resultats%20versi%C3%B3%20final_cat.pdf

D'altra banda, a l'hora de valorar la situació sociolingüística per grups d'edat sense distingir altres variables, cal tenir en compte que la proporció d'autòctons i al·lòctons en cada un no és equivalent. Les diferències es poden explicar, principalment, perquè en les darreres dècades s'han produït un creixement important de població immigrada, sobretot de procedència estrangera, juntament amb el fet que el fenomen migratori afecta, sobretot, els que estan en edat laboral. On hi ha una proporció més elevada de població al·lòctona és en els grups d'edat compresos entre els 30 i els 64 anys. En aquests grups, la població autòctona no hi arriba a representar el 50%, per la qual cosa, per l'estreta relació entre el domini de la llengua catalana i el lloc d'origen, sovint en aquestes franges centrals és on menys presència de coneixement i d'ús té la llengua catalana. (Vegeu el quadre AIII-154).

Així mateix, les diferències de proporcions entre els al·lòctons de procedència espanyola i els de procedència estrangera, segons els grups d'edat que observem, reflecteixen el canvi que en les dues darreres dècades s'han produït amb relació a lloc d'origen: la immigració més antiga procedeix majoritàriament de la resta de l'Estat, i la més recent, de l'estranger.

Un altre aspecte que s'ha de tenir en compte és que més de vuit de cada deu infants que no arriben als 15 anys han nascut a les Illes Balears, la qual cosa mostra la importància que pot tenir l'escola, ja que afecta un 80% dels infants en el procés d'adquisició de la llengua catalana i d'integració lingüística, amb

independència de quin sigui l'origen lingüístic dels progenitors.

Un altre aspecte relacionat amb la demografia o, millor, amb la incidència que la diversitat d'òrgens de la presència humana té sobre la situació sociolingüística de les Balears és l'impacte provocat pels contingents de turistes que anualment ens visiten. És evident que les dimensions quantitatives que aquests contingents assoleixen (2004: 10.932.451; 2014: 13.579.265. Font: *Anuari de Turisme 2015*) afecten de manera considerable tant el paisatge lingüístic de les quatre illes com les interaccions humanes que s'hi produeixen.

10.3.

CONEIXEMENTS LINGÜÍSTICS

A l'EULIB2014, les dades sobre coneixements lingüístics es presenten des de dues perspectives. D'una banda, sabem la resposta negativa o afirmativa que els enquestats donen quan se'ls pregunta sobre si entenen i si saben parlar, llegir i escriure en una llengua determinada (respostes dicotòmiques). Però també se'ns ofereix la puntuació que s'autoatribueixen (de 0 a 10) en cada una de les quatre habilitats bàsiques (respostes graduades).

Aquesta informació es refereix al català, al castellà, l'anglès, el francès i l'alemany, encara que en aquest darrer cas, per un problema tècnic en el disseny del qüestionari, no es varen poder recollir les dades referides a les respostes graduades.

10.3.1. LLENGUA CATALANA

10.3.1.1. Respostes dicotòmiques

El domini de les quatre habilitats lingüístiques bàsiques varia segons a quina ens referim i és superior en referir-nos a les capacitats passives. En els extrems se situen la capacitat d'entendre'l parlat (19 de cada 20 enquestats ho afirmen) i, a l'altre extrem, la capacitat d'escriure'l (6 de cada 10). (Vegeu el quadre [AIII-155](#)).

L'escolarització sense la presència del català en el currículum d'una part de la població (l'autòctona de més edat i l'al·lòctona que no ha passat pel sistema escolar de les Balears) explica que la capacitat d'escriure-hi sigui l'habilitat amb menys presència entre els enquestats. La incidència d'aquest factor es manifesta en el fet que aquest coneixement descendeix en paral·lel a l'increment de l'edat, cosa que també ocorre en la capacitat de llegir-lo; és a dir, en les dues habilitats més necessitades d'escolarització, tant pels que la tenen com a llengua inicial (L1) com pels que l'han adquirida posteriorment (L2).

D'altra banda, aquest mateix índex ens el dona el fet que l'escriptura és l'habilitat que més s'ha incrementat durant el període que separa el moment de dur a terme les dues enquestes; l'any 2014 la proporció de població que ha estat escolaritzada amb el català com a matèria d'estudi i com a vehicular és més considerable que deu anys enrere.

Aquesta tendència no és diferent si observem exclusivament la població nascuda en territori de parla catalana.

En aquest grup, tots els valors de coneixements de català són, per raons òbvies, més elevats que en els altres, però la capacitat d'escriptura també és l'habilitat que hi està menys generalitzada; és l'única que no supera un 90%. (Vegeu el quadre [AIII-156](#)).

Les diferències entre el grup d'autòctons i els grups dels al·lòctons es donen sobretot en valorar les habilitats productives: parlar i escriure.

Si tenim en compte que, entre els enquestats nascuts a territoris de parla catalana, els que declaren tenir com a L1 el català (sol o conjuntament amb el castellà) representen el 70,7% i si els comparem amb les capacitats de comprensió i producció vistes fins ara, és evident que l'entorn social actual de les Illes Balears assegura que els que hi han nascut poden sentir-se capaços d'expressar-s'hi, tant oralment com, els que hi han estat escolaritzats darrerament, per escrit.

Això fa que entre els que han nascut en territori de parla catalana els coneixements de català siguin clarament més generalitzats que entre els nascuts a la resta de l'estat o a l'estranger. En primer lloc, ja hi ha la diferència en la llengua inicial (L1), molt baixa en els altres dos grups. A més, entre els primers, la capacitat d'expressar-se en català gairebé assoleix la totalitat dels entrevistats; en el cas de l'escriptura el domini no és tan general, efectes encara de la manca de presència del català en l'escolarització de la gent autòctona de més edat, tot i que vuit de cada deu entrevistats reconeixen la capacitat d'escriure-hi. (Vegeu el quadre [AIII-157](#)).

En els altres dos grups de procedència (nascuts a la resta de l'Estat o a l'estranger), l'adquisició de la capacitat d'expressar-se en català, encara que és lluny de generalitzar-s'hi, assoleix un important increment, en bona part gràcies al model escolar vigent en l'actualitat, que a més d'incidir sobretot en la població autòctona també afecta amb més o menys intensitat la població al·lòctona arribada a les Illes en edat escolar. Hem pogut veure que, per exemple, la capacitat d'escriure en català és reconeguda per un 83,9% del conjunt dels compresos en el grup de 15 a 29 anys, sense diferenciar-ne el lloc de procedència.

En analitzar els coneixements de català en relació amb els estudis que tenen les persones enquestades, es pot veure que com més alt n'és el nivell més creixen els coneixements de català. En les capacitats orals les diferències oscil·len entre 2,5 punts percentuals i 5,3; en canvi, en les capacitats escrites les diferències són més àmplies (entre 11,1 i 25,4 punts). (Vegeu el quadre AIII-158).

Amb relació als efectes de l'escolarització sobre els coneixements de català, la percepció sobre el domini que en tenen els que han estat escolaritzats a les Illes Balears i, en conseqüència, la incidència sobre alguns usos, és interessant veure com s'ha anat incrementat l'ús de la llengua catalana a l'hora de respondre les proves de matèries no lingüístiques (és a dir, totes les que no són de les assignatures de català, castellà i d'idioma estranger) de la selectivitat. Així, en un context favorable a la utilització escrita del català, encara que sigui optativa, com són aquestes proves, s'ha passat d'un 65,8%

d'aquests exàmens contestats en català l'any 2004 a un 82,6% el 2014 (dades del Centre de Documentació Sociolingüística: <http://cdsib.uib.es/el-catala-a-la-selectivitat-2017/>).

10.3.1.2. Respostes graduals

Pel que fa a coneixements lingüístics, l'opció entre la resposta positiva i la negativa quan es tracta de contestar sobre la pròpia capacitat fa desaparèixer molts de matisos amb relació al ventall de possibilitats i de nivell que hi ha darrere el conjunt de respostes.

La complementarietat de preguntes sobre el mateix aspecte que recullen una gradació quant a la valoració dels propis coneixements permet arribar a un dibuix més aproximat de la situació.

En una escala que va de 0 (absència de coneixement) a 10 (nivell màxim), les capacitats que s'atorguen els enquestats s'han establert tres grups: de 0 a 2 (coneixements nuls o molt baixos); de 3 a 7 (coneixements mitjans), i de 8 a 10 (coneixements alts). (Vegeu el quadre AIII-159).

En totes les habilitats, el grup majoritari és el que s'autoatorga la puntuació més elevada, superior en tots els casos a la suma dels que es puntuen amb valors menors, excepte en el cas de l'escriptura, en què els tres grups es distancien en només set punts percentuals. D'altra banda, es pot comprovar que en la capacitat de comprensió oral el valor relatiu dels que es puntuen entre 0 i 2 és pràcticament idèntic als que han respost negativament a les preguntes dicotòmiques (3,2%). En canvi,

en la capacitat d'expressió oral, els que es puntuen entre 0 i 2, superen en 8,2 punts percentuals els que deien no saber-ne (9,5%); contràriament, en les capacitats escrites una part important dels que havien respost negativament, no se situen ara dins el grup de puntuació més baixa: un 16,5% deien no saber llegir en català i un 38,1% deien que no hi sabien escriure.

Per tant, una part dels que responen negativament a preguntes dicotòmiques sobre coneixements de llengua catalana consideren que en tenen uns certs coneixements, encara que siguin molt baixos. D'altra banda, entre els que contesten afirmativament a les preguntes dicotòmiques el ventall de possibilitats que hi ha darrera aquesta resposta és més obert (en línies generals podem dir que es puntuen entre 3 i 10).

10.3.2. LLENGUA CASTELLANA

10.3.2.1. Valors dicotòmics

Els coneixements de llengua castellana segons l'EULIB-2014 són pràcticament generals entre tota la població enquestada. En el cas de les respostes dicotòmiques, tots els valors afirmatius superen el 99,4% (comprensió i expressió orals, 99,9%; comprensió escrita, 99,6%, i expressió escrita, 99,4%).

10.3.2.2. Valors graduals

Si observem els valors de cada un dels tres grups segons la puntuació que s'atorguen, en el grup amb puntuació més elevada (8, 9 i 10) s'hi situen en tots els casos més d'un

90% dels enquestats; excepte en el cas de l'escriptura, que s'hi situen a 1,2 punts per davall. En el grup amb puntuació més baixa, el percentatge més elevat és d'un 0,5%, i aquests valors es corresponen amb el percentatge dels que havien contestat que no entenen el castellà. (Vegeu el quadre [AIII-160](#)).

10.3.3. LLENGUA ANGLESA

L'elevada presència del coneixement de l'anglès entre la població de les Illes Balears s'explica per la seva funció de llengua de comunicació internacional, que en una comunitat orientada bàsicament al turisme esdevé quasi llengua franca, per la presència de població d'origen estranger que té aquesta llengua com a pròpia, per la presència obligatòria en molts de sistemes escolars, propis i externs, i en l'activitat de recerca internacional.

Al voltant de sis de cada deu entrevistats manifesten tenir coneixements d'anglès, amb un ventall de més de 10 punts de diferència entre els extrems (la comprensió oral, 68,7%, i l'expressió escrita, 55,2%).

10.3.3.1. Valors dicotòmics

La major extensió dels coneixements declarats d'anglès se situen entre els grups de població jove i van reduint-se com més augmenten els anys dels grups. Sens dubte, aquest fet s'explica per una major presència de l'anglès com a matèria en el sistema escolar obligatori i una major oferta d'ensenyament extraescolar i de presència ambiental durant el procés de socialització dels grups més joves. Així mateix, entre la

població dels més grans, és més baixa que en altres grups la presència d'estrangers, els quals poden aportar un coneixement d'anglès com a llengua pròpia o llengua de relació habitual.

En aquest sentit, es veu que entre els estrangers el grau d'extensió de coneixements d'anglès són superiors a la resta de grups de procedència territorial, tant dels nascuts en territori de parla catalana com dels procedents de la resta de l'Estat: ambdós grups se situen per davall de la mitjana. Si consideram que els residents a les Illes Balears que han nascut al Regne Unit, Irlanda, Malta, els Estats Units i el Canadà segurament són anglòfons, hem de tenir en compte que, segons dades de l'Ibestat, el 2015 representaven el 8,3% dels estrangers.

D'altra banda, la formació acadèmica és, lògicament en les circumstàncies que hem descrit, una variable lligada al coneixement de l'anglès. Així, entre els que tenen una formació superior, totes quatre habilitats bàsiques –segons les respostes donades– són assolides per més de tres quartes parts dels enquestats. En canvi, entre els que tenen únicament estudis primaris, cap d'aquests valors, excepte la comprensió oral, supera un 30%. (Vegeu els quadres AIII-161, AIII-162 i AIII-163).

10.3.3.2. Valors graduals

En el cas de l'anglès, però, el grau de coneixement no assoleix els nivells declarats que tenien els corresponents a les dues llengües oficials. Entre els que afirmaven que en tenien coneixements, els que es puntuaven amb els valors superiors (de 8 a 10) formaven els grups majoritaris

de població, sobretot pel que fa al castellà. En canvi, en el cas de l'anglès, aquests en cap cas no arriben a formar un grup que suposi més d'un 16% de la població total (entre un 15,7% en el cas de la comprensió oral i un 10,7% pel que fa a l'escriptura). De fet, per exemple, en expressió oral, els que es qualifiquen amb les notes superiors representen un 21% dels que han dit que sabien parlar en anglès. Cal recordar que al voltant d'un 2% dels residents a les Illes Balears han nascut en territoris de llengua anglesa. (Vegeu el quadre AIII-164).

10.3.4. LLINGUA FRANCESA

La llengua francesa també ha format part del currículum acadèmic d'una part de la població de les Illes, sobretot el corresponent a l'ensenyament secundari. D'altra banda, també ha estat llengua de comunicació internacional i, en alguns casos, també és llengua primera o segona d'una part de la població d'origen immigrant, que procedeix dels estats pròpiament francòfons o que en un altre temps formaren part de les colònies franceses. Així i tot, en algun d'aquests aspectes, el francès ha cedit presència en favor de l'anglès i en les dades que posseïm n'hi ha un reflex.

10.3.4.1. Valors dicotòmics

A diferència dels coneixements de l'anglès, els de francès estan més poc estesos entre els grups dels joves. El retrocés de la seva presència com a matèria d'ensenyament, tant en l'escolarització obligatòria com fora de l'àmbit escolar, i com a llengua de comunicació internacional, arran de

l'expansió que hi ha tingut l'anglès, en deu ser la causa principal.

Com passava amb l'anglès, els residents d'origen estranger tenen uns coneixements superiors de francès amb relació als altres dos grups de procedència. Tot i així, encara que entre els estrangers la diferència de percentatge de persones que saben anglès i el de persones que saben francès és molt major que la que hi ha en el grup dels nascuts en territori de parla catalana i en el dels nascuts a la resta de l'Estat. Segons les dades que ens ofereix l'Ibestat en relació amb l'estat de naixement dels residents a les Illes, podem comptar que prop d'un 4% dels residents nascuts a l'estranger procedeixen de territoris francòfons.

De la mateixa manera, la major formació acadèmica suposa també uns majors coneixements de francès. (Vegeu els quadres [AIII-165](#), [AIII-166](#) i [AIII-167](#)).

10.3.4.2. Valors graduals

Els enquestats que s'autoatribueixen uns coneixements elevats de francès no arriben a un 10% del total de la població. De fet, en la capacitat d'expressió oral representen un 23% dels que han dit que el saben parlar. Aproximadament un 1% de la població procedeix de territoris francòfons. (Vegeu el quadre [AIII-168](#)).

10.3.5. LLENGUA ALEMANYA

L'alemany, tot i ser una llengua molt present en el paisatge lingüístic de determinades zones, no té uns coneixements tan estesos com l'anglès o el francès. L'habilitat més estesa és, com en les altres llengües, la comprensió oral, però no arriba a un 20% del total, i la menys estesa –també com en la resta de llengües–, l'expressió oral, que està cinc punts percentuals per davall. Les raons d'aquesta situació respecte al francès i a l'anglès són diverses, però hi deu tenir un pes considerable que no hagi format part del currículum escolar o que, en els casos en què és present, sigui generalment com a segona llengua estrangera. Així i tot, com passava amb l'anglès, les franges d'edat més joves són on els coneixements d'aquesta llengua tenen una major presència.

Entre els nascuts a l'estranger és on l'alemany té una presència més elevada. En aquest sentit, convé tenir en compte que els nascuts en zones germanòfones representen un poc més d'un 10% dels estrangers; per tant, tenen una incidència molt directa en el valor general: un 36% dels que diuen que hi saben parlar són d'aquest origen (en canvi en el cas del francès o de l'anglès, els equivalents només hi representen un poc més d'un 10%).

Els coneixements d'alemany també s'incrementen paral·lelament al nivell d'estudis, encara que en el cas d'aquesta llengua, les diferències entre els enquestats que tenen estudis primaris i els que en tenen de secundaris són més reduïdes. (Vegeu els quadres [AIII-169](#), [AIII-170](#) i [AIII-171](#)).

10.4.

LLENGUA INICIAL, LLENGUA D'IDENTIFICACIÓ I LLENGUA D'ÚS HABITUAL

En situacions sociolingüístiques semblants a les de les Illes Balears, és freqüent que els ciutadans, o una part dels ciutadans, canviïn de llengua, tant durant períodes curts de temps (al llarg del dia, per exemple) com en períodes més llargs. Aquests canvis poden consistir en canvis en l'ús segons l'interlocutor amb qui es relaciona o la situació en què es troba, el grau d'identificació amb una llengua, el nombre de llengües en què és capaç d'expressar-se, etc. Per això, resulta útil conèixer com es produeixen aquests canvis.

Entre altres recursos, s'ha recorregut a la distinció entre tres conceptes referits a la relació de l'individu amb les llengües. D'una banda, hi ha la llengua inicial (o primera, materna...), que fa referència a la llengua en què va començar a parlar quan era infant i que serà, evidentment, sempre la mateixa (L1). De l'altra, la llengua d'identificació (o pròpia), que és la llengua que considera com la seva llengua, la qual pot canviar al llarg del procés vital (LP). I en darrer lloc, la llengua habitual, que fa referència a la llengua que més utilitza en les activitats quotidianes (LH). En lloc d'una sola llengua, pot haver-hi individus que hagin d'indicar-ne més d'una en el cas de l'L1 i l'LP, encara que en la majoria de casos la resposta més freqüent sigui una de sola, no necessàriament la mateixa. En el cas de l'LH, és freqüent que al llarg del

dia les persones que estan capacitades per a l'ús de més d'una llengua ho facin. Tot i això, sol ser freqüent que l'ús d'una predomini sobre l'ús d'una altra o de més.

En el conjunt de les Balears, la llengua que té una major presència en les tres variables és el castellà, encara que en cap cas no arriba a un 50%. La llengua catalana se situa uns deu punts percentuals per davall.

El fet que com a llengua d'identificació o pròpia (LP) la presència del català s'incrementi en dos punts i mig indica que una part dels ciutadans que tenien com a L1 una llengua que no era el català, amb el pas del temps l'han passada a valorar com la seva llengua. Per tant, la llengua catalana té un cert poder d'atracció que fa que li sigui positiva la diferència entre els que, tot i tenir-la com a L1, la deixen de considerar la seva llengua (LP) i els que sense tenir-la com a L1 la incorporen com a LP. Els que la tenen com a L1 –sola o juntament amb el castellà– representen un 41,5%, mentre que són un 45,1% els que, en una de les dues opcions, la consideren la seva llengua (LP).

D'altra banda, l'ús exclusiu del català com a llengua d'ús habitual (LH) baixa per davall el nombre dels que la tenen com a L1. No és un fet estrany, sobretot si tenim en compte la composició demolingüística de la nostra societat, en què abunden persones de característiques lingüístiques molt diferents i que sovint fa necessari el canvi de llengua en un sentit o en un altre. Així i tot, l'opció que indica una freqüència d'ús equilibrat de castellà i català només assoleix, per poc, un de cada deu individus enquestats. (Vegeu el quadre AIII-172).

Les mateixes tendències es manifesten en la franja dels joves. El valor més alt referit al català és el que l'indica com a llengua d'identificació o pròpia (LP) i el més baix el de llengua habitual (LH) en solitari; ara bé, si afegim a aquests també els que hi situen amb el mateix pes les dues llengües els resultats més elevats són els de llengua habitual i de llengua d'identificació (41,4% i 41,0%, respectivament), mentre que la llengua inicial es manté en darrera posició; això sí, a poca distància (39,3). (Vegeu el quadre [AIII-173](#)).

Si miram la variació que es produeix en aquest sentit en cada una de les illes, podem comprovar que en totes el català com a llengua d'identificació (LP) experimenta un lleuger augment amb relació al valor que té com a llengua inicial (L1). Aquest creixement es produeix bàsicament a partir de les reduccions que experimenten en aquest sentit les opcions de castellà i d'altres llengües. D'altra banda, l'únic cas en què el valor de la combinació català-castellà equilibrada assoleix valors superiors a un 5% és com a llengua habitual. (Vegeu el quadre [AIII-174](#)).

Entre els nascuts en territori de parla catalana es produeix un increment important del nombre dels enquestats que, sense tenir el català com a L1, la reconeixen com a LP. La mateixa diferència en sentit contrari es produeix amb relació a la presència del castellà, que també redueix en aquest grup la presència com a llengua habitual, que segurament passen al grup dels que diuen que la seva llengua habitual són el castellà i el català.

Els que han nascut a l'estranger són els que presenten més diferència entre el valor que té el castellà com a L1 i el valor que li donen quan es refereixen a la llengua que consideren habitual. Hi ha un 20% d'estrangers que no tenen el castellà com a L1 i diuen que la tenen com a llengua habitual; en canvi, referits al català aquesta població presenta uns valors que es mouen en les tres categories al voltant d'un 5%. Aquestes dades evidencien que el procés d'integració dels estrangers es fa mitjançant el castellà. (Vegeu el quadre [AIII-175](#)).

Segons el grau d'autoctonicitat de la composició familiar dels enquestats es pot observar un procés interessant. Quan l'enquestat ha nascut en territoris de parla catalana i els dos progenitors també (E+P+M), el valor que té com a L1 és alt (més de 8 de cada 10 diuen tenir-hi el català), es manté com a LP i descendeix sensiblement com a LH a favor de l'opció bilingüe.

En canvi, quan l'enquestat i un dels progenitors han nascut en territori català i l'altre fora (E+P/M), el valor que com a L1 es baix (només 1 de cada 4 hi té el català) i s'incrementa com a llengua d'identificació (4 de cada 10). El català com a L1 dels que tenen els dos pares de fora (E) té un valor molt baix (només 4 de cada 100), però es triplica com a llengua d'identificació. Per tant, podem veure que en el cas dels fills dels matrimonis de procedència lingüística mixta el català és poc present com a llengua inicial, però posteriorment s'incrementa quan, ja de grans, es tracta d'identificar-s'hi o, encara que en menor grau, d'usar-lo habitualment. Els fills de matrimonis en què els dos membres són

immigrants (E) tenen només una presència gairebé simbòlica del català com a L1 i no millora gaire en els altres dos usos de la llengua. (Vegeu el quadre [AIII-176](#)).

10.5.

Usos

A l'EULIB-2014 hi ha diversos ítems relacionats amb els usos en diferents àmbits i situacions (família, entorn escolar o laboral, relacions institucionals, lleure, etc.).

10.5.1. USOS PER ILLES

En el capítol 7 de l'EULIB-2014 ("La realitat i l'evolució de les Illes Balears a partir dels grups d'origens i usos lingüístics"), s'hi analitza el pes relatiu que tenen els diferents grups sociolingüístics, formats a partir de la llengua inicial i la freqüència d'ús del català en deu àmbits pertanyents a relacions familiars i a relacions fora de la llar. (Vegeu el quadre [AIII-177](#)).

Els qualificats com a "predominants" són els que declaren usar la llengua corresponent (el català o el castellà) sempre o predominantment en el conjunt d'àmbits analitzats.

Els alternadors són els que declaren que usen el català de manera considerable en el conjunt d'àmbits analitzats, amb independència de quina sigui la seva llengua inicial. La majoria, gairebé la meitat, dels integrants d'aquest grup són d'origen lingüístic català i quasi una

tercera part tenen el castellà com a llengua inicial (EULIB-2014, 108-109).

A Menorca i a Mallorca sense la capital, el grup predominant és el dels que tenen el català com a llengua inicial i que usen predominantment el català en les situacions més habituals. En canvi, a Palma i a Eivissa i Formentera predominen clarament els que són de llengua inicial castellana i que usen de manera predominant aquesta llengua.

D'altra banda, cal referir-se al fet que entre els nascuts a l'àrea lingüística catalana la majoria (78,6%) són usuaris predominantment del català, ja siguin de llengua inicial catalana (50,6%), no catalana (3,6%) o alternadors (22,6%). En canvi, entre els que han nascut fora de l'àrea lingüística catalana la suma se situa en l'11,8% (els alternadors en són la majoria, 8,9%). (Vegeu el quadre [AIII-178](#)).

10.5.2. USOS FAMILIARS

Segons les dades de l'EULIB-2014, hi ha més enquestats que usen el català amb els fills que no que l'usaven amb els seus progenitors. L'increment es produeix a costa del descens entre els que amb els progenitors usaven combinacions de català i castellà (per exemple, els que feien servir indistintament les dues llengües) i els que hi usaven altres llengües. (Vegeu el quadre [AIII-179](#) i [AIII-180](#)).

10.5.3. USOS INTERPERSONALS

Una situació que pot ser bastant freqüent a les Illes Balears és que en una conversa

iniciada en una llengua determinada (ja sigui el català o el castellà) l'interlocutor respongui en l'altra i que, per tant, el que ha iniciat la conversa hagi d'optar per mantenir la llengua inicial o per canviar a la llengua de l'interlocutor. La tria entre una opció o una altra no és aleatòria, sinó que hi intervenen factors diversos, com poden ser el domini de l'altra llengua, la valoració social predominant de les dues llengües, la jerarquia o ascendència social entre els dos interlocutors, etc.

En el cas de les Illes Balears els que inicien una conversa en català i canvien al castellà quan els responen en aquesta llengua són molt més que els que la inicien en castellà i quan es troben en una situació paral·lela canvien al català. La diferència s'ha incrementat durant la darrera dècada, segons les dades de les dues enquestes de referència. (Vegeu el quadre [AIII-181](#)).

En l'opció 3 (altres situacions), s'hi inclouen bàsicament els que diuen que mai inicien converses en aquesta llengua, cosa que indica que un de cada quatre entrevistats no inicia mai cap conversa en català. No arriben a un de cada deu els que diuen que mai no comencen cap conversa en castellà.

Així i tot, cal tenir en compte que entre els entrevistats nascuts en territori de parla catalana, molt majoritàriament canvien al català quan, en iniciar la conversa en castellà, l'interlocutor respon en català. Cal assenyalar que com més component autòcton familiar té, més elevat és el canvi al català. (Vegeu el quadre [AIII-182](#)).

L'ús que cada un dels enquestats fa del català i del castellà no és regular ni

uniforme en totes les situacions, sinó que varia segons diverses circumstàncies. Al qüestionari de l'EULIB-2014 (i també en el de l'ES2004) hi havia algunes preguntes que feien referència als usos en determinats àmbits relatius al comerç, les administracions públiques, l'entorn extrafamiliar immediat, etc.

Agrupant en "més català" i "més castellà" els que contestaven que només usaven el català o més el català que el castellà, d'una banda, i els que deien que usaven només el castellà o més el castellà que el català, de l'altra, podem veure que en tots els casos es mostra un ús més freqüent del castellà que no del català. A l'hora de valorar aquests resultats, però, hem de tenir en compte que un 20% dels enquestats no poden fer ús del català perquè no el saben parlar. Per tant, per aquest conjunt de persones, no es tracta d'una tria entre l'ús d'una llengua o l'altra, sinó de la impossibilitat d'usar-la. (Vegeu el quadre [AIII-183](#)).

La situació en què els enquestats utilitzen més el català és quan es relacionen amb l'Administració local; així i tot, l'ús del castellà també en aquest cas és superior. El major ús del castellà es produeix en les relacions amb les grans superfícies comercials; en canvi, en el petit comerç és on l'ús del català ocupa la segona posició quant a major freqüència. Amb els clients (la pregunta també incloïa "usuaris") és on es produeixen uns resultats més diferents de la resta: la resposta que fa referència a l'ús equilibrat de les dues llengües és on assoleix un nivell més alt, alhora que també arriben a una quarta part les que donen respostes que hem classificat

com a “altres”; una part d’aquests “clients i usuaris” poden ser turistes o altra gent de pas, la qual cosa provoca aquest allunyament respecte de les altres situacions.

Diverses preguntes relatives als usos coincideixen amb preguntes semblants a l’ES2004, per la qual cosa es pot veure quins canvis s’han produït en els resultats entre les dues enquestes. (Vegeu el quadre [AIII-184](#)).

En general, s’ha produït un retrocés en els valors d’ús del català en totes les situacions analitzades, excepte en els casos de les grans superfícies comercials i de la relació amb els veïns. En ambdós casos, però, la variació és insignificant i provocada per un retrocés de l’ús equivalent de les dues llengües o de l’opció “altres”. Una de les causes d’aquest retrocés es deu trobar en les modificacions de població.

Si observam quins són els usos que fan els enquestats que han nascut en territoris de parla catalana, podem veure que naturalment els usos de català s’incrementen sensiblement. Cal tenir en compte que, entre aquest grup de població, la capacitat de parlar en català és reconeguda per gairebé la totalitat dels enquestats (98,9%). (Vegeu el quadre [AIII-185](#)).

En aquest cas, els valors d’ús freqüent del català sempre són superiors als corresponents de castellà. L’ús més elevat del català torna a ser en les relacions amb l’Administració local i és en les grans superfícies, una altra vegada, on el castellà té una major presència.

Fora d’aquests usos relatius a les relacions interpersonals, es pot destacar la resposta que donen els enquestats quan se’ls pregunta en quina llengua escriuen les seves notes personals. En aquest cas, el castellà de manera exclusiva o majoritària l’utilitzen gairebé un 67% dels enquestats. De tots els casos vists és on el castellà assoleix un ús més elevat. Sens dubte, la manca d’escolarització en català i la incapacitat d’escriure-hi, com hem vist, influeixen directament en aquest resultat. Fins i tot entre els nascuts en territoris de parla catalana, un 52% diuen que usen el castellà. Ara bé, en l’enquesta del 2004 els que en la mostra total deien que usaven el català representaven un 72,8% enfront del 66,9% del 2014. Aquest retrocés de gairebé sis punts s’explica per l’increment dels que usen sobretot el català (4 punts percentuals) i els que usen les dues llengües indistintament (2 punts).

Referències bibliogràfiques

Anuari del turisme de les Illes Balears 2015. Fundació Gadeso. 2015. En línia: <http://ibdigital.uib.es/greenstone/collect/cd2/archives/caib0121.dir/caib0121.pdf>

El català a selectivitat 2017. Centre de Documentació Sociolingüística de les Illes Balears. Universitat de les Illes Balears. En línia: <http://cdsib.uib.es/el-catala-a-la-selectivitat-2017/>

Enquesta d'usos lingüístics a les Illes Balears 2014. Anàlisi. Palma: Conselleria de Cultura, Participació i Esports (Govern de les Illes Balears), Departament de Cultura (Generalitat de Catalunya), Universitat de les Illes Balears, 2017. En línia: <http://cdsib.uib.cat/>

Enquesta sociolingüística 2003. Coneixements lingüístics, usos i representacions de la població de les Illes Balears. Conselleria d'Educació i Cultura (Govern de les Illes Balears). En línia: http://cdsib.uib.cat/files/2018/06/Enquesta_Sociolinguitica_2003.pdf

Població. Institut d'Estadística de les Illes Balears (Ibestat). Dades en línia: <https://ibestat.caib.es/ibestat/estadistiques/poblacio>

REQUADRE III-1.

EL PLA DE CULTURA DE LES ILLES BALEARS

BERTA SUREDA

El Govern de les Illes Balears està elaborant el primer document estratègic en matèria de cultura com a instrument que vol esdevenir una eina i full de ruta al servei de la ciutadania en relació amb el disseny de les polítiques públiques que han d'orientar el present i el futur de les manifestacions culturals a les Illes Balears.

En aquest sentit, el Pla de Cultura 2017-2027 ha de servir per contextualitzar i definir les polítiques culturals i es concep com un document obert, avaluable, flexible i transformable que cerca el consens, la viabilitat i la perdurabilitat.

El Pla de Cultura també vol ser el punt de partida del procés participatiu que impulsarà la Conselleria de Cultura, Participació i Esports del Govern Balear amb l'objectiu d'obrir interrogants i qüestions, debatre, reflexionar, analitzar temàtiques i conceptes i elaborar noves propostes des d'una mirada crítica i alhora constructiva. Aquest procés té l'objectiu d'implicar la ciutadania en la identificació dels reptes i les oportunitats per situar la cultura al centre de la vida quotidiana i implicar-la, per tant, en la creació de polítiques, estratègies i accions que suposin un canvi de paradigma i de model en la cultura de les Balears. La metodologia utilitzada en el Pla de Cul-

tura (PdeC) es vehicularà i vertebrarà, doncs, a través del mètode participatiu.

VISIÓ I VALORS

El PdeC té una visió de la cultura com a un dret irrenunciable, com a bé públic i comú, i com a forma de vida col·lectiva. En aquest context, la Conselleria de Cultura, Participació i Esports, juntament amb la resta de conselleries i d'institucions públiques, ha de vetllar per l'accés de la ciutadania a la informació, la cultura i als béns culturals i ha de fomentar el desenvolupament de processos culturals per a la gent i amb la gent.

Cap a un canvi de paradigma

Som davant un canvi de paradigma? En els últims temps es parla sovint d'economia del bé comú i de sistemes financers alternatius, es parla de democràcia oberta i participativa, de noves formes de governança, de corresponsabilitat entre les institucions i la ciutadania en la presa de decisions, de la cultura com a dret i de la cultura com a bé comú. Per tant, som davant un canvi de paradigma i el repte és abordar-lo amb el valor que suposa compartir, i, fins i tot, cedir els espais de decisió a la ciutadania.

Proposar un nou model de política cultural (i de polítiques en general) passa, en primer lloc, per situar les persones al centre d'aquestes polítiques, en tota la seva diversitat de procedències, experiències i inquietuds. Un govern ha de governar, pot fer-ho sol o pot fer-ho en

contextos participatius, creant estructures adequades de participació. El dret a la cultura és el dret d'accés i participació de les comunitats, però també ho és el dret d'accés a les normes que elaboren i avaluen polítiques culturals.

Les condicions i el valor de treball creatiu

El dret d'accés a la cultura significa també el dret d'accés a la creació, tal com afirma la Unesco quan recomana que els estats membres facilitin les condicions necessàries perquè artistes i professionals de la cultura puguin exercir les seves responsabilitats en igualtat de condicions amb la resta de la ciutadania, preservant la seva inspiració creadora i la seva llibertat d'expressió.

Per tant, resulta essencial articular mecanismes que s'adaptin a la diversitat del teixit cultural i les seves carències, evitant que sigui el teixit cultural que s'adapti a mecanismes creats sovint al marge de l'experiència dels que els han d'utilitzar per treballar pel bé de les comunitats.

D'altra banda, cal repensar les indústries culturals i creatives des del convenciment que la cultura desborda àmpliament la seva faceta economicista i que els indicadors del retorn social de la cultura han de formar part de les polítiques i les actuacions en aquest àmbit. També cal repensar-les des de les noves economies, les noves formes d'organització, la sostenibilitat i bones pràctiques. És en el marc d'aquesta doble mirada, des de la

dimensió social i ciutadana de la cultura i des de la productiva i professional, així com des de la interacció entre totes dues, que és necessària l'estreta col·laboració entre els departaments de cultura i indústria.

Essencialment, la cultura a les Balears requereix un nou model que posi el focus en el retorn social de la cultura per davant de la seva instrumentalització. Ha de treballar per a la consolidació i el reforç de tots els espais, equipaments, entitats, associacions i en general de tot el teixit cultural comunitari i de base. Requereix un treball de baix a dalt i on la institució sigui un agent més en el disseny de les polítiques culturals.

Des del Govern es vol vetlar perquè els creadors, així com els treballadors de la cultura, desenvolupin la seva feina en les condicions adequades i es valori, per tant, la importància de la seva tasca en un àmbit, la cultura, que és un bé per al conjunt de la societat.

Polítiques culturals adreçades al conjunt de la ciutadania

Per garantir el dret d'accés a la cultura per al conjunt de la ciutadania cal, en primera instància, garantir que l'educació en les arts i la cultura tenguí més rellevància en els programes escolars, des de la igualtat d'oportunitats per a tothom, i com a eina clau per millorar la capacitat de crítica dels joves, incentivar l'interès en els processos culturals i evitar que esdevinguin mers consumidors passius de la cultura.

Però cal treballar per adreçar-se al conjunt de la ciutadania, garantir-ne l'accés al coneixement i fomentar la participació activa en el conjunt de les manifestacions culturals. Des d'aquesta perspectiva, el PdeC es fonamenta sobre la base dels propòsits següents:

1. Fer de l'accés a la cultura i a la informació un dels eixos centrals de les polítiques públiques en general i de les culturals en particular.
2. Generar espais de diàleg i cooperació entre la ciutadania i entre els actors que configuren el teixit cultural de les Illes Balears.
3. Enfortir i intensificar els vincles entre educació i cultura.
4. Situar la cultura en el centre de la vida quotidiana de tota la ciutadania: superar les nocions del ciutadà com a consumidor i promoure'n la participació activa com a motor de canvi i de desenvolupament social.
5. Establir les condicions adequades per a la investigació, la creació, l'experimentació, la producció, la difusió i la participació activa en la vida cultural de la nostra societat, en els marcs del respecte per la diversitat i des de l'intercanvi i el diàleg entre Illes, amb altres territoris de parla catalana i de l'àmbit nacional i internacional.
6. Posar els mitjans per garantir a la ciutadania l'accés democràtic als equipaments, generar espais de coparticipació i relacions de transparència i reciprocitat.
7. Fomentar les relacions de proximitat entre els equipaments culturals públics i la ciutadania per establir noves formes de difusió de la informació i el patrimoni que custodien.
8. Crear les eines per garantir el compliment del PdeC i l'assoliment dels objectius a curt, mitjan i llarg termini: Observatori i Consell de la Cultura.
9. Fomentar els valors democràtics de solidaritat, respecte a la diversitat, a la discrepància i a la diferència a través de la participació en la vida cultural.
10. Implicar la joventut en totes les polítiques culturals. Intentar que l'hàbit cultural formi part de la quotidianitat en arribar a l'edat adulta.
11. Promoure la igualtat d'oportunitats en la participació de les dones i els homes en les activitats culturals i lúdiques que tinguin lloc a la comunitat autònoma.
12. Garantir un ecosistema cultural equilibrat, on el teixit cultural de base, les indústries creatives, les iniciatives que proposen noves formes d'economia en cultura i el mapa d'institucions públiques i privades conformin un escenari cultural plural, divers, lliure i dinàmic.

13. Respectar, reconèixer i valorar la tasca dels creadors, els agents i els diversos actors que treballen en l'àmbit de la cultura.
14. Entendre els beneficis que les activitats culturals generen en termes de retorn social: millorar l'accessibilitat dels ciutadans a la cultura, garantir la capacitat de realització i consolidació dels projectes.

Cultura i territori

És essencial incloure la participació des de la territorialitat per identificar i treballar des de les especificitats, les particularitats i la diversitat de territoris i de formes de vida. El Pla de Cultura parteix de la visió que la cultura sorgeix de les comunitats i que hi ha de retornar, a les comunitats, i que aquesta cultura pròpia és una eina essencial per al diàleg, la interacció i la transformació social.

Cal fomentar, donar visibilitat i impulsar iniciatives comunitàries i circuits culturals al llarg del territori, treballant des de la gestió compartida entre les comunitats que produeixen la cultura i la institució que genera accions per fer-les créixer i que haurà de promoure l'articulació i la interacció entre les organitzacions.

Amb l'objecte d'articular les polítiques amb les estratègies territorials caldrà augmentar la col·laboració entre administracions (consells insulars i ajuntaments) per desenvolupar accions culturals a llarg termini, paral·lelament a les activitats puntuals i festives.

ELEMENTS PER LA DIAGNOSI DE LA CULTURA A LES ILLES BALEARS

Per obtenir una imatge completa de la situació actual de la cultura a les Illes Balears, s'ha optat per una anàlisi descriptiva DAFO. Aquest mecanisme permet tenir una visió general dels punts forts i febles en el moment de l'elaboració del pla i assenyalar quins són els reptes als quals ha de fer front el document present i establir una temporalització d'objectius.

En aquest sentit, s'han utilitzat diverses fonts:

- Dades aportades pels equipaments públics i els diferents departaments de la conselleria.
- Dades aportades per altres entitats i institucions.
- Dades estadístiques, com ara variables qualitatives, extretes d'entrevistes, que han estat fonamentals per aprofundir en el coneixement de la situació de la cultura i de les polítiques culturals que es poden desenvolupar des de l'àmbit autonòmic.

L'anàlisi DAFO (debilitats, amenaces, fortaleces i oportunitats) permet distingir entre els punts febles i forts interns (debilitats i fortaleces) i externs (amenaces i oportunitats).

Fortaleces

- Les particularitats de la nostra llengua i cultura pròpies marquen un fet dife-

rencial com a potenciadors dels valors culturals.

- Les Illes Balears formen part d'un territori amb una llengua i cultura pròpies. L'actitud social general en relació amb aquest fet és receptiva i participativa en grans sectors.
- La creació artística a les Illes Balears és de qualitat elevada i es disposa d'artistes que suposen un referent internacional.
- L'entorn paisatgístic i patrimonial té un gran potencial per a la pròpia creació artística i la seva difusió.
- La Ràdio Televisió Pública de les Illes Balears (IB3) és un ens autònom gestionat per persones independents que han posat la cultura com a valor primordial en els continguts. Garantir una informació veraç, independent i un model de televisió pública plural, obert, lliure i democràtic és una de les eines més potents que pot disposar i ha de tenir una societat lliure, democràtica i madura.
- Les Balears són una terra d'acollida i d'aquesta manera hi conviuen cultures molt diverses que enriqueixen el teixit sociocultural de les Illes. La llengua catalana, com a llengua pròpia de les Illes, i la cultura pròpia, així com el sentiment d'identitat amb el país d'acollida, han d'esdevenir eines d'integració i cohesió social.
- Les Illes Balears disposen d'un total de 3.583 béns inscrits com a béns

d'interès cultural (BIC). La gestió d'aquests béns és competència dels consells insulars.

Oportunitats

- Cal crear un observatori de la cultura de les Illes Balears per tenir una compilació exhaustiva d'estadístiques que descriguin el sector cultural.
- Amb el mateix objectiu, s'ha de crear un mapa d'equipaments culturals de les Illes Balears.
- Es poden utilitzar les xarxes socials com a eina de proximitat amb la ciutadania i crear teixits d'informació com a instrument estratègic per potenciar la presència, el prestigi i el coneixement internacional de les Illes Balears i la nostra llengua i cultura.
- És necessari reforçar la transparència de les comissions independents de valoració i de programació per als projectes que reben suport institucional.
- S'han d'establir mesures per fer dels patronats, institucions més accessibles, democràtiques i transparents.
- Són necessàries clàusules laborals, lingüístiques i de gènere com a requisits per a les empreses culturals que volen accedir als ajuts públics o establir contractes amb l'Administració.
- S'han d'establir sistemes d'avaluació i anàlisi del retorn social de les activitats culturals fetes amb subvencions

públiques per analitzar, avaluar i millorar el sistema d'ajuts a entitats culturals, creadors i agents culturals de les Illes Balears.

Debilitats

- Les Illes Balears són a la cua dels llocs visitats per turistes residents a l'Estat espanyol per motius culturals, representen tan sols un 0,8% (any 2015) dels viatges totals que es fan a les Illes Balears.
- Només un 3% del total de les empreses establertes a les Illes Balears es dediquen a l'activitat econòmica cultural (any 2016).
- Només un 3% dels ciutadans de les Illes Balears estan ocupats dins el sector cultural (any 2015).
- La despesa mitjana per habitant en relació amb consum cultural no és de les més elevades de l'Estat espanyol, i són 287 euros, la majoria destinats a "equips i accessoris audiovisuals de tractament de la informació i internet".
- Les Illes Balears estan molt per davall en comparació amb altres comunitats en el fet de disposar de museus i col·leccions museogràfiques, en total 57.
- Molts artistes i professionals de la creació es traslladen a altres indrets que disposen d'una major indústria cultural que la que tenim a les Illes Balears per ampliar els seus horitzons i oportunitats professionals.
- La pirateria i la multiplicitat d'ofertes d'oci actuen en algunes ocasions com a barrera per accedir a continguts de més qualitat.
- Els idiomes d'ús preferent per als "consumidors" de cultura són el castellà i l'anglès, relegant així el català a un ús més minoritari.
- La majoria de produccions culturals estan fetes per homes i com a agents protagonistes el gènere masculí també és majoritari, reproduint estereotips de gènere que dificulten el tracte igualitari entre homes i dones.
- Existeix una gran colonització cultural en el sentit que les cultures que disposen d'una major infraestructura i de poders fàctics més forts tenen major capacitat expansiva a diferència de la cultura pròpia de les Illes Balears.
- La diversitat cultural existent a les Illes Balears demana polítiques d'inclusió i de cohesió social emprant la llengua i la cultura pròpia de les Illes com a eines d'inclusió i cohesió.

Amenaces

- No tots els ciutadans tenen un accés a la cultura fàcil, lliure i en igualtat de condicions per a tothom.
- Hi ha un nivell baix en els hàbits de lectura i compra de llibres respecte a altres ciutats de l'Estat espanyol.

- Es detecta una manca de reconeixement social a la indústria cultural com a element dinamitzador de la societat i l'economia il·lenca, creadora de llocs de feina i d'activitat.
- Hi ha precarització dels llocs de feina del sector cultural a causa de la precarietat dels pressuposts públics dedicats a cultura.

EIXOS ESTRATÈGICS

El Pla de Cultura és també participació. Per això, en el transcurs del seu disseny s'han organitzat jornades de debat i diagnòstic que han servit per reforçar les línies mestres que han de guiar el desenvolupament del Pla de Cultura i que són: la vinculació de la cultura amb l'educació; el foment de les cultures de proximitat i dels projectes de retorn social; la necessitat d'espais i d'equip per a la recerca i la creació artístiques, i les noves governances lligades a una gestió cultural més democràtica i transparent i la projecció internacional i en xarxa.

El Pla de Cultura es desenvolupa sota aquests principis:

- Per unes institucions culturals més obertes i transparents.
- Cap a un model basat en la cultura com a dret i en el retorn social de la cultura, per davant d'indicadors estrictament quantitius.
- Unes polítiques basades en el dret de les comunitats ciutadanes,

sense exclusions, a participar en els processos i les institucions culturals de manera permanent.

- Cap a unes polítiques culturals transformadores que proposin nous marcs i contextos per enfortir i fer créixer el teixit cultural.
- Unes polítiques que abordin les diferents economies de la cultura.

Aquests principis estan articulats al voltant de sis eixos que atorguen unitat i coherència i possibiliten una perspectiva transversal dels fets i dels processos culturals:

EIX 1. Plataformes de participació ciutadana en l'àmbit de les polítiques culturals.

EIX 2. Institucions obertes, accessibles i participatives.

EIX 3. Un teixit cultural enfortit i divers.

EIX 4. Les diferents economies de la cultura.

EIX 5. Cultura i ciutadania.

EIX 6. Cultura i gènere (eix transversal).

És a partir d'aquests eixos que es vol arribar al document definitiu del Pla de Cultura de les Illes Balears i que, en definitiva, es volen assolir els diferents objectius. Cal, però, tenir en compte que els grans reptes hauran de ser: garantir l'accés a la cultura en condicions d'igualtat per a tota la ciutadania,

contribuir en la construcció d'un teixit cultural estable i enfortit i millorar l'estructura organitzativa i la coordinació

interinstitucional entre les diferents administracions competents en l'àmbit de la cultura.